ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση

Ετήσια Έκθεση 2008

10 ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση

Ετήσια Έκθεση 2008

ΑΘΗΝΑ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2008
10 ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Περιεχόμενα

Σύνοψη Συμπερασμάτων 17
Πρόλογος 29
Εισαγωγή 33

ΜΕΡΟΣ 1: Οι κατευθύνσεις της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής 39
1.1. Ακρίβεια, εισοδηματικό μερίδιο επιχειρήσεων και πραγματικοί μισθοί 41
1.2. Παράγοντες επιβράδυνσης της ελληνικής οικονομίας 43
1.3. Μειωμένη ανταγωνιστικότητα και αδιέξοδη πολιτική μείωσης του κόστους εργασίας 44
1.4. Προς μία νέα αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας; 45

ΜΕΡΟΣ 2: Η ελληνική οικονομία κατά το 2007-2008 47
2.1. Οι εξελίξεις κατά το 2007-2008 49
2.2. Οι δημοσιονομικές εξελίξεις 68

ΜΕΡΟΣ 3: Σύγχρονες εξελίξεις και πολιτικές ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία 73
3.1. Εισαγωγή 75
3.2. Η αξιολόγηση της ανταγωνιστικότητας με βάση το Ελληνικό Σύστημα Μέτρησης της Ανταγωνιστικότητας (ΕΣΜΑ) 78
3.2.1. Η προσέγγιση του ΕΣΜΑ 78
3.2.2. Οι τελευταίες μετρήσεις δεικτών που συνδέονται άμεσα με την ανταγωνιστικότητα 79
3.2.3. Ολοκληρωμένη θεώρηση της ανταγωνιστικότητας 80
3.2.4. Συμπεράσματα της ανάλυσης του ΕΣΜΑ 83
3.3. Οι μέθοδοι των διεθνών οργανισμών 84
3.4. Συμπεράσματα 85

ΜΕΡΟΣ 4: Προοπτικές και πραγματικότητα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας 87
4.1. Εισαγωγή 89
4.2. Το ξεκίνημα του δεκαετούς προγράμματος «Στρατηγική της Λισσαβόνας» 92
4.3. Ενδιάμεση αναθεώρηση 96
4.4. Εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2005-2008 99

4.5. Εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2008-2010 104
4.6. Συμπεράσματα 107

ΜΕΡΟΣ 5: Η απασχόληση και η ανεργία 109
5.1. Η απασχόληση και η ανεργία κατά το 2007 111
5.2. Πληθυσμός, Εργατικό Δυναμικό και Απασχόληση των μεταναστών 130
5.2.1. Βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστών 130
5.2.2. Οι κυριότερες υπηκοότητες των μεταναστών 134
5.2.3. Οι εξελίξεις του εργατικού δυναμικού ανά ηλικιακές ομάδες 135
5.2.4. Οι μεταβολές του πληθυσμού σε σχέση με το 1998 140
5.2.5. Η απασχόληση των μεταναστών 142

Μέρος 6: Αξιολόγηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης 147
6.1. Το θεωρητικό πλαίσιο 149
6.2. Επιπτώσεις των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης 154
6.3. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα 156
6.4. Συμπεράσματα-Προτάσεις 158

Μέρος 7: Οι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση 161
7.1. Οι μεταβολές των μισθών και του κόστους εργασίας το 2007 163
7.2. Οι μισθοί των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα 180
7.3. Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση 181
7.3.1. Επίπεδα κατώτατων μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2008 182
7.3.2. Σύγκριση κατώτατου και μέσου μισθού στην Ελλάδα 186
7.3.3. Εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών την τελευταία 25ετία στην Ελλάδα 188

Μέρος 8: Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση 193
8.1. Εισαγωγή 195
8.2. Ορισμοί και μέτρηση της φτώχειας 196
8.2.1. Απόλυτη και σχετική φτώχεια 196
8.2.2. Χρηματική φτώχεια - Όριο φτώχειας 198
8.2.3. Τα όρια φτώχειας στην Ελλάδα 200
8.2.4. Τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση 203

8.2.5. Το βάθος της φτώχειας 210
8.2.6. Εισοδηματικές ανισότητες και φτώχεια. Η συμπληρωματικότητα δεικτών ανισότητας και φτώχειας 212
8.3. Βασικά χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση 216
8.4. Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού που απειλούνται από την φτώχεια 225
8.5. Πληθωρισμός και έμμεση φορολογία. Επιβαρυντικοί εισοδηματικά παράγοντες τα φτωχά κοινωνικά στρώματα 230
8.5.1. Ο πληθωρισμός θίγει περισσότερο τα χαμηλά εισοδήματα 230
8.5.2. Η έμμεση φορολογία πλήττει περισσότερο τα φτωχά νοικοκυριά 232
8.6. Ο ρόλος των κοινωνικών μεταβιβάσεων και των δημοσίων πολιτικών στην μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων 235
8.6.1. Ο ρόλος των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην μείωση της φτώχειας 236
8.6.2. Σύγκριση πολιτικών κατά της φτώχειας και των ανισοτήτων στην ΕΕ-15 243
8.7. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση 249
8.8. Συμπέρασμα 257

Μέρος 9: Σύγχρονες εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση 261
9.1. Ευελιξία και Ασφάλεια (Flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα 263
9.1.1. Γενικό πλαίσιο αλλαγών στις εργασιακές σχέσεις 263
9.1.2. Ευελιξία και Ασφάλεια (Flexicurity): Έννοια και κεντρικά ερωτήματα 265
9.1.3. Ευελιξία και δικαιώματα: εφαρμογές/ διαπιστώσεις 266
9.1.4. Ευέλικτες απολύσεις και ασφάλεια: το δανικό παράδειγμα 268
9.1.5. Ιδιαιτερότητες του ελληνικού παραδείγματος 270
9.1.6. Σύγκριση μοντέλων 272
9.1.6.1. Οι διαφορές δανικού και ελληνικού κοινωνικού και εργασιακού μοντέλου εστιάζονται στα εξής: 272
9.1.7. Παρεμβάσεις στην ελληνική αγορά εργασίας: αλλαγές απορύθμισης ή αναβάθμισης της εργασίας; 272

9.1.8. Εύλογα ερωτήματα / συμπεράσματα 273
9.2. Εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Ευρωπαϊκή εμπειρία 276
9.2.1. Εισαγωγή 276
9.2.2. Διάρθρωση και τάσεις απασχόλησης στον δημόσιο τομέα 277
9.2.3. Διάρθρωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση 281
9.2.4. Απασχόληση ανά φύλο στον δημόσιο τομέα 287
9.2.5. Ευέλικτες μορφές απασχόλησης στον δημόσιο τομέα 288
9.2.6. Η φύση της εργασιακής σχέσης 290
9.2.7. Ιδιωτικοποίηση και αποκέντρωση των δημόσιων επιχειρήσεων 291
9.2.8. Συνδικαλιστική πυκνότητα των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση 296
9.2.9. Το δικαίωμα στη Συλλογική Διαπραγμάτευση 297
9.2.10. Διάρθρωση και καθορισμός των αμοιβών 301
9.2.11. Το δικαίωμα στην Απεργία 302
9.2.12. Συμπεράσματα 303
9.3. Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα 306
9.3.1. Η φύση και ο χαρακτήρας της σχέσης εργασίας στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα 306
9.3.2. Χαρακτηριστικά της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα 309
9.3.3. Η διαμόρφωση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα το 2007 314
9.3.4. Οι αμοιβές στο ευρύτερο δημόσιο τομέα 317

Μέρος 10: Οι δαπάνες υγείας στην Ελλάδα 321
10.1. Δημόσιες και Ιδιωτικές δαπάνες υγείας 323
10.2. Τάσεις ιδιωτικοποιήσεων του δημόσιου τομέα υγείας 329

Μέρος 11: Σαφείς κίνδυνοι ανατροπής του διεθνούς Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης 331
11.1. Η ανάδειξη του προβλήματος 333
11.2. Η αναγνώριση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (human rights) 335
11.2.1. Κοινωνική ασφάλιση 336
11.3. Διαπίστωση αντιφάσεων και παραδοξοτήτων μεταξύ αναγνώρισης και λειτουργίας της κοινωνικής ασφάλισης 337

11.4 Τα «μαθήματα» από τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας των χωρών μελών του ΟΟΣΑ....339
11.5. Οι υπαναχωρήσεις της Διεθνούς Ένωσης Κοινωνικής Ασφάλειας....344
11.6. Αντιφάσεις και υπαναχωρήσεις στις πολιτικές και τις επιδιώξεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας....345
11.7. Η αναγκαιότητα ενίσχυσης (αντί συρρίκνωσης) της κοινωνικής ασφάλισης στο σύγχρονο κόσμο....347

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....351
Α. Ελληνική....353
Β. Ξενόγλωσση....355

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Κατάσταση απασχόλησης πληθυσμού 2004 - 2007 116
Πίνακας 2: Απασχολούμενοι κατά θέση στην επιχείρηση 2004 - 2007 117
Πίνακας 3. Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 117
Πίνακας 4: Πλήρης και Μερική απασχόληση 2004 - 2007 119
Πίνακας 5: Μόνιμη και Προσωρινή απασχόληση 2004 - 2007 119
Πίνακας 6: Άνεργοι και κατηγορίες αυτών 2004 - 2007 120
Πίνακας 7: Οι κυριότερες υπηκοότητες των μεταναστών κατά κατηγορία, 2007 135
Πίνακας 8: Οι μεταβολές Ελλήνων και Μεταναστών 1998 - 2007 141
Πίνακας 9: Η απασχόληση των μεταναστών κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 143
Πίνακας 10: Η απασχόληση των μεταναστών κατά Περιφέρεια 144
Πίνακας 11: Ποσοστιαία συμμετοχή της απασχόλησης των μεταναστών στους κυριότερους κλάδους της οικονομίας ανά περιφέρεια 145
Πίνακας 12: Εξέλιξη κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα 1984-2009 191
Πίνακας 13: Όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2004 201
Πίνακας 14: Όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2005 (EU-SILC 2006) 202
Πίνακας 15: Εξέλιξη του ορίου φτώχειας σε ευρώ στην Ελλάδα 1995-2006 (όριο: 60% του διάμεσου εισοδήματος) 202
Πίνακας 16: Όρια φτώχειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (για 4μελές νοικοκυριό με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14) 207
Πίνακας 17: Βασικά χαρακτηριστικά φτώχειας Ελλάδα και ΕΕ-15 218
Πίνακας 18: Διάρθρωση δαπανών νοικοκυριών και Δείκτης Τιμών Καταναλωτή 231
Πίνακας 19: Δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως % του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 - 2005 241
Πίνακας 20: Σύγκριση Δεικτών Φτώχειας & Ανισοτήτων και Δημόσιων Πολιτικών (1) 247
Πίνακας 21: Κατώτατο μηνιαίο εισόδημα σε ΕΥΡΩ για ένα άτομο που διαμένει μόνο 251
Πίνακας 22: Όροι και προϋποθέσεις χορήγησης ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007) 253
Πίνακας 23: Διαφορές δανικού και ελληνικού κοινωνικού και εργασιακού μοντέλου 272
Πίνακας 24: Εξέλιξη της απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση και στο δημόσιο τομέα 281

Πίνακας 25: Θετικές και αρνητικές αλλαγές στους αριθμούς των εργαζομένων στην κεντρική διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, 2003-2006 285
Πίνακας 26: Τάσεις απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, 2003-2006 285
Πίνακας 27: Αναλογία γυναικείας απασχόλησης (%) 288
Πίνακας 28: Πυκνότητα των σωματείων (των εργαζομένων) στην κεντρική διοίκηση 296
Πίνακας 29: Ειδικό εργασιακό καθεστώς στην κεντρική διοίκηση 298
Πίνακας 30: Σύστημα καθορισμού του μισθού στην κεντρική διοίκηση 302
Πίνακας 31: Σύνθεση απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα 310
Πίνακας 32: Σύνθεση απασχόλησης στις Δημόσιες Υπηρεσίες 310
Πίνακας 33: Διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου 311
Πίνακας 34: Ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών στην προσωρινή απασχόληση 311
Πίνακας 35: Αναλογία προσωρινής απασχόλησης στον δημόσιο τομέα 312
Πίνακας 36: Απασχόληση κατά τομείς δραστηριότητας στο δημόσιο τομέα 313
Πίνακας 37: Διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου ανά ιδιοκτησιακό καθεστώς επιχείρησης στο δημόσιο τομέα 314
Πίνακας 38: Εισροές ανέργων και άεργων στον ευρύτερο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ανά φύλο και καθεστώς απασχόλησης 315
Πίνακας 39: Εισροές ανέργων και άεργων ανά ιδιοκτησιακό καθεστώς επιχείρησης στο δημόσιο τομέα 316
Πίνακας 40: Ποσοστό εισροών ανέργων και άεργων κατά τομείς δραστηριότητας στο δημόσιο τομέα 316
Πίνακας 41: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα 318
Πίνακας 42: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ανά καθεστώς απασχόλησης (μόνιμη – προσωρινή) 319
Πίνακας 43: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ανά καθεστώς απασχόλησης (πλήρης - μερική) 320
Πίνακας 44: Προσδιοριστικοί παράγοντες της ημερήσιας ιδιωτικής δαπάνης για νοσοκομειακή περίθαλψη (2004) 328
Πίνακας 45: Η αναγνώριση των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης και διατήρησης ενός επαρκούς εισοδηματικού επιπέδου 337
Πίνακας 46: Συσχέτιση Ετήσιας Οικονομικής Ανάπτυξης σε συνολικές Δημόσιες Κοινωνικές Δαπάνες (% ΑΕΠ) 340
Πίνακας 47: Συσχέτιση δεικτών Μέσης Ετήσιας Οικονομικής Ανάπτυξης (% ΑΕΠ), συνολικής Δημόσιας Κοινωνικής Δαπάνης (% ΑΕΠ), ανισότητας και φτώχειας 341

Πίνακας 48: Υφιστάμενα μοντέλα Κοινωνικής Ασφάλισης 342
Πίνακας 49: Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις των Συνταξιοδοτικών Συστημάτων στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (από το 1980) 343
Πίνακας 50: Τάσεις χρηματοδότησης της Κοινωνικής Ασφάλισης (1980 - 1996) 344
Πίνακας 51: Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας για την Κοινωνική Ασφάλιση που επιβεβαιώθηκαν το 2002 από τη ΔΟΕ 347
Πίνακας 52: Προτεινόμενη από ΔΟΕ φιλελευθεροποίηση Δημόσιων Υπηρεσιών 347
Πίνακας 53: Πληθυσμός με εισοδήματα κάτω από $1,08/ημέρα ή κάτω από $1,50/ημερα(σε μονάδες αγοραστικής δύναμης PPP του 1993 το 2001) 348
Πίνακας 54: Πληθυσμός με εισοδήματα κάτω από $ 1,08/ημέρα (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης PPP) 349
Πίνακας 55: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (κατά περιοχή και περίοδο) 349
Πίνακας 56: Ποσοστό πληθυσμού άνω των 65 ετών (κατά περιοχή και έτος) 350
Πίνακας 57: Προσδόκιμο ζωής στην ηλικία των 65 ετών (κατά φύλο, περιοχή και έτος) 350

Ευρετήριο διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Διαφορά ρυθμού μεταβολής ΑΕΠ Ελλάδας έναντι ΕΕ-15 (%) 49
Διάγραμμα 2: Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ στην Ελλάδα % 1960-2007 και πρόβλεψη Ευρωπαϊκής για 2008 50
Διάγραμμα 3: Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ 51
Διάγραμμα 4: Δείκτης πραγματικής σύγκλισης Ελλάδας προς τον μέσο όρο της ΕΕ-15 (%) 52
Διάγραμμα 5: Παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα σε διεθνή σύγκριση 54
Διάγραμμα 6: Παραγωγικότητα της εργασίας 55
Διάγραμμα 7: Επενδύσεις μηχανικού εξοπλισμού σε σταθερές τιμές 56
Διάγραμμα 8: Η συμβολή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση των μεταβολών του ΑΕΠ 57
Διάγραμμα 9: Η συμβολή της κατανάλωσης στην διαμόρφωση των μεταβολών του ΑΕΠ 1995-2007 και πρόβλεψη 2008 58
Διάγραμμα 10: Πάγιες επενδύσεις % του ΑΕΠ 58
Διάγραμμα 11: Η συμβολή των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στην διαμόρφωση των μεταβολών του ΑΕΠ 59
Διάγραμμα 12: Εγχώρια ζήτηση και ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2000 σε σύγκριση με 23 ανεπτυγμένες χώρες 60

Διάγραμμα 13: Βαθμός κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (%) 61
Διάγραμμα 14: Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (2007) 62
Διάγραμμα 15: Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών και συναλλαγματική ισοτιμία (1996-2008) 63
Διάγραμμα 16: Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών και σχετική συζήτηση (1996-2008) 64
Διάγραμμα 17: Εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών 65
Διάγραμμα 18: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 67
Διάγραμμα 19: ΄Ελλειμμα του δημοσίου 1995-2007 69
Διάγραμμα 20: ΄Εσοδα και δαπάνες του δημοσίου 1995-2007 70
Διάγραμμα 21: Τόκοι που καταβάλλονται από το δημόσιο 1995-2007 70
Διάγραμμα 22: Πρωτογενές πλεόνασμα του δημοσίου 71
Διάγραμμα 23: Αμοιβές εργασίας στο δημόσιο 1995-2007 71
Διάγραμμα 24: Ποσοστό ανεργίας (%) 112
Διάγραμμα 25: Μεταβολές απασχόλησης στην Ελλάδα (%) 112
Διάγραμμα 26: Απασχόληση και εργατικό δυναμικό 113
Διάγραμμα 27: Η ένταση απασχόλησης στην Ελλάδα 114
Διάγραμμα 28: Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα και στην ΕΕ 115
Διάγραμμα 29: Ποσοστό ανεργίας (2007)% 116
Διάγραμμα 30: Η συμβολή των κλάδων στις μεταβολές της απασχόλησης 2006-2007 118
Διάγραμμα 31: Ροές από και προς την Απασχόληση, 2007 121
Διάγραμμα 32: Σύνολο ανέργων ανά τρίμηνο 123
Διάγραμμα 33: Σύνολο ανέργων ανά τρίμηνο (1988=100) 124
Διάγραμμα 34: Νεοεισερχόμενοι άνεργοι ανά τρίμηνο 125
Διάγραμμα 35: Νεοεισερχόμενοι άνεργοι ανά τρίμηνο (1988=100) 125
Διάγραμμα 36: Μακροχρόνια άνεργοι (>12) ανά τρίμηνο 126
Διάγραμμα 37: Μακροχρόνια άνεργοι (>12) ανά τρίμηνο (1988=100) 127
Διάγραμμα 38: Άνεργοι (ΟΑΕΔ) 129
Διάγραμμα 39: Άνεργοι (ΟΑΕΔ) (Ιανουάριος = 100) 129
Διάγραμμα 40: Άνεργοι (ΟΑΕΔ) (Βάση Ιανουάριος 2004 = 100) 130
Διάγραμμα 41: Ποσοστιαία συμμετοχή στον πληθυσμό 131
Διάγραμμα 42: Ποσοστιαία συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό 132
Διάγραμμα 43: Ποσοστιαία συμμετοχή στην απασχόληση 133
Διάγραμμα 44: Ποσοστιαία συμμετοχή στους ανέργους 134
Διάγραμμα 45: Ποσοστιαία κατανομή του εργατικού δυναμικού των μεταναστών ανά ομάδες ηλικιών 136
Διάγραμμα 46: Ποσοστιαία κατανομή του ελληνικού εργατικού δυναμικού ανά ομάδες ηλικιών 136

Διάγραμμα 47: Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων μεταναστών ανά ομάδες ηλικιών 137
Διάγραμμα 48: Ποσοστιαία κατανομή των ελλήνων απασχολούμενων ανά ομάδες ηλικιών 137
Διάγραμμα 49: Ποσοστιαία κατανομή των ανέργων μεταναστών ανά ομάδες ηλικιών 138
Διάγραμμα 50: Ποσοστιαία κατανομή των ελλήνων ανέργων ανά ομάδες ηλικιών 138
Διάγραμμα 51: Ποσοστό ανεργίας, 2007 139
Διάγραμμα 52: Ποσοστό ανεργίας μεταναστών 139
Διάγραμμα 53: Ποσοστό ανεργίας ελλήνων 140
Διάγραμμα 54: Αυξήσεις των πραγματικών αποδοχών 2007 (%) 163
Διάγραμμα 55: Μέση πραγματική αμοιβή και παραγωγικότητα 165
Διάγραμμα 56: Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (2007) 166
Διάγραμμα 57: Μηνιαίο κόστος εργασίας (2007) (μέσες ακαθάριστες αποδοχές + εργοδοτικές εισφορές) σε Ευρώ 167
Διάγραμμα 58: Μηνιαίο κόστος εργασίας (2007) (μέσες μικτές αποδοχές + εργοδοτικές εισφορές) σε Ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης 168
Διάγραμμα 59: Παραγωγικότητα της εργασίας (2007). 169
Διάγραμμα 60: Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (2007) (μηνιαίο κόστος εργασίας σε Ευρώ προς παραγωγικότητα της εργασίας) σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης 170
Διάγραμμα 61: Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε τρέχουσες τιμές σε σχέση με τις 35 αναπτυγμένες χώρες, σε εθνικό νόμισμα 173
Διάγραμμα 62: Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε τρέχουσες τιμές στην Ελλάδα σε σχέση με τις 35 αναπτυγμένες χώρες, σε εθνικό νόμισμα και σε δολάρια 174
Διάγραμμα 63: Μερίδιο εργασίας στο ακαθάριστο προϊόν και ποσοστό ανεργίας 177
Διάγραμμα 64: Σχέση μεριδίου εργασίας και ποσοστού ανεργίας 179
Διάγραμμα 65: Κατανομή των καθαρών μηνιαίων αποδοχών στον δημόσιο τομέα (2007) 180
Διάγραμμα 66: Κατώτατοι μηνιαίοι μισθοί στις χώρες της ΕΕ το 2008, σε ευρώ 183
Διάγραμμα 67: Αναλογία κατώτατου μισθού σε € στην Ελλάδα έναντι των άλλων χωρών μελών της ΕΕ, 2008 183
Διάγραμμα 68: Κατώτατοι μηνιαίοι μισθοί στις χώρες της ΕΕ το 2008, σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης 184
Διάγραμμα 69: Αναλογία κατώτατου μισθού σε ΜΑΔ στην Ελλάδα έναντι των άλλων χωρών της ΕΕ, 2008 184

Διάγραμμα 70: Κατώτατος μισθός ως % του μέσου μηνιαίου μισθού στην βιομηχανία και στις υπηρεσίες - 2007 186
Διάγραμμα 71: Μέσος και κατώτατος καθαρός μισθός σε τρέχουσες τιμές 187
Διάγραμμα 72: Αναλογία κατώτατου προς μέσο μισθό σε τρέχουσες τιμές 187
Διάγραμμα 73: Ποσοστιαία μεταβολή κατώτατων πραγματικών αποδοχών 1984-2009 188
Διάγραμμα 74: Διαχρονική εξέλιξη κατώτατων πραγματικών αποδοχών (1984=100) 189
Διάγραμμα 75: Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις 204
Διάγραμμα 76: Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας (όριο φτώχειας: 60% του διάμεσου εισόδηματος EU-SILC 2006) 205
Διάγραμμα 77: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού φτώχειας στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 206
Διάγραμμα 78: Όρια φτώχειας στις χώρες της ΕΕ σε ευρώ 208
Διάγραμμα 79: Όρια φτώχειας στις χώρες της ΕΕ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) 209
Διάγραμμα 80: Χάσμα ή βάθος φτώχειας 211
Διάγραμμα 81: Ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος (2006) 213
Διάγραμμα 82: Διαχρονική εξέλιξη του δείκτη S80/S20 Ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος 213
Διάγραμμα 83: Ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ενωσης το 2006 215
Διάγραμμα 84: Διαχρονική εξέλιξη του συντελεστή ανισοκατανομής εισοδήματος (Gini) στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 216
Διάγραμμα 85: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας ατόμων άνω των 65 ετών 219
Διάγραμμα 86: Παιδική φτώχεια στις χώρες της ΕΕ 220
Διάγραμμα 87: Κατανομή του φτωχού πληθυσμού στην Ελλάδα 221
Διάγραμμα 88: Ποσοστό φτωχών εργαζομένων 2006 222
Διάγραμμα 89: Διαχρονική εξέλιξη ποσοστού φτωχών εργαζομένων στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 223
Διάγραμμα 90: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας, ανάλογα με τον τύπο της σύμβασης εργασίας και την διάρκεια απασχόλησης μέσα στο έτος, στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 224
Διάγραμμα 91: Βαθμός κάλυψης του ορίου φτώχειας από τον κατώτατο μισθό 227
Διάγραμμα 92: Βαθμός κάλυψης του ορίου φτώχειας από την κατώτατη σύνταξη ΙΚΑ 227
Διάγραμμα 93: Βαθμός κάλυψης του ορίου φτώχειας από το επίδομα ανεργίας 228

Διάγραμμα 94: Μέση σύνταξη αναπηρίας ΙΚΑ ως % ορίου φτώχειας 228
Διάγραμμα 95: Συνολική φορολογική επιβάρυνση ως % του ΑΕΠ 233
Διάγραμμα 96: Έμμεση φορολογία ως % της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης 233
Διάγραμμα 97: Σύνολο φορολογίας ως % του ΑΕΠ το 2006 234
Διάγραμμα 98: Συμβολή άμμεσων και έμμεσων φόρων στο σύνολο των φορολογικών εσόδων (σε %) 235
Διάγραμμα 99: Ποσοστά κινδύνου φτώχειας στις χώρες της ΕΕ 237
Διάγραμμα 100: Επίδραση συντάξεων στην μείωση των ποσοστών κινδύνου φτώχειας στις χώρες της ΕΕ 238
Διάγραμμα 101: Επίδραση κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός συντάξεων) στην μείωση των ποσοστών κινδύνου φτώχειας στις χώρες της ΕΕ 238
Διάγραμμα 102: Εξέλιξη Κοινωνικών Δαπανών ως % του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 (1995-2005) 240
Διάγραμμα 103: Συσχέτιση ποσοστού φτώχειας και κοινωνικών δαπανών ως % του ΑΕΠ 242
Διάγραμμα 104: Ποσοστό φτώχειας 2005 και συνολική φορολογία ως ποσοστό του ΑΕΠ (ΜΟ 1995-2004) 243
Διάγραμμα 105: Συμμετοχή στην διαμόρφωση της απασχόλησης στον Δημόσιο Τομέα (%) 317
Διάγραμμα 106: Δαπάνες υγείας ανά κάτοικο, δημόσιες και ιδιωτικές (2005) 323
Διάγραμμα 107: Μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των δαπανών υγείας ανά κάτοικο σε σταθερές τιμές, 1995-2005 324
Διάγραμμα 108: Μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης ΑΕΠ και δαπανών υγείας ανά κάτοικο (1995-2005) 325
Διάγραμμα 109: Ποσοστό ιδιωτικών δαπανών στις συνολικές δαπάνες υγείας (2005) 326

Σύνοψη Συμπερασμάτων

Οι δυσμενείς διεθνείς οικονομικές εξελίξεις που χαρακτηρίζονται κυρίως από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων, την χρηματοπιστωτική κρίση, την σημαντική αύξηση των τιμών και του πληθωρισμού καθώς και την μείωση της παραγωγικότητας και της βιομηχανικής παραγωγής, επηρέασαν αρνητικά τον ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας κατά το 2007-2008, επιβεβαιώνοντας αφενός την πορεία επιβράδυνσης της που είχε ως σημείο εκκίνησης το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων και αφετέρου την πρόβλεψη (2004) του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για την επιδείνωση της επιβράδυνσης της κατά το 2008.

Έτσι, με την αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των άλλων εισαγόμενων πρώτων υλών διατίθεται πλέον ένα αυξημένο μερίδιο του ΑΕΠ για την πληρωμή των εισαγωγών, αφήνοντας προς διανομή μεταξύ των επιχειρήσεων και εργαζομένων ένα μικρό μέρος του εγχώριου προϊόντος. Οι επιχειρήσεις αυξάνουν τις τιμές τους προσπαθώντας να επαναφέρουν την κερδοφορία τους στα υψηλά επίπεδα των προηγούμενων ετών και έτσι κατ' αυτόν τον τρόπο η ακρίβεια πυροδοτείται, εκτός των άλλων, και από την επιδίωξη τους να αυξήσουν το εισοδηματικό τους μερίδιο.

Όμως η **ακρίβεια** συμβάλλει και στην μείωση του μέσου πραγματικού μισθού καθώς και στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών των εργαζόμενων τάξεων, με αποτέλεσμα να επιδρά αρνητικά στην συνολική ζήτηση.

Από την άποψη αυτή είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο τρίμηνο του 2008 είναι το μοναδικό τρίμηνο της περιόδου 1995-2008 για το οποίο μειώθηκαν η ιδιωτική κατανάλωση, οι επενδύσεις και η εσωτερική ζήτηση.

Πράγματι, η **περιστολή της αγοραστικής δύναμης των μισθών** αναμένεται να συνεχισθεί καθώς ο πληθωρισμός του 2008 θα υπερβεί σε μέσα επίπεδα, έναντι του 2007, το 4%. Λαμβάνοντας δε υπόψη μας ότι στα αγαθά και στις υπηρεσίες στα οποία πραγματοποιούνται μεγαλύτερες αυξήσεις τιμών με μεγαλύτερο βάρος στην κατανάλωση των νοικοκυριών με χαμηλότερο εισόδημα, θα ανέλθει στο επίπεδο του 6%, τότε γίνεται φανερό ότι ο **πληθωρισμός των εργαζομένων** υπερβαίνει κατά το ήμισυ πληθωρισμό της χώρας μας. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι τα νοικοκυριά που θα επιβαρυνθούν το 2008 με πληθωρισμό υψηλότερο του μέσου όρου, είναι πολυπληθή, αφού το 50% των μισθωτών αμείβονται με μεικτές ακαθάριστες αποδοχές μικρότερες των 1.250 ευρώ, που σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΕ το ποσό αυτό αποτελεί τον διάμεσο μισθό στην Ελλάδα.

Όμως, εκτός από την ακρίβεια που παράγει αποτελέσματα ύφεσης, διαμέσου της μείωσης των πραγματικών μισθών και της περιστολής της ζήτησης, η σημερινή

συγκυρία χαρακτηρίζεται από την ταυτόχρονη παρουσία περισσότερων παραγόντων που ευνοούν την επιβράδυνση της ελληνικής οικονομίας. Στην μείωση της ζήτησης συμβάλλουν, η κάμψη των ρυθμών επέκτασης της οικοδομικής δραστηριότητας, η έλλειψη ρευστότητας και η συνακόλουθη άνοδος των επιτοκίων που πλήττει επιχειρήσεις και νοικοκυριά, διογκώνει το χρέος τους και αυξάνει την πιθανότητα καθυστερήσεων στην αποπληρωμή του.

Έτσι, **η αύξηση της εγχώριας ζήτησης**, στην οποία βασίστηκε η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο 1996-2007, επιβραδυνόμενη κατά τα αμέσως επόμενα έτη θα επηρεάσει πτωτικά, με ότι αυτό συνεπάγεται, την προοπτική της ιδιωτικής κατανάλωσης, των δημοσίων (-29,2%, 2008) και των ιδιωτικών (-13,1% στη βιομηχανία το 2007) επενδύσεων.

Οι εξελίξεις αυτές επιδεινώνουν τις συνθήκες των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού στα επίπεδα των προβλεπόμενων στόχων, για αυτό αν όχι για το 2008 τουλάχιστον για το 2009, εκτιμάται ότι θα ληφθούν νέα μέτρα αύξησης των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού, πιθανότατα με περιστολή δαπανών από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, επιβολή του Ενιαίου Τέλους Ακινήτων, αύξησης των τελών κυκλοφορίας των αυτοκινήτων κ.τ.λ. Επίσης, σημαντικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός ότι η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα επιβραδύνεται περιορίζοντας έτσι τις δυνατότητες μείωσης του κόστους παραγωγής. Τέλος, στους παράγοντες που ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομίας περιλαμβάνεται και η επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, η οποία αποτελεί ισχυρή ένδειξη σοβαρής υστέρησης στην ανταγωνιστικότητα των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών.

Όμως, επί μια εικοσαετία επαναλαμβάνεται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργοδοτών, τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής και τους οικονομολόγους των διεθνών οργανισμών, η άποψη σύμφωνα με την οποία η μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οφείλεται κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά στις υποτιθέμενες μεγάλες αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Πρόσφατα μάλιστα (Ιούλιος 2008) διατυπώθηκε η άποψη (Eurobank) της αναγκαιότητας πραγματικής υποτίμησης κατά 25% στην Ελλάδα (μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθωρισμού κάτω του μέσου όρου της ευρωζώνης) προκειμένου να βελτιωθεί τόσο σε μακροοικονομικό, όσο και σε κλαδικό επίπεδο, μεταξύ των οποίων, και με συγκράτηση της αύξησης των εισοδημάτων η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας και των ελληνικών εξαγωγών, δεδομένου ότι η υποτίμηση του νομίσματος δεν είναι δυνατή και οι διαφορές πληθωρισμού συσσωρευόμενες συνιστούν πραγματική ανατίμηση, πλήττοντας την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών παρά την άνοδο της παραγωγικότητας.

Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ έχει υποστηρίξει τεκμηριωμένα ότι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγει η ελληνική οικονομία σχετίζεται κυρίως με την χαμηλή διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της, η οποία αναφέρεται σε παράγοντες κρίσιμης σημασίας, όπως η ποιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών, η κλαδική αναδιάρθρωση της βιομηχανίας, ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών, η οργάνωση της παραγωγής (από την οποία εξαρτάται η παραγωγικότητα του κεφαλαίου), η ποιότητα της επαγγελματικής κατάρτισης κ.λ.π. Δυστυχώς, η κατεύθυνση που δόθηκε από τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής και τις εργοδοτικές οργανώσεις και ακολουθήθηκε από τις επιχειρήσεις ήταν η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

Όμως σήμερα, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, είμαστε σε θέση να διαπιστώσουμε ότι η κατεύθυνση αυτή ήταν λανθασμένη γιατί μετά από είκοσι έτη θεαματικής μείωσης του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν(είτε πρόκειται για το σύνολο της οικονομίας, είτε πρόκειται για τον επιχειρηματικό τομέα) και ανόδου των δεικτών της κερδοφορίας (περιθώρια κέρδους, απόδοση κεφαλαίου) οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο διεθνές εμπόριο δεν παρουσιάζουν βελτίωση. **Αυτή η αποτυχία της εικοσαετούς προσπάθειας να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα** διαμέσου της μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, των ιδιωτικοποιήσεων, της ενίσχυσης της κερδοφορίας του επιχειρηματικού τομέα, της διεύρυνσης της ευελιξίας των εργασιακών σχέσεων, της δημοσιονομικής πειθαρχίας με κύριο μέσο την πραγματική μείωση των κοινωνικών δαπανών και της απορύθμισης του συστήματος κοινωνικής προστασίας, θα έπρεπε να είχε οδηγήσει όσους υποστήριξαν αυτήν την κατεύθυνση και αυτό το μίγμα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής σε αναθεώρηση των απόψεων τους και των πολιτικών τους.

Ιδιαίτερα **στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης** και της επιβράδυνσης της διεθνούς και της ελληνικής οικονομίας, ο κοινωνικό-οικονομικός σχηματισμός στην Ελλάδα, παρά τις διαβεβαιώσεις μέχρι και το πρώτο εξάμηνο του 2008 ότι η εφαρμοζόμενη τα τελευταία χρόνια οικονομική πολιτική των «οικονομικών της προσφοράς» θα δημιουργήσει συνθήκες στέρεης αντίστασης στις πιέσεις της διεθνούς οικονομικής ύφεσης καθώς και συνθήκες θωράκισής της, πριν οι επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης διεισδύσουν στους αρμούς της πραγματικής οικονομίας, με ότι αυτό συνεπάγεται για το παρόν και το μέλλον του βιοτικού επιπέδου του κόσμου της μισθωτής εργασίας και γενικότερα των ελλήνων πολιτών.

Στο πλαίσιο αυτό, η **κεντρική επιδίωξη της ΄Εκθεσης για την Ελληνική Οικονομία και την απασχόληση του έτους 2008**, συνίσταται στη διερεύνηση και επισήμανση των εξελίξεων και των πτυχών που συγκροτούν σε μεγάλο βαθμό, τον κοινωνικό-οικονομικό σχηματισμό στην Ελλάδα καθώς και στην ανάδειξη της επιτακτικής ανάγκης θωράκισης της ελληνικής οικονομίας από τις αρνητικές επιπτώσεις της διε-

θνούς οικονομικής κρίσης .Ταυτόχρονα, αποτελεί **στόχο πρώτης προτεραιότητας** η δημιουργία συνθηκών της δυναμικής προοπτικής της, με την μετάβαση σε ένα **πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της οικονομίας της αλληλεγγύης,** το οποίο θα εγκαθιδρύσει θεσμούς κοινωνικής συνεργασίας και θα αναπτύξει πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος (δημόσιος πόλος), πολιτικές κοινωνικής αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας (κοινωνικός πόλος) και πολιτικές δυναμικής ανάπτυξης και διασύνδεσης των οικονομικών και κοινωνικό-πολιτικών λειτουργιών (αναπτυξιακός πόλος). **Η κεντρική αυτή επιδίωξη** της Έκθεσης για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2008, σημαίνει την μεταμόρφωση του προτύπου οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και την μετάβαση από την κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς στην οικονομία των δημόσιων πολιτικών και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Από την άποψη αυτή, το **αναπτυξιακό δίλημμα** για την Ελλάδα και τα άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε., ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης είναι εάν θα απομακρυνθούν από τις δυσμενείς αυτές προοπτικές και αμφιβόλου αποτελεσματικότητας «ενεργοποίηση των αυτόματων μηχανισμών σταθεροποίησης της Ευρωπαϊκής Οικονομίας», σύμφωνα με το σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ή θα προσανατολιστούν στην σύλληψη ενός νέου θεωρητικού υποδείγματος και στον σχεδιασμό και την οργάνωση ενός νέου προτύπου οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Η Έκθεση για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2008, υποστηρίζει ότι μια νέα πορεία οικονομικής ανάπτυξης, συλλογικής αλληλεγγύης και κοινωνικής συνείδησης της ελληνικής οικονομίας, θα αναβαθμίσει το τεχνολογικό, οικονομικό και κοινωνικό απόθεμα, με αποτέλεσμα να μετεξελιχθεί σε έναν οικονομικό και κοινωνικό σχηματισμό καινοτομικής, γνωσιολογικής και αλληλέγγυας προοπτικής, ο οποίος θα εξασφαλίζει την ποιότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και των εργασιακών, εισοδηματικών και κοινωνικών συνθηκών παραγωγής τους, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού και του διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Στην κατεύθυνση μιας **ολοκληρωμένης αναπτυξιακά και κοινωνικά προσέγγισης,** με την έννοια της ένταξης στο νέο πρότυπο ανάπτυξης των οικονομικών και κοινωνικών πτυχών της ελληνικής οικονομίας, τα πιο σημαντικά συμπεράσματα της Έκθεσης, αναφέρονται στα εξής:

1. **Οι δυσμενείς διεθνείς οικονομικές εξελίξεις** επηρέασαν αρνητικά τον ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας κατά το 2007-2008 και οδήγησαν σε έξαρση του πληθωρισμού. Εκτιμάται ότι στην διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 2008 οι νέες προβλέψεις που θα πραγματοποιηθούν από τους διεθνείς φορείς και από τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα θα αναθεωρήσουν σημαντικά προς τα κάτω (από το 3,4% ή 3,6%) την αναμενόμενη εκατοστιαία αύξηση του ΑΕΠ για το 2008 και το 2009.

2. **Οι τιμές** των προϊόντων και των υπηρεσιών αυξήθηκαν σημαντικά κατά τους τελευταίους μήνες του 2007 και του 2008, αντανακλώντας την αντίδραση των επιχειρήσεων στην αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών προσπαθώντας να επαναφέρουν την κερδοφορία τους στα υψηλά επίπεδα των προηγούμενων ετών και επιδιώκοντας την αύξηση του εισοδηματικού τους μεριδίου.

3. **Η ελληνική οικονομία,** μετά την αναθεώρηση των Εθνικών Λογαριασμών που παρουσιάζουν υψηλότερο ΑΕΠ, προωθήθηκε στο επίπεδο της πραγματικής σύγκλισης. Όμως το 2008, **ο στόχος της πραγματικής σύγκλισης** προβλέπεται να μειωθεί σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, αφού το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδος προβλέπεται να υποχωρήσει στο 98%, ίσως και χαμηλότερα του Ευρωπαϊκού μέσου όρου των 27 κρατών - μελών, από 98,6% που ήταν το 2007.

4. **Κατά το 2007 το επίπεδο παραγωγικότητας** στην Ελλάδα είχε αυξηθεί έναντι του έτους 2000 κατά 12 % περισσότερο από την Ε.Ε.-15, κατά 10% από τις 23 αναπτυγμένες χώρες και κατά 7% από τις 35 πιο αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη. **Κατά το 2008** η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα έναντι των άλλων χωρών θα συνεχιστεί, παρά το γεγονός ότι συγκρινόμενη η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα το 2008 σε σχέση με το 2007 θα αντιστοιχεί στο 71,9% του ευρωπαϊκού μέσου όρου από 73,7%.

5. **Οι εξωτερικές ανταλλαγές της χώρας** είχαν αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ για τρίτο συνεχές έτος. Πιο συγκεκριμένα, το 2007 αφαίρεσαν 1,3 εκατοστιαία μονάδα από την αύξηση του προϊόντος. Για το 2008 αναμένεται ότι το εξωτερικό εμπόριο θα έχει εκ νέου αρνητική (-1%) συμβολή στο ΑΕΠ.

6. **Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης** κατά το 2008, εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,3 εκατοστιαίες μονάδες. Σημαντική ήταν και η συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης στην αύξηση του ΑΕΠ κατά μία περίπου εκατοστιαία μονάδα. Εντούτοις για το 2008 η συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης αναμένεται να περιοριστεί στην μισή εκατοστιαία μονάδα.

7. **Η εγχώρια ζήτηση** αυξήθηκε μεταξύ 1995 και 2008, έναντι των πιο αναπτυγμένων χωρών κατά 30% περίπου. Η αντίστοιχη αύξηση του ΑΕΠ ανήλθε σε 22% περίπου. Αυτή η απόκλιση μεταξύ των δύο μεγεθών περιγράφει το γεγονός ότι η εγχώρια ζήτηση στην Ελλάδα απευθύνεται στις εισαγωγές περισσότερο από ότι στις άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό που υποδηλώνει η απόκλιση αυτή είναι η εξαιρετικά μειωμένη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

8. **Το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ,** ανέρχεται σε -14,1% (2007) και αποτελεί την χειρότερη επίδοση της ελληνικής οικονομίας μεταξύ των κρατών - μελών της Ε.Ε. των 15.

9. **Η δυσμενής δημοσιονομική κατάσταση** της ελληνικής οικονομίας η οποία, εκτός των άλλων, τροφοδοτείται και από τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης, δημιουργεί συνθήκες αβεβαιότητας, τόσο για την επίτευξη των στόχων του Κρατικού Προϋπολογισμού του έτους 2008, όσο και για τους στόχους και τις προβλέψεις των οικονομικών και δημοσιονομικών μεγεθών κατά την σύνταξη του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2009, με ότι αυτό αρνητικά συνεπάγεται για την αύξηση (άμεση και έμμεση φορολογία) της φορολογικής επιβάρυνσης του κόσμου της μισθωτής εργασίας.

10. **Από την ανάλυση και επεξεργασία των φορολογικών δηλώσεων** στην Ελλάδα την τριετία 2004 - 2006 προκύπτει ότι οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι το 2004 κατέβαλαν το 44% των φόρων εισοδήματος και το 2006 κατέβαλαν το 50,1% των φόρων εισοδήματος (άμεση φορολογία). Αντίθετα οι επιχειρήσεις ενώ το 2004 είχαν καταβάλει το 43% των φόρων εισοδήματος, το 2006 κατέβαλαν το 36,3% των φόρων εισοδήματος (άμεση φορολογία). Οι εξελίξεις αυτές στην φορολογική επιβάρυνση των ελλήνων φορολογουμένων (5.530.427 οικονομικό έτος 2007) αναδεικνύουν το εύρος και το βάθος της φορολογικής ανισότητας σε βάρος των μισθωτών και των συνταξιούχων

11. **Η σημερινή συγκυρία αναφορικά με το πεδίο των εξελίξεων και των πολιτικών** που αφορούν **την ανταγωνιστικότητα** χαρακτηρίζεται ταυτοχρόνως από την επιδείνωση των διεθνών συνθηκών καθώς και από την αποκάλυψη της αδυναμίας της ελληνικής οικονομίας να πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα ως προς τη διεθνή θέση της οικονομίας. Οι **πολιτικές** που απαιτούνται για τον προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας σε μία τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης προϋποθέτουν τον συνδυασμό και τον συντονισμό τους, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού από την άποψη των γνώσεων του, της δυνατότητας του να εξελίσσει τις γνώσεις του και των ευθυνών του στο πλαίσιο των παραγωγικών διαδικασιών, την επεξεργασία, τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση, των στόχων και των μέσων, με την συμμετοχή των συντελεστών οι οποίοι εκφράζουν τους οικονομικούς παράγοντες αλλά και το σύνολο της κοινωνίας.

12. Οι ασκούμενες πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο επίτευξης των φιλόδοξων στόχων **της Στρατηγικής της Λισσαβόνας** στην πραγματικότητα αποτυπώνουν την αντιφατική συνύπαρξη μίας στρατηγικής προοπτικής που περιλαμβάνει τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης μαζί με τις επιδιώξεις αποδόμησης της συγκεκριμένης στρατηγικής προοπτικής, οι οποίες αφορούν την επέκταση των ιδιωτικοποιήσεων, την αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, την διεύρυνση της απελευθέρωσης και της ευελιξίας στην αγορά εργασίας, την απορύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης και την διαχείριση των δημοσίων οικονομικών με έμφαση την συγκράτηση των δημοσίων δαπανών.

13. **Οι ακαθάριστες πραγματικές αποδοχές** στην Ελλάδα κατά το 2007 αυξήθηκαν κατά 3,9%. Για να διατηρηθεί κατά το 2008 η σταθερότητα στην διανομή του προϊόντος (πριν από τις αναδιανεμητικές λειτουργίες του κράτους), θα πρέπει οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών να ισούνται με το άθροισμα πληθωρισμού και παραγωγικότητας εργασίας. Εάν ο πληθωρισμός (δείκτη τιμών καταναλωτή) ανέλθει σε 4,2% (ΟΟΣΑ,2008) και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ανέλθει σε 2,2% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή), τότε οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών θα πρέπει να είναι 6,4%.

14. Την περίοδο 2000-2007 στην Ελλάδα υπήρξε **σωρευτική μείωση του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά 1,2%.** Παράλληλα, η αύξηση της μέσης πραγματικής αμοιβής στον ιδιωτικό τομέα σε επίπεδα βραδύτερα από την μέση παραγωγικότητα της εργασίας είχε ως αποτέλεσμα, στο τέλος της περιόδου, η μεν μέση πραγματική αμοιβή στον ιδιωτικό τομέα να έχει αυξηθεί κατά 27%, ενώ η παραγωγικότητα κατά 36,5%. Υπήρξε επομένως για τις επιχειρήσεις σε πραγματικούς όρους ένα όφελος περίπου 7% στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Τέλος, ενώ το μηνιαίο κόστος εργασίας (ακαθάριστος μισθός +εργοδοτικές εισφορές) στην Ελλάδα ανέρχεται (2007) στο 83% του μέσου αντίστοιχου κόστους στην Ε.Ε.-15 (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης), η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα ανέρχεται σε 91% του μέσου ευρωπαϊκού όρου.

15. Οι μέσες μηνιαίες αποδοχές το 2007 ανέρχονται στην Ελλάδα σε 1.668 ευρώ για τους απασχολούμενους με πλήρες ωράριο, έναντι 2.366 ευρώ κατά μέσο όρο στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.-15. Το αντίστοιχο μέγεθος στην Πορτογαλία ανερχόταν σε 1.207 ευρώ. Τέλος, η αγοραστική δύναμη του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα κατά το 2007 ανερχόταν στο 83% του μέσου όρου της Ε.Ε.-15. Η Ισπανία ήταν στο 85% του μέσου όρου της Ε.Ε.-15.

16. Η Ελλάδα διακρίνεται για τις οικονομικές της ανισότητες, με την έννοια ότι το εισόδημα των 20% περισσότερο εύπορων ελλήνων που κατέχει το 40,4% του εισοδήματος, είναι συστηματικά περίπου το εξαπλάσιο από το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων ελλήνων που κατέχει το 7% του εισοδήματος. Μόνο η Πορτογαλία, η Λιθουανία και κυρίως η Λετονία παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας.

17. Οι μισθοί των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα (δημόσιες υπηρεσίες, δημόσιοι οργανισμοί, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ, τοπική αυτοδιοίκηση) κατανέμονται (2007) ως εξής: Το 30% των εργαζομένων δήλωσαν ότι οι καθαρές τους αποδοχές ήταν μικρότερες των 1.000 ευρώ μηνιαίως. Το 37% δήλωσαν ότι είχαν μηνιαίες αποδοχές μεταξύ 1.000 και 1.250 ευρώ. Επομένως το όριο για τους χαμηλόμισθους ήταν 766 ευρώ και το ποσοστό των χαμηλόμισθων μεταξύ των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα ήταν 10% έναντι 22% στον ιδιωτικό τομέα.

18. Ο κατώτατος μισθός σε ευρώ στην Ελλάδα συνεχίζει να υστερεί σημαντικά έναντι των κατώτατων μισθών των πλουσιοτέρων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στις οποίες ισχύει ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο) και ανέρχεται περίπου στο 60% του αντίστοιχου κατώτατου μισθού της πρώτης κατηγορίας χωρών (Γαλλία, Αγγλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ιρλανδία και Λουξεμβούργο), ενώ βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση έναντι του αντίστοιχου κατώτατου μισθού των χωρών της δεύτερης κατηγορίας χωρών (Πορτογαλία, Ισπανία, Σλοβενία και Μάλτα).

19. **Το εργατικό δυναμικό** (δεύτερο τρίμηνο 2007), ανέρχεται σε 4,92 εκατομμύρια άτομα και αντιστοιχεί στο 68,2% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15-64), ενώ η απασχόληση η οποία ανέρχεται σε 4,52 εκατομμύρια άτομα αντιστοιχεί στο 62,7% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας. Υψηλή όμως παραμένει η αναλογία (33,0%) του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού 15-64 ετών στον αντίστοιχο πληθυσμό. Με άλλα λόγια, το 1/3 του παραγωγικού πληθυσμού δεν είναι ενταγμένο στην αγορά εργασίας, δύο από τους τρεις άεργους είναι γυναίκες και τα υψηλότερα ποσοστά μη συμμετοχής στην αγορά εργασίας παρατηρούνται στις ηλικίες 15-19 ετών και 55-64 ετών.

20. **Η διάρθρωση της απασχόλησης** στην Ελλάδα αναφέρεται στους μισθωτούς (64,1% των απασχολούμενων) στους αυτοαπασχολούμενους (21,3) στους εργοδότες (8,2) και στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη (6,4%) των αυτοαπασχολούμενων. Σε σχέση με το έτος 2006 αυξήθηκαν οι κατηγορίες των μισθωτών και των εργοδοτών, ενώ έμειναν αμετάβλητες οι κατηγορίες των αυτοαπασχολούμενων και των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών. Σημαντικό μερίδιο στην αύξηση της απασχόλησης συνεχίζει να έχει η μισθωτή εργασία, καθώς και το μερίδιο που της αναλογεί πλησιάζει το 93% της μεταβολής 2006-2007.

21. Η απασχόληση σε σχέση με το έτος 2006 αυξήθηκε σε 9 κλάδους και μειώθηκε στους υπόλοιπους 8 κλάδους της οικονομίας. Στους κλάδους στους οποίους αυξήθηκε η απασχόληση (η μεταβολή ανέρχεται περί τα 112.700 άτομα), 3 στους 10 απασχολούμενους προέρχονται από την μεταβολή στον κλάδο των κατασκευών, ενώ στους κλάδους στους οποίους μειώθηκε η απασχόληση (κατά 45.000 άτομα), οι 2 από τους 3 απασχολούμενους προέρχονται από την μείωση στους κλάδους της Γεωργίας και των Μεταφορών - Επικοινωνιών.

22. **Το ποσοστό της μερικής απασχόλησης το 2007**, διαμορφώθηκε σε 5,8% των απασχολούμενων αντιστοιχώντας σε 262.000 άτομα. Το ποσοστό της **προσωρινής απασχόλησης** κατά το 2007 διαμορφώθηκε στο 11,1% των μισθωτών απασχολούμενων αντιστοιχώντας στα 322.300 άτομα. Οι νεοεισερχόμενοι άνεργοι ανέρχονται στα 140.100 άτομα και αναλογούν στο 35,2% του συνόλου των ανέργων και οι μακροχρόνιοι άνεργοι παραμένουν πάνω από το ήμισυ των ανέργων (208.150 άτομα, 52,3%).

23. **Ο πληθυσμός των μεταναστών** (ΕΣΥΕ, Β τρίμηνο 2007) ανέρχεται στα 580.700 άτομα (άνδρες και γυναίκες) από τα οποία 49,2% είναι γυναίκες. Η συμμετοχή τους στον συνολικό πληθυσμό της χώρας ανέρχεται στο 5,4%. **Ο παραγωγικός πληθυσμός** των μεταναστών (15-64 ετών) ανέρχεται στο 77,8% του συνολικού πληθυσμού τους. **Η απασχόληση των μεταναστών** ανέρχεται σε 304.710 άνδρες και γυναίκες και αποτελούν πάνω από τα 2/3 του παραγωγικού τους πληθυσμού (67,3%), ενώ η συμμετοχή τους στους απασχολούμενους της χώρας ανέρχεται στο 7,1%. **Η ανεργία** των μεταναστών για πρώτη φορά πλησίασε το μέσο ποσοστό ανεργίας της χώρας (8% στους μετανάστες έναντι 8,1%). Περισσότερο από το ήμισυ των μεταναστών έχουν Αλβανική υπηκοότητα καθώς αναλογούν 6 στους 10 μετανάστες και ακολουθούν οι μετανάστες με Βουλγαρική, Ρουμανική, Πολωνική, Γεωργιανή, Ρώσικη και Ουκρανική υπηκοότητα. **Το καθαρό μηνιαίο εισόδημα** της πλειοψηφίας των μεταναστών, κατά δήλωση τους, στην Ελλάδα κυμαίνεται από 500 ευρώ μέχρι 1.000 ευρώ, ενώ το 9% έχει καθαρό μηνιαίο εισόδημα που κυμαίνεται από 1001-1250 ευρώ.

24. **Στην Ελλάδα πάνω από δύο εκατομμύρια άτομα** βρίσκονται κάτω από τα όρια της φτώχειας (832.456 νοικοκυριά και 2.088.701 άτομα). Η Ελλάδα με ποσοστό 21% του πληθυσμού να βρίσκεται κάτω από τα όρια της φτώχειας συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας στην Ε.Ε. - 27 και μόνο η Λετονία παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό (23%), ενώ κατέχει το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των 15 «παλαιών» κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

25. **Στην Ελλάδα ένας συνταξιούχος στους τέσσερις** και ένας άνεργος στους τρείς έχει εισόδημα χαμηλότερο από το όριο της φτώχειας. Επίσης το ποσοστό των εργαζομένων που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας ανέρχεται σε 14% στην Ελλάδα (φτωχοί εργαζόμενοι) ποσοστό υψηλότερο από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διπλάσιο από τον μέσο όρο της Ε.Ε.-27(7%), ενώ από την κατανομή του συνολικού φτωχού πληθυσμού στην Ελλάδα προκύπτει ότι το 1/3 είναι εργαζόμενοι.

26. **Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποσοστά της φτώχειας** ανάλογα με τον τύπο της σύμβασης εργασίας κατά την διάρκεια της απασχόλησης μέσα στο έτος. Έτσι, ενώ στην περίπτωση της σταθερής απασχόλησης (σύμβαση αορίστου χρόνου) τα ποσοστά φτώχειας ανέρχονται στα ίδια επίπεδα στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. - 15(4%) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις τα ποσοστά είναι εξαιρετικά υψηλότερα στην Ελλάδα. Στην περίπτωση της προσωρινής απασχόλησης το ποσοστό φτώχειας ανέρχεται σε 19% στην Ελλάδα (έναντι 12% στην Ε.Ε. - 15), είναι σχεδόν διπλάσιο στην περίπτωση της απασχόλησης με πλήρες ωράριο (13% στην Ελλάδα έναντι 6% στην Ε.Ε. - 15) και 2,5% φορές μεγαλύτερο στην περίπτωση της μερικής απασχόλησης (26% στην Ελλάδα έναντι 10% στην Ε.Ε. - 15).

27. **Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης** στην Ελλάδα λειτουργούν ως πολιτικές ενίσχυσης της προσφοράς εργασίας (7 στους 10 απασχολούμενους με επιδοτούμενα προγράμματα τέθηκαν ως άνεργοι εκτός αγοράς εργασίας μετά την λήξη των συγκεκριμένων προγραμμάτων), με απώτερο σκοπό την υποστήριξη των πολιτικών συμπίεσης των αμοιβών εργασίας και ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων. Ταυτόχρονα, με τον τρόπο που γίνεται η διαχείριση των συγκεκριμένων προγραμμάτων, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης συμβάλλουν στην διαχείριση της ανεργίας κυρίως των νέων και των γυναικών χωρίς όμως να οδηγούν στην αύξηση της απασχόλησης ή στην μείωση των συνολικών επιπέδων ανεργίας.

28. **Η βελτίωση της όποιας θετικής επίδρασης** των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης προϋποθέτει την εστίαση τους σε ειδικές ομάδες και στόχους αναφορικά με την απασχόληση, με την έννοια να μην έχουν μαζικό χαρακτήρα αλλά να περιορίζονται σε μικρής κλίμακας προγράμματα παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο και τέλος να διατίθεται σημαντικός χρόνος για την προετοιμασία και την αναζήτηση απασχόλησης. Η στρατηγική αυτή προϋποθέτει ένα άλλο θεσμικό πλαίσιο για την εφαρμογή τους όπου θα εντάσσονται σε μία αναπτυξιακή πολιτική, λειτουργώντας ως πολιτικές επιλεκτικής ενίσχυσης της απασχόλησης ειδικών ομάδων του εργατικού δυναμικού.

29. Η απόπειρα μεταφοράς **πρακτικών ευελιξίας και ασφάλειας** (flexicurity) και οι πιέσεις που ασκούνται στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ευελιξίας με όχημα την επίκληση της ασαφούς, αβέβαιης και μη ισόρροπης ασφάλειας, αποτελούν παράγοντα περαιτέρω απορύθμισης των εργασιακών σχέσεων και των όρων κοινωνικής συνοχής όταν μάλιστα αυτές αποβλέπουν στην απελευθέρωση του συστήματος απολύσεων.

30. Οι εξελίξεις τα τελευταία χρόνια στον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του δημόσιου τομέα αλλά και ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων στην κεντρική δημόσια διοίκηση, είναι σημαντικές σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χαρακτηρίζονται **από μια τάση αποδυνάμωσης και ιδιωτικοποίησης της κεντρικής δημόσιας διοίκησης,** με αποτέλεσμα τον περιορισμό των δημόσιων λειτουργιών και την συρρίκνωση της επιρροής του δημοσίου τομέα στην λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας. Ταυτόχρονα, οι **ευέλικτες μορφές απασχόλησης** τα τελευταία χρόνια (συμβάσεις ορισμένου χρόνου, μερική απασχόληση) παρουσιάζουν **αξιοσημείωτη αύξηση στον δημόσιο τομέα** συνολικά, συνοδευόμενη από μια τάση απορύθμισης των όρων εργασίας. **Στην Ελλάδα** η απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (2007) ανέρχεται σε 1.018.00 άτομα και αντιστοιχεί στο 36,2% της συνολικής απασχόλησης, έναντι ποσοστού 63,8% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τους εργα-

ζόμενους που εισήλθαν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα το 2007 ο ένας στους τρεις απασχολείται με σύμβαση αορίστου χρόνου, ενώ οι υπόλοιποι δύο (2/3) απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και ιδιαίτερα διάρκειας από 7 έως 12 μήνες (53%).

31. Ο στρατηγικός στόχος της δωρεάν παροχής υπηρεσιών υγείας στους πολίτες σταδιακά απαξιώνεται και αντικαθίσταται από τον στόχο συγκρότησης ενός επιχειρηματικού κλάδου παραγωγής υπηρεσιών υγείας που λειτουργεί με τους νόμους της αγοράς. Με άλλα λόγια, οι υπηρεσίες υγείας τείνουν να μετατραπούν (στον βαθμό που συνεχίζεται η διαδικασία υποχώρησης των δημοσίων δαπανών υγείας και της μεγέθυνσης των ιδιωτικών δαπανών) από δημόσιες σε ιδιωτικές.

32. Κυοφορούνται σαφείς **κίνδυνοι ανατροπής του διεθνούς συστήματος κοινωνικής ασφάλισης,** δεδομένου ότι και οι τελευταίοι θεματοφύλακες (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και Διεθνής Ένωση Κοινωνικής Ασφάλειας) που θεωρούν την κοινωνική ασφάλιση ως θεσμό με κοινωνικό-πολιτική λειτουργία, αλλάζουν την θεώρηση τους με ταχύ βηματισμό και υπαναχωρούν από τις πάγιες, μέχρι σήμερα, προτεραιότητες τους σε σχέση με την λειτουργία της κοινωνικής ασφάλισης, προσχωρώντας στις θέσεις των άλλων διεθνών Οργανισμών (ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Πρόλογος

Το έτος 2008 συναντά την ελληνική οικονομία καταπονημένη να αντιμετωπίσει τις σημαντικές αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων, την ακρίβεια και τον πληθωρισμό που συρρικνώνουν την αγοραστική δύναμη των μισθωτών, των συνταξιούχων και των ανέργων, τα χρέη των νοικοκυριών, την ανεργία, την ανισοκατανομή του εισοδήματος, τα δημόσια ελλείμματα, την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, την χρηματοδότηση του κράτους-πρόνοιας, κλπ. Ταυτόχρονα, η αποδυνάμωση της εσωτερικής δυναμικής της ελληνικής οικονομίας απειλεί σοβαρά την αναπτυξιακή της πορεία καθώς και τις μακροπρόθεσμες κοινωνικο-οικονομικές της ισορροπίες.

Οι εξαγγελίες για την αναπτυξιακή προοπτική της ελληνικής οικονομίας με την προβολή του υψηλού ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια, σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν φαίνεται να επαληθεύονται στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς αβεβαιότητας και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η οποία δεν πρόκειται πλέον για πρόβλεψη αλλά για πραγματικότητα που πλήττει ανησυχητικά την διεθνή οικονομία.

Οι δυσμενείς αυτές εξελίξεις έχουν αρνητικές επιπτώσεις και στην αποδυναμωμένη παραγωγικά και τεχνολογικά ελληνική οικονομία και πιο συγκεκριμένα στον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, στον πληθωρισμό, στο έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών (14% του ΑΕΠ) στον τουρισμό, στα εισοδήματα, στην ανεργία (8% Ιούνιος 2008), στα δημόσια ελλείμματα και στην αύξηση του δημοσίου δανεισμού με επαχθείς όρους, στην μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και στην επιδείνωση του επίπεδου ανταγωνιστικότητας. Με άλλα λόγια, **οι δυσμενείς αυτές εξελίξεις** και οι αρνητικές επιπτώσεις τους στην ελληνική οικονομία επιβεβαίωσαν τόσο την πορεία επιβράδυνσής της που είχε ως σημείο εκκίνησης το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων, όσο και την πρόβλεψη (2004) του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για την επιδείνωση της επιβράδυνσής της κατά το 2008.

Αντίθετα, η κυβέρνηση και οι φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα υποστήριζαν μέχρι και το πρώτο εξάμηνο του 2008 ότι η ελληνική οικονομία με την εφαρμοζόμενη τα τελευταία χρόνια οικονομική πολιτική των «οικονομικών της προσφοράς» θα αντισταθεί στις πιέσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης, δεδομένου, ότι, σύμφωνα με τη σχετική επιχειρηματολογία, τα δημόσια έργα, η δημοσιονομική εξυγίανση, οι δημόσιες και οι ιδιωτικές επενδύσεις, οι ιδιωτικοποιήσεις, η αποτελεσματική λειτουργία των αγορών, κλπ. έχουν δημιουργήσει μεγάλα αναπτυξιακά αποθέματα που την θωρακίζουν από τους κινδύνους των ανατιμήσεων της τιμής του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων καθώς και των κοινωνικο-οικονομικών ανισορροπιών και ανισοτήτων.

Όμως, εκ **του αποτελέσματος** αποδεικνύεται ότι η θωράκιση της ελληνικής οικονομίας ήταν μία απλή διακήρυξη και όχι μία στέρεη κοινωνικο-οικονομική στρατηγική, με αποτέλεσμα οι εφαρμοζόμενες πολιτικές στην οικονομική και κοινωνική σφαίρα της χώρας μας να έχουν καταστεί ακόμα και ως προς τους στόχους τους, αναποτελεσματικές.

Βέβαια, το χειρότερο για την ελληνική οικονομία είναι ότι οι δυσμενείς αυτές εξελίξεις (καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου) θα συμβούν χωρίς να έχει αξιοποιήσει την ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου που προηγήθηκε, με την προώθηση της παραγωγικής και τεχνολογικής ανασυγκρότησης, της καινοτομίας, της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, της ουσιαστικής αύξησης της απασχόλησης και της διεύρυνσης της κοινωνικής πολιτικής, με την μεταμόρφωση του παραγωγικού συστήματος και την εγκαθίδρυση ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων δραστηριοτήτων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, στο πλαίσιο του αναπτυξιακού προτύπου της ευφυούς ανάπτυξης, των δημόσιων πολιτικών και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Αντίθετα, **η ασκούμενη τα τελευταία χρόνια οικονομική πολιτική** μετέφερε σημαντικούς πόρους στους επιχειρηματίες προκειμένου, σύμφωνα με την σχετική επιχειρηματολογία, να αυξηθεί η επενδυτική δραστηριότητα. Όμως, στην πραγματικότητα επιδεινώθηκαν οι συνθήκες αναδιανομής του εισοδήματος και ευνοήθηκαν επιχειρηματικοί κλάδοι για να ενισχύσουν την ολιγοπωλιακή τους θέση και την απολυταρχική τους συμπεριφορά στην εγχώρια αγορά, πυροδοτώντας την ακρίβεια αφού η επιτάχυνση του πληθωρισμού είναι μεγαλύτερη στις επιχειρήσεις αυτών των κλάδων απ' ότι σε εκείνες που λειτουργούν σε συνθήκες ανταγωνισμού. Είναι χαρακτηριστικό, ότι σε όσες αγορές οι επιχειρήσεις κατέχουν δεσπόζουσα θέση (ολιγοπώλια) ενισχύεται η κερδοφορία τους και δημιουργούνται συνθήκες πληθωρισμού κερδών με ό,τι αυτό αρνητικά συνεπάγεται για την συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης του κόσμου της μισθωτής εργασίας και για την επιδείνωση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Όμως, η εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική αντί να αναγνωρίσει το αδιέξοδο στο οποίο έχει φθάσει ακόμη και ως προς τους στόχους της αλλά και ως προς τις συνθήκες αποδυνάμωσης που δημιούργησε στις αντοχές της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας απέναντι και στη διεθνή οικονομική κρίση, προωθεί αδικαιολόγητες αντισυνταγματικές νομοθετικές ρυθμίσεις (Ιούλιος 2008) για τις ΔΕΚΟ, τόσο προβαίνοντας και σε έλεγχο στα επίπεδα αύξησης των μισθών, όσο και αμφισβητώντας τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας και την προσφυγή των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ στον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας. Ταυτόχρονα, ενισχύει τους εργοδότες (π.χ. Τράπεζες) στην αμφισβήτηση των κλαδικών συμβάσεων εργασίας. Παράλληλα, επιλέγει, για την αντιμετώπιση του δημοσιονομικού αδιεξόδου την αύξηση του συνολικού φορολογικού βάρους της μισθωτής εργασίας και για την αναπτυξιακή

προοπτική της χώρας, την αδιέξοδη, όπως έχει αποδειχθεί μέχρι σήμερα, μείωση των πραγματικών μισθών, αύξηση των ευελιξιών στην μισθωτή εργασία και την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, αποδόμηση και υποχρηματοδότηση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων. Όμως, η αποτροπή επιδείνωσης της αναπτυξιακής και κοινωνικής κατάστασης της ελληνικής οικονομίας προϋποθέτει την υπέρβαση του διλήμματος «Ανάπτυξη ή Πληθωρισμός» με την ανάπτυξη που βασίζεται στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Πράγματι, η ανάπτυξη που βασίζεται στην ενίσχυση της ζήτησης αλλά δεν συνοδεύεται από αύξηση της παραγωγικότητας με καινοτομία, έρευνα και νέα τεχνολογία χαρακτηρίζεται από σοβαρούς περιορισμούς και δεν μπορεί να αναμένεται ότι θα προστατεύσει την ελληνική οικονομία από τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της αύξησης των πληθωριστικών πιέσεων σε διεθνές επίπεδο.

Η ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών που βελτιώνουν την παραγωγικότητα μπορεί να θωρακίσει την ελληνική οικονομία από εξωγενείς διαταραχές. Το ίδιο η άσκηση δημόσιων πολιτικών αναδιάρθρωσης των αγορών και ενίσχυσης των συνθηκών ανταγωνισμού σε βάρος των ολιγοπωλιακών συμπεριφορών των επιχειρήσεων στην αγορά, αποτρέπουν αποτελεσματικά την αισχροκέρδεια και την υπερ-κερδοφορία που συντηρούν, κατά γενική ομολογία, τον πληθωρισμό κερδών στην χώρα μας.

Όμως, μία μακρόπνοη πολιτική αναδιάρθρωσης των αγορών και ενίσχυσης των συνθηκών ανταγωνισμού, δεν συνάδει με την ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσης ιδιωτικών επιχειρήσεων που προκύπτουν από τις πολιτικές ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων επιχειρήσεων οι οποίες στερούν, εκτός των άλλων, την ελληνική οικονομία ακόμη περισσότερο από την ανάληψη νέων αναπτυξιακών πολιτικών προώθησης του μοντέλου της ευφυούς ανάπτυξης, της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας της κοινωνικής αλληλεγγύης και της οργάνωσης και λειτουργίας επιχειρήσεων δημοσίου συμφέροντος.

Η Έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση του 2008 υποστηρίζει ότι για να μην υποστεί η ελληνική οικονομία σε συνθήκες διεθνούς αναταραχής και αβεβαιότητας τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης, με σημαντικό αναπτυξιακό και κοινωνικό κόστος, θα πρέπει να προωθήσει άμεσα μία ολοκληρωμένη προσέγγιση και πρόταση αναπτυξιακής πολιτικής, η οποία θα αντιμετωπίσει δυναμικά και αποτελεσματικά τα προβλήματα της καινοτομίας, των επενδύσεων, της ποιότητας, των εργασιακών σχέσεων και της αναδιανομής του εισοδήματος, τόσο στην σφαίρα της παραγωγής, όσο και στην σφαίρα της κυκλοφορίας.

Ελπίζουμε ότι και αυτή η Έκθεση με την επιστημονική ανάλυση των βασικών και σύγχρονων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, θα επιτύχει τον στόχο της, αποτελώντας πολύτιμο εργαλείο αφενός για την ουσιαστική και τεκ-

μηριωμένη διεκδίκηση των συνδικαλιστικών στελεχών, των εργαζομένων και των συνταξιούχων στην κοινωνική διαπραγμάτευση και την συμβολή τους στην δημόσια συζήτηση και αφετέρου για την επιστημονική κοινότητα της χώρας μας , στην ανάπτυξη της ερευνητικής της δράσης και του επιστημονικού προβληματισμού για τα συγκεκριμένα ζητήματα και τις προοπτικές τους.

Παράλληλα, θεωρώντας ότι η ΄Εκθεση συνιστά μία συγκροτημένη μεθοδολογικά και τεκμηριωμένη επιστημονικά ανάλυση των πτυχών της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, η διοίκηση του ΙΝΕ, ο επιστημονικός διευθυντής και το επιστημονικό προσωπικό του ΙΝΕ, θα θεωρήσουν ως θετική συμβολή, όχι μόνο την κατάθεση παρατηρήσεων αλλά και διαφορετικών προσεγγίσεων, σχετικά με την μεθοδολογία, τα στατιστικά στοιχεία και την ανάλυση των πτυχών του οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού στην χώρα μας.

Γιάννης Παναγόπουλος

Πρόεδρος ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Εισαγωγή

Η εγκατάλειψη κάθε αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα και στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η προσήλωση στους στόχους των ισοσκελισμένων κρατικών προϋπολογισμών και της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας με τη προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων και την αποκαθήλωση του κοινωνικού κράτους, αποδεικνύεται ολοένα και περισσότερο αναποτελεσματική, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης.

Πράγματι, **οι δυσμενείσς εξελίξεις** στην παγκόσμια οικονομία (έξαρση της τιμής του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων, χρηματοπιστωτική κρίση και αύξηση των επιτοκίων) βρίσκει την ελληνική οικονομία αδύναμη και καταπονημένη να αντιμετωπίσει τις συνθήκες της διεθνούς αβεβαιότητας και της παγκόσμιας κρίσης, η οποία δεν πρόκειται πλέον για πρόβλεψη αλλά για πραγματικότητα που πλήττει ανησυχητικά την διεθνή οικονομία.

Έτσι, η φάση της ύφεσης καθορίζεται σήμερα στην διεθνή οικονομία ως «σημαντική επιβράδυνση στην οικονομική δραστηριότητα, που διαρκεί εδώ και αρκετούς μήνες» και προκύπτει από τα μεγέθη της αύξησης της ανεργίας, των απολύσεων, της μείωσης του εισοδήματος, της αύξησης του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, της αύξησης του πληθωρισμού που συρρικνώνει σημαντικά την αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων, της μείωσης της βιομηχανικής παραγωγής και των πωλήσεων.

Το εκρηκτικό μείγμα αυτών των δυσμενών εξελίξεων θα συντελεσθεί όταν η «κρίση περάσει από την οικονομία στην κοινωνία» με εφιαλτικές διαστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι, τόσο στην σφαίρα της παραγωγής (περιορισμένη ικανότητα τεχνολογικού και καινοτομικού εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διάρθρωσης και διαδικασίας), όσο και στην σφαίρα της κατανομής των πόρων (διάβρωση της κοινωνικής αλληλεγγύης και υπονόμευση των μηχανισμών αναδιανομής του εισοδήματος) η οικονομική και κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα και σε άλλα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μετεξελιχθεί σε ένα ανησυχητικό νεόπλασμα κρίσης της θεωρίας, της πολιτικής, των θεσμών, του δημόσιου, του κοινωνικο-πολιτικού και οικονομικού βίου.

Πράγματι, το μείγμα κράτους-αγοράς, μετά την κρίση της παραγωγής και της κατανομής των πόρων που αντιμετώπισε στις καπιταλιστικές οικονομίες από την δεκαετία του 1970 και μετά, αντικαταστάθηκε με την στρατηγική της κυριαρχίας της αγοράς και των «οικονομικών της προσφοράς» ως το κυρίαρχο μείγμα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής των αρχών του 21ου αιώνα.

Όμως, τα μέχρι σήμερα αρνητικά αποτελέσματα των εφαρμοζόμενων οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών έχουν οδηγήσει ακόμη και τους πλέον υπέρμαχους του άκρατου φιλελευθερισμού να διατυπώνουν ότι η «ολοκληρωτική ιδεολογία δαιμονοποίησης του κράτους και κυριαρχίας της αγοράς που επινοήθηκε να διαχειριστεί τους πόρους στις αρχές του 21ου αιώνα δεν αποτελεί την σωστή κατεύθυνση, ούτε είναι η μόνη λύση». Αναγνωρίζουν μάλιστα ότι «τα σημεία των καιρών και η σημερινή εποχή απαιτούν την διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών καθώς και την προώθηση συντονισμένων ενεργειών, κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών».

Η αναγνώριση αυτή της κρίσης θεωρίας και πολιτικής οδηγεί την επιστημονική και πολιτική σκέψη στις σημερινές διεθνείς συνθήκες «να σκεφθεί το αδιανόητο», τόσο στο επίπεδο της μεταμόρφωσης του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος (από την οικονομία της αγοράς στην οικονομία της αλληλεγγύης) όσο και στο επίπεδο ανασυγκρότησης του πολιτικού συστήματος (πολιτικός μηχανισμός λήψης των αποφάσεων).

Πράγματι, η μετάβαση σε ένα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της οικονομίας της αλληλεγγύης, αναδεικνύεται ως επιτακτική, ιδιαίτερα, στις σημερινές δυσμενείς διεθνείς εξελίξεις οι οποίες επηρέασαν αρνητικά και την ελληνική οικονομία στον ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ , στην έξαρση του πληθωρισμού και της ακρίβειας (4,9% Ιούνιος 2008), στην συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης των εισοδημάτων, ιδιαίτερα των μισθωτών, των συνταξιούχων και των άνεργων, στο επίπεδο της ανεργίας (8% Ιούνιος 2008), στο έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών (-14% του ΑΕΠ), στα δημόσια ελλείμματα, στην αύξηση του δημοσίου δανεισμού με επαχθείς όρους, στην στασιμότητα της βιομηχανικής παραγωγής και στην επιδείνωση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας.

Επιπλέον **στην ελληνική οικονομία** από το 1996 μέχρι το 2007 η μέση πραγματική αμοιβή στον επιχειρηματικό τομέα αυξήθηκε περίπου κατά 13%, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε κατά 27% περίπου. Το αποτέλεσμα είναι ότι το πραγματικό μοναδιαίο κόστος εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα μειώθηκε το ίδιο διάστημα κατά 20%. Έτσι, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα βρίσκεται στο 92% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αύξηση με βραδύτερους ρυθμούς του κατά κεφαλή ΑΕΠ (εισόδημα ανά κάτοικο) στα επίπεδα του 88,9% του ευρωπαϊκού μέσου όρου και η αύξηση του κόστους ζωής στα επίπεδα το 88% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, οδηγεί στην σταδιακή μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ του επιχειρηματικού τομέα από 58% στις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε 44% την πρόσφατη περίοδο (2004-2006). Αντίστοιχη τάση παρατηρείται και στην ευρωζώνη όπου το μερίδιο της εργασίας από 59,4% το 1995 μειώθηκε στο 55,8% το 2007. Παράλληλα, η κερδοφορία στην Ελλάδα είναι διπλάσια το 2006 σε σχέση με το 1996 την στιγμή που στην Ε.Ε.-15 ήταν αυξημένη κατά 12,3%. Για

αυτό αποδεικνύεται με τον πιο πασιφανή τρόπο ότι ο πληθωρισμός και η ακρίβεια στην χώρα μας τροφοδοτείται από την κερδοφορία (πληθωρισμός κερδών) και όχι από τις μισθολογικές αυξήσεις. Η δε συνεχής αύξηση της τιμής του πετρελαίου εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στην αύξηση του πληθωρισμού μέχρι κατά 0,90%.

Ως εκ τούτου **η ελληνική οικονομία** έχει καταστεί η πιο αδύναμη οικονομία της ευρωζώνης και οι πολιτικές ιδιωτικοποίησης που έχουν είτε εφαρμοστεί, είτε εξαγγελθεί με στόχο την ανέρευση πόρων για την κάλυψη των δημοσίων ελλειμμάτων θα την στερήσουν ακόμη περισσότερο από την ανάληψη νέων αναπτυξιακών πολιτικών προώθησης του μοντέλου επιχειρήσεων δημοσίου συμφέροντος και της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, το οποίο στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης σύλληψης και πρότασης αναπτυξιακής πολιτικής, αντιμετωπίζει αποτελεσματικά και δυναμικά τα ζητήματα των επενδύσεων, της καινοτομίας, της ποιότητας, των εργασιακών σχέσεων, της κοινωνικής προστασίας και της αναδιανομής του εισοδήματος.

Παράλληλα, εκτός από τις συνθήκες της διεθνούς αβεβαιότητας, η ελληνική οικονομία περιβάλλεται και από συνθήκες κοινωνικής ανασφάλειας και ανισοτήτων, με την έννοια ότι το εισόδημα των 20% περισσότερο εύπορων ελλήνων που κατέχει το 40,4% του εισοδήματος, είναι συστηματικά περίπου το εξαπλάσιο από το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων ελλήνων, που κατέχει το 7% του εισοδήματος.

Τα συμπεράσματα αυτά, μεταξύ των άλλων, της ΄Εκθεσης του ΙΝΕ για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του 2008, συνδυασμένα με την διεθνή οικονομική κρίση και τις αρνητικές της επιπτώσεις στην Ελλάδα, σημαίνουν ότι πλέον επιβάλλεται στην χώρα μας ότι όσοι υποστήριξαν επιστημονικά και εφήρμοσαν πολιτικά την συγκεκριμένη κατεύθυνση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να οδηγηθούν σε άμεση και ριζική αναθεώρηση των απόψεων και των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Ιδιαίτερα μάλιστα μετά την απόφαση αύξησης των επιτοκίων στα επίπεδα του 4,25% της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προκειμένου, όπως υποστηρίζεται, αναπόδεικτα, να αντιμετωπιστεί η πληθωριστική απειλή ακόμη και στην περίπτωση που πληγεί πέραν του αναμενόμενου ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, υπονομευτεί ακόμη περισσότερο η οικονομική ανάπτυξη και πυροδοτηθεί η αύξηση της ανεργίας. Μια τέτοια εξέλιξη θα εισάγει την ελληνική οικονομία, όπως την δεκαετία του 1970, «στον θάλαμο εντατικής θεραπείας» με ότι αυτό αρνητικά συνεπάγεται για το παρόν και το μέλλον του βιοτικού επιπέδου των ελλήνων πολιτών.

Επομένως, **αποτελεί στόχο πρώτης προτεραιότητας** η θωράκιση της ελληνικής οικονομίας από τις αρνητικές επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης και η δημιουργία συνθηκών δυναμικής προοπτικής της, με την μετάβαση σε ένα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της οικονομίας της αλληλεγγύης το οποίο θα εγκαθιδρύσει θεσμούς κοινωνικής συνεργασίας και θα αναπτύξει πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος (δημόσιος πόλος), πολιτικές κοινωνικής αλληλεγγύης και

αμοιβαιότητας (κοινωνικός πόλος) και πολιτικές δυναμικής ανάπτυξης και διασύνδεσης των οικονομικών και κοινωνικο-πολιτικών λειτουργιών (αναπτυξιακός πόλος) (J.L.Laville, 2007). Βέβαια η μετάβαση αυτή από την κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς στην οικονομία των δημόσιων πολιτικών και της κοινωνικής αλληλεγγύης, προϋποθέτει, στο πλαίσιο της δομικής διασύνδεσης του «οικονομικού», του «κοινωνικού» και του «πολιτικού» στοιχείου του νέου τύπου οργάνωσης της οικονομίας και της κοινωνίας, την διαρκή και σταθερή υποστήριξη ικανών και υπεύθυνων πολιτικών σχηματισμών, ισχυρών συνδικάτων, αξιόπιστων κοινωνικών κινημάτων, έγκυρων επιστημονικά εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ερευνητικών κέντρων καθώς και δυναμικών και καινοτομικών επιχειρήσεων ανεξαρτήτως του μεγέθους τους.

Κατά συνέπεια, **το αναπτυξιακό δίλημμα** για την Ελλάδα και τα άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης είναι εάν θα απομακρυνθούν από τις δυσμενείς αυτές προοπτικές και αμφιβόλου αποτελεσματικότητας «ενεργοποίηση των αυτόματων μηχανισμών σταθεροποίησης της ευρωπαϊκής οικονομίας», σύμφωνα με το σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ή θα προσανατολισθούν στην σύλληψη ενός νέου θεωρητικού υποδείγματος και στον σχεδιασμό και την οργάνωση ενός νέου προτύπου οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Μια νέα πορεία οικονομικής ανάπτυξης, συλλογικής αλληλεγγύης και κοινωνικής συνείδησης της ελληνικής οικονομίας, θα αναβαθμίσει το τεχνολογικό, οικονομικό και κοινωνικό της απόθεμα, με αποτέλεσμα να μετεξελιχθεί σε έναν οικονομικό και κοινωνικό σχηματισμό καινοτομικής, γνωσιολογικής και αλληλέγγυας προοπτικής, ο οποίος θα εξασφαλίζει την ποιότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και των εργασιακών και κοινωνικών συνθηκών παραγωγής τους, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού και του διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Με αφετηρία αυτές τις σκέψεις για την διατύπωση των αναγκαίων στρατηγικών προσανατολισμών της ελληνικής οικονομίας, που βασίζονται και απορρέουν από τα ευρήματα της Έκθεσης γ**ια την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2008**, η οποία αποτελεί συλλογική εργασία του επιστημονικού δυναμικού του ΙΝΕ[1] και η κεντρική της επιδίωξη συνίσταται στη διερεύνηση και επισήμανση των σύγχρονων εξελίξεων και των πτυχών που συγκροτούν, σε μεγάλο βαθμό, τον κοινωνικο-οικονομικό σχηματισμό στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, η Έκθεση επιδιώκει να αναδείξει τις δυνατότητες, τις προϋποθέσεις και τις προοπτικές της ελληνικής οικο-

1. Στην εκπόνηση της Έκθεσης για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2008 εκτός από τον συντονισμό, την επιμέλεια της έκδοσης και την επιστημονική ευθύνη του Επιστ. Διευθυντή του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ, Σ. Ρομπόλη, καθώς και τη βασική συμμετοχή του Η. Ιωακείμογλου, συμμετείχαν και οι : Κ. Δημουλάς, Απ. Καψάλης, Γ. Κουζής, Γ. Κρητικίδης, Π.. Λινάρδος -Ρυλμόν, Γ. Ρωμανιάς, Α .Σταμάτη, Θ .Τζανετάκη και Χ. Τριανταφύλλου.

νομίας, προκειμένου να κατευθύνει τις αναπτυξιακές της δυνάμεις, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, στην στρατηγική της «ευφυούς ανάπτυξης», των δημοσίων πολιτικών, της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, της ανασύστασης του κοινωνικού κράτους και της πραγματικής σύγκλισης.

΄Ετσι, η ανάλυση η οποία διακρίνεται από εσωτερική συνοχή, τεκμηρίωση και σαφήνεια, μεθοδολογικά επικεντρώνεται στην σύζευξη της αναλυτικής σκέψης με την πραγματική οικονομική και κοινωνική κατάσταση και ειδικότερα με τις παραγωγικές, επενδυτικές, τεχνολογικές, καινοτομικές, εισοδηματικές, εργασιακές, δημοσιονομικές, κοινωνικές, υγειονομικές και κοινωνικο-ασφαλιστικές εξελίξεις στην ελληνική οικονομία.

Πιο συγκεκριμένα η ΄Εκθεση αποτελείται από **έντεκα** μέρη:

Το πρώτο μέρος που αναφέρεται στις κατευθύνσεις της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα, περιλαμβάνει τις εξελίξεις στην ακρίβεια, στο εισοδηματικό μερίδιο των επιχειρήσεων, στους πραγματικούς μισθούς, στους παράγοντες επιβράδυνσης της ελληνικής οικονομίας και επιδείνωσης του επιπέδου ανταγωνιστικότητας. **Το δεύτερο μέρος** που αναφέρεται στις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας κατά το 2007-2008 περιλαμβάνει την εξέλιξη του ΑΕΠ, τις κυκλικές διακυμάνσεις της ελληνικής οικονομίας, τον δείκτη πραγματικής σύγκλισης της χώρας μας προς τον μέσο όρο της Ε.Ε.-15, την παραγωγικότητα της εργασίας, τις επενδύσεις μηχανολογικού εξοπλισμού, το εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών και τις δημοσιονομικές εξελίξεις. **Το τρίτο μέρος** αναφέρεται στις σύγχρονες εξελίξεις και τις πολιτικές ανταγωνιτικότητας στην ελληνική οικονομία και περιλαμβάνει την αξιολόγηση της ανταγωνιστικότητας με βάση το Ελληνικό Σύστημα Μέτρησης της ανταγωνιστικότητας, τις μεθόδους του διεθνών οργανισμών και την ολοκληρωμένη θεώρηση της ανταγωνιστικότητας. **Το τέταρτο μέρος** το οποίο αναφέρεται στις προοπτικές και την πραγματικότητα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, περιλαμβάνει το δεκαετές πρόγραμμα επίτευξης των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, την ενδιάμεση αναθεώρηση στα μέσα της πορείας προς το 2010, το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2005-2008 καθώς και το Εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2008 - 2010. **Το πέμπτο μέρος** το οποίο αναφέρεται στην απασχόληση και την ανεργία περιλαμβάνει την απασχόληση και την ανεργία κατά το 2007, καθώς και την απασχόληση και το εργατικό δυναμικό των μεταναστών στην Ελλάδα. **Το έκτο μέρος** το οποίο αναφέρεται στην αξιολόγηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο των πολιτικών απασχόλησης, τις επιπτώσεις των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης καθώς και το περιεχόμενο και την αξιολόγηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην Ελλάδα. **Το έβδομο μέρος** το οποίο αναφέρεται στους μισθούς στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή ΄Ενωση, τις εισοδηματικές ανισότητες και την αγοραστική δύναμη των μισθών, περιλαμβάνει τις

μεταβολές των μισθών και του κόστους εργασίας το 2007 στην Ελλάδα, την συγκριτική ανάλυση του επιπέδου των αμοιβών και του κόστους εργασίας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το μερίδιο εργασίας και τις εισοδηματικές ανισότητες, τους κατώτατους μισθούς στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. **Το όγδοο μέρος** το οποίο αναφέρεται στην φτώχεια και τις εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση περιλαμβάνει τις εννοιολογικές αποσαφηνίσεις και τον ποσοτικό προσδιορισμό της φτώχειας στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, το βάθος της φτώχειας, της εισοδηματικές ανισότητες και την φτώχεια, τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού που απειλούνται από τη φτώχεια, τα βασικά χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον πληθωρισμό και την έμμεση φορολογία ως επιβαρυντικοί παράγοντες για τα φτωχά νοικοκυριά και τον ρόλο των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην μείωση της φτώχειας. **Το ένατο μέρος** αναφέρεται στις σύγχρονες εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση και περιλαμβάνει την ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity), τις εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και την φύση, τον χαρακτήρα και τις σύγχρονες εξελίξεις της σχέσης εργασίας στον δημόσιο τομέα στην Ελλλάδα. **Το δέκατο μέρος** αναφέρεται στις δαπάνες υγείας στην Ελλάδα και περιλαμβάνει τις δαπάνες υγείας ανά κάτοικο, τον μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και των δαπανών υγείας ανά κάτοικο, και το ποσοστό των ιδιωτικών δαπανών υγείας στις συνολικές δαπάνες υγείας. **Το ενδέκατο μέρος** αναφέρεται στους κινδύνους ανατροπής του διεθνούς συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και περιλαμβάνει, την ανάδειξη των σύγχρονων εξελίξεων στην Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας των χωρών - μελών του ΟΟΣΑ, την αλλαγή των απόψεων της Διεθνούς Ένωσης Κοινωνικής Ασφάλειας (ΔΕΚΑ) και την αναγκαιότητα ενίσχυσης της κοινωνικής ασφάλισης στον σύγχρονο κόσμο.

Η Έκθεση ολοκληρώνεται με την σχετική με το περιεχόμενο της, ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Καθ. Σάββας Ρομπόλης

Επιστ. Δ/ντής ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

ΜΕΡΟΣ 1

Κατευθύνσεις της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής

Κατευθύνσεις της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής

1.1. Ακρίβεια, εισοδηματικό μερίδιο επιχειρήσεων και πραγματικοί μισθοί

Οι δυσμενείς διεθνείς εξελίξεις επηρέασαν αρνητικά τον ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας κατά το 2007-2008 και οδήγησαν σε έξαρση του πληθωρισμού. Οι τιμές αυξήθηκαν σημαντικά κατά τους τελευταίους μήνες του 2007 και κατά το 2008, αντανακλώντας την αντίδραση των επιχειρήσεων στην αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών. Πιο συγκεκριμένα, με την άνοδο των τιμών του πετρελαίου και των άλλων εισαγόμενων πρώτων υλών, διατίθεται, πλέον, ένα αυξημένο μερίδιο του ΑΕΠ για την πληρωμή των εισαγωγών, αφήνοντας προς διανομή μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων ένα μικρότερο μέρος του εγχωρίου προϊόντος. Οι επιχειρήσεις αυξάνουν τις τιμές τους προσπαθώντας να επαναφέρουν την κερδοφορία τους στα υψηλά επίπεδα των προηγουμένων ετών.

΄Ετσι, έχει προκύψει με τον τρόπο αυτό το πρόβλημα της ακρίβειας, το οποίο δεν είναι τίποτα άλλο από την απόπειρα των επιχειρήσεων να ανακτήσουν τα κέρδη που απώλεσαν εξαιτίας της ανόδου της τιμής του πετρελαίου και των άλλων πρώτων υλών. Για τον λόγο αυτό, η διαπίστωση ότι ο πληθωρισμός είναι εισαγόμενος αποτελεί μερική εξήγηση του φαινομένου της ακρίβειας (0,9% από το ποσοστό 4,9% του Δείκτη Τιμών καταναλωτή (Μάιος 2008), γιατί περιγράφει μόνον την πυροδότηση της πληθωριστικής διαδικασίας, της οποίας η ουσιαστική πλευρά είναι η απόπειρα των επιχειρήσεων να διατηρήσουν την κερδοφορία τους στα υψηλά επίπεδα προηγουμένων ετών αυξάνοντας το εισοδηματικό τους μερίδιο. Με άλλα λόγια, **η ακρίβεια πυροδοτείται εκτός των άλλων, και από την επιδίωξη των επιχειρήσεων να αυξήσουν το εισοδηματικό τους μερίδιο.**

Το πρόβλημα της ακρίβειας δεν έχει μόνον κοινωνική σημασία (αφού θίγει τις εισοδηματικά ασθενέστερες τάξεις), **αλλά έχει και οικονομική σημασία**, καθώς μειώνει τον μέσο πραγματικό μισθό, επομένως την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών των εργαζόμενων τάξεων, και επιδρά έτσι αρνητικά στην συνολική ζήτηση. Η αρνητική επίδραση της μείωσης του πραγματικού μισθού επί της οικονομίας, ακολουθεί δύο διαύλους, ένα διαμέσου της ιδιωτικής κατανάλωσης και ένα διαμέσου των επενδύσεων: Στην Ελλάδα, ο βαθμός κατά τον οποίο η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης (επομένως της συνολικής ζήτησης) ευνοεί την αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου είναι υψηλός, και η ροπή προς κατανάλωση των εισοδη-

μάτων από εργασία υπερβαίνει την αντίστοιχη ροπή των εισοδημάτων από κέρδη και προσόδους. Από την άπόψη αυτή είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο τρίμηνο του 2008 (που είναι το τελευταίο τρίμηνο για το οποίο διαθέτουμε στοιχεία) **είναι το μοναδικό τρίμηνο της περιόδου 1995-2008 για το οποίο μειώθηκαν η ιδιωτική κατανάλωση, οι επενδύσεις και η εσωτερική ζήτηση** (-0,2% σύμφωνα με τους τριμηνιαίους Εθνικούς Λογαριασμούς). Έτσι, **η ακρίβεια μειώνει τον πραγματικό μισθό, την ιδιωτική κατανάλωση, την εσωτερική ζήτηση και τις επενδύσεις.**

Πράγματι, η περιστολή της αγοραστικής δύναμης των μισθών αναμένεται να συνεχιστεί καθώς ο πληθωρισμός του 2008 θα υπερβεί, σε μέσα επίπεδα έναντι του 2007, το 4%. Εάν δε, λάβουμε υπόψη μας ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες για τα οποία πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες αυξήσεις τιμών συμμετέχουν με μεγαλύτερο βάρος στην κατανάλωση των νοικοκυριών με χαμηλότερο εισόδημα, ο πληθωρισμός για τα νοικοκυριά αυτά θα ανέλθει στην περιοχή του 6%. **Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι ο πληθωρισμός των εργαζομένων υπερβαίνει τον μέσο πληθωρισμό στην χώρα μας.**

Τα νοικοκυριά που θα επιβαρυνθούν το 2008 με πληθωρισμό υψηλότερο του μέσου όρου, είναι πολυπληθή. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΙΝΕ, ο διάμεσος μισθός ανέρχεται, στην Ελλάδα, σε περίπου 1250 ευρώ. Με άλλα λόγια, το 50% των μισθωτών στην Ελλάδα αμείβονται με μικτές ακαθάριστες αποδοχές μικρότερες των 1250 ευρώ. Ο μέσος ακαθάριστος μισθός (1670 ευρώ) είναι κατά πολύ υψηλότερος του διάμεσου, καθώς το 15% των μισθωτών έχουν υψηλές αποδοχές που αυξάνουν τον μέσο όρο δημιουργώντας έτσι ψευδείς εντυπώσεις για την μεγάλη μάζα των μισθωτών.

Επίσης, το όριο κάτω του οποίου ένας εργαζόμενος χαρακτηρίζεται ως χαμηλόμισθος ανέρχεται στα 2/3 των διάμεσων αποδοχών, ήτοι σε περίπου 830 ευρώ. Το 22% των εργαζομένων στην Ελλάδα, με βάση το παραπάνω όριο, είναι χαμηλόμισθοι. Το 40% των εργαζομένων στην Ελλάδα έχουν ακαθάριστες αποδοχές μικρότερες των 1100 ευρώ. Στις παραπάνω αποδοχές περιλαμβάνονται οι εισφορές του μισθωτού στα ασφαλιστικά ταμεία και ο φόρος εισοδήματος.

Κατά την τελευταία τριετία, 2005-2007 επιτεύχθηκαν αυξήσεις των πραγματικών αποδοχών περίπου στο ύψος των αυξήσεων της παραγωγικότητας της εργασίας, με αποτέλεσμα το μερίδιο της εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα να διατηρηθεί σταθερό και να μην έχουμε περαιτέρω αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας. Για να διατηρηθεί και κατά το 2008 αυτή η σταθερότητα στη διανομή του προϊόντος (πριν από τις αναδιανεμητικές λειτουργίες του κράτους), θα πρέπει οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών να ισούνται με το άθροισμα πληθωρισμού και παραγωγικότητας της εργασίας. Εάν ο πληθωρισμός ανέλθει σε περίπου 6% για τα εργατικά νοικοκυριά, και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ανέλθει σε 2,2% (πρόβλεψη Ευρωπαϊκής Επιτροπής), τότε, οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών θα πρέπει να είναι περίπου 8,2%.

1.2. Παράγοντες επιβράδυνσης της ελληνικής οικονομίας

Πέραν της ακρίβειας, που παράγει αποτελέσματα ύφεσης διαμέσου της περιστολής της ζήτησης, η σημερινή συγκυρία χαρακτηρίζεται από την ταυτόχρονη παρουσία περισσοτέρων παραγόντων που ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομίας. Στη μείωση της ζήτησης συμβάλλουν, η κάμψη των ρυθμών επέκτασης της οικοδομικής δραστηριότητας, η έλλειψη ρευστότητας και η συνακόλουθη άνοδος των επιτοκίων που πλήττει επιχειρήσεις και νοικοκυριά, διογκώνει το χρέος τους και αυξάνει την πιθανότητα καθυστερήσεων στην αποπληρωμή του.

Σε αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε: α) την μεγάλη πτώση του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών στην διάρκεια του Ιουνίου 2008 που περιόρισε στο έπακρο την ικανότητα των εισηγμένων εταιρειών να αντλήσουν κεφάλαια διαμέσου του χρηματιστηρίου, β) την θεαματική αύξηση του αριθμού των ακάλυπτων επιταγών, γ) την δραματική επιμήκυνση του χρόνου εξόφλησης των υποχρεώσεων των επιχειρήσεων, δ) την άντληση κεφαλαίων από τις τράπεζες με σκοπό να χρηματοδοτήσουν την πιστωτική τους επέκταση με αντίτιμο τα υψηλά επιτόκια.

Υπάρχει, ακόμη το ενδεχόμενο, αν όχι για το 2008 τουλάχιστον για το 2009, να ληφθούν νέα μέτρα για την αύξηση των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού, πιθανότατα με περιστολή δαπανών από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, επιβολή του Ενιαίου Τέλους Ακινήτων, αύξηση των τελών κυκλοφορίας των αυτοκινήτων, κλπ.

Σημαντικός παράγοντας είναι επίσης το γεγονός ότι **η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα επιβραδύνεται περιορίζοντας έτσι τις δυνατότητες μείωσης του κόστους παραγωγής.** Ο ίδιος παράγοντας θα αυξήσει τις εντάσεις που θα δημιουργηθούν μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων καθώς οι τελευταίοι θα προσπαθήσουν να υπερασπιστούν το εισοδηματικό τους μερίδιο ενάντια στο κύμα της ακρίβειας και της συρρίκνωσης της αγοραστικής δύναμης των εισοδημάτων τους.

Στους παράγοντες που ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομίας περιλαμβάνεται και η επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών. Οι εξωτερικές ανταλλαγές της χώρας είχαν αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ για τρίτο συνεχές έτος και το 2007 αφαίρεσαν 1,3 εκατοστιαίες μονάδες από την αύξηση του προϊόντος. Για να αποφευχθεί, όμως, η υπερεκτίμηση του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας μια σειρά παραγόντων:

Πρώτον, ένα μέρος του ελλείμματος στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών οφείλεται στην άνοδο της τιμής του πετρελαίου και των πρώτων υλών, **δεύτερον**, ένα άλλο μεγάλο μέρος του οφείλεται στην εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού (βιομηχανικού, ναυτιλιακού κλπ) που εξαρτάται από την αναπτυξιακή διαδικασία και αυξάνει την μελλοντική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, **τρίτον**, η αναδιανομή

του εισοδήματος σε βάρος των ασθενέστερων στρωμάτων που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα στην διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, πιθανότατα τροφοδοτεί την ζήτηση για εισαγόμενα φθηνά προϊόντα που παράγονται σε χώρες χαμηλού κόστους εργασίας (ενδύματα, τρόφιμα και διαρκή καταναλωτικά αγαθά χαμηλότερης ποιότητας), και **τέταρτον**, υπήρξε στην Ελλάδα μακροχρόνια αύξηση της ζήτησης που υπερέβη κατά πολύ την αντίστοιχη αύξηση στους εμπορικούς εταίρους της. Επομένως, εάν διορθώναμε το έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας για την επίπτωση των παραπάνω παραγόντων, θα βρίσκαμε ότι η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας είναι λιγότερο δραματική από ότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται.

Λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παραπάνω παράγοντες που ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομίας θα πρέπει να θεωρήσουμε τις προβλέψεις για την αύξηση του ΑΕΠ (3,4% έως 3,6% ανάλογα με τον φορέα που πραγματοποίησε τη πρόβλεψη), ως εξαιρετικά αισιόδοξες. Εκτιμούμε ότι στη διάρκεια του δευτέρου εξαμήνου του 2008, οι νέες προβλέψεις που θα πραγματοποιηθούν από τους διεθνείς οργανισμούς και τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα, θα αναθεωρήσουν σημαντικά προς τα κάτω την αναμενόμενη εκατοστιαία αύξηση του ΑΕΠ για το 2008 και το 2009. Προς αυτή την κατεύθυνση προσανατολίζεται το ανακοινωθέν (1/7/08) των κεντρικών τραπεζιτών από περισσότερες από εκατό χώρες που συμμετείχαν στην ετήσια σύνοδο της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών ((BIS) στην Βασιλεία, σύμφωνα με το οποίο συστήνεται η αύξηση των επιτοκίων σε ολόκληρο τον κόσμο προκειμένου να αντιμετωπισθεί η πληθωριστική απειλή ακόμη και στην περίπτωση που πληγεί πέραν του αναμενόμενου ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και υπονομευτεί πολύ περισσότερο η οικονομική ανάπτυξη. Με άλλα λόγια, οι κεντρικοί τραπεζίτες υποστηρίζουν ότι μία παγκόσμια τάση προς αυστηρότερη νομισματική πολιτική θα μπορούσε να είναι η ενδεδειγμένη λύση στην αντιμετώπιση της πληθωριστικής απειλής, χωρίς ωστόσο να αποδεικνύουν εάν η λύση αυτή θα είναι επαρκής και δεν θα πυροδοτήσει την αύξησης της ανεργίας.

1.3. Μειωμένη ανταγωνιστικότητα και αδιέξοδη πολιτική μείωσης του κόστους εργασίας

Η διεύρυνση του ελλείμματος στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας, πέραν του γεγονότος ότι αποτελεί παράγοντα επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, αποτελεί και ισχυρή ένδειξη σοβαρής υστέρησης στην ανταγωνιστικότητα των εγχωρίως παραγομένων προϊόντων.

Επί μία εικοσαετία επαναλαμβάνεται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργοδοτών, τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής και τους οικονομολόγους των διεθνών οργανισμών, η άποψη σύμφωνα με την οποία η μείωση της ανταγω-

νιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οφείλεται κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά στις υποτιθέμενες μεγάλες αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Το ΙΝΕ, τεκμηριωμένα έχει υποστηρίξει ότι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων που παράγονται στην Ελλάδα σχετίζεται κυρίως με την χαμηλή διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, που αναφέρεται σε παράγοντες κρίσιμης σημασίας, όπως η ποιότητα των προϊόντων, η κλαδική διάρθρωση της βιομηχανίας, ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών, η οργάνωση της παραγωγής (από την οποία εξαρτάται η παραγωγικότητα του κεφαλαίου), η ποιότητα της επαγγελματικής κατάρτισης κλπ. Δυστυχώς, η κατεύθυνση που δόθηκε από τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής και τις εργοδοτικές οργανώσεις και **ακολουθήθηκε από τις περισσότερες επιχειρήσεις ήταν η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας.**

Κρίνοντας, σήμερα, εκ του αποτελέσματος, είμαστε σε θέση να διαπιστώσουμε ότι η κατεύθυνση αυτή ήταν λανθασμένη, διότι μετά από είκοσι έτη θεαματικής μείωσης του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν (είτε πρόκειται για το σύνολο της οικονομίας, είτε για τον επιχειρηματικό τομέα) και ανόδου των δεικτών της κερδοφορίας (περιθώρια κέρδους, απόδοση κεφαλαίου), **οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο διεθνές εμπόριο δεν παρουσιάζουν βελτίωση**. Αυτή η αποτυχία της εικοσαετούς πλέον προσπάθειας να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα διαμέσου της μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, θα έπρεπε να είχε οδηγήσει όσους υποστήριξαν αυτήν την κατεύθυνση της οικονομικής πολιτικής, σε αναθεώρηση των απόψεών τους.

1.4. Προς μία νέα αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας;

Η ακρίβεια αποτελεί μια πολιτική των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα σε συνθήκες ολιγοπωλιακής οργάνωσης της αγοράς, με την οποία αυτές προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την μείωση της κερδοφορίας τους που έχει προκληθεί από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών. Η ακρίβεια οδηγεί στην αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου του κεφαλαίου, επομένως αποτελεί αύξηση της απαίτησης των επιχειρήσεων επί του προϊόντος, και ως τέτοια ενδέχεται **να οδηγήσει και σε αύξηση του ποσοστού ανεργίας** στο επίπεδο εκείνο που καθιστά συμβατές τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Με άλλα λόγια, ο μέγιστος πραγματικός μισθός τον οποίο είναι διατεθειμένες να καταβάλουν οι επιχειρήσεις μετά από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών, είναι χαμηλότερος από τον μέσο πραγματικό μισθό που μπορούν να επιτύχουν οι εργαζόμενοι διαπραγματευόμενοι με τις επιχειρήσεις στο τρέχον ποσοστό ανεργίας. Για τον λόγο αυτόν, για να γίνει δεκτή, από τους εργαζόμενους και τις συνδικαλιστικές τους οργανώσεις, η νέα αυξημένη απαίτηση των επιχειρήσεων επί του προϊόντος (απαίτηση που πραγματώ-

νεται διαμέσου της ακρίβειας) θα έπρεπε να υπάρξει αύξηση του ποσοστού ανεργίας ώστε να διαμορφωθεί αρνητικός συσχετισμός δυνάμεων σε βάρος της εργασίας και να μειωθούν οι απαιτήσεις των μισθωτών επί του ΑΕΠ (εφόσον οι απαιτήσεις των μισθωτών και των επιχειρήσεων αθροιζόμενες ισούνται προς το 100% του ΑΕΠ, η αύξηση της απαίτησης των επιχειρήσεων μπορεί να γίνει συμβατή με την αντίστοιχη απαίτηση των εργαζομένων μόνον εάν αυτή η τελευταία μειωθεί).

Η πραγματοποίηση ενός τέτοιου, δυσμενούς για τον κόσμο της εργασίας σεναρίου είναι δυνατή επειδή το ίδιο το οικονομικό σύστημα, εάν αφεθεί στις αυθόρμητες λειτουργίες του, τείνει σε αυτό το σενάριο. Πιο συγκεκριμένα, η επελθούσα ακρίβεια μειώνει την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων, και επειδή αυτοί έχουν υψηλότερη καταναλωτική ροπή από τους εισοδηματίες και τους διαθέτοντες πλούτο, μειώνει και την ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις (μέσω του επιταχυντή) και την συνολική ζήτηση**. Η επιβράδυνση της οικονομίας που επέρχεται** έτσι (με δεδομένους και τους άλλους δυσμενείς παράγοντες που προαναφέρθηκαν), θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση του ποσοστού ανεργίας, σε μείωση της διαπραγματευτικής ισχύος των εργαζομένων και αποδοχή της απαίτησης των επιχειρήσεων για αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου των κερδών στο ΑΕΠ.

Βέβαια, ο ίδιος αυθόρμητος μηχανισμός της καπιταλιστικής οικονομίας που προκαλεί την αύξηση της ανεργίας, οδηγεί σε δύσκολη θέση και τις επιχειρήσεις καθώς αυτές βλέπουν την ζήτηση για τα προϊόντα τους να συρρικνώνεται και τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού τους δυναμικού να μειώνεται, και να προκαλεί έτσι πτώση της κερδοφορίας τους.

Επομένως, η έκβαση της αντίθεσης που ήδη αναπτύσσεται σχετικά με την ακρίβεια (δηλαδή με την επιχειρούμενη αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας) εξαρτάται από την αντοχή που θα επιδείξουν οι δύο πλευρές, δηλαδή οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι στην πίεση που θα ασκηθεί επί αυτών, στις αγορές προϊόντων για τους μεν, και στην αγορά εργασίας για τους δε. Χαρακτηριστική από την άποψη αυτή, είναι η απόφαση του Εμπορικού Συλλόγου Αθηνών να παροτρύνει τα μέλη του να μην περιμένουν την περίοδο των εκπτώσεων και να διαθέσουν αμέσως σε χαμηλότερες τιμές τα είδη που εμπορεύονται.

ΜΕΡΟΣ 2

Η ελληνική οικονομία κατά το 2007-2008

Η ελληνική οικονομία κατά το 2007-2008

2.1. Οι εξελίξεις κατά το 2007-2008

Το 2007 επιβεβαιώθηκε ότι συνεχίζεται η πορεία επιβράδυνσης της ελληνικής οικονομίας που είχε ως σημείο εκκίνησης το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων. Εντούτοις, ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ διατηρείται έκτοτε σε ικανοποιητικά επίπεδα, ιδιαίτερα εάν συγκριθεί με τις επιδόσεις άλλων χωρών της Ευρώπης: όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, **η ελληνική οικονομία** εξακολουθεί να μεγεθύνεται με ρυθμούς που υπερβαίνουν τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 «παλαιών» χωρών μελών. Με άλλα λόγια, η επιβράδυνση που ακολούθησε το έτος 2004 είναι μια διαδικασία βραδείας επιδείνωσης.

Διάγραμμα 1

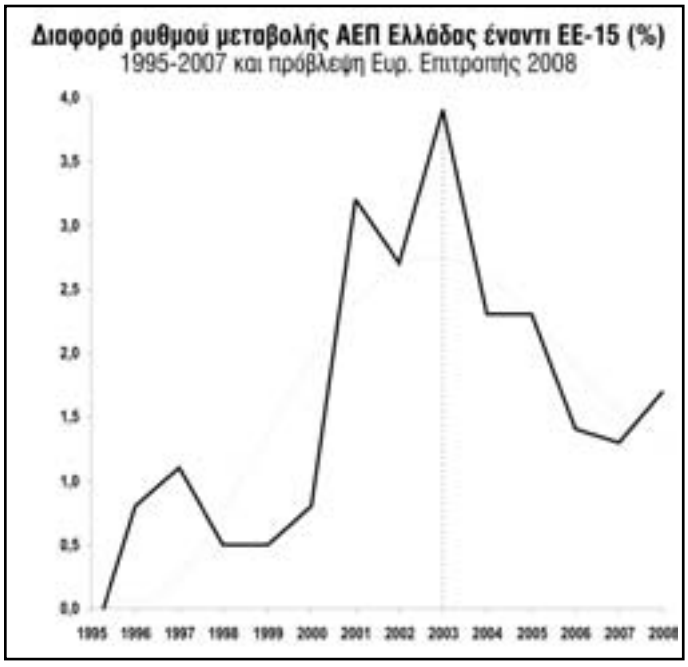

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Διάγραμμα 2

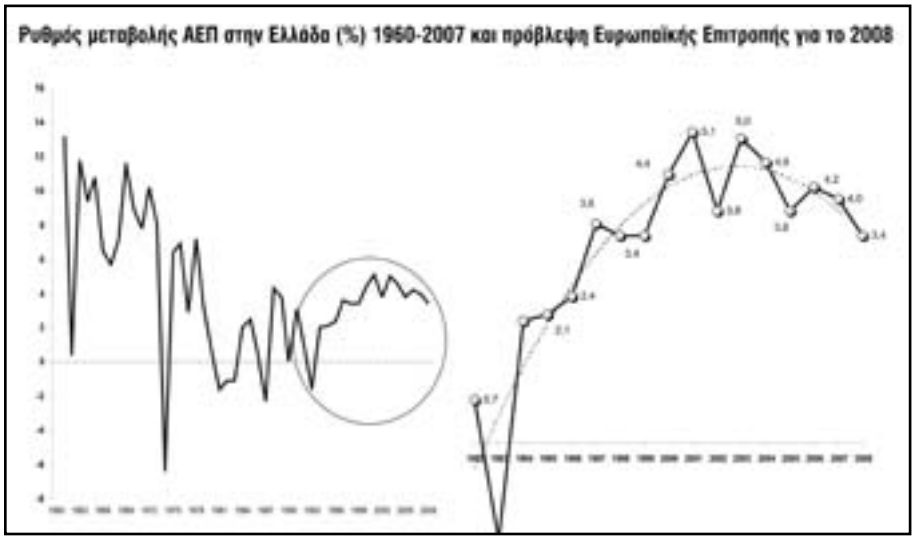

Πηγή: *Statistical Annex Srping 2008 Economic Forecasts EC.*

Το γεγονός ότι η επιδείνωση είναι βραδεία φαίνεται στο Διάγραμμα 2 που περιλαμβάνει την μακροχρόνια και την μεσοπρόθεσμη εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ.

Κατά τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Spring 2008 Economic Forecasts)[2], ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα αναμένεται να ανέλθει σε 3,4% ετησίως κατά την επόμενη διετία. Οι προβλέψεις της πρόσφατης έκθεσης του ΟΟΣΑ (Economic Outlook, Ιούνιος 2008), ελάχιστα διαφέρουν από τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Εάν επαληθευθούν οι προβλέψεις αυτές, θα έχει εδραιωθεί ακόμη περισσότερο η πορεία της ελληνικής οικονομίας προς **σημαντικά χαμηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης.**

Μια ακριβέστερη εικόνα των εξελίξεων φαίνεται στο Διάγραμμα 3: οι τριμηνιαίες μεταβολές του ΑΕΠ δείχνουν ότι **η τρέχουσα επιδείνωση** έχει εκκινήσει ήδη από το τρίτο τρίμηνο του 2007.

2. *Η ανάλυση του Μέρους 2 της Έκθεσης βασίζεται στα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Annual Macroeconomic Database, European Economy Statistical Annex Spring 2008, Spring 2008 Economic Forecasts Statistical Annex) και στα στοιχεία του ΟΟΣΑ που περιέχονται στο στατιστικό παράρτημα του Economic Outlook.*

Διάγραμμα 3

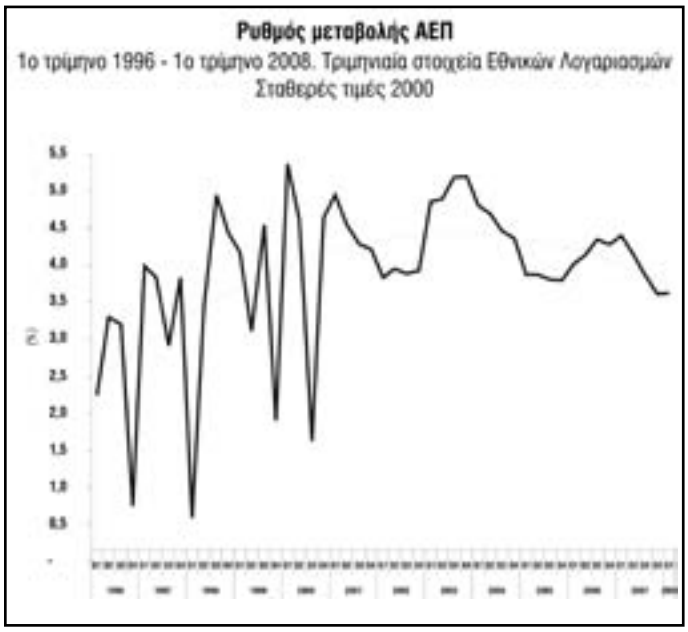

Οι εξελίξεις αυτές σχετίζονται άμεσα με τις δυσμενείς διεθνείς εξελίξεις, δηλαδή με την άνοδο των τιμών του πετρελαίου, των άλλων πρώτων υλών και των τροφίμων, και φυσικά με την διεθνή χρηματιστική αναταραχή και την σταδιακή εξασθένηση της αγοράς κατοικίας. Οι παράγοντες αυτοί επηρέασαν αρνητικά τον ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας από το δεύτερο τρίμηνο του 2007 και οδήγησαν σε έξαρση των πληθωριστικών πιέσεων. Σύμφωνα με τον J. Elmeskov (editorial Economic Outlook Ιουνίου 2008) περισσότερα τρίμηνα ασθενούς οικονομικής δραστηριότητας θα χρειαστούν έως ότου η παγκόσμια οικονομία επανέλθει στις προ της κρίσης ισορροπίες της.

Ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε σημαντικά κατά τους τελευταίους μήνες του 2007 και κατά το 2008 αντανακλώντας την προσήλωση των επιχειρήσεων στην κερδοσκοπία και την αντίδραση τους στην αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών: Η άνοδος των τιμών του πετρελαίου και των άλλων εισαγόμενων πρώτων υλών, αποτελεί **σημαντικό παράγοντα** όξυνσης του ανταγωνισμού των επιχειρήσεων και των εργαζομένων για την διανομή του προϊόντος. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι διατίθεται, πλέον, ένα αυξημένο μερίδιο του ΑΕΠ για την πληρωμή των εισαγόμενων πρώτων υλών, αφήνοντας προς διανομή μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας ένα μικρότερο μέρος του εγχωρίου προϊόντος. Ως συνέπεια, οι επιχειρήσεις αυξάνουν τις τιμές τους προσπαθώντας να διατηρήσουν την κερδοφορία τους στα υψηλά επίπεδα των προηγουμένων ετών. **Η άνοδος των τιμών** σχετίζεται και με το γεγονός ότι η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα επιβραδύνεται περιορίζοντας έτσι τις δυνατότητες μείωσης του κόστους παραγωγής.

Έχει προκύψει με τον τρόπο αυτό το πρόβλημα της «ακρίβειας», το οποίο δεν είναι τίποτα άλλο από την απόπειρα των επιχειρήσεων να ανακτήσουν τα «απολεσθέντα» κέρδη από την άνοδο της τιμής του πετρελαίου και των άλλων πρώτων υλών. Για τον λόγο αυτό, η διαπίστωση ότι ο πληθωρισμός είναι εισαγόμενος παραμένει στην πυροδότηση της πληθωριστικής διαδικασίας και παραβλέπει την ουσιαστική πλευρά της διαδικασίας αυτής που είναι η απόπειρα των επιχειρήσεων να διατηρήσουν την κερδοφορία τους σε υψηλά επίπεδα.

Έτσι, στο ποσοστό του πληθωρισμού 4,9% που ανακοίνωσε η ΕΣΥΕ για τον Μάιο 2008 το 0,9% αντιστοιχεί στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου και των άλλων πρώτων υλών και το υπόλοιπο 4% αντιστοιχεί στον εγχώριο πληθωρισμό. Το πρόβλημα της ακρίβειας δεν έχει μόνον κοινωνική σημασία, αλλά έχει και οικονομική, αφού μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και την αγοραστική τους δύναμη. Από την άπόψη αυτή είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο τρίμηνο του 2008 είναι το μοναδικό τρίμηνο της περιόδου 1995-2008 για το οποίο μειώθηκαν η ιδιωτική κατανάλωση και η εσωτερική ζήτηση (-0,2%).

Στη μείωση της ζήτησης συμβάλλει και η άνοδος των επιτοκίων που σχετίζεται με τον περιορισμό της ρευστότητας που προκλήθηκε αρχικά από την αύξηση των επισφαλειών στην αγορά των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ.

Διάγραμμα 4

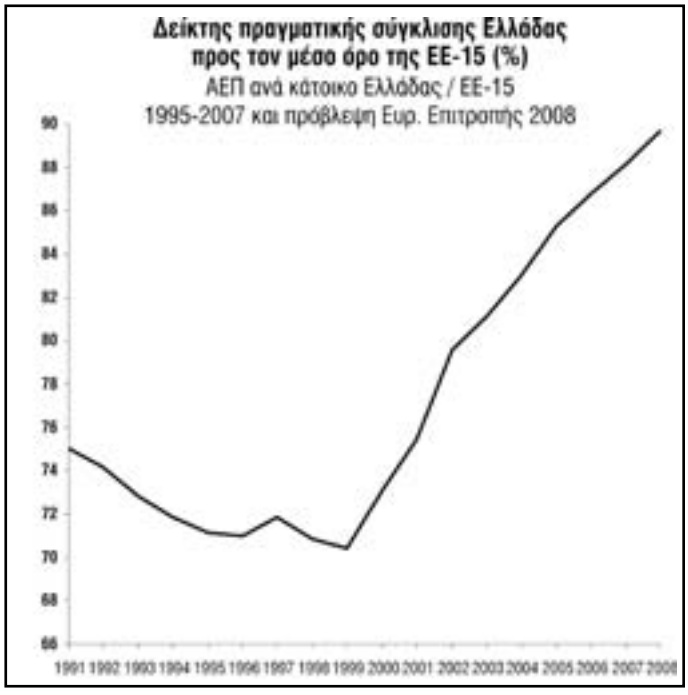

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Παρόλα αυτά, όπως ήδη αναφέραμε, οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας είναι καλύτερες των αντίστοιχων επιδόσεων των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. **Η ταχύτερη οικονομική μεγέθυνση** είχε ως αποτέλεσμα να βελτιωθεί ο βαθμός πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας (με την έννοια ότι το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, πλησίασε τον αντίστοιχο μέσο όρο στις 15 «παλαιές» χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Η συγκεκριμένη βελτίωση ανέρχεται σε είκοσι περίπου εκατοστιαίες μονάδες: ενώ δηλαδή κατά το 1995, το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, υπολογισμένο σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, ανερχόταν περίπου σε 70% του μέσου όρου της ΕΕ-15, σήμερα ανέρχεται σε περίπου 90%. Αυτή η σημαντική άνοδος είχε καταγραφεί από τους Εθνικούς Λογαριασμούς και πριν από την πρόσφατη αναθεώρησή τους, πλην όμως υπήρχε τότε υποεκτίμηση του σημερινού επιπέδου πραγματικής σύγκλισης. Μετά την αναθεώρηση των Εθνικών Λογαριασμών που παρουσιάζουν υψηλότερο το ΑΕΠ στην Ελλάδα, **η ελληνική οικονομία** προωθήθηκε στην πραγματική σύγκλιση. Όμως, το 2008 ο στόχος της πραγματικής σύγκλισης προβλέπεται να μειωθεί σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat) το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας προβλέπεται να υποχωρήσει στο 98% ίσως και χαμηλότερα του ευρωπαϊκού μέσου όρου των 27 κρατών-μελών από 98,6% που ήταν το 2007, σε σχέση με την ευρωζώνη η απόκλιση είναι ακόμη μεγαλύτερη αφού το κατά κεφαλή ΑΕΠ των 13 κρατών-μελών ανέρχεται στο 109,1% του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Η σημαντική άνοδος του ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, δεν οφείλεται τόσο στην αύξηση της απασχόλησης, όσο στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Αξιοσημείωτες είναι οι αλλαγές που επήλθαν σε σύγκριση με το αντίστοιχο μέσο σταθμισμένο επίπεδο των 35 αναπτυγμένων χωρών, με τις οποίες πραγματοποιείται το μεγαλύτερο μέρος των ανταλλαγών της Ελλάδας (με εξαίρεση το πετρέλαιο), με τις άλλες χώρες της ΕΕ-15 και με τις 23 πιο αναπτυγμένες χώρες. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 5, το επίπεδο παραγωγικότητας στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά από το 2000 έως το 2007, σε σύγκριση με όλες τις εξεταζόμενες χώρες. Πιο συγκεκριμένα, κατά το 2007, **το επίπεδο παραγωγικότητας στην Ελλάδα** είχε ανέλθει έναντι του έτους 2000 περίπου κατά 12% περισσότερο από την ΕΕ-15, κατά 10% από τις 23 αναπτυγμένες χώρες και κατά 7% περίπου από τις 35 πιο αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη. **Κατά το 2008**, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η πορεία αυτή, της ταχύτερης αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα έναντι των άλλων αναπτυγμένων χωρών, θα συνεχιστεί, παρά το γεγονός ότι συγκρινόμενη η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα το 2008 σε σχέση με το 2007 θα αντιστοιχεί στο 71,9% του ευρωπαϊκού μέσου όρου από 73,7%.

Διάγραμμα 5

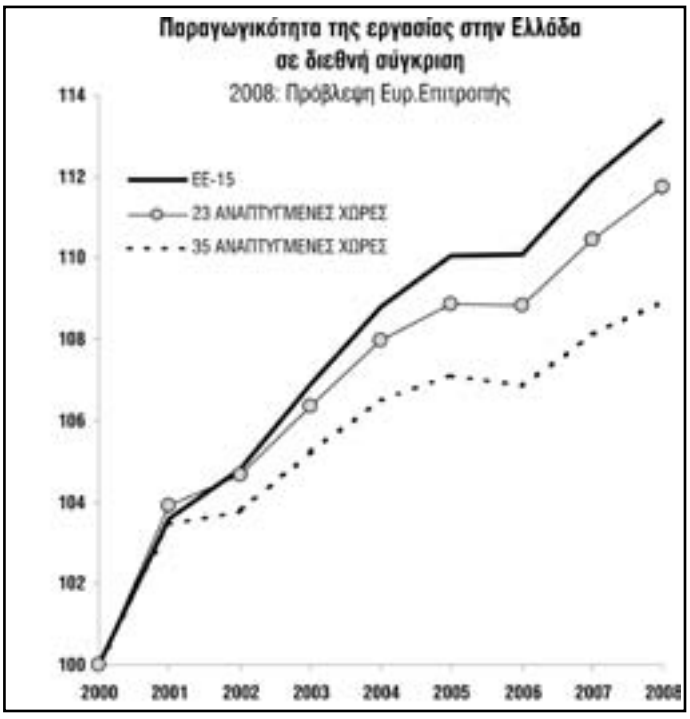

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Εντούτοις, οι καλές επιδόσεις που παρουσιάζει σε διεθνή σύγκριση η ελληνική οικονομία, όσον αφορά την παραγωγικότητα της εργασίας, αποκρύπτουν το γεγονός ότι οι επιδόσεις αυτές συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες της προηγούμενης περιόδου (1995-2004) υστερούν σημαντικά.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 6, το 2001 υπήρξε σημείο καμπής και η παραγωγικότητα έκτοτε επιβραδύνεται. Βέβαια, ισχύει και για την παραγωγικότητα της εργασίας ό,τι και για την μεγέθυνση του ΑΕΠ, δηλαδή ότι η παρατηρούμενη επιβράδυνση της ανάπτυξης είναι μια διαδικασία βραδείας επιδείνωσης, η οποία «απενεργοποιεί» τους βασικούς παράγοντες βελτίωσης του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα θα αυξηθεί περαιτέρω το 2008 κατά 2,2%. Η επίδοση αυτή, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 6, είναι μια από τις χειρότερες από το 1995.

Διάγραμμα 6

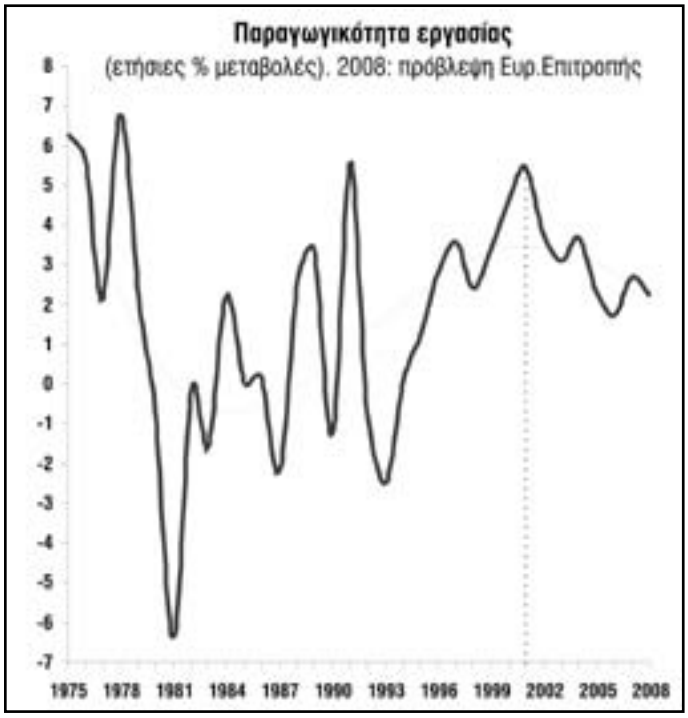

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Αυτές οι εξελίξεις σχετίζονται με την πορεία των επενδύσεων σε μηχανικό εξοπλισμό.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 7, οι επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό παρουσίασαν σημαντική επιτάχυνση κατά την πενταετία 1996-2000 και εξηγούν σε μεγάλο βαθμό την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας που παρατηρήθηκε τότε.

Επίσης, **η υπεροχή της ελληνικής οικονομίας σε επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό** έναντι των άλλων αναπτυγμένων χωρών, εξηγεί, σε σημαντικό βαθμό, την ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας έναντι των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και έναντι των 23 και 35 πιο αναπτυγμένων οικονομιών.

Διάγραμμα 7

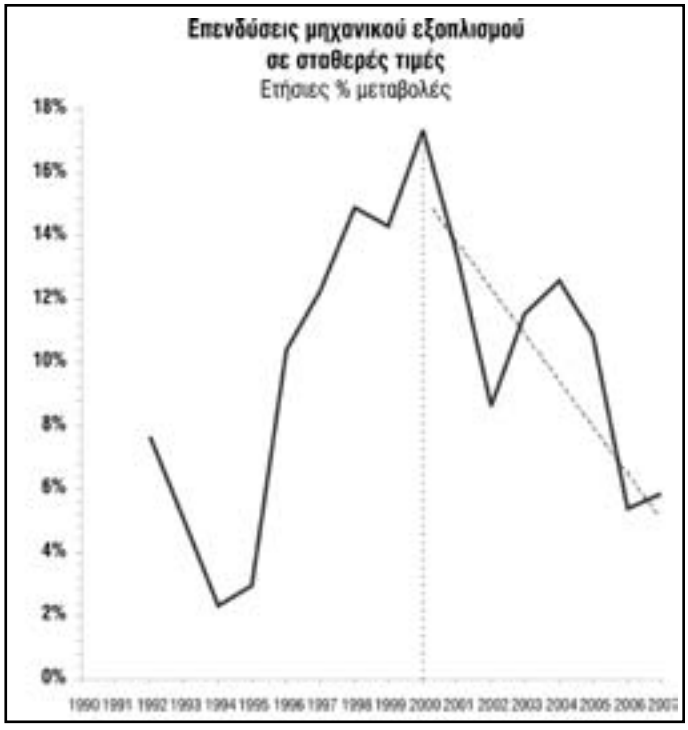

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Οι εξωτερικές ανταλλαγές της χώρας είχαν αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ για τρίτο συνεχές έτος. Πιο συγκεκριμένα, το 2007 αφαίρεσαν 1,3 εκατοστιαία μονάδα από την αύξηση του προϊόντος. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **για το 2008**, αναμένεται ότι το εξωτερικό εμπόριο θα έχει εκ νέου αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ (-1% περίπου).

Στο Διάγραμμα 8 φαίνεται η μακροχρόνια εξέλιξη της συμβολής του ισοζυγίου αγαθών κα υπηρεσιών στο ΑΕΠ (σε κινητό μέσο 5 ετών ώστε η καμπύλη να αντιπροσωπεύει καλύτερα τις μακροχρόνιες τάσεις). Προκύπτει από την παρατήρηση του διαγράμματος ότι **η μακροχρόνια συμβολή του εξωτερικού εμπορίου στο ΑΕΠ**, όχι μόνον είναι αρνητική αλλά επιπλέον βαίνει επιδεινούμενη.

Διάγραμμα 8

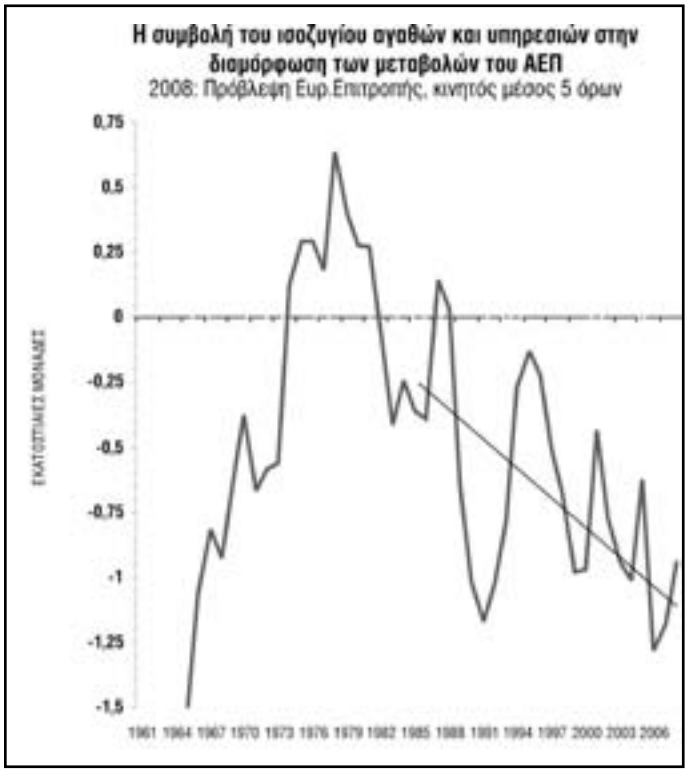

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Την αρνητική συμβολή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, κατά το 2007, στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, υπερκάλυψε η θετική συμβολή της ιδιωτικής κατανάλωσης (Διάγραμμα 9) περίπου κατά δυόμισι εκατοστιαίες μονάδες, μετά από μια ακόμη μεγαλύτερη θετική συμβολή κατά το 2006 (περίπου τρεις εκατοστιαίες μονάδες). **Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης**, κατά το 2008, εκτιμάται ότι θα συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,3 εκατοστιαίες μονάδες. Σημαντική ήταν και η συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης στην αύξηση του ΑΕΠ κατά μία περίπου εκατοστιαία μονάδα. **Για το 2008**, εντούτοις, η συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης αναμένεται να περιοριστεί στην μισή εκατοστιαία μονάδα.

Διάγραμμα 9

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Διάγραμμα 10

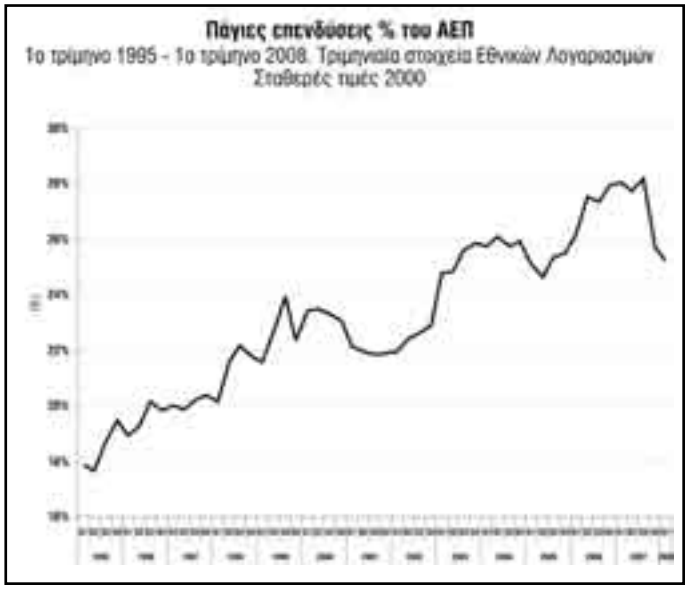

Διάγραμμα 11

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ακολουθούν ανοδική πορεία από το 1996 (Διάγραμμα 10) είτε λάβουμε υπόψη μας τις κατοικίες είτε όχι.

Η αύξηση των επενδύσεων συνέβαλε διαρκώς στην αύξηση της συνολικής ζήτησης και του ΑΕΠ (Διάγραμμα 11). Μετά από την πολύ μικρή συμβολή τους κατά το 2005 και την πολύ μεγάλη κατά το 2006, αύξησαν το ΑΕΠ κατά 1,6 εκατοστιαίες μονάδες το 2007.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξίσου μεγάλη θα είναι η συμβολή τους στην αύξηση του ΑΕΠ και κατά το 2008. Εάν ωστόσο, λάβουμε υπόψη μας την μεγάλη πτώση του 3ου και 4ου τριμήνου 2007 και του 1ου τριμήνου 2008, σε συνδυασμό με το δυσμενές κλίμα που έχει δημιουργηθεί εξαιτίας της διεθνούς κρίσης, την άνοδο των επιτοκίων και την κάποια εξάντληση του δυναμισμού στον τομέα της κατοικίας, **ενδέχεται** οι προβλέψεις αυτές να αποδειχθούν υπερβολικά αισιόδοξες.

Η αύξηση των επενδύσεων, όπως αυτή φαίνεται στο Διάγραμμα 10, αφορά στις κατοικίες και στις κατασκευές γενικότερα, και όχι στο πιο κρίσιμο τμήμα τους, που είναι οι επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό (Διάγραμμα 7). Η ανοδική πορεία των επενδύσεων σε εξοπλισμό, που είχε οδηγήσει τον μακροχρόνιο μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησής τους σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, **επιβραδύνεται** ήδη από το 2001 με επι-

πτώσεις στην παραγωγικότητα της εργασίας. Ωστόσο, από την άποψη της άμεσης συμβολής στην αύξηση του ΑΕΠ διαμέσου της αύξησης της εγχώριας ζήτησης, οι επενδύσεις σε κατασκευές είναι τουλάχιστον εξίσου σημαντικές με τις επενδύσεις σε εξοπλισμό, αφού οι τελευταίες αποτελούν ζήτηση η οποία σε μεγαλύτερο βαθμό απευθύνεται σε επιχειρήσεις του εξωτερικού.

Η συμβολή της εγχώριας ζήτησης στην αύξηση του ΑΕΠ, ως σύνθεση της συμβολής της κατανάλωσης και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ήταν υψηλή και υπερκάλυψε την αρνητική συμβολή του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών.

Σε διεθνή σύγκριση (Διάγραμμα 12) η εγχώρια ζήτηση αυξήθηκε, μεταξύ 1995 και 2008, έναντι των 23 πιο αναπτυγμένων χωρών, κατά 30% περίπου. Η αντίστοιχη αύξηση του ΑΕΠ ανήλθε σε 22% περίπου. Αυτή η απόκλιση μεταξύ των δύο μεγεθών περιγράφει το γεγονός ότι **η εγχώρια ζήτηση στην Ελλάδα απευθύνεται στις εισαγωγές περισσότερο από ότι στις άλλες αναπτυγμένες χώρες.** Αυτό που υποδηλώνει, δηλαδή, η απόκλιση αυτή είναι **η εξαιρετικά μειωμένη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.**

Διάγραμμα 12

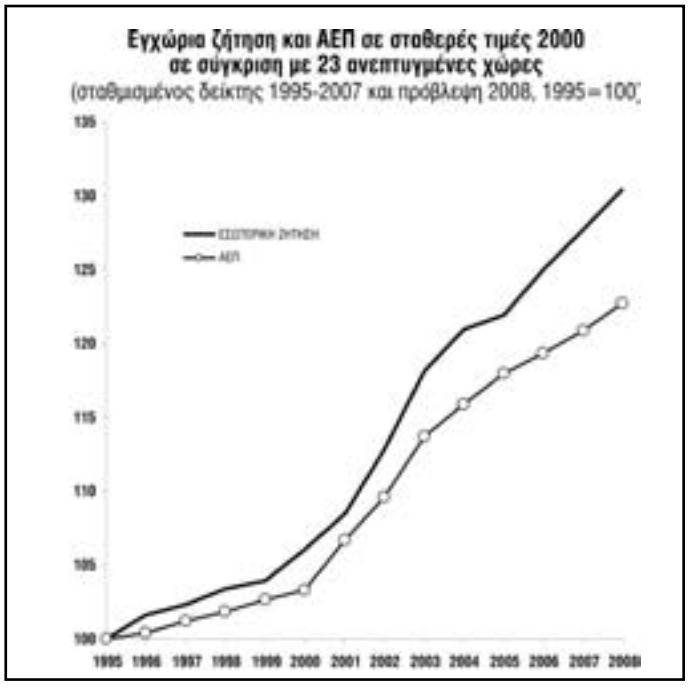

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Η μειωμένη και επιδεινούμενη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνεται στις μεταβολές του βαθμού κάλυψης των εισαγωγών από εξαγωγές (Διάγραμμα 13). Μεταξύ 1995 και 2001, ο λόγος εξαγωγών / εισαγωγών κυμάνθηκε γύρω από την σταθερή τιμή 64%. Από το 3ο τρίμηνο του 2001, όμως, ο βαθμός κάλυψης μειώνεται και κυμαίνεται γύρω από την σταθερή τιμή 59%.

Ενδιαφέρουσα εξέλιξη αποτελεί η μεγάλη άνοδος του λόγου εξαγωγών / εισαγωγών κατά τα δύο τελευταία τρίμηνα του 2007 και το 1ο τρίμηνο του 2008, γιατί δεν σχετίζεται με κάποια αιφνίδια μεταβολή στην ανταγωνιστικότητα αλλά οφείλεται στην μείωση των εισαγωγών, οι οποίες επηρεάστηκαν από την υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης (-0,2%).

Η μείωση του βαθμού κάλυψης των εισαγωγών από εξαγωγές είναι μακροχρόνια και το σημείο εκκίνησης της επιδείνωσής του τοποθετείται πολύ νωρίτερα, κατά την χρονική στιγμή που η δραχμή άρχισε να ανατιμάται (1987).

Διάγραμμα 13

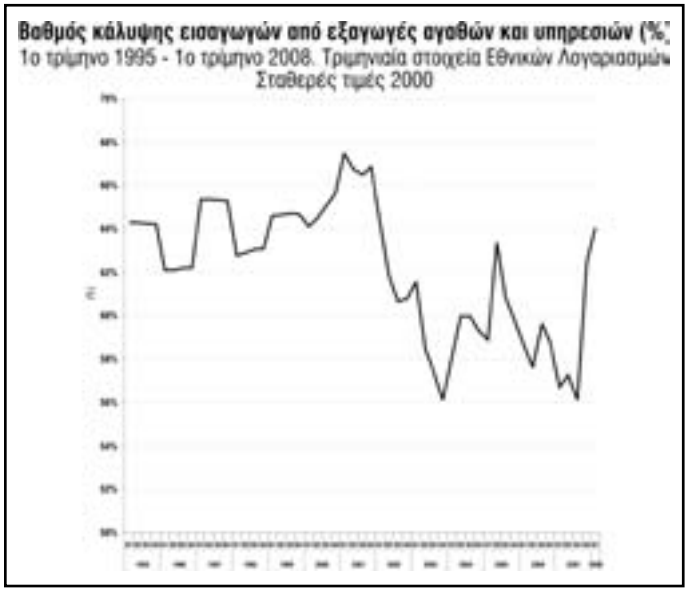

Διάγραμμα 14

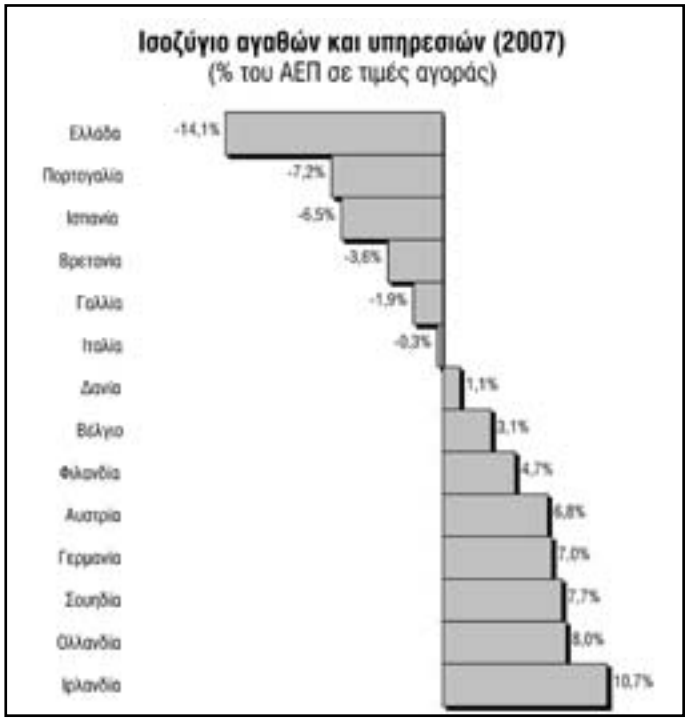

Πηγή: *AMECO, DG Economic and Financial Affairs.*

Διάγραμμα 15

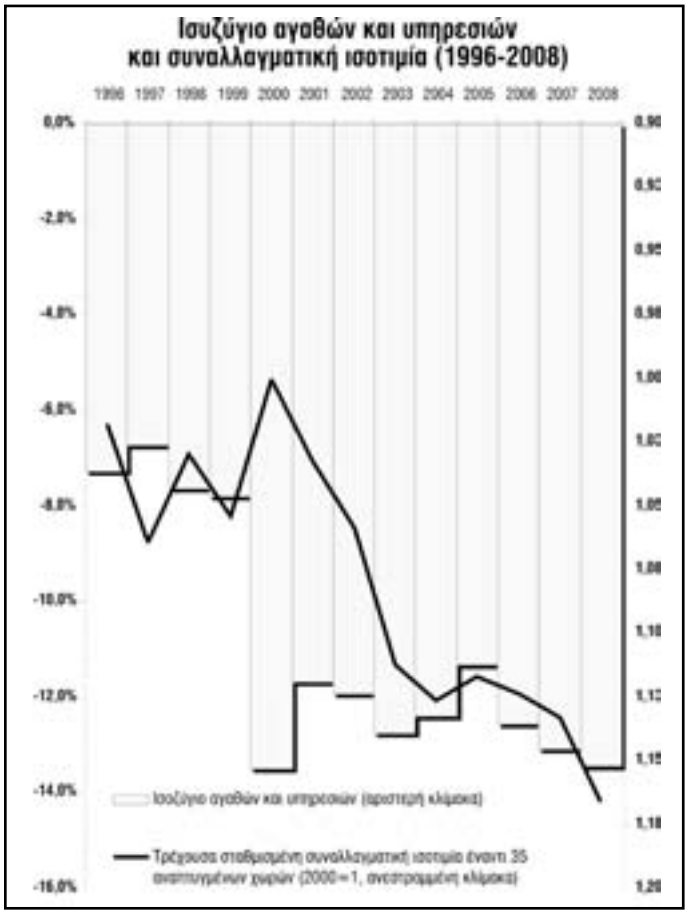

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ, που είναι ένας άλλος σημαντικός δείκτης ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας, στην περίπτωση της Ελλάδας ανέρχεται σε -14,1% (2007) και αποτελεί την χειρότερη επίδοση μεταξύ των 15 «παλαιών» χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χειρότερες επιδόσεις, με βάση το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι της Πορτογαλίας και της Ισπανίας, δηλαδή δύο χωρών της σύγκλισης που διαθέτουν κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο παρόμοιο με αυτό της Ελλάδας, της (νότιας) Ιταλίας και της Κύπρου.

Οι βόρειες χώρες της ΕΕ-15 διαθέτουν πλεονάσματα στο εξωτερικό τους εμπόριο (αγαθών και υπηρεσιών). Ιδιαίτερα η Ιρλανδία, η Ολλανδία, η Σουηδία, η Γερμανία και Αυστρία διαθέτουν εντυπωσιακά πλεονάσματα.

Διάγραμμα 16

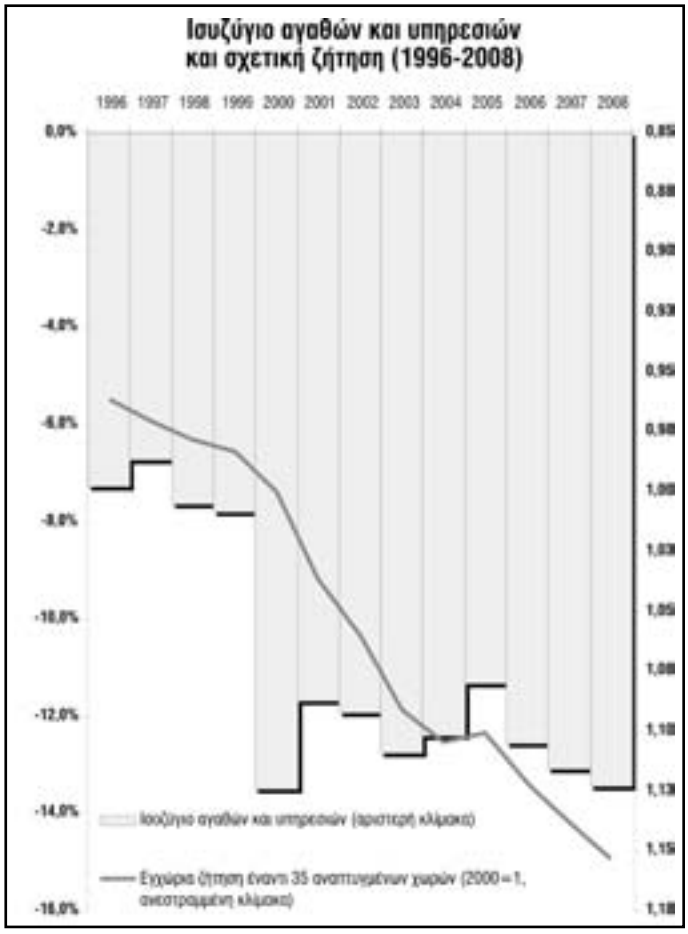

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Η επιδείνωση του ισοζυγίου της Ελλάδας φαίνεται στο Διάγραμμα 15, στο οποίο φαίνονται επίσης οι μεταβολές της τρέχουσας σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας έναντι των 35 αναπτυγμένων χωρών του πλανήτη. Η συσχέτιση που φαίνεται στο συγκεκριμένο Διάγραμμα υποδηλώνει την αιτιώδη σχέση μεταξύ συναλλαγματικής ισοτιμίας και επιδόσεων στο εξωτερικό εμπόριο: Η ανατίμηση του εθνικού νομίσματος (δραχμής ή ευρώ) κατέστησε ακριβότερες τις ελληνικές εξαγωγές και φθηνότερες τις εισαγωγές στην Ελλάδα με αποτέλεσμα η συναλλαγματική ισοτιμία να επηρεάσει αρνητικά το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών. **Η έκθεση της ελληνικής οικονομίας στην πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού** διαμέσου του ανατιμημένου νομίσματος **είχε ως αντίτιμο** για τον εκσυγχρονισμό που ενθάρρυνε, **την διεύρυνση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών.**

Εντούτοις, εξίσου ισχυρή φαίνεται ότι είναι και η σχέση μεταξύ ισοζυγίου και εσωτερικής ζήτησης: όταν αυξάνεται η τελευταία ευνοείται μεν η εγχώρια παραγωγή, πλην όμως ευνοούνται και οι εισαγωγές για προϊόντα τα οποία δεν παράγονται εγχωρίως. Στο Διάγραμμα 16 φαίνεται η συσχέτιση μεταξύ των δύο μεγεθών (ισοζυγίου και εγχώριας ζήτησης) που υποδηλώνει την ύπαρξη αιτιώδους σχέσης μεταξύ τους. **Αυτό σημαίνει ότι το έλλειμμα οφείλεται εν πολλοίς στην αυξημένη ζήτηση** που χαρακτηρίζει την Ελλάδα και για τον λόγο αυτόν υπερεκτιμά το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας που θα εμφανίζεται μικρότερο εάν διορθωθεί (το έλλειμμα στο ισοζύγιο) για την επίδραση που έχει η αυξημένη ζήτηση στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 17

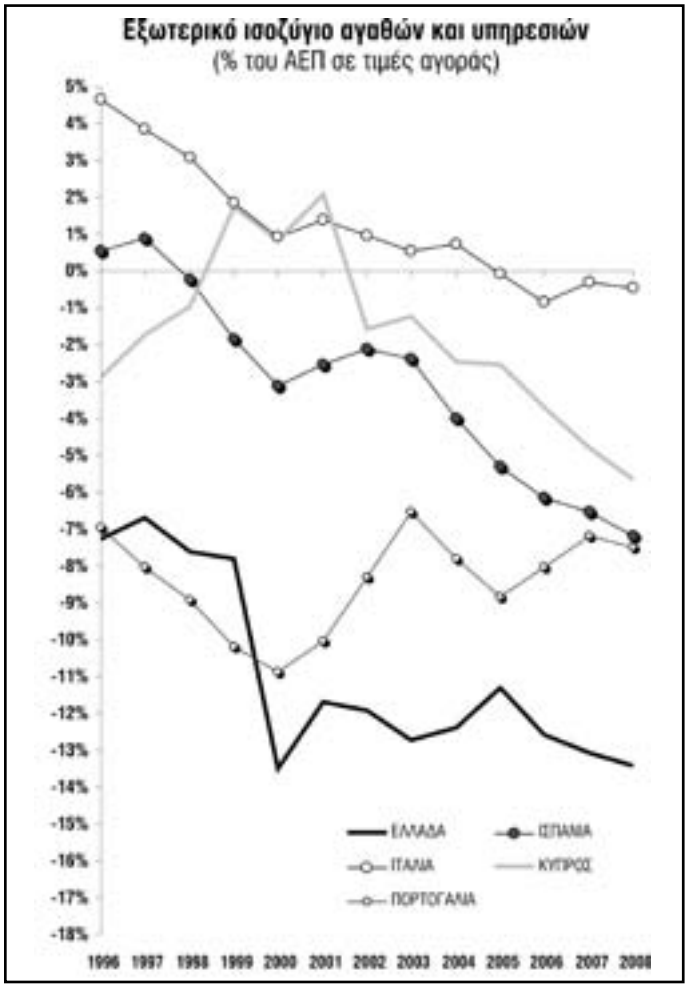

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Για να αποφευχθεί η υπερεκτίμηση του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας, θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη μας το σύνολο των παραγόντων που επιδεινώνουν το έλλειμμα χωρίς αυτή η επιδείνωση να αντιστοιχεί σε μείωση της ανταγωνιστικότητας:

Πρώτον, ένα μέρος του ελλείμματος στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών οφείλεται στην άνοδο της τιμής του πετρελαίου και των πρώτων υλών.

Δεύτερον, ένα άλλο μεγάλο μέρος του οφείλεται στην εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού (βιομηχανικού, ναυτιλιακού κλπ) που εξαρτάται από την αναπτυξιακή διαδικασία και αυξάνει την μελλοντική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Τρίτον, η αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των ασθενέστερων στρωμάτων που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα στην διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, πιθανότατα τροφοδοτεί την ζήτηση για εισαγόμενα φθηνά προϊόντα που παράγονται σε χώρες χαμηλού κόστους εργασίας (ενδύματα, τρόφιμα και διαρκή καταναλωτικά αγαθά χαμηλότερης ποιότητας).

Τέταρτον, υπήρξε στην Ελλάδα μακροχρόνια αύξηση της ζήτησης που υπερέβη κατά πολύ την αντίστοιχη αύξηση στους εμπορικούς εταίρους της.

Επομένως, εάν διορθώναμε το έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας για την επίπτωση των παραπάνω παραγόντων, θα βρίσκαμε ότι η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας είναι λιγότερο δραματική από ότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται.

Αντίθετα, στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η επιδείνωση οφείλεται βασικά στην συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ, είναι η ομοιότητα που παρατηρείται στο εξωτερικό ισοζύγιο των νότιων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τις οποίες μπορούμε να υποθέσουμε βάσιμα ότι διαθέτουν παρόμοιο κοινωνικο-οικονομικό μοντέλο και παρόμοια διεθνή παραγωγική εξειδίκευση. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 17, η επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου είναι κοινή, παρόλο που διαφέρει ως προς τον βαθμό. Η Ισπανία, η Ιταλία, που διέθεταν πλεονάσματα έχουν δημιουργήσει τώρα ελλείμματα (μικρό η Ιταλία, μεγάλο η Ισπανία). Το ίδιο ισχύει για την Κύπρο μετά το 2001, ενώ η Πορτογαλία και η Ελλάδα υφίστανται χρόνια ελλείμματα. Το έλλειμμα της Πορτογαλίας έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον διεθνών οργανισμών και αναλυτών που προτείνουν ως πλέον πρόσφορη λύση την συγκράτηση των πραγματικών μισθών. Ήδη, ο μέσος πραγματικός μισθός στην Πορτογαλία παρουσιάζει μικρή μείωση έναντι του 2002. Αξιοσημείωτο είναι ότι το έλλειμμα της Ελλάδας είναι υψηλότερο από αυτό της Πορτογαλίας.

Διάγραμμα 18

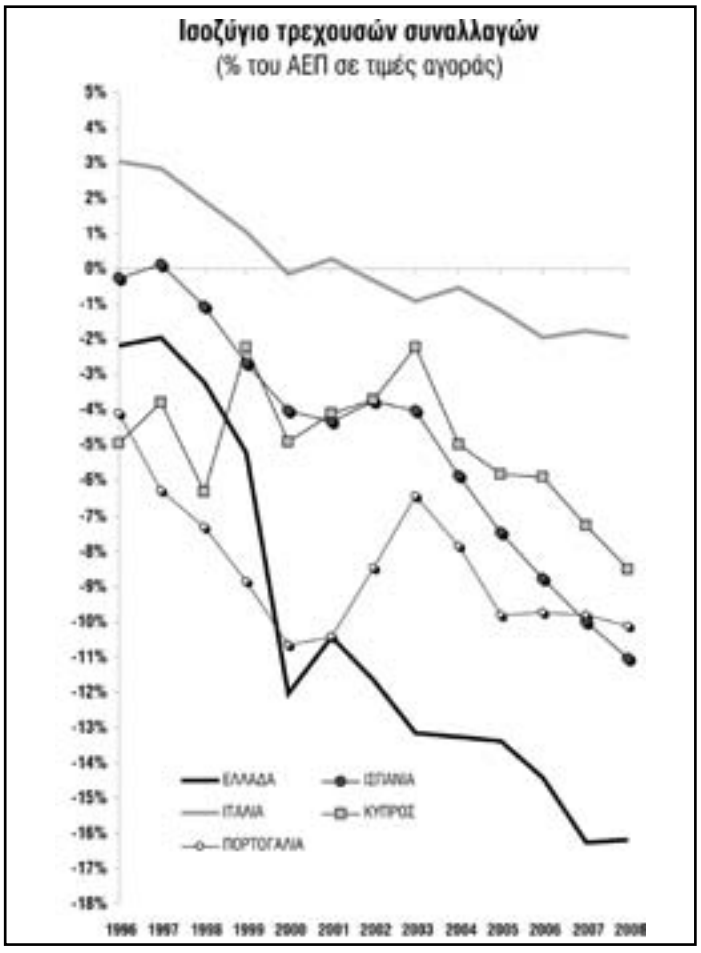

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Ως δείκτης ανταγωνιστικότητας αναφέρεται συχνά το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο περιλαμβάνει, εκτός από το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, τις μονομερείς μεταβιβάσεις (π.χ. τους πόρους που εισρέουν στην Ελλάδα από την ΕΕ) και το ισοζύγιο πρωτογενών εισοδημάτων. Ο δείκτης αυτός είναι ακόμη πιο ατελής από το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, καθώς στην διαμόρφωσή του παρεμβαίνουν ακόμη περισσότεροι παράγοντες που δεν σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα. Πρόκειται περισσότερο για έναν δείκτη της εξωτερικής θέσης της χώρας όπως αυτή διαμορφώνεται από σειρά παραγόντων, μεταξύ των οποίων και η ανταγωνιστικότητα. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 18, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιδεινώνεται για όλες τις χώρες του νότου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλην όμως, η Ελλάδα διαθέτει το μεγαλύτερο έλλειμμα μεταξύ των υπό εξέταση χωρών.

2.2. Οι δημοσιονομικές εξελίξεις

Στο Διάγραμμα 19 φαίνεται ότι χάρη στην ασκούμενη από το 2005 πολιτική συρρίκνωσης του δημοσίου ελλείμματος αντιστράφηκε η πορεία διεύρυνσής του που είχε ως σημείο εκκίνησης το έτος 2000. Ως αποτέλεσμα, η εξέλιξη του δημοσίου ελλείμματος σε πιο μακροχρόνια βάση, από το 1988 μέχρι σήμερα, διαιρείται σε **τρεις** περιόδους: Στην **πρώτη** περίοδο περιστολής του δημοσίου ελλείμματος, από τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1990 μέχρι και το 1999, το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε από το επίπεδο 9,3% στο 3,1%. Κατά την **αμέσως επόμενη** περίοδο, την πενταετία 2000-2004, το έλλειμμα, είτε σε απόλυτες τιμές είτε ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασε αύξηση μέχρι τα υψηλά επίπεδα που καταγράφηκαν με την δημοσιονομική απογραφή του 2005 (5,1%), που καθόρισε εκ νέου τον τρόπο υπολογισμού του ελλείμματος έτσι ώστε να εμφανίζεται σημαντικά αυξημένο έναντι του παλαιού υπολογισμού. Από το 2005 εισήλθαμε στην **τρίτη** περίοδο, κατά την οποία το δημόσιο έλλειμμα μειώνεται εκ νέου με ταχείς ρυθμούς, έτσι ώστε στο τέλος του 2007 να ανέρχεται σε -2,8%.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 20, η βελτίωση του δημοσίου ελλείμματος σχετίζεται τόσο με την εξέλιξη των εσόδων όσο και των δαπανών του δημοσίου. Οι μεν δαπάνες παρέμειναν σχεδόν σταθερές 1995 μέχρι και το 2004, τα δε έσοδα του δημοσίου, ενώ αρχικά αυξήθηκαν (1995-2000), ακολούθησαν πτωτική τάση από το 2001 μέχρι και το 2005. Η επιδείνωση του ελλείμματος της περιόδου 2000-2005 οφείλεται πρωτίστως στην μείωση των εσόδων και δευτερευόντως στην αύξηση των δαπανών. Η διόρθωση του 2005 πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά με την θεαματική περιστολή των δαπανών καθώς τα έσοδα μειώθηκαν περαιτέρω. Στη συνέχεια όμως, η βελτίωση στο ισοζύγιο της διετίας 2006-2007αναμενόταν ότι θα επέλθει με την αύξηση των εσόδων. Όμως, στο τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2008 τα έσοδα αυξήθηκαν κατά 5,7% έναντι του στόχου αύξησης των εσόδων κατά 12,2% με αποτέλεσμα κατά την συγκεκριμένη περίοδο η «μαύρη τρύπα» του Κρατικού Προϋπολογισμού να διογκωθεί στα 1,53 δις ευρώ.

Ένα σημαντικό μέρος των δαπανών του δημοσίου είναι οι πληρωμές των τόκων. Ως ποσοστό του ΑΕΠ ακολουθούν πτωτική πορεία και κατά το 2005-2007 βρίσκονταν στο επίπεδο 4,0% έναντι 5,0% κατά την διετία 2003-2004 (Διάγραμμα 21).

Η μακροχρόνια εξέλιξη του ελλείμματος σχετίζεται με τα πρωτογενή πλεονάσματα του δημοσίου (Διάγραμμα 22), τα οποία εμφανίζονται το 1994. Τα πλεονάσματα αυτά ήταν αυξανόμενα και προσέγγισαν το ανώτατο σημείο τους (+5% του ΑΕΠ) το 1998-1999. Στην συνέχεια, ωστόσο, υπήρξε σταδιακή μείωση που κατέληξε σε μικρό έλλειμμα κατά το 2003 και σε έλλειμμα περίπου 3,0% κατά το 2004. Η πορεία αυτή του πρωτογενούς ισοζυγίου κατά το 1999-2004 ευθυνόταν για την πορεία του συνολικού δημοσίου ελλείμματος, αφού οι τόκοι ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίαζαν

μείωση. Από το 2005 ωστόσο άρχισε βελτίωση η οποία οδήγησε το πρωτογενές ισοζύγιο σε πλεόνασμα 2,0% του ΑΕΠ το 2006-2007.

Με δεδομένη την υποχρέωση του μηδενικού δημοσίου ελλείμματος, πρέπει το πρωτογενές πλεόνασμα να ισούται ή να υπερβαίνει τους καταβαλλόμενους τόκους από το δημόσιο στους πιστωτές του. Το πρωτογενές πλεόνασμα στην περίπτωση της Ελλάδας, υπό αυτές τις συνθήκες, πρέπει να υπερβαίνει το 4,0% του ΑΕΠ (έναντι περίπου 2% σήμερα).

Διάγραμμα 19

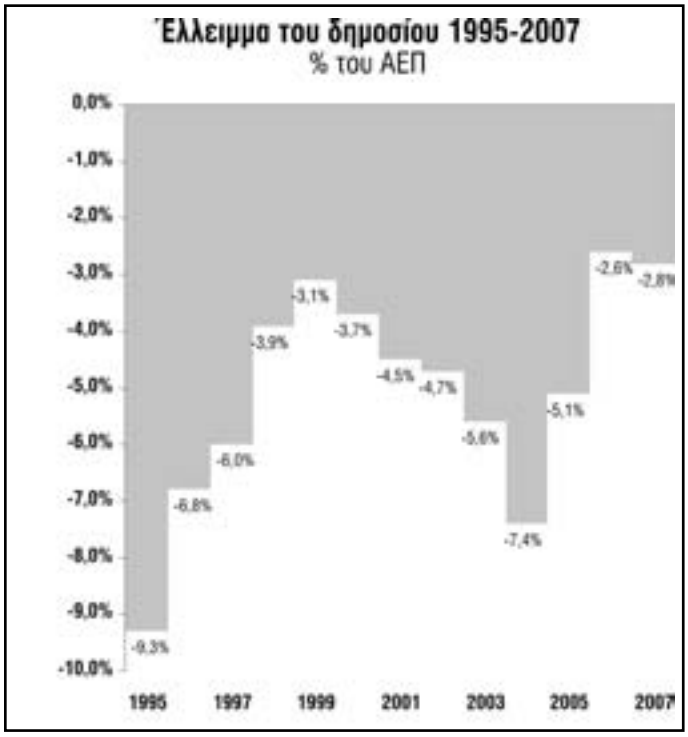

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database.*

Διάγραμμα 20

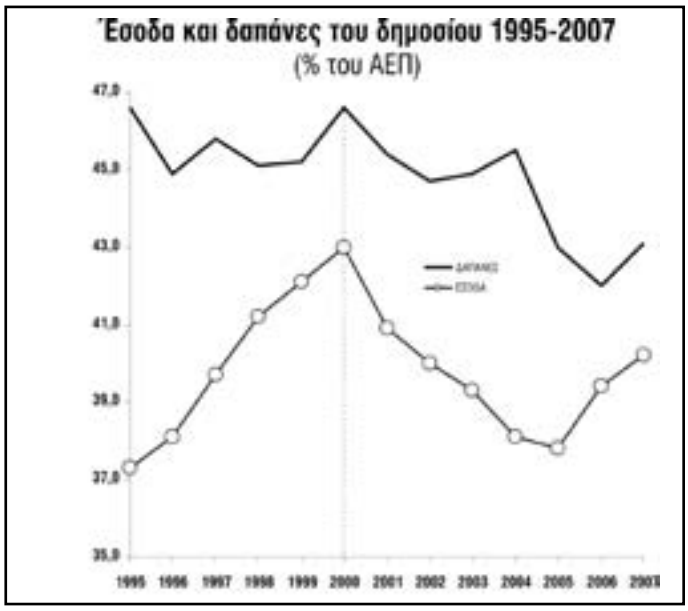

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database.*

Διάγραμμα 21

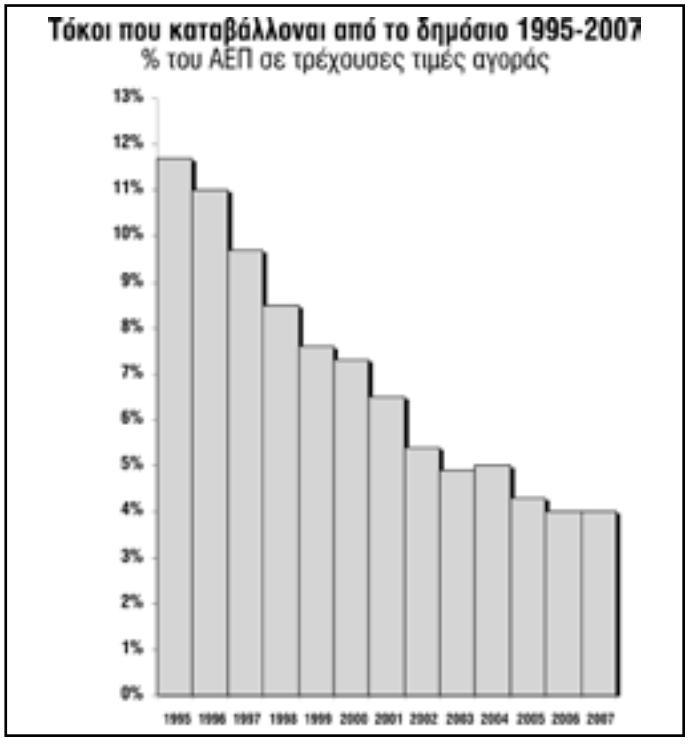

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database.*

Διάγραμμα 22

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database.*

Διάγραμμα 23

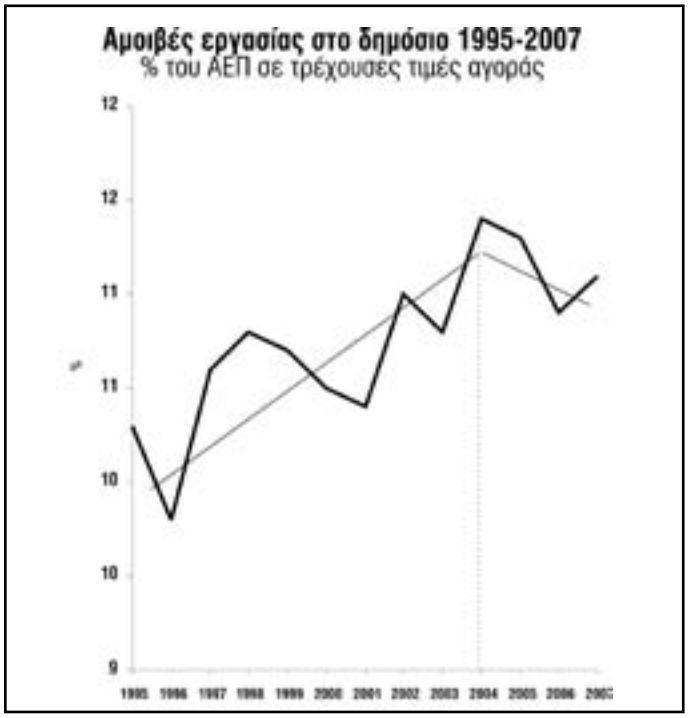

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database.*

Οι αμοιβές των υπαλλήλων της γενικής κυβέρνησης, ανέρχονται σε περίπου 11% του ΑΕΠ. Η διαχρονική μεταβολή του μεγέθους αυτού φαίνεται στο Διάγραμμα 23. Η ανοδική πορεία των ετών 1995-2004, η οποία οφείλεται ως ένα βαθμό στην αύξηση του αριθμού των υπαλλήλων, διακόπηκε κατά το 2005 και ακολουθεί έκτοτε πτωτική τάση.

Συμπερασματικά η δυσμενής δημοσιονομική κατάσταση της ελληνικής οικονομίας η οποία, εκτός των άλλων, τροφοδοτείται και από τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης, δημιουργεί συνθήκες αβεβαιότητας, τόσο για την επίτευξη των στόχων του Κρατικού Προϋπολογισμού του έτους 2008, όσο και για τους στόχους και τις προβλέψεις των οικονομικών και δημοσιονομικών μεγεθών κατά την σύνταξη του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2009, με ό,τι αυτό αρνητικά συνεπάγεται για την αύξηση (άμεση και έμμεση φορολογία) της φορολογικής επιβάρυνσης του κόσμου της μισθωτής εργασίας. Από την άποψη αυτή αξίζει να σημειωθεί ότι την περίοδο 2004-2006 (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ιούλιος 2008) ο φόρος εισοδήματος των συνταξιούχων και των μισθωτών αυξήθηκε κατά 39,9% και 17,7% αντίστοιχα, ενώ ο φόρος που κατέβαλαν οι επιχειρήσεις γαι τα κέρδη τους μειώθηκε κατά 13,1%.

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την επεξεργασία των φορολογικών δηλώσεων του 2006 (εισοδήματα 2005) και του 2007 (εισοδήματα 2006), την τριετία 2004-2006 το μέσο εισόδημα των συνταξιούχων αυξήθηκε κατά 14,4% (από 12.208 ευρώ σε 13.965 ευρώ) ενώ ο μέσος φόρος εισοδήματος που κατέβαλαν αυξήθηκε κατά 39,9%.

΄Ετσι το 2004 κατά μέσο όρο ο κάθε συνταξιούχος στην χώρα μας κατέβαλε φόρο εισοδήματος 697 ευρώ, ενώ το 2006 κατέβαλε 975 ευρώ, δηλαδή 278 ευρώ περισσότερα. Την ίδια τριετία 2004-2006 ενώ το μέσο εισόδημα των μισθωτών αυξήθηκε κατά 9,4%, ο μέσος φόρος εισοδήματος που κατέβαλαν αυξήθηκε κατά 17,7%. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις με αυξημένα δηλωθέντα κέρδη την τριετία 2004-2006 κατά 4,4%, κατέβαλαν κατά μέσο όρο μειωμένο φόρο κατά 13,1% (από 25.083 ευρώ, κατά μέσο όρο φόρο για τα κέρδη τους το 2004 κατάβαλαν κατά μέσο όρο φόρο 21.802 ευρώ το 2006). ΄Ετσι οι μισθωτοί και συνταξιούχοι το 2004 κατέβαλαν το 44% των φόρων εισοδήματος και το 2006 με 68,1% των δηλωθέντων εισοδημάτων κατέβαλαν το 50,1% των φόρων εισοδήματος (άμεση φορολογία).

Αντίθετα οι επιχειρήσεις ενώ το 2004 είχαν καταβάλει το 43% των φόρων εισοδήματος, το 2006 με 16,5% των δηλωθέντων εισοδημάτων κατέβαλαν το 36,3% των φόρων εισοδήματος (άμεση φορολογία). Οι εξελίξεις αυτές στην φορολογική επιβάρυνση των ελλήνων φορολογουμένων (5.530.427 οικονομικό έτος 2007) αναδεικνύουν το εύρος και το βάθος της φορολογικής ανισότητας σε βάρος των μισθωτών και των συνταξιούχων.

ΜΕΡΟΣ 3

Σύγχρονες εξελίξεις και πολιτικές ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία

Σύγχρονες εξελίξεις και πολιτικές ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία

3.1. Εισαγωγή

Η προοπτική μιας σημαντικής επιβράδυνσης του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην ανάδειξη των προβλημάτων που συνδέονται με το χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, τα οποία μέχρι τώρα συγκαλύφθηκαν, ως ένα βαθμό, από την εισροή πόρων από το εξωτερικό καθώς και από τη συνεχή αναδιανομή εισοδήματος προς όφελος των επιχειρήσεων και σε βάρος των μισθωτών. Η συνεχιζόμενη συρρίκνωση του αναπτυξιακού και παραγωγικού αποθέματος, η περιορισμένη παραγωγικότητα του κεφαλαίου παρά τη συνεχή άνοδο των κερδών σ' ένα υψηλό επίπεδο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η αδυναμία βελτίωσης της κοινωνικής συνοχής, ειδικότερα δε η διατήρηση σε χαμηλά επίπεδα των κοινωνικών δαπανών και, τέλος, η αδυναμία διαχείρισης σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων όπως η υπερβολική κατανάλωση ενέργειας, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, η αναποτελεσματική διαχείριση των απορριμμάτων και η αδυναμία προστασίας των δασών, θα πάρουν νέες και σοβαρές διαστάσεις, σε μια συγκυρία με πιο αργούς ρυθμούς μεγέθυνσης, με επιτάχυνση της ανόδου των τιμών και με αύξηση της ανεργίας.

Οι εισροές πόρων και η μεταβίβαση εισοδήματος από τους μισθωτούς προς τα επιχειρηματικά κεφάλαια, αποτέλεσαν παράγοντες δυναμικής της οικονομίας, την ίδια στιγμή που η άσκηση πολιτικών προς τις κατευθύνσεις που έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας επέδειξε μια εντυπωσιακή στασιμότητα. Έτσι:

- Η πολιτική στον τομέα της έρευνας παραμένει ανίκανη να θέσει στόχους, αλλά και να αυξήσει τις δαπάνες, σύμφωνα με τους ευρύτερους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- Τα εργαλεία πολιτικής που επιδιώκουν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη και την αξιοποίηση καινοτομιών στην οικονομική δραστηριότητα και ειδικότερα στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, δεν έχουν εμποδίσει την υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας και την αναπαραγωγή παρωχημένων παραγωγικών δομών,
- Η διαχείριση των δημοσίων οικονομικών παραμένει επικεντρωμένη στη συγκράτηση των δαπανών και αδυνατεί να βελτιώσει την είσπραξη των εσόδων,
- Η εκπαιδευτική πολιτική έχει εγκλωβιστεί στη στασιμότητα των πόρων και στην αναμονή των ιδιωτικοποιήσεων,

- Οι πολιτικές για το ανθρώπινο δυναμικό είναι συνδυασμός ανεπάρκειας πόρων, αδυναμίας των πολιτικών παρέμβασης στην αγορά εργασίας και ανοχής της εκτεταμένης αδήλωτης εργασίας.

Το σύστημα άσκησης πολιτικών έχει επιδιώξει την τελευταία περίοδο, εν όψει μάλιστα της έναρξης της τέταρτης προγραμματικής περιόδου, να εγκαινιάσει μια μεταρρυθμιστική διαδικασία με στόχους την αξιολόγηση και αποτίμηση των νομοθετικών παρεμβάσεων, την απλοποίηση των νομοθεσιών και τη μείωση του διοικητικού κόστους για την οικονομία. Δεν έχει όμως γίνει προσπάθεια να επεκταθεί αυτή η μεταρρυθμιστική διαδικασία προς πιό φιλόδοξες κατευθύνσεις, όπως, η αξιολόγηση των πολιτικών που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, ο καθορισμός στόχων και χρονοδιαγραμμάτων σε σχέση με σημαντικούς τομείς πολιτικών και ο καθορισμός στόχων και αλλαγών σχετικά με την αποκέντρωση και σχετικά με την ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Γενικότερα, δεν φαίνονται πρόθυμοι οι φορείς άσκησης πολιτικής να εξάγουν ορισμένα διδάγματα από την αποτυχία του προτύπου άσκησης οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών το οποίο εφαρμόζουν, ενώ δεν φαίνεται ότι το πολιτικό σύστημα στο σύνολό του έχει εξάγει σαφή και ολοκληρωμένα διδάγματα σχετικά με τις επιλογές που θα μπορούσαν να ανατρέψουν τη σημερινή πτωτική πορεία της ελληνικής οικονομίας. Έτσι, η τρέχουσα διακυβέρνηση συνεχίζει να εμφανίζει ως μεταρρυθμιστική στρατηγική το σύνολο των πολιτικών που έχουν τέσσερις κύριους στόχους:

- τη μεταφορά όλο και περισσότερων οικονομικών δραστηριοτήτων στον ιδιωτικό τομέα,
- τη συνεχιζόμενη επιχορήγηση και ενίσχυση της κερδοφορίας του επιχειρηματικού τομέα,
- τη συγκράτηση των εργατικών αμοιβών με κύριο εργαλείο την πολύπλευρη ευελιξία των εργασιακών σχέσεων και, τέλος,
- τη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών με κύριο μέσο τη συγκράτηση των δαπανών και ειδικότερα των κοινωνικών δαπανών.

Η στρατηγική αυτή αποτελεί μεταφορά στο **επίπεδο ενός εθνικού κράτους** του προτύπου που πρεσβεύει και προωθεί η κυρίαρχη αντίληψη, των οικονομικών της προσφοράς, την οποία υποστηρίζουν οι διεθνείς οργανισμοί, όπως, ο ΟΟΣΑ, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Πρόκειται για την πλέον απλοποιημένη εκδοχή των πολιτικών της προσφοράς, η οποία συνοψίζεται σε ένα σύνολο πολιτικών που ως κοινό και μοναδικό συστατικό έχουν την ενίσχυση σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο της κυριαρχίας του κεφαλαίου και των επιχειρήσεων. Είναι ένα μείγμα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, το οποίο στην Ελλάδα συνυπάρχει με την αδυναμία του πολιτικού συστήματος να αναλάβει και να υλοποιήσει έστω και μεμονωμένες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, αλλά σε ελάχιστες

από τις αναπτυγμένες χώρες λαμβάνει μια τόσο καθαρή μορφή, παρά το γεγονός ότι και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η στρατηγική αυτή αποτελεί το ενοποιητικό πλαίσιο των κοινών επιλογών σχετικά με τις οικονομικές πολιτικές.

Στην πραγματικότητα, απέναντι στη διαλυτική συνταγή των διεθνών οργανισμών, έχουν κάνει την εμφάνισή τους κάποια συστατικά ενός εναλλακτικού αναπτυξιακού υποδείγματος, τα οποία έχουν πάρει την πλέον ολοκληρωμένη μορφή τους στο λεγόμενο σκανδιναβικό μοντέλο, αλλά είναι διάσπαρτα με μορφές, όπως, οι νησίδες κοινωνικής οικονομίας, οι περιφερειακές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη και την απασχόληση, οι ανεξάρτητες διεθνείς «κοινότητες γνώσης» για την παρέμβαση στους τομείς του περιβάλλοντος και της παραγωγής λογισμικού, η υλοποίηση πολιτικών αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού και η ανάπτυξη θεσμών παραγωγής γνώσης ως προϋποθέσεις για την μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, η υλοποίηση πολιτικών υποστήριξης της εισαγωγής νέας τεχνολογία και καινοτομιών στις επιχειρήσεις, η ανάληψη ριζοσπαστικών πρωτοβουλιών στα ζητήματα του περιβάλλοντος, όπως και οι ανανεωμένες μορφές κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης, ειδικότερα προς τις χώρες του νότου.

Αυτό που χαρακτηρίζει το **«ελληνικό πρότυπο»** κατά τη σημερινή περίοδο είναι αφενός ότι εφαρμόζει πιστά τις πλέον απλοϊκές νεοφιλελεύθερες κατευθύνσεις, και αφετέρου ότι έχει ελαχιστοποιηθεί η δυνατότητα του να υιοθετήσει μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες, οι οποίες να προέρχονται από τις κρατικές υπηρεσίες, ή από τις διάφορες μορφές οργάνωσης της κοινωνίας. Η υστέρηση που παρουσίαζε το ελληνικό πρότυπο σε ότι αφορά την ανάπτυξη του κράτους-πρόνοιας, την επίτευξη της συναίνεσης που απαιτούσε το φορντιστικό πρότυπο και ειδικότερα τη σύνδεση της τεχνολογικής ανάπτυξης με την οικονομική ανάπτυξη αποτελεί μια βαριά κληρονομιά. Το σύστημα άσκησης πολιτικών στο σύνολό του δεν φαίνεται διαθέσιμο να πραγματοποιήσει τη μεταστροφή που είναι αναγκαία για να αξιοποιηθούν οι διαθέσιμες παραγωγικές δυνατότητες και το διαθέσιμο ετήσιο εθνικό εισόδημα. Η μεταστροφή αυτή που στην ουσία αφορά τη μετάβαση σε ένα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, θα έπρεπε να έχει τις εξής διαστάσεις:

- Την εισαγωγή στις πολιτικές και τις προτάσεις πολιτικών του σχεδιασμού, δηλαδή της διατύπωσης ποσοτικών και ποιοτικών στόχων με χρονοδιαγράμματα,
- Την υποστήριξη του σχεδιασμού πολιτικών με την λειτουργία κατάλληλων θεσμών παραγωγής γνώσης,
- Την υιοθέτηση (ή την επιβολή) της υιοθέτησης οικονομικών ή κοινωνικών στόχων σε επιχειρηματικό, κλαδικό ή περιφερειακό επίπεδο, μέσω της διαβούλευσης, συνεργασίας και διαπραγμάτευσης μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών και μεταξύ δημοσίων φορέων, εκπροσώπων του ιδιωτικού τομέα και αντιπροσωπευτικών κοινωνικών φορέων,

- Τη διαμόρφωση μιας νέας κουλτούρας διοίκησης σε υπηρεσίες και επιχειρήσεις, το οποίο να συνδυάζει την άμεση εμπλοκή των εργαζομένων, με την αξιοποίηση αποτελεσματικών μεθόδων διοίκησης και οργάνωσης.

΄Ενα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα προϋποθέτει μια στρατηγική στήριξης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, διαμέσου της υλοποίησης πολιτικών αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού, αναδιανομής του εισοδήματος προς όφελος των μισθωτών (σε αντίθεση με την τάση της τελευταίας δεκαετίας), εμπλοκής των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων και των κοινωνικών κινημάτων στις τομεακές και περιφερειακές επιλογές, και υποστήριξης της αλληλεγγύης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η συρρίκνωση των φιλοδοξιών της εφαρμοζόμενης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής στο τετράπτυχο ιδιωτικοποιήσεις, ευελιξία της αγοράς εργασίας, αύξηση της κερδοφορίας και μείωση των κοινωνικών δαπανών, αποτυπώθηκε στην τελευταία Ετήσια ΄Εκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2007 του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ), όπου κατέλαβαν πλέον πρωτεύουσα θέση οι εκθέσεις των διεθνών οργανισμών που προτείνουν αυτές τις επιλογές και την αντίστοιχη ανάλυση των παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα. Η ετήσια αυτή έκθεση ξεκίνησε ως μια ανάλυση της ανταγωνιστικότητας η οποία μπορεί να είναι σε μεγάλο βαθμό το προϊόν κοινωνικού διαλόγου και να καταλήγει σε προτάσεις οι οποίες να διατυπώνονται συναινετικά. Κατέληξε όμως στη φετινή της εκδοχή να είναι ένα κείμενο με το οποίο διαφώνησαν, ο καθένας από τη σκοπιά του, οι βασικοί κοινωνικοί συνομιλητές, ενώ η ηγεσία του Υπουργείου Ανάπτυξης δεν επεδίωξε να λάβει υπόψη της τις κριτικές ή και τις προτάσεις τους.

Η προσκόλληση της αναπτυξιακής στρατηγικής στις απλοϊκές συνταγές των διεθνών οργανισμών, οδηγεί την ελληνική οικονομία σε ένα αδιέξοδο, την εγκαθιστά πλέον σε μια κατάσταση κρίσης και την απομακρύνει οριστικά από την ευφορία της τελευταίας δεκαετίας. ταυτόχρονα όμως, ο συνδυασμός δογματισμού, στασιμότητας και άρνησης μιας κριτικής αξιολόγησης σε οποιονδήποτε τομέα, οδηγεί στην απομάκρυνση από διαδικασίες διαλόγου και αναζήτησης συναίνεσης με εκπροσώπους κοινωνικών τάξεων και ομάδων, που έχουν ένα ουσιαστικό περιεχόμενο. Αυτή η απομάκρυνση από τους κοινωνικούς συνομιλητές, διασπά σε μεγάλο βαθμό, τις γέφυρες επικοινωνίας με την κοινωνία, που βασίζεται στην υπόθεση ότι έχει αποδυναμωθεί η ικανότητα αντίδρασης της κοινωνίας.

3.2. Η αξιολόγηση της ανταγωνιστικότητας με βάση το Ελληνικό Σύστημα Μέτρησης της Ανταγωνιστικότητας (ΕΣΜΑ)

3.2.1.Η προσέγγιση του ΕΣΜΑ

Η δημιουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης συνοδεύτηκε από την υιοθέτηση του ΕΣΜΑ, το οποίο είχε εισηγηθεί ο πρώτος Πρόεδρος

της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων. Πρόκειται για ένα σύστημα δεικτών το οποίο εξετάζει **τέσσερις κατηγορίες** παραγόντων: τις προϋποθέσεις της ανταγωνιστικότητας, τις πολιτικές και εισροές που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, τα ενδιάμεσα αποτελέσματα και τα τελικά αποτελέσματα. Είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα το οποίο περιλαμβάνει έναν ολοκληρωμένο ορισμό της ανταγωνιστικότητας, συνδεδεμένο με τη στρατηγική της βιώσιμης ανάπτυξης, και συγχρόνως περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες που την καθορίζουν.

- Οι προϋποθέσεις της ανταγωνιστικότητας, αφορούν την κοινωνική συνοχή, το κοινωνικό κεφάλαιο, την επιχειρηματική νοοτροπία, την κατηγορία πόροι, ενέργεια και φυσικό περιβάλλον, όπως και τις υποδομές.
- Οι οριζόντιες πολιτικές και εισροές στη διαδικασία της ανταγωνιστικότητας, περιλαμβάνουν μετρήσεις για το οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον, την αγοράς εργασίας, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, την έρευνα και ανάπτυξη, την επιχειρηματική καινοτομία και τις τιμές και κόστη.
- Τα ενδιάμεσα αποτελέσματα ανταγωνιστικότητας που μετρούνται είναι η παραγωγικότητα, το εξωτερικό εμπόριο, και οι άμεσες ξένες επενδύσεις.
- Τα τελικά αποτελέσματα της ανταγωνιστικότητας, είναι το εγχώριο προϊόν και η ποιότητα ζωής στο σύστημα του ΕΣΜΑ.

3.2.2. Οι τελευταίες μετρήσεις δεικτών που συνδέονται άμεσα με την ανταγωνιστικότητα

Η καταγραφή των μεταβολών στους δείκτες του ΕΣΜΑ που περιλαμβάνει η έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2007 (καθώς πρόκειται για το επίσημο σύστημα μέτρησης του ΕΣΑΑ), επιτρέπει να διαπιστωθεί ότι οι δείκτες που σχετίζονται άμεσα με την οικονομική ανταγωνιστικότητα, είτε επιδεινώνονται, είτε βρίσκονται σε δυσμενή θέση σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, παρατηρείται:

- Επιδείνωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών από 23.668 εκα-τομμύρια Ευρώ το 2006, σε 32.261 το 2007.
- Συνεχιζόμενη απώλεια παραγωγικού ιστού: το ποσοστό της προστιθέμενης αξίας στον δευτερογενή τομέα ήταν το 2004 στο 13,2% στην Ελλάδα, σε σύγκριση με 20,2% στην Ε.Ε. των 15.
- Οι εισερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις ήταν το 2006 στο χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με όλες τις χώρες της Ε.Ε. των 27.
- Ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας (υπολογισμένη ως παραγωγή ανά απασχολούμενο) έχει υπερβεί πλέον στην Ελλάδα τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27, η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραμένει χαμηλή (στο 87% του

μέσου όρου το 2005), πράγμα που σημαίνει ότι βρίσκεται πολύ χαμηλά η παραγωγικότητα του κεφαλαίου, λόγω υστέρησης στο τεχνολογικό και το οργανωτικό επίπεδο.

- Ο ρυθμός αύξησης των τιμών είναι ταχύτερος στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να επιδεινώνεται η ανταγωνιστικότητα τιμών λόγω αυτού του παράγοντα και μόνον: το 2007 το συγκριτικό επίπεδο τιμών σε σχέση με την Ε.Ε. των 27 ήταν 88,6%, αυξημένο αισθητά σε σύγκριση με 84,8% το 2000.

Η δυσμενής θέση σε σχέση με την εξωστρέφεια συνδυάζεται με τη συρρίκνωση του παραγωγικού ιστού, αλλά και με υστέρηση στο επίπεδο της παραγωγικότητας του κεφαλαίου.

3.2.3. Ολοκληρωμένη θεώρηση της ανταγωνιστικότητας

Η επιλογή βασικών δεικτών του ΕΣΜΑ για κάθε κατηγορία, αποκαλύπτει το σύνολο των ζητημάτων που εμποδίζουν την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης:

Κοινωνική συνοχή:

- Ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας αυξήθηκε το 2006, στο 6,1% (4,7 στη ΕΕ των 15 και των 27), σε σύγκριση με 5,8 το 2005,
- Ο κίνδυνος φτώχειας μετά τις μεταβιβαστικές πληρωμές ήταν 20% το 2005, σε σύγκριση με 16% στη ΕΕ των 15.
- Οι δημόσιες δαπάνες για την υγεία ήταν στο 4,3% του ΑΕΠ το 2005 μειωμένες σε σχέση με το προηγούμενο έτος (5,3%) και έχουν φθάσει να αποτελούν ένα μικρό μέρος της συνολικής δαπάνης για την υγεία η οποία φθάνει το 10,1% του ΑΕΠ.
- Οι κοινωνικές δαπάνες συνολικά φθάνουν το 2005 το 24,2% του ΑΕΠ σε μέσο όρο 27,2% στην ΕΕ των 27.

Κοινωνικό κεφάλαιο:

- Ο βαθμός εμπιστοσύνης στους συνανθρώπους είναι 37% (2005) σε σύγκριση με 60% στην ΕΕ των 15 και 53% στην ΕΕ των 27 (Eurobarometer)
- Ο Δείκτης αλληλεγγύης με την κοινότητα είναι επίσης χαμηλότερος, 46.8% σε σύ-γκριση με 56,2% (1999-2000 World Value Survey).

Επιχειρηματική νοοτροπία:

- Η επιχειρηματική δραστηριότητα είναι αποδεκτή επιλογή σταδιοδρομίας για ένα ποσοστό που φθάνει το 64% στην Ελλάδα σε σύγκριση 60% στην ΕΕ των 15 (2006).

- Ο φόβος αποτυχίας αφορά επίσης ένα μεγαλύτερο ποσοστό, 57,8% στην Ελλάδα σε σύγκριση με 39,7% στην ΕΕ των 15 (2006).

Πόροι, ενέργεια και φυσικό περιβάλλον:

- Η ενεργειακή ένταση είναι πολύ υψηλότερη - 236,5 - σε σύγκριση με την ΕΕ των 15 - 184,9 - και την ΕΕ των 27 - 208,1 - (έτος 2005).
- Το ποσοστό παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές είναι στο 10% (2005) σε σύγκριση με 14% στην ΕΕ των 27.
- Οι εκπομπές αερίων υπεύθυνων για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, βρίσκονται στο 125,4% του στόχου το 2005 έναντι 98% στην ΕΕ των 15.

Υποδομές:

- Οι ενεργειακές υποδομές αξιολογούνται χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,79 έναντι 6,76 στην ΕΕ των 15 και 6,44 στην ΕΕ των 27, το 2005).
- Οι μεταφορικές εμπορευματικές υποδομές αξιολογούνται επίσης χαμηλότερα (6,54 έναντι 7,28 στην ΕΕ των 15 και 6,87 στην ΕΕ των 27, το 2007).
- Οι δαπάνες σε τεχνολογίες πληροφορικής έφθαναν το 2006 το 1,2% του ΑΕΠ, έναντι 2,7% στην ΕΕ των 15 ή των 27.

Οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον:

- Τα συνολικά φορολογικά έσοδα έφθαναν το 2006 το 33,5% του ΑΕΠ, έναντι 41,2% στην ΕΕ των 27.
- Οι Δημόσιες δαπάνες ήταν επίσης χαμηλότερες στο 42,3% του ΑΕΠ (2006), έναντι 46,8% στην ΕΕ των 27.
- Ο δείκτης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα και την πολιτική είναι σαφώς δυσμενής, με 4,6 (1: σοβαρό πρόβλημα - 10: καθόλου πρόβλημα) στην Ελλάδα και 6,51 στην ΕΕ των 27.
- Οι ιδιωτικές επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα υψηλές φθάνοντας το 20,3% (2006) σε σύγκριση με 18,1% κατά μέσο όρο στην ΕΕ 15 και 18,2% στην ΕΕ των 27.

Αγορά εργασίας:

- Το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλότερο στην Ελλάδα - 8,9% το 2006 έναντι 7,7% στην ΕΕ των 15 και 8,1% στην ΕΕ των 27 - κυρίως δε το ποσοστό της ανεργίας των νέων: 23,5%, έναντι 14,8% στην ΕΕ των 15 και 15,4% στην ΕΕ των 27.
- Το ποσοστό απασχόλησης (οι απασχολούμενοι ως ποσοστό των ατόμων εργάσι-

μης η-λικίας - 15 ως 65 ετών) παραμένει χαμηλότερο: 61% το 2006, έναντι 66 στην ΕΕ των 15.

- Οι δαπάνες για ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αντιπροσώπευαν το 2006 το 0,06% του ΑΕΠ, με 0,54% στην ΕΕ των 15 και 0,53% στην ΕΕ των 27.
- Οι δαπάνες για παθητικές πολιτικές απασχόλησης αντιπροσώπευαν το 2006 το 0,44% του ΑΕΠ, με 1,41% στην ΕΕ των 15 και 1,36% στην ΕΕ των 27.

Εκπαίδευση και δεξιότητες:

- Η δημόσια δαπάνη για εκπαίδευση βρίσκεται σε αισθητά χαμηλότερο επίπεδο (στοιχεία του 2004): 3,84% του ΑΕΠ στην Ελλάδα, έναντι 5,39% στην ΕΕ των 15 και 5,07% στην ΕΕ των 27.
- Το ποσοστό των νέων (16 ως 18 ετών) που συμμετέχουν στην εκπαίδευση είναι στην Ελλάδα πολύ υψηλό: 91,2% το 2005, έναντι 86,7% στην ΕΕ των 27.
- Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25 ως 64 που συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολύ χαμηλό: 1,9% το 2006, έναντι 11,1% στην ΕΕ των 15 και 9,6% στην ΕΕ των 27.
- Το ποσοστό των εργαζομένων που συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης είναι ε-πίσης χαμηλότερο: 20,5% (2003), έναντι 50,2% στην ΕΕ των 27.
- Όπως και το ποσοστό των καταρτιζόμενων ανέργων: 20,3% έναντι 43% στην ΕΕ των 27.

Έρευνα και ανάπτυξη:

- Οι ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ήταν (2006) μόλις στο 0,6% του ΑΕΠ, έναντι 1,8% στην ΕΕ των 27
- Οι αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο European Patent Office ήταν μόλις 6,82 ανά ένα εκατομμύριο κατοίκους (2004), έναντι 111,96 στην ΕΕ των 27.

Επιχειρηματικότητα - επιχειρηματική καινοτομία

- Η Ελλάδα παρουσιάζει υψηλή επιχειρηματική δραστηριότητα καθώς το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών που ξεκινάει νέα επιχειρηματική δραστηριότητα αντιπροσωπεύει το 7,9% (2006) έναντι 5,2% στην ΕΕ των 15.
- Το διοικητικό κόστος για την ίδρυση νέας επιχείρησης εκτιμάται από την Παγκόσμια Τράπεζα ότι αντιπροσωπεύει το 23,3% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2007), έναντι 6,9% στην ΕΕ των 27.
- Η εσωτερική καινοτομική δραστηριότητα αφορά το 18% των επιχειρήσεων (2004), έναντι 34,4% στην ΕΕ των 15.

Τιμές και κόστος:

- Το ωριαίο κόστος εργασίας ήταν το 2003 (τελευταία συγκρίσιμα στοιχεία) 13,37 Ευρώ έναντι 19,66 κατά μέσο όρο στην ΕΕ των 27.
- Το μοναδιαίο κόστος εργασίας αντιπροσώπευε τον ίδιο χρόνο το 61,75% του μέσου ό-ρου της ΕΕ των 27.
- Η τιμή του πετρελαίου θέρμανσης ήταν το 2007 στην Ελλάδα 763,5 Ευρώ ανά 1000 λίτρα, έναντι 709 στην ΕΕ των 15.
- Ο ρυθμός του πληθωρισμού ήταν το 2007 3% στην Ελλάδα, έναντι 2,2% στην ΕΕ των 15 και 2,4% στην ΕΕ των 27.

Ενδιάμεσα και τελικά αποτελέσματα:

- Αναφέρθηκαν ήδη οι εξελίξεις που αφορούν το ισοζύγιο, την παραγωγικότητα και τις ξένες επενδύσεις.
- Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοδύναμη αγοραστική αξία ήταν το 2007 στον μέσο όρο της ΕΕ των 27.
- Η κατάταξη της Ελλάδας με βάση τον δείκτη Human Development Index την τοποθετεί στην 14 θέση στο εσωτερικό της ΕΕ των 27.

3.2.4. Συμπεράσματα της ανάλυσης του ΕΣΜΑ

Από **την επισκόπηση των δεικτών του ΕΣΜΑ** αναδεικνύεται ότι δεν υπάρχουν μεμονωμένοι παράγοντες που μπορούν να ερμηνεύσουν ή να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία. Διαπιστώνεται αντίθετα ότι παρατηρούνται υστερήσεις στους βασικούς τομείς πολιτικών που επηρεάζουν τη δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας να πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα προς την καινοτομία και τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της απασχόλησης.

Πράγματι, **οι τομείς όπου σημειώνονται σοβαρές υστερήσεις** είναι οι εξής:

- Εμφανίζουν σοβαρές δυσλειτουργίες το ρυθμιστικό περιβάλλον των επιχειρήσεων, οι λειτουργίες του κράτους που αφορούν την επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ υστερούν η κάλυψη των αναγκών σε επίπεδο υποδομών, οι παρεμβάσεις στο περιβάλλον, αλλά και το κοινωνικό κεφάλαιο.
- Διαπιστώνεται ότι το ζήτημα της αποδοτικότερης λειτουργίας του κρατικών υπηρε-σιών συνυπάρχει με την ανάγκη εξασφάλισης των πόρων που απαιτούνται για την άσκηση αποτελεσματικών πολιτικών σε ότι αφορά την έρευνα, την εκπαίδευση και την κοινωνική πολιτική.
- Αναδεικνύεται η ευρύτητα του ζητήματος της εκπαιδευτικής πολιτικής που δεν

αφορά μόνο την τυπική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, αλλά τη δια βίου μάθηση και την αποδοτική λειτουργία του συστήματος κατάρτισης, ανάλογα με τις ανάγκες της μετάβασης στην οικονομία της γνώσης.

- Η ανάπτυξη της έρευνας και της καινοτομίας εμφανίζεται ως ένας προσανατολισμός που θα έπρεπε να συνδυάζει την αύξηση των πόρων, την χάραξη στόχων που συνδέονται με τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας, όπως και τη λειτουργία αποτελεσματικών δομών στήριξης της καινοτομίας στις ΜΜΕ.

Ταυτόχρονα, η επισκόπηση των δεικτών του ΕΣΜΑ αναδεικνύει τα σημαντικά πλεονε-κτήματα που παρουσιάζει η ελληνική οικονομία:

- Υψηλό ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας και άρα υψηλό ρυθμό αύξηση του παραγόμενου και του διαθέσιμου πλούτου.
- Υψηλό ποσοστό επενδύσεων σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη.
- Δυναμικότητα στον τομέα της επιχειρηματικότητας.
- Συνεχιζόμενη διείσδυση των νέων τεχνολογιών.
- Υψηλό μορφωτικό επίπεδο των νέων.
- Υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας.
- Χαμηλό εργατικό κόστος σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.
- Ικανοποιητική ποιότητα ζωής.

3.3. Οι μέθοδοι των διεθνών οργανισμών

Η προσέγγιση που έχει κυριαρχήσει στις αναλύσεις των περισσότερο γνωστών διεθνών ορ-γανισμών και ενσωματώθηκε στην έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2007, βασίζεται σε μια απλοποίηση η οποία ακυρώνει σημαντικές πολιτικές επιλογές που χαρακτηρίζουν την ευρωπαϊκή παράδοση και πραγματικότητα, αλλά και τις κατακτήσεις της επιστημονικής ανάλυσης, που αφορούν τον συνδυασμό οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων και επιδιώξεων. **Χαρακτηριστικά είναι τα εξής παραδείγματα:**

α. Ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας με τον οποίο το Διεθνές Οικονομικό Φό-ρουμ (World Economic Forum), ένας ιδιωτικός οργανισμός που έχει αποκτήσει σημαντικό κύρος σε διεθνές επίπεδο, δεν περιλαμβάνει κανένα μέγεθος το οποίο να αποτυπώνει την κοινωνική συνοχή ή την άσκηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Το ζήτημα της βιώσιμης ανάπτυξης βρίσκεται εκτός του προβληματισμού του Διεθνούς Οικονομικού Φόρουμ. Υπάρχει επομένως ένα χάσμα ανάμεσα σε αυτή την προσέγγιση και το γράμμα του ευρωπαϊκού στρατηγικού πλαισίου που ονομάζεται Στρατηγική της Λισαβόνας, το οποίο συνεχίζει να πρεσβεύει την ενί-

σχυση της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας διαμέσου της ενίσχυσης της οικονομίας, της κοινωνικής συνοχής, αλλά και της προστασίας του περιβάλλοντος.

β. Το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ και η έκθεση Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας, αντιμετωπίζουν το θέμα πολιτικές για την ανταγωνιστικότητα ως ένα θέμα που τίθεται με τον ίδιο τρόπο σε κάθε χώρα και αφορά τη διευκόλυνση με κάθε μέσο της άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας και της διεύρυνσης σε οποιονδήποτε τομέα των αγορών. Το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ θεωρεί με βάση αυτή την προσέγγιση ότι η σημαντικότερη αρνητική επίδοση της χώρας μας αφορά την «ευελιξία στον προσδιορισμό των μισθών» και η αμέσως επόμενη την «ευχέρεια των εργοδοτών στις προσλήψεις και απολύσεις». Η πλέον ακραία εκδοχή περιλαμβάνεται στην έκθεση Doing Business όπου διαμορφώνεται ένας δείκτης «απασχόληση υπαλλήλων» ο οποίος περιλαμβάνει τέσσερις ειδικούς δείκτες: τον δείκτη δυσκολίας προσλήψεων, τον δείκτη ακαμψίας ωρών εργασίας, τον δείκτη δυσκολίας απολύσεων και τον δείκτη κόστους απόλυσης. Σύμφωνα με τον δείκτη «απασχόληση υπαλλήλων» η Ελλάδα καταλαμβάνει το 2007 την 142η θέση, σε χειρότερη θέση από τις χώρες της νοτιο-ανατολικής Ευρώπης, αλλά παρέα με τη Φιλανδία (127η), τη Γαλλία (144η), τη Γερμανία (137η) και το Λουξεμβούργο (164η) .

γ. Η ανάλυση του ΟΟΣΑ και οι προτάσεις πολιτικής σχετικά με το δημοσιονομικό ζήτημα συνδυάζουν τη σαφήνεια του στόχου, που δεν είναι άλλος από τη μείωση με κάθε τρόπο των δημοσίων και των κοινωνικών δαπανών, και την ασάφεια της αξιολόγησης των πολιτι-κών που συνδέονται με τις δημόσιες δαπάνες και έσοδα. Αφενός χαράσσεται η προοπτική: «Ο ΟΟΣΑ εκτιμά ότι είναι αναπόφευκτη κάποια μελλοντική μεταρρύθμιση, στα πλαίσια της οποίας θα χρειαστεί να αμβλυνθεί ο λόγος των συνταξιοδοτικών πληρωμών σε σχέση με τους μέσους μισθούς» , αλλά υπό τον τίτλο «φορολογική μεταρρύθμιση» εμφανίζει μια απολύτως ανούσια διατύπωση που προτείνει τη «συνέχιση των πρόσφατων προσπαθειών για την περιστολή της φοροδιαφυγής και εντατικοποίηση των ελέγχων».

3.4. Συμπεράσματα

Η σημερινή συγκυρία σχετικά με το πεδίο των εξελίξεων και των πολιτικών που αφορούν την ανταγωνιστικότητα χαρακτηρίζεται ταυτοχρόνως από την επιδείνωση των διεθνών συνθηκών και από την αποκάλυψη της αδυναμίας της ελληνικής οικονομίας να πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα ως προς τη διεθνή θέση της οικονομίας. Οι πολιτικές που θα έπρεπε να επιτυγχάνουν τον προσανατολισμό της Ελλάδας σε μια τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης, παραμένουν ανεπαρκείς και στις περισσότερες των περιπτώσεων αναποτελεσματικές.

Αντί όμως να οδηγηθούν οι φορείς άσκησης πολιτικής σε μια αξιολόγηση της ως τώρα πορείας των πολιτικών που εφαρμόζουν και των εργαλείων που χρησιμοποι-

ούν, καταφεύγουν όλο και περισσότερο στον πυρήνα του αδιέξοδου δογματισμού των οικονομικών της προσφοράς, δηλαδή στη διαχείριση των στρατηγικών ζητημάτων της οικονομίας διαμέσου της αναδιανομής εισοδήματος σε βάρος της μισθωτής εργασίας. Επιδιώκουν δηλαδή να εμβαθύνουν σ' έναν προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας που έχει ήδη αποτύχει.

Η ελληνική οικονομία και η ελληνική κοινωνία διαθέτουν πολλά πλεονεκτήματα και υπολογίσιμο παραγωγικό δυναμικό ώστε να τεθούν πραγματοποιήσιμοι στόχοι για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι προϋποθέσεις που απαιτούνται, όπως μας δείχνει μια πλούσια διεθνής εμπειρία, είναι ο συνδυασμός πολιτικών που αναβαθμίζουν το ανθρώπινο δυναμικό, από την άποψη των γνώσεων του, της δυνατότητάς του να εξελίσσει τις γνώσεις του και των ευθυνών του στο πλαίσιο των παραγωγικών διαδικασιών, και των πολιτικών που προσεγγίζουν την επεξεργασία, τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των στόχων και μέσων, με τη συμμετοχή των συντελεστών οι οποίοι εκφράζουν τους οικονομικούς παράγοντες, αλλά και το σύνολο της κοινωνίας.

ΜΕΡΟΣ 4

Προοπτικές και πραγματικότητα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας

Προοπτικές και πραγματικότητα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας

4.1. Εισαγωγή

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας περιελάμβανε όταν διατυπώθηκε το 2000 τη διαμόρφωση μιας ανταγωνιστικής οικονομίας της γνώσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης, την εδραίωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος στο πλαίσιο μιας βιώσιμης ανάπτυξης. Η μέθοδος για την υλοποίηση όλων αυτών των στόχων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν η λεγόμενη ανοικτή μέθοδος συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών.

Οι στόχοι όμως αυτοί της Στρατηγική της Λισσαβόνας απεδείχθησαν υπερβολικά φιλόδοξοι για την πρώτη πενταετία της εφαρμογής της (2000-2005) και οι χώρες δεν ανταποκρίθηκαν σε αυτές τις προσδοκίες. Έτσι, στο Εαρινό Συμβούλιο του Μαρτίου του 2005 η Στρατηγική της Λισσαβόνας αναπροσαρμόστηκε λαμβάνοντας επίσης υπόψη ορισμένα νέα δεδομένα, δηλαδή τις νέες συνθήκες σε επίπεδο ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομίας (π.χ. η διεύρυνση της ΕΕ, το άνοιγμα των αγορών, οι ταχείες τεχνολογικές εξελίξεις, η ένταση του ανταγωνισμού, η γήρανση των ευρωπαϊκών πληθυσμών, η χωρίς κανόνες λειτουργία της αγοράς εργασίας κ.α.). Η νέα στρατηγική για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση όπως ονομάστηκε, στηρίχθηκε καταρχάς σε σαφέστερη εστίαση των δράσεων, τη μεγαλύτερη κινητοποίηση των εθνικών φορέων (πχ. διορισμός Εθνικού συντονιστή) και την απλοποίηση - βελτίωση της διαδικασίας εφαρμογής με την κατάρτιση τριετών προγραμμάτων (ΕΠΜ - Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων) από τα κράτη-μέλη, τα οποία αξιολογούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όπως και οι κατ' έτος Εκθέσεις εφαρμογής τους, παράλληλα με ένα Ενιαίο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης.

Για την εκπόνηση του ΕΠΜ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τις Ενιαίες Κατευθυντήριες Γραμμές 2005-2008, οι οποίες προσδιόριζαν ένα πλαίσιο προτεραιοτήτων και αποτελούσαν ένα είδος οδικού χάρτη της Στρατηγικής για τα επόμενα χρόνια. Έχει σημασία να αναδειχθούν ορισμένα **χαρακτηριστικά** αυτών των κατευθυντηρίων γραμμών:

- Με άμεσες και έμμεσες διατυπώσεις οι κατευθυντήριες γραμμές περιλαμβάνουν σαφώς ως ενιαίες κατευθύνσεις για τις εθνικές πολιτικές, την ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων, την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, που αποτελεί την αποκλειστική σχεδόν οδό για την ενίσχυση της καινοτομίας, της παραγωγι-

κότητας και της απασχόλησης, την επέκταση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και στις εργασιακές σχέσεις, υπό το γενικό τίτλο της 'ευελιξίας με ασφάλεια' και, τέλος, την υποταγή της δημοσιονομικής διαχείρισης στο στόχο της μείωσης των ελλειμμάτων. Αυτοί είναι εξάλλου και οι «πυλώνες» της οικονομικής στρατηγικής που εφαρμόζει η ελληνική κυβέρνηση. Και πρόκειται για επιλογές που είναι ενιαίες στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από τις τεράστιες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των χωρών μελών: η προώθηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας εντάσσεται σε εντελώς διαφορετικό πλαίσιο πολιτικών στην Ελλάδα και τη Δανία.

- Οι κατευθυντήριες γραμμές δεν θέτουν σε ευρωπαϊκό και πόσο μάλλον σε εθνικό επίπεδο στόχους σε ότι αφορά τις κοινωνικές πολιτικές, ειδικότερα τις πολιτικές που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, τις πολιτικές παρέμβασης στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, την υποστήριξη της ισότητας στην αγορά εργασίας, την αδήλωτη απασχόληση. Παρά την ύπαρξη μερικών γενικών αναφορών σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής, δεν υπάρχουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο κριτήρια με τα οποία είναι δυνατόν να κριθεί και να αξιολογηθεί μια πολιτική, ή ακόμα και ένα ύψος δαπανών σε αυτούς τους τομείς. Ποιο είναι το επιθυμητό επίπεδο των δαπανών για την υγεία, ή των δαπανών για τις πολιτικές απασχόλησης;
- Οι τομείς πολιτικών που εντάσσονται σε μια στρατηγική τεχνολογικής αναβάθμισης και αναβάθμισης της ανταγωνιστικότητας, όπως οι πολιτικές για την έρευνα, την καινοτομία, τη στήριξη των ΜΜΕ στους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας, τη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις τεχνολογικές και οργανωτικές μεταβολές, αντιμετωπίζονται από τις κατευθυντήριες γραμμές ως ένα σύνολο επιδιώξεων που θα μπορούσαν να συνδυαστούν με πολλούς τρόπους, αλλά μπορεί να προωθηθούν και μεμονωμένα, στις οποίες πρωτεύοντα ρόλο παίζουν οι επιδιώξεις που αφορούν την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας. Έτσι, όπως και για τις κοινωνικές πολιτικές, δεν υπάρχουν σημεία αναφοράς σε επίπεδο γενικών στόχων, δημόσιων πολιτικών και θεσμικών λειτουργιών, που να μπορούν να χρησιμεύσουν και για την αξιολόγηση των εξελίξεων σε εθνικό επίπεδο. Τι μπορεί να σημαίνει για την ανάπτυξη της έρευνας η ύπαρξη ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση κινήτρων για την ιδιωτική Ε&Α, και τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης των ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων, όταν δεν είναι γνωστοί οι στόχοι της ερευνητικής στρατηγικής, ο ρόλος των δημόσιων πολιτικών για την έρευνα και ο τρόπος λειτουργίας των θεσμών που εμπλέκονται στις πολιτικές για την έρευνα;
- Στις περιπτώσεις που έχουν τεθεί ποσοτικοί στόχοι, όπως για το ποσοστό απασχόλησης (70%), το ποσοστό των δαπανών για την έρευνα (3% του ΑΕΠ), και όλο και περισσότερο για τους δείκτες που έχουν σχέση με την κατανάλωση ενέρ-

γειας, τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και τις πηγές ενέργειας, πρόκειται για επιδιώξεις οι οποίες δεν εντάσσονται αναγκαστικά σε ολοκληρωμένα προγράμματα, ούτε έχουν πραγματικά προγραμματιστεί από τις εθνικές πολιτικές. Πρόκειται για αποφάσεις που δεν μπορούν να εγγυηθούν οι κατευθυντήριες γραμμές, και θα αποτελέσουν κατά πάσα πιθανότητα έναν παράγοντα που θα φέρει στην επιφάνεια την ανεπάρκεια του σημερινού πλαισίου αντιμετώπισης της Στρατηγικής της Λισαβόνας, ακόμα και για αυτούς τους μεμονωμένους, αλλά συγχρόνως επείγοντες στόχους.

Οι εργασίες για την εκπόνηση και την τελική συγγραφή του πρώτου ελληνικού Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων ξεκίνησαν το Μάρτιο του 2005 μετά το Συμβούλιο Κορυφής.

Το Παρατηρητήριο Πολιτικών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (αρχικά Παρατηρητήριο της Λισαβόνας) που λειτουργεί στα πλαίσια της Ελληνικής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της υλοποίησης του ΕΜΠ, συμπέρανε μετά από συστηματική μελέτη του σημαντικού αριθμού των δεικτών που έχουν αναπτυχθεί στα πλαίσια της εν λόγω παρακολούθησης ότι έχουν σημειωθεί θετικές εξελίξεις στους τομείς των δημόσιων οικονομικών, του Εθνικού προϊόντος, της παραγωγικότητας της εργασίας και της επιχειρηματικότητας, ενώ αρνητικές εξελίξεις διαπιστώνονται σε τομείς όπως η έρευνα, η αγορά εργασίας (π.χ. αδήλωτη εργασία), το περιβάλλον και το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού.

Για να **αξιολογηθούν όμως οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας** κατά την περίοδο του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων 2005-2008 και οι πολιτικές που υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή, είναι αναγκαίο να γίνουν κατανοητοί οι παράγοντες που διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης κατά την τελευταία περίοδο στην Ελλάδα. Η συνύπαρξη ενός υψηλού ρυθμού μεγέθυνσης του Εγχώριου Προϊόντος και μιας συνεχιζόμενης απώλειας ανταγωνιστικότητας οφείλεται στο ότι η εισροή ευρωπαϊκών πόρων, αλλά και ο αυξανόμενος ιδιωτικός δανεισμός στήριξαν τη ζήτηση της οικονομίας, ενώ η σωρευτική αναδιανομή εισοδήματος σε βάρος των μισθωτών διατήρησε μια υψηλή κερδοφορία των επιχειρήσεων, και οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού των επιχειρηματικών επενδύσεων στο ΑΕΠ, συντηρώντας όμως μια απαρχαιωμένη παραγωγική δομή, ανίκανη να στηρίξει τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την κατάκτηση νέων μεριδίων αγοράς.

Όσον αφορά τον τομέα των δημόσιων οικονομικών επιβεβαιώνεται η πρόοδος όσον αφορά τη μείωση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού καθώς και του χρέους της γενικής κυβέρνησης διαπιστώνεται όμως ότι αυτή οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην αναθεώρηση του ΑΕΠ κατά 9,6%, στη μείωση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων 2005-2008 στο 3,8% καθώς και στο πάγωμα των δαπα-

νών για υγεία, κοινωνική αλληλεγγύη, κοινωνική ασφάλιση και παιδεία. Τέλος, η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί επιφυλάξεις σχετικά με το έλλειμμα, λόγω αποκλίσεων στην καταγραφή εισροών από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2006 και 2007 καθώς και άλλων τεχνικών θεμάτων τα οποία αναφέρεται ότι μπορούν να οδηγήσουν σε μια διαφορά στο 0,6% του ΑΕΠ.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ακόμη και τα θετικά βήματα που έχουν γίνει για την υλοποίηση των στόχων του Εθνικού Μεταρρυθμιστικού Προγράμματος και κατ' επέκταση των στόχων της Στρατηγικής της Λισαβόνας είναι μόνο κατ' επίφαση θετικά αφού στηρίζονται σε σαθρές βάσεις.

Τη στιγμή που ολοκληρώνεται το ΕΠΜ 2005-2008 και έχει ξεκινήσει η επεξεργασία του ΕΠΜ 2008-2010, σύμφωνα με την ΓΣΕΕ, **απαιτείται**:

- να αυξηθούν οι πόροι που έχουν στην διάθεση τους οι πολιτικές για την έρευνα, την καινοτομία, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του περιβάλλοντος, με την αύξηση των δημοσίων εσόδων.
- να υλοποιηθούν αποτελεσματικές πολιτικές και να υιοθετηθούν στόχοι και χρονοδιαγράμματα στους τομείς που προαναφέρθηκαν.

Η χρηματοπιστωτική κρίση που παρατηρείται, η άνοδος των τιμών και ειδικότερα του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων και οι διαστάσεις που λαμβάνουν οι κλιματολογικές αλλαγές (φαινόμενο του θερμοκηπίου) επηρεάζουν το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού που όπως προαναφέρθηκε είναι ήδη ένας από τους τομείς που παρουσιάζει αρνητικές εξελίξεις με βάση τις παρατηρήσεις της ΟΚΕ. Για να μην επιδεινωθεί η ήδη επιβαρυμένη κατάσταση θα πρέπει στα πλαίσια κατάρτισης του ΕΠΜ 2008-2010 :

- να υπάρξουν πολιτικές στήριξης της παραγωγής και των κατώτερων εισοδημάτων και καταπολέμησης των δυσλειτουργιών των αγορών (πχ. μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές καταστάσεις).

Μόνο τότε η οικοδομή του ΕΠΜ και του δεκαετούς προγράμματος της Λισσαβόνας να μην κινδυνεύει από έναν επικείμενο σεισμό.

4.2. Το ξεκίνημα του δεκαετούς προγράμματος «Στρατηγική της Λισσαβόνας»

Στις 23-24 Μαρτίου του 2000 κατά τη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβόνα, οι ηγέτες των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύτηκαν να υλοποιήσουν ένα δεκαετές πρόγραμμα με σκοπό να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο και να επιτευχθεί ο στόχος της πλή-

ρους απασχόλησης μέχρι το έτος 2010. Η στρατηγική αυτή η οποία αναπτύχθηκε στο πλαίσιο πολλών Ευρωπαϊκών Συμβουλίων που διεξήχθησαν μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας βασίζεται σε τρεις πυλώνες την οικονομική και κοινωνική ανανέωση και την περιβαλλοντική διάσταση (προστέθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001).

Η στρατηγική της Λισσαβόνας δεν ορίζει ειδικούς στόχους οικονομικής επίδοσης αλλά καλεί τα ευρωπαϊκά όργανα και τα κράτη μέλη να προτείνουν ορισμένα μέτρα οικονομικής και κοινωνικής μεταρρύθμισης μέσω των οποίων « ένα μέσο ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης της τάξης του 3% θα αποτελεί ρεαλιστική προοπτική για τα επόμενα έτη». Όσον αφορά την απασχόληση η στρατηγική της Λισσαβόνας αποσκοπεί στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης σε ποσοστό όσο το δυνατό πλησιέστερα στο 70% μέχρι το 2010 και στην αύξηση του αριθμού των εργαζομένων γυναικών σε ποσοστό άνω του 60% ως το 2010. Άλλες πρωτοβουλίες που εγκρίθηκαν στη Λισσαβόνα και τα μεταγενέστερα Ευρωπαϊκά συμβούλια καθόρισαν στόχους πολιτικής και δράσεις για ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως η κατάκτηση των υψηλότερων στον κόσμο επιπέδων παραγωγικότητας, η αντιμετώπιση των προκλήσεων της κοινωνίας της πληροφορίας, η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου έρευνας, η δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος για τη σύσταση και ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων και ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ, τον Ιούνιο του 2001, ολοκλήρωσε την στρατηγική της Λισσαβόνας προσθέτοντας μια περιβαλλοντική διάσταση. Η αειφόρος ανάπτυξη μπορεί να οριστεί ως η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Αποσκοπεί στο να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων διαφυλάσσοντας παράλληλα το περιβάλλον τους σε βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και κυρίως μακροπρόθεσμη βάση. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τριπλό στόχο: μια οικονομική ανάπτυξη αποτελεσματική, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη. Στις προτεραιότητες της περιλαμβάνονται η καταπολέμηση των κλιματολογικών αλλαγών, η διασφάλιση αειφόρων συστημάτων μεταφορών, η αντιμετώπιση απειλών κατά της δημόσιας υγείας, η υπευθυνότερη διαχείριση των φυσικών πόρων και η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχιας.

Η στρατηγική της Λισσαβόνας επιδοκιμάστηκε από την πρώτη στιγμή από την Συνομοσπονδία Ευρωπαϊκών Συνδικάτων (Σ.Ε.Σ) η οποία ζήτησε την αποτελεσματική εφαρμογή της. Τόνισε τον σημαντικό ρόλο των Κοινωνικών Εταίρων, του ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι το κεντρικό μήνυμα της Σ.Ε.Σ. είναι ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο

πρέπει να αναγνωριστεί ως ένας παραγωγικός συντελεστής στην όλη διαδικασία υλοποίησης των στόχων της Λισσαβόνας.

Ως μέσο για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας είχε οριστεί η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ). Η ΑΜΣ είναι μια διακυβερνητική μέθοδος στο πλαίσιο της οποίας τα κράτη μέλη αξιολογούνται από άλλα κράτη μέλη και η Επιτροπή έχει μόνον εποπτικό χαρακτήρα. Η ΑΜΣ εφαρμόζεται σε τομείς που η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει αρμοδιότητα ή έχει μόνο συντρέχουσα αρμοδιότητα ή έχει αρμοδιότητα να λαμβάνει μέτρα υποστήριξης. Τέτοιοι τομείς είναι πχ. η απασχόληση, η μετανάστευση, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η κοινωνική πρόνοια. Η ΑΜΣ **αποτελείται**:

- από κατευθυντήριες γραμμές (αποφασίζονται από το Συμβούλιο).
- ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες, συγκρίνοντας τις καλύτερες πρακτικές, τόσο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, όσο και μεταξύ της ΕΕ και του υπόλοιπου κόσμου.
- μετατροπή των Ευρωπαϊκών κατευθυντήριων οδηγιών σε εθνικές πολιτικές προσαρμοσμένες στις τοπικές ανάγκες και δυσκολίες.
- περιοδικούς ελέγχους όσον αφορά την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας (αποτίμηση της κατάστασης) σε καθένα από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εφαρμογή της ΑΜΣ αποτελεί η διαδικασία BEST η οποία επιτρέπει τον προσδιορισμό και την ανταλλαγή των βέλτιστων ορθών πρακτικών. Η προσέγγιση των ζητημάτων οικονομικής ή κοινωνικής πολιτικής διαμέσου της ανταλλαγής ορθών πρακτικών αποτελεί τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή ευρωπαϊκής πολιτικής, που επιδιώκει να μεταφέρει πρακτικές με καλά αποτελέσματα τα οποία μπορεί να είναι εξαιρετικά περιορισμένα. Η αποδοτική και επιτυχημένη πολιτική είναι αυτή που θα προκύψει από ένα άθροισμα καλών πρακτικών και όχι από ένα συντονισμό πολιτικών στο πλαίσιο ενός ενιαίου σχεδίου.

Ανάλογα με τον τομέα η ΑΜΣ περιλαμβάνει μέτρα «ελαστικού χαρακτήρα» τα οποία είναι λίγο πολύ δεσμευτικά για τα κράτη μέλη αλλά δεν έχουν την μορφή οδηγιών, κανονισμών ή αποφάσεων (η ΟΚΕ εκφράζει το φόβο ότι η μέθοδος αυτή έρχεται να αντικαταστήσει την νομοθεσία). Στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας η ΑΜΣ επιβάλλει στα κράτη - μέλη να καταρτίσουν σχέδια εθνικών μεταρρυθμίσεων και να τα μεταβιβάσουν στην Επιτροπή.

Σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων της Ατζέντας της Λισσαβόνας παίζουν και τα τέσσερα διαρθρωτικά ταμεία. Αυτά είναι: 1) το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) για τις υποδομές και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, 2) το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό

Ταμείο (ΕΚΤ) για την κατάρτιση και την απασχόληση, 3) το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ, Τμήμα Προσανατολισμού) για την αγροτική ανάπτυξη και 4) το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (ΧΜΠΑ) για τον εκσυγχρονισμό του τομέα.

Λαμβανομένων υπόψη των δαπανών που συνδέονται με τους στόχους της Λισσαβόνας σχεδόν το 90% των βασικών προγραμμάτων των διαρθρωτικών ταμείων είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι συμβάλλουν άμεσα στην επίτευξη των στόχων της ΣτΛ και του Γκέτεμποργκ. Αυτά συμπληρώνονται από το Ταμείο Συνοχής (στηρίζει περιβαλλοντικά έργα και έργα μεταφορών στα λιγότερα εύπορα κράτη) και τις κοινοτικές πρωτοβουλίες- INTERREG III (διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία), URBAN II (αναζωογόνηση των αστικών περιοχών), LEADER (αειφόρος ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών) και EQUAL (ισότητα στην αγορά εργασίας).

Στην Ελλάδα το σημαντικότερο μέσο για την επίτευξη των στόχων της ΣτΛ ήταν για την περίοδο 2000-2006 το Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Στα πλαίσια του οποίου καταρτίστηκαν και υλοποιούνται 25 επιχειρησιακά προγράμματα (11 τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, 13 περιφερειακά και 1 τεχνικής υποστήριξης). Η στήριξη που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ελλάδα πραγματοποιείται μέσω α) του ΚΠΣ, β) των 4 κοινοτικών πρωτοβουλιών και γ) του Ταμείου Συνοχής στα οποία έγινε και προηγούμενη αναφορά. Μάλιστα την περίοδο 2000-2006 το 63% του διαθέσιμου προϋπολογισμού των διαρθρωτικών ταμείων στην Ελλάδα χρηματοδοτεί δράσεις που συμβάλλουν άμεσα στην υλοποίηση των στόχων της ΣτΛ.

Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του Γ' ΚΠΣ, ακόμη και αυτά με «απορροφητικότητα» που μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, περιελάμβαναν τους περισσότερους στόχους της Λισσαβόνας, χωρίς όμως να καθορίζουν κατά κανόνα στόχους ποσοτικού ή ποιοτικού χαρακτήρα, ικανούς να συγκεκριμενοποιήσουν για την Ελλάδα τις γενικές ευρωπαϊκές κατευθύνσεις της Λισσαβόνας. Έτσι, η συσχέτιση Λισσαβόνας και Γ' ΚΠΣ δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί καθώς η ασάφεια της πρώτης, επέτρεψε στο δεύτερο να είναι κυρίως θεματικό, να οργανώνεται με βάση θέματα-στόχους χωρίς να υπάρχουν σαφείς επιδιώξεις και το πώς και πότε θα επιτευχθούν.

Την περίοδο 2007-2013 τη θέση του Γ΄ ΚΠΣ παίρνει το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) ή Δ΄ ΚΠΣ το οποίο χαρακτηρίζεται από μικρότερο αριθμό επιχειρησιακών προγραμμάτων. Κατά τη διαμόρφωση των βασικών στρατηγικών επιλογών - προτεραιοτήτων του, λήφθηκαν υπόψη τα κυριότερα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέρονται στην αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισσαβόνας καθώς και το Εθνικό Μεταρρυθμιστικό Πρόγραμμα 2005-2008. Το υπουργείο Οικονομίας διαβεβαιώνει ότι το ΕΣΠΑ «εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία

συμβαδίζει με τις κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αφενός και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων αφετέρου». Τίποτα όμως δεν επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι έχει αλλάξει ο τρόπος συσχέτισης Λισσαβόνας και προγραμμάτων που χρηματοδοτούν τα διαρθρωτικά ταμεία.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθούν στα εργαλεία υλοποίησης της Ατζέντας της Λισσαβόνας οι «εαρινές εκθέσεις» που κατατίθενται προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και οι οποίες του δίνουν την δυνατότητα παρακολούθησης της συντελεσθείσας προόδου. Οι εκθέσεις αυτές βασίζονται σε ένα σύνολο διαρθρωτικών δεικτών οι οποίοι εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο και μετρούν την πρόοδο. Οι δείκτες καλύπτουν έξι τομείς: οικονομική επίδοση, απασχόληση, εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία, οικονομικές μεταρρυθμίσεις, κοινωνική συνοχή και περιβάλλον. Σε ξεχωριστό κεφάλαιο των εκθέσεων που δημοσιεύονται συνήθως το Μάρτιο κάθε έτους, πριν την εαρινή σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δημοσιεύονται και τα αποτελέσματα από την παρακολούθηση της εφαρμογής της στρατηγικής του Γκέτεμποργκ.

4.3. Ενδιάμεση αναθεώρηση

Πέντε χρόνια μετά την έναρξη της στρατηγικής της Λισσαβόνας στα μέσα της πορείας προς το 2010, η Επιτροπή προβαίνει σε έναν όχι ενθαρρυντικό απολογισμό των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων. Οι **προβλεπόμενες επιδόσεις** της ευρωπαϊκής οικονομίας σε θέματα ανάπτυξης, παραγωγικότητας και απασχόλησης δεν επιτευχθήκαν. Ο ρυθμός δημιουργίας θέσεων απασχόλησης επιβραδύνθηκε και οι επενδύσεις στην έρευνα και την τεχνολογία παρέμειναν ανεπαρκείς.

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει από το 2001 οικονομική επιβράδυνση με εμφανείς δυσχέρειες ανάκαμψης. Ο ρυθμός ανάπτυξης παραμένει ανησυχητικά χαμηλός, είναι περίπου στο 1%, δηλαδή στο ένα τρίτο του στόχου που προέβλεπε η Στρατηγική της Λισσαβόνας. Το ποσοστό απασχόλησης στην Ευρώπη των 25 διατηρείται μόλις στο 63% σε σχέση με τον αρχικό στόχο που είναι 70%. Η μακροχρόνια ανεργία αυξάνει. Οι σταθερές θέσεις εργασίας υποκαθίστανται με προσωρινές και επισφαλείς θέσεις απασχόλησης. Ο ρυθμός επενδύσεων στην Ευρώπη δεν ξεπερνά τα δύο τρίτα εκείνου των ΗΠΑ. Και μάλιστα το 80% του επενδυτικού χάσματος Ευρώπης - ΗΠΑ οφείλεται στις χαμηλές δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία.

Για τους λόγους αυτούς, δηλαδή για να μην καταστεί η Λισσαβόνα συνώνυμο στόχων που δεν επιτεύχθηκαν και υποσχέσεων που δεν πραγματοποιήθηκαν, η Επιτροπή προτείνει ένα νέο ξεκίνημα για τη στρατηγική της Λισσαβόνας επικεντρώνοντας τις προσπάθειες σε δύο κύριους στόχους: επίτευξη ισχυρότερης οικονομικής μεγέθυνσης και δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης.

Για την διενέργεια της εν λόγω επανεξέτασης η Επιτροπή βασίστηκε στην έκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου ή έκθεση Kok (πρώην Ολλανδός πρωθυπουργός) με τίτλο «Αντιμετώπιση των προκλήσεων: η στρατηγική της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση», Νοέμβριος 2004. Η εν λόγω αξιολόγηση η οποία διεξήχθηκε καθ' υπόδειξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Μαρτίου του 2004, εξετάζει την πρόοδο που σημειώθηκε στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας και επιμένει στην διατήρηση των φιλόδοξων στόχων και του χρονικού ορίζοντα εστιάζοντας σε πέντε ενότητες. Οι ενότητες αυτές εικονογραφούν τη συνύπαρξη στον προγραμματικό λόγο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενός συστήματος επιδιώξεων που συντηρούν το όραμα της βιώσιμης ανάπτυξης και ειδικών παρεμβάσεων για την εσωτερική αγορά, την επιχειρηματικότητα ή την αγορά εργασίας που έχουν φιλοδοξίες οι οποίες είναι περιορισμένες σε σχέση με το όραμα της Λισσαβόνας, και στρέφονται ευθέως κατά των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Μένει να διαπιστωθεί σε πιο βαθμό θα επωμιστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση τη σχεδιασμένη απάντηση στην κλιματική αλλαγή και επομένως τον προγραμματισμό των ενεργειών για τον τομέα του περιβάλλοντος. **Οι προτάσεις** της έκθεσης Κόκ είχαν το εξής περιεχόμενο:

Κοινωνία της γνώσης: Η Ευρώπη οφείλει να βελτιώσει ριζικά την έλξη που ασκεί στους ερευνητές καθώς υπερβολικά μεγάλο πλήθος νέων επιστημόνων εξακολουθεί να εγκαταλείπει την Ευρώπη μετά το πτυχίο για να εγκατασταθεί μεταξύ άλλων στις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα θα πρέπει να αυξήσει τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη γιατί όσο μεγαλύτερες είναι αυτές τόσο μεγαλύτερη και η συνακόλουθη αύξηση της παραγωγικότητας (στόχος της ΣτΛ). Ενώ απαραίτητη είναι και η προώθηση των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορίας που καθιστούν κάθε βήμα της παραγωγικής αξίας αποδοτικότερο.

Εσωτερική Αγορά: Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς για τις υπηρεσίες (κυρίως τις χρηματοοικονομικές) και αφαίρεση των εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση των αγαθών. Η διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας ατόμων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου στο εσωτερικό ενός ενιαίου χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα θεωρείται ζωτικής σημασίας μηχανισμό, ο οποίος παράγει οικονομική ανάπτυξη.

Επιχειρηματικό περιβάλλον: Μείωση του επιχειρηματικού κόστους, βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας (μείωση συνολικού φόρτου κανονισμών και νομοθεσίας), υποστήριξη της ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων (αύξηση της διαθεσιμότητας κεφαλαίων ανάληψης κινδύνου) και δημιουργία περιβάλλοντος που ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα (πχ. περιορισμός των κοινωνικών και νομικών επιπτώσεων σε περιπτώσεις χρεοκοπίας άνευ δόλου).

Αγορά εργασίας: Η ευρωπαϊκή ανάπτυξη εξαρτάται από την αύξηση του ενταγμένου στην αγορά εργασίας αριθμού ατόμων, παρά την μείωση του ενεργού πληθυσμού λόγω γήρανσης. Η επίτευξη του στρατηγικού αυτού στόχου προϋποθέτει την άμεση

προώθηση της ευελιξίας των εργαζομένων (με τον όρο αυτό η Ομάδα Υψηλού Επιπέδου εννοεί την ευκινησία, προσαρμοστικότητα και απασχολησιμότητα και όχι την υποχώρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων), την ανάπτυξη στρατηγικής για την δια βίου μάθηση και την ανάπτυξη συνεργασιών για την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Διατήρηση του περιβάλλοντος: Οι άρτια μελετημένες περιβαλλοντικές πολιτικές μπορούν να παρέχουν ευκαιρίες καινοτομίας, να δημιουργούν νέες αγορές και παράλληλα, να οδηγούν σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω βελτιωμένης αποδοτικότητας των πόρων και παροχής νέων επενδυτικών ευκαιριών. Υπ' αυτήν την έννοια, οι περιβαλλοντικές πολιτικές δύνανται να συμβάλλουν στην επίτευξη των κεντρικών στρατηγικών στόχων της Λισσαβόνας και ειδικότερα στην υποστήριξη της ανάπτυξης και της απασχόλησης.

Η ομάδα Υψηλού Επιπέδου πρότεινε επίσης βελτιώσεις στη διακυβέρνηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερη και ευκολότερα κατανοητή. Πρότεινε ένα τριετές πρόγραμμα δράσης της Λισσαβόνας και τη χρησιμοποίηση μιας ενιαίας σειράς κατευθυντήριων γραμμών για την προώθηση της ατζέντας της μεταρρύθμισης. Οι Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές περιλαμβάνουν τους Γενικούς Προσανατολισμούς Οικονομικής Πολιτικής καθώς και τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Απασχόληση και αποτελούν το κύριο πολιτικό μέσο για την ανάπτυξη και την εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας αφού καλύπτουν τόσο τον μακροοικονομικό όσο και τον μικροοικονομικό τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου.

Με την σειρά τους τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν εθνικά προγράμματα δράσης για την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση αναλαμβάνοντας υποχρεώσεις και θέτοντας στόχους, έπειτα από εκτεταμένες συζητήσεις σε εθνικό επίπεδο. Για τον συντονισμό όλων των παραπάνω τα κράτη μέλη θα πρέπει να ορίσουν τον ή την υπεύθυνο/η για τη στρατηγική της Λισσαβόνας σε κυβερνητικό επίπεδο.

Η υποβολή εκθέσεων απλουστεύθηκε. Υποβάλλεται μια ενιαία έκθεση της Λισσαβόνας σε επίπεδο ΕΕ και μια σε εθνικό επίπεδο σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε (σε σχέση με τις χιλιάδες εκθέσεων που συντάσσονται στο πλαίσιο της ανοικτής διαδικασίας συντονισμού) Τέλος ο αριθμός των δεικτών αναφοράς στους οποίους βασίζονται οι εκθέσεις θα περιοριστούν σε δεκατέσσερις (36 δείκτες το 2001 και 42 το 2002).

Οι 14 δείκτες που περιλαμβάνονται στον τελευταίο κατάλογο (Ετήσιος πίνακας κατάταξης των κρατών μελών) για την αξιολόγηση των επιδόσεων είναι οι παρακάτω:

- το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
- η παραγωγικότητα της εργασίας
- το ποσοστό απασχόλησης (με διάκριση ανά φύλο)
- το ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων (με διάκριση ανά φύλο)
- το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων ηλικίας 20-24 ετών (με διάκριση ανά φύλο)
- οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης σαν ποσοστό του ΑΕΠ
- οι δαπάνες για ιδιωτικές επενδύσεις σαν ποσοστό του ΑΕΠ
- συγκριτικά επίπεδα τιμών
- το ποσοστό πολιτών στο όριο της φτώχειας (με διάκριση ανά φύλο)
- το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (με διάκριση ανά φύλο)
- οι αποκλίσεις των ποσοστών απασχόλησης ανά περιφέρεια με διάκριση ανά φύλο)
- οι εκπομπές των αερίων που ευθύνονται για το φαινόμενο του θερμοκηπίου
- η ενεργειακή ένταση της οικονομίας και
- ο όγκος των μεταφερόμενων εμπορευμάτων.

Η Ομάδα Υψηλού Επιπέδου θεώρησε ότι ο κατάλογος αυτός αποτελεί τον πλέον συμφέροντα συμβιβασμό μεταξύ απλούστευσης της διαδικασίας της Λισσαβόνας και διατήρησης των φιλοδοξιών και του εύρους της.

Σύμφωνα με την έκθεση Kok η Ελλάδα βρισκόταν στην τελευταία θέση όσον αφορά τις δαπάνες σε έρευνα και τεχνολογία και καταλαμβάνει μια από τις τελευταίες δύο θέσεις στους περισσότερους διαρθρωτικούς δείκτες.

Αμέσως μετά το τέλος της εαρινής συνόδου κορυφής του Μαρτίου του 2005, στην οποία υποβλήθηκε η έκθεση της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου (καταρτίστηκε με εντολή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Μαρτίου του 2004), ξεκίνησε η διαμόρφωση του Εθνικού Μεταρρυθμιστικού Προγράμματος 2005-2008.

4.4. Εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2005-2008

Στόχος του ελληνικού ΕΠΜ είναι να συγκεντρώσει σε ενιαίο κείμενο τις μεταρρυθμίσεις που σχεδιάζει και υλοποιεί η κυβέρνηση τα επόμενα 3 χρόνια (με απώτερο ορίζοντα το 2010) στους τομείς των Δημόσιων Οικονομικών, των Διαρθρωτικών (μικροοικονομικών) Αλλαγών καθώς και στον τομέα Απασχόλησης - Εκπαίδευσης.

Οι προτεραιότητες του ελληνικού ΕΠΜ ήταν:

- Η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας, με στόχο την επαναφορά του ελλείμματος κάτω από την τιμή αναφοράς (3%) μέχρι το 2006 και την περαιτέρω μείωση τα επόμενα χρόνια. Καθώς και η εξασφάλιση μακροχρόνιας βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών. Στόχος είναι η δημοσιονομική προσαρμογή να βασιστεί στη συγκράτηση των δαπανών με αποτελεσματική περιστολή της σπατάλης, στην αύξηση των εσόδων με διεύρυνση της φορολογικής βάσης καθώς και σε σημαντικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις όπως το νέο πλαίσιο λειτουργίας των ΔΕΚΟ, που θα εισάγει στοιχεία εταιρικής διακυβέρνησης αλλά το νέο πλαίσιο για τις Συμπράξεις Δημόσιου Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ) που αναμένεται να απαλλάξει τον κρατικό προϋπολογισμό από σημαντικές επιβαρύνσεις.
- Η αύξηση της παραγωγικότητας, μέσα από την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στη λειτουργία των αγορών, τις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο και την προώθηση της Κοινωνίας της Γνώσης.
- Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, η ενίσχυση του ανταγωνισμού, το άνοιγμα των αγορών, η αύξηση της εξωστρέφειας (προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων μέσω της άρσης σημαντικών αντικινήτρων όπως η έλλειψη Εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού, προώθηση εξαγωγών, ενίσχυση τουρισμού) και η αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης της χώρας ως πόλου έλξης επενδυτικών δραστηριοτήτων με προοπτικές επέκτασης στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- Η αύξηση της απασχόλησης, η μείωση της ανεργίας, καθώς και η αποτελεσματικότερη λειτουργία των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με μια σειρά από στοχευμένες δράσεις που περιορίζουν τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού και ενισχύουν την δια-βίου μάθηση (προγράμματα κατάρτισης και εργασιακής εμπειρίας του ΟΑΕΔ, σχολεία δεύτερης εκπαίδευσης, ανοικτό πανεπιστήμιο).

Η προσέγγιση αυτή, αλλά και το αναλυτικό περιεχόμενο των κεφαλαίων που περιλαμβάνουν τα προτεινόμενα μέτρα και οι πολιτικές παρουσίαζαν σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (ΟΚΕ) τις εξής αδυναμίες:

- Δεν υπάρχει εξειδίκευση των γενικών στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, σε επιμέρους στόχους για την οικονομία, την κοινωνική πολιτική και το περιβάλλον, οι οποίοι να επιτρέπουν την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των αντίστοιχων πολιτικών.
- Τα προτεινόμενα μέτρα, οι νέες επιλογές πολιτικής δεν προκύπτουν από την αξιολόγηση των ως τώρα μέτρων και πολιτικών, σε σχέση ειδικότερα με τους κύριους στόχους της Στρατηγικής της Λισσαβόνας.
- Στους τομείς της στήριξης της καινοτόμου επιχειρηματικότητας, της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής ή της βιώσιμης ανάπτυξης, δεν χρησιμοποιούνται ολο-

κληρωμένες προσεγγίσεις, ικανές να θεμελιώσουν συνδυασμένους στόχους και συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων, κρατικών υπηρεσιών και αντιπροσωπευτικών φορέων.

Κάθε χρόνο το Παρατηρητήριο Πολιτικών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Παρατηρητήριο της Λισσαβόνας) που λειτουργεί στο πλαίσιο της Ο.Κ.Ε. για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της υλοποίησης του Εθνικού Μεταρρυθμιστικού Προγράμματος προβαίνει σε αξιολόγηση της πορείας των μεταρρυθμίσεων μέσω της συστηματικής μελέτης της εξέλιξης του σημαντικού αριθμού δεικτών (137 δείκτες κατανεμημένοι σε 9 ενότητες) που έχει διαμορφώσει. Σύμφωνα λοιπόν με την τελευταία αποτίμηση των εξελίξεων (Ιούλιος 2008) παρατηρούνται τα εξής:

- Υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης οι οποίοι συνέβαλαν στην αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΠ, η οποία με τη σειρά της συνοδεύτηκε από συνεχή αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και από αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών. Παρ' όλη όμως την αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών είναι αναγκαία μια καλύτερη αξιοποίηση τους, ειδικότερα δε μια βελτίωση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου, μέσω καλύτερων τεχνολογικών και οργανωτικών επιλογών οι οποίες εμποδίζονται σε σημαντικό βαθμό από γραφειοκρατικές ρυθμίσεις. Η υστέρηση αυτή η οποία είναι σοβαρή και χαρακτηρίζει με ιδιαίτερο τρόπο την ελληνική παραγωγική δομή ευθύνεται προφανώς σε σημαντικό βαθμό για το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.
- Το βασικό συμπέρασμα από την ανάλυση των δεικτών της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών είναι η συνεχιζόμενη εξυγίανση των ελλειμμάτων κυρίως από την πλευρά των εσόδων. Θετικό επίσης θεωρείται το γεγονός ότι το χρέος της γενικής κυβέρνησης μειώνεται, όμως την τελευταία 8ετία η μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ ήταν βραδεία παρά τις ευνοϊκές προϋποθέσεις ταχύτερης μείωσης του που εξασφάλισε η υψηλή ανάπτυξη του ΑΕΠ και οι μέχρι πρότινος συνθήκες χαμηλών επιτοκίων διεθνώς.
- Η ευνοϊκή φορολογική πολιτική για τις επιχειρήσεις αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα για τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας, ωστόσο θα έπρεπε να συνοδεύεται από μέτρα προώθησης της καινοτομίας και διευκόλυνσης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ενώ παραμένει ζητούμενο η φορολογική ελάφρυνση των ατομικών επιχειρήσεων. Όσον αφορά το ύψος της επιχειρηματικής επένδυσης ως ποσοστό του ΑΕΠ εμφανίζεται να σταθεροποιείται τα δύο τελευταία χρόνια μετά από μια ανοδική πορεία. Η ανοδική αυτή όμως πορεία δεν επηρέασε θετικά την ανταγω νιστικότητα(καθοδική πορεία της Ελλάδος στο δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας που καταρτίζει το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ).
- Θετικές εξελίξεις αποτελούν η συνεχής αύξηση του αριθμού των ερευνητών στην χώρα και του ποσοστού των απασχολουμένων σε κλάδους έντασης γνώσης στο

σύνολο του εργατικού δυναμικού. Παρόλα αυτά οι δαπάνες για έρευνα και καινοτομία παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα μακριά από το στόχο του 1,5% και η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την έρευνα και την καινοτομία συνεχίζει να είναι ανεπαρκής και αναποτελεσματική. Η θεώρηση της καινοτομίας και της έρευνας ως διακριτικού τομέα κυβερνητικής δράσης ανεξάρτητου και ασύνδετου από τους άλλους τομείς της πολιτικής θα κρατήσει τη χώρα την περιφέρεια της Ευρώπης.

- Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα εμφανίζουν στασιμότητα στο 3% ως ποσοστό του ΑΕΠ, πολύ κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-27. Το ίδιο χαμηλές είναι και οι ιδιωτικές δαπάνες. Επίσης απουσιάζει παντελώς η ολοκληρωμένη προσέγγιση του εκπαιδευτικού συστήματος και ένα αποτελεσματικό σύστημα σύνδεσης του με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.
- Το ποσοστό απασχόλησης υστερεί σημαντικά σε σχέση με το στρατηγικό στόχο της Λισσαβόνας (70%), ενώ η μεγαλύτερη υστέρηση καταγράφεται στο ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας των γυναικών, ιδιαίτερα σε μεγάλες ηλικίες. Χαμηλές συγκριτικά παραμένουν οι δαπάνες για τις ενεργητικές και παθητικές πολιτικές απασχόλησης, ενώ το αναγνωρισμένο πρόβλημα της αδήλωτης απασχόλησης πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα της πολιτικής για την αγορά εργασίας.
- Διαπιστώνεται αισθητή υστέρηση και έλλειψη ενιαίου σχεδιασμού. Παρά τη συγκράτηση της ανοδικής πορείας του δείκτη ενεργειακής έντασης της οικονομίας, οι εκπομπές των αερίων που θεωρούνται υπεύθυνα για το φαινόμενο του θερμοκηπίου ακολουθούν ανοδική πορεία καθιστώντας δυσχερή την εκπλήρωση των δεσμεύσεων της χώρας μας.
- Η κοινωνική συνοχή παρουσιάζει στασιμότητα ως ελαφρά επιδείνωση παρά τις όποιες αναδιανεμητικές πολιτικές. Ο λόγος του ορίου φτώχειας εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλό ποσοστό.

Σοβαρές αποκλίσεις από τους στόχους που έχουν τεθεί διαπιστώνει και η ΓΣΕΕ στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2005-2008.

Σε ότι αφορά **τις υστερήσεις** σημειώνει:

- Το δημοσιονομικό ζήτημα και το ζήτημα της αποτελεσματικής λειτουργίας του δημόσιου τομέα πρέπει να αντιμετωπιστούν από κοινού, κυρίως σε ότι αφορά στη φοροδιαφυγή, το ασφαλιστικό σύστημα και τις κοινωνικές δαπάνες και ειδικότερα της παιδείας και της υγείας.
- Στον τομέα της υγείας είναι προφανής η ανάγκη πρόσθετων πόρων σχεδιασμού των πολιτικών και υλοποίησης δημόσιων πολιτικών. Οι ανεπαρκείς πόροι

και η λογική της διαχείρισης των ανεπαρκών πόρων, αποτελούν το πλαίσιο στο οποίο κινείται η δημόσια πολιτική υγείας, η οποία δημιουργεί τις συνθήκες για τη συνεχή ανάπτυξη ενός ιδιωτικού κλάδου υγείας με υψηλό συνολικό κόστος για την οικονομία και για τα μεσαία και κατώτερα εισοδηματικά στρώματα.

- Στον τομέα της εκπαίδευσης έχει διαμορφωθεί ένα αντίστοιχο πλαίσιο, με μια δημόσια πολιτική η οποία αρνείται να καλύψει ανάγκες σε πόρους και εμφανίζει την ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης ως τη μόνη «θεραπεία» των αδυναμιών του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Η στήριξη της καινοτομίας και της καινοτόμου επιχειρηματικότητας προϋποθέτει τη δημιουργία και λειτουργία δομών υποστήριξης των μικρό-μεσαίων επιχειρήσεων κατά τομείς δραστηριότητας όπως και τη διεύρυνση της υποστήριξης των επενδυτικών δραστηριοτήτων ιδιαίτερα σε ανθρώπινο δυναμικό.
- Σήμερα τα αποτελέσματα των προσπαθειών ενίσχυσης της καινοτομικότητας στις επιχειρήσεις είναι μηδαμινά και απορρέουν από την συστηματική άρνηση των αρμόδιων υπουργείων να κατανοήσουν ότι οι προσπάθειες αυτές δεν μπορούν πλέον να βασίζονται στην ακλόνητη πίστη στις αρετές της επιχειρηματικότητας και της επιχορήγησης των επιχειρήσεων. Ο σχεδιασμός των ερευνητικών πολιτικών, η δημιουργία μηχανισμών μεταφοράς νέας γνώσης στις επιχειρήσεις - κυρίως δε στις μικρές και μεσαίες - η ενίσχυση των φορέων υποστήριξης των επιχειρήσεων αποτελούν τομείς δημόσιων πολιτικών που παραμένουν υποτυπώδεις.
- Τα μεγάλα ποσοστά αδήλωτης εργασίας συμβάλουν, σύμφωνα με τη ΓΣΕΕ σημαντικά στην υστέρηση της ελληνικής οικονομίας. Χρειάζεται λοιπόν να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικοί οι έλεγχοι σε ότι αφορά τις συνθήκες εργασίας, την υγιεινή και ασφάλεια, την ασφάλιση των εργαζομένων και το σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Η επιμονή στην «ευελιξία με ασφάλεια», τη στιγμή που οι εργαζόμενοι και οι άνεργοι δεν προστατεύονται με βάση την ισχύουσα νομοθεσία και οι πολιτικές που αφορούν την αγορά εργασίας καθώς και οι πρακτικές των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών αποτελούν ένα άθροισμα ανοχής απέναντι στην καταπάτηση των εργατικών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων, έχει σαν αποτέλεσμα ένα τμήμα της αγοράς εργασίας να λειτουργεί εκτός θεσμικού πλαισίου.
- Σχετικά με τις περιβαλλοντικές πολιτικές είναι αναγκαίο να υπάρξουν επιμέρους ποσοτικοί στόχοι και χρονοδιαγράμματα, αλλά και αξιολογήσεις των ως τώρα πρακτικών τόσο στον τομέα των ειδικών περιβαλλοντικών πολιτικών, όσο και στον τομέα των αναπτυξιακών κατευθύνσεων που επιδιώκουν να ενσωματώσουν την περιβαλλοντική διάσταση.

Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι όπως στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτσι και στην Ελλάδα ο τίτλος της στρατηγικής της Λισσαβόνας τοποθετείται πάνω

από ένα σύνολο επιλογών που επιβεβαιώνουν ένα νεοφιλελεύθερο προσανατολισμό και δεν πείθουν για την αποτελεσματικότητας τους ως προς το σύνολο των στόχων αυτής της στρατηγικής.

4.5. Εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2008-2010

Το εαρινό Συμβούλιο του Μαρτίου του 2008 σηματοδότησε την ολοκλήρωση του πρώτου τριετούς κύκλου της αναθεωρημένης Στρατηγικής της Λισσαβόνας και την έναρξη του νέου (2008-2010).Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν υπόψη τις δυσμενείς προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας και την όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων κατά την διαδικασία κατάρτισης των νέων Εθνικών Προγραμμάτων Μεταρρυθμίσεων για το νέο κύκλο 2008-2010 και θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες τους για την εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων προς τη θεμελίωση της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στον δεύτερο τριετή κύκλο της αναθεωρημένης Στρατηγικής της Λισσαβόνας (2008-2010), η πολιτεία καλείται να λάβει υπόψη τις ελλείψεις του πρώτου Προγράμματος και να τις αντιμετωπίσει ουσιαστικά κατά τη διαδικασία εκπόνησης του νέου Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων 2008-2010.

Ο νέος κύκλος εφαρμογής της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ανάπτυξη και την απασχόληση 2008-2010 ξεκινά μέσα σε λιγότερο ευνοϊκό πλαίσιο. Η χρηματοοικονομική κρίση και οι αυξημένες τιμές των πρώτων υλών δημιουργούν προσδοκίες χαμηλότερης ανάπτυξης παγκοσμίως.

Οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές της Ένωσης παραμένουν όπως και στον πρώτο κύκλο της περιόδου 2005-2007 και η έμφαση δίνεται στην εφαρμογή. Σύμφωνα με την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **η απαιτούμενη στρατηγική ορίζει τέσσερις περιοχές προτεραιότητας** των εθνικών πολιτικών:

Πρώτον, την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και ιδίως για τις ΜΜΕ. Οι ΜΜΕ είναι μια ουσιαστική συνιστώσα της ευρωπαϊκής οικονομίας και βιομηχανίας. Οι ΜΜΕ στην Ευρώπη καταλαμβάνουν το 99% του συνόλου των επιχειρήσεων και συμβάλλουν έως και κατά 80% στην απασχόληση σε μερικούς βιομηχανικούς τομείς. Οι ευρωπαϊκές ΜΜΕ αποτελούν επομένως μια βασική πηγή ανάπτυξης, απασχόλησης, επιχειρηματικών δεξιοτήτων, καινοτομίας και οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Προκειμένου λοιπόν να ενισχυθεί η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ και να δοθεί η δυνατότητα στις ΜΜΕ να λειτουργήσουν αποδοτικότερα στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς πρέπει:

- Να υπάρξει διευκόλυνση της χρηματοδότησης των ΜΜΕ, μεταξύ άλλων βάσει των υφιστάμενων χρηματοδοτικών μέσων της Ε.Ε.

- Βελτίωση της νομοθεσίας για τις ΜΜΕ. Έχει γίνει σημαντική πρόοδο στον τομέα αυτό όπως αποφάνθηκε και το Εαρινό Συμβούλιο του 2007. Είναι όμως αναγκαία μια περαιτέρω βελτίωση κυρίως όσον αφορά την μείωση των διοικητικών απαιτήσεων της νομοθεσίας της Ε.Ε. για την έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλά και ολόκληρο τον κύκλο ζωής των ΜΜΕ.
- Μεγαλύτερη υποστήριξη των ΜΜΕ που πραγματοποιούν ερευνητικές και καινοτόμες δραστηριότητες
- Προαγωγή της μεγαλύτερης συμμετοχής καινοτόμων ΜΜΕ σε συσπειρώσεις και σε δημόσιες συμβάσεις.

Δεύτερον, την επένδυση στην κοινωνία της γνώσης. Αφορά την προώθηση της λεγόμενης «5ης ελευθερία», δηλαδή της ελεύθερης διακίνησης της γνώσης, ύστερα από εκείνες του κεφαλαίου, της εργασίας, των αγαθών και των υπηρεσιών. Πρέπει λοιπόν:

- Να ενισχυθεί η διασυνοριακή κινητικότητα ερευνητών, φοιτητών, επιστημόνων και πανεπιστημιακού διδακτικού προσωπικού.

Να γίνει πιο ανοικτή και η ανταγωνιστική η αγορά εργασίας για τους Ευρωπαίους ερευνητές, με καλύτερες ευκαιρίες σταδιοδρομίας, διαφάνεια και φιλικό περιβάλλον για τις οικογένειες

- Να προωθηθεί η επιστημονική αριστεία.
- Να προωθηθεί η αμοιβαία αναγνώριση προσόντων.
- Να αυξηθεί η μεταφορά γνώσης στην βιομηχανία ιδίως μέσω ενός «Χάρτη διανοητικής ιδιοκτησίας», ο οποίος θα εγκριθεί προς το τέλος του έτους
- Να συνεχισθεί η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Να δημιουργηθεί μια νέα γενιά ερευνητικών μέσων παγκόσμιας εμβέλειας.

Τρίτον την ανάπτυξη μιας ενεργειακά αποτελεσματικής οικονομίας. Έμφαση δίνεται στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενέργεια είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση.

Ενώ η παγκόσμια ενεργειακή ζήτηση αυξάνει συνεχώς, η Ευρώπη έχει ανάγκη μιας πραγματικά ολοκληρωμένης ενεργειακής πολιτικής που να προάγει την οικονομική ανάπτυξη, να παρέχει μεγαλύτερη ασφάλεια εφοδιασμού και να συμβάλλει περισσότερο στην ενεργειακή απόδοση και βιωσιμότητα του περιβάλλοντος.

Η ολοκληρωμένη αυτή ενεργειακή πολιτική θα πρέπει να βασιστεί σε τρεις άξονες:

1. Μια πραγματική εσωτερική αγορά ενέργειας

Στόχος είναι να δοθεί στους χρήστες ενέργειας της ΕΕ, στους πολίτες και στις επιχειρήσεις πραγματική δυνατότητα επιλογής και να δρομολογηθούν οι τεράστιες επενδύσεις που απαιτούνται στον τομέα της Ενέργειας. Η ενιαία αγορά είναι χρήσιμη όχι μόνο για την ανταγωνιστικότητα αλλά και για την αειφορία και την ασφάλεια. Απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες για την επίτευξη αυτών των στόχων με σαφέστερο διαχωρισμό της παραγωγής από τη διανομή ενέργειας.

2. Επιτάχυνση της μετάβασης σε ενέργεια με χαμηλές εκπομπές άνθρακα

Η Επιτροπή αναγνωρίζει την ανάγκη να τεθεί ως υποχρεωτικός στόχος το 20% της συνολικής σύνθεσης των ενεργειακών πηγών της να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Απαιτείται μαζική ανάπτυξη και των 3 τομέων ανανεώσιμης ενέργειας: ηλεκτρισμού, βιοκαυσίμων, θέρμανσης και ψύξης. Για την επίτευξη αυτών των στόχων κρίνεται επιτακτική η αύξηση κατά τουλάχιστον 50% των ετήσιων δαπανών της ΕΕ για την έρευνα στον τομέα της ενέργειας.

3. Ενεργειακή απόδοση

Ο στόχος που τίθεται είναι η εξοικονόμηση του 20% της συνολικής κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας (ετήσια εξοικονόμηση 100 δις ευρώ και 780 τόνων CO2). Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η επίσπευση της χρήσης οχημάτων αποδοτικότερων από άποψη κατανάλωσης καυσίμων για τις μεταφορές, αυστηρότερες προδιαγραφές και καλύτερη επισήμανση στις συσκευές, βελτίωση της απόδοσης της θέρμανσης καθώς και της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

Στην υλοποίηση όλων των φιλόδοξων αυτών στόχων που έχουν τεθεί για την αλλαγή κλίματος και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας συνδράμει το Ευρωπαϊκό Συγχρηματοδοτικό Πρόγραμμα «Ευφυής Ενέργεια για την Ευρώπη ΙΙ» (είναι δομημένο στις δράσεις SAVE, ALTENER, STEER, Integrated Initiatives). Αποτελεί συνέχεια και διεύρυνση του επιτυχημένου προγράμματος «Ευφυής Ενέργεια για την Ευρώπη 2003-2006». Το νέο πρόγραμμα έχει ενταχθεί στο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία 2007-2013. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ασφαλή και αειφόρο παροχή ενέργειας σε ανταγωνιστικές τιμές σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέταρτον τον εκσυγχρονισμό της αγοράς εργασίας με κεντρικό άξονα την έννοια «flexicurity», ενός γλωσσικού νεωτερισμού που μεταφράζεται ως «ευελιξία με ασφάλεια».

Η προσέγγιση της ευελιξίας με ασφάλεια παρουσιάζεται ως μια ολοκληρωμένη πολιτική στρατηγική συντονισμένων μέτρων για την προώθηση, αφενός της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και των εργασιακών σχέσεων και αφετέρου της ασφάλειας

των θέσεων εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική προστασία των ευάλωτων ευπαθών ομάδων. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ασφάλεια δεν είναι ποτέ το αντικείμενο κάποιας συγκεκριμενοποίησης, ενώ δεν υπάρχει μια ενιαία προσέγγιση που να περιλαμβάνει τις πολύ διαφορετικές χώρες της ΕΕ.

Η αρχή της ευελιξίας με ασφάλεια περιλαμβάνει τέσσερα στοιχεία πολιτικής που συναπαρτίζουν κατά τους υποστηρικτές της ένα ισόρροπο σύνολο:

- Ευέλικτες και ασφαλείς συμβατικές ρυθμίσεις
- Σφαιρικές στρατηγικές δια βίου μάθησης
- Αποτελεσματικές και ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας
- Σύγχρονα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Όμως, μέχρι σήμερα, τα μέτρα που έχουν λάβει τα κράτη μέλη υπήρξαν τις περισσότερες φορές αποσπασματικά, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των προβλημάτων της αγοράς εργασίας. Οι υφιστάμενες πολιτικές αποσκοπούν εν γένει είτε στην αύξηση της ευελιξίας των εργασιακών σχέσεων, είτε στην ενίσχυση της ασφάλειας των εργαζομένων με προσεγγίσεις ή μέτρα καθόλου πειστικά, όχι μόνο σε σχέση με την ασφάλεια των εργαζομένων, αλλά και σε σχέση με τα αποτελέσματα των διαφορετικών εκδοχών «ευελιξίας με ασφάλεια» για το οράματα της Λισσαβόνας που αφορούν την αναβάθμιση του ρόλου του ανθρώπινου δυναμικού για την αύξηση της παραγωγικότητας και την μετάβαση σε μια οικονομία της γνώσης με πλήρη απασχόληση.

4.6. Συμπεράσματα

Οι θεσμοί και οι διαδικασίες που ασχολούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στο επίπεδο των κρατών μελών, με τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, διαχειρίζονται στην πραγματικότητα τη συνύπαρξη μίας στρατηγικής προοπτικής που περιλαμβάνει τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης μαζί με επιδιώξεις αποδόμησης της συγκεκριμένης στρατηγικής προοπτικής που αφορούν την επέκταση των ιδιωτικοποιήσεων, τη αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, τη διεύρυνση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και τη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών με έμφαση τη συγκράτηση των δημόσιων δαπανών.

Τα Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων κρίνονται και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τη λογική των «καλών πρακτικών», δηλαδή των επιλογών ή των επιτευγμάτων που μπορεί να θεωρηθεί ότι προαναγγέλλουν ολοκληρωμένες πολιτικές ή τον συντονισμό διαφορετικών πολιτικών. Η Commission επιδίδεται σε μια αέναη προβολή κατευθύνσεων πολιτικής που δεν κρίνονται με βάση τη συνοχή τους και τα αποτελέσματά τους σε κάθε χώρα, αλλά με το κατά πόσο θα φανεί ότι η χώρα αυτή

πραγματοποιεί κάποιο βήμα που μπορεί να θεωρηθεί «θετικό», ότι είναι προς τη «σωστή κατεύθυνση», ή ότι αποτελεί «καλή πρακτική».

Και ενώ συνεχίζεται αυτή η επαναλαμβανόμενη διαδικασία, η οποία δεν καταλήγει ποτέ σε ολοκληρωμένες ευρωπαϊκές πολιτικές για ζητήματα όπως η τεχνολογική ανάπτυξη, η καινοτομία στις ΜΜΕ, η κοινωνικό προστασία, το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, ή ακόμα και την προστασία του περιβάλλοντος (αν και πρέπει να αναμένονται εξελίξεις σε αυτό τον τομέα παρά το γεγονός ότι δεν μπορεί να συγκροτηθεί από τη μια μέρα στην άλλη ένα αποτελεσματικό πλαίσιο άσκησης ευρωπαϊκής πολιτικής), αλλά ούτε και σε αξιολογήσεις των εθνικών πολιτικών σε όλους αυτούς τους τομείς, συνεχίζεται επίσης η παραγωγή οδηγιών για την αγορά των υπηρεσιών, ή την ευελιξία στην αγορά εργασίας.

Η περίπτωση της «ευελιξίας με ασφάλεια» είναι η πιο ακραία εκδοχή της σύγχυσης που επικρατεί. Η ανάδειξη του «οράματος» αυτού, που σε λίγες χώρες είναι το αποτέλεσμα μιας συναίνεσης κράτους, εργοδοτών και συνδικάτων, σε γενικευμένο στόχο για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα προϋπέθετε οτι είναι μέρος ενός συνόλου πολιτικών με στόχους όπως την εξίσωση προς τα πάνω των ποσοστών του ΑΕΠ που αφιερώνονται στην προστασία των ανέργων, την εξίσωση των δαπανών που αφορούν τις πολιτικές για την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση, την εξίσωση των πρακτικών ως προς την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και των συνθηκών εργασίας, την ενοποίηση των ασφαλιστικών συστημάτων, ή ακόμα και των συστημάτων υγείας.

Τι νόημα έχει όμως αυτό το διακύβευμα της βιώσιμης ανάπτυξης και των αγορών; Γιατί δεν έχει απλά εγκαταλειφθεί η ρητορεία για τη βιώσιμη ανάπτυξη και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης πλήρους απελευθέρωσης που τόσο πολύ θαυμάζει ένα μέρος της ευρωπαϊκής ελίτ; Το γεγονός ότι υπάρχει ακόμα η Στρατηγική της Λισσαβόνας, το γεγονός ότι οι τεχνοκράτες των Βρυξελλών ορκίζονται ότι η ασφάλεια είναι εξίσου σημαντική με την ευελιξία, δείχνει ότι στην Ευρώπη, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες, υπάρχει το σκανδιναβικό μοντέλο, υπάρχουν σε ορισμένες χώρες τα καλύτερα συστήματα υγείας στον κόσμο, επιβιώνουν σε πολλές χώρες αποδοτικά συστήματα κοινωνικής προστασίας και κυρίως κανείς δεν αποτολμά να αφαιρέσει από το σύστημα αξιών την προστασία της μισθωτής εργασίας.

ΜΕΡΟΣ 5

Η απασχόληση και η ανεργία

Η απασχόληση και η ανεργία

5.1. Η απασχόληση και η ανεργία κατά το 2007

Το 2007, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΄Ερευνας Εργατικού Δυναμικού (Β΄ τριμήνου), οι άνεργοι ανέρχονται στις 398.000 χιλιάδες άτομα. Το εργατικό δυναμικό, το οποίο ανέρχεται σε 4,92 εκατομμύρια άτομα αντιστοιχεί στο 68,2% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών), ενώ η απασχόληση η οποία ανέρχεται σε 4,52 εκατομμύρια άτομα, αντιστοιχεί στο 62,7% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας. Υψηλή, όμως, παραμένει η αναλογία (33,0%) του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού 15-64 ετών στον αντίστοιχο πληθυσμό. Δηλαδή, περίπου το 1/3 του παραγωγικού πληθυσμού δεν είναι ενταγμένο στην αγορά εργασίας, δύο από τους τρεις άεργους είναι γυναίκες, και τα υψηλότερα ποσοστά μη συμμετοχής στην αγορά εργασίας παρατηρούνται στις ηλικίες 15-19 ετών και 55-64 ετών.

Κατά το 2007, συνεχίστηκε η μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα, όπως εξάλλου και στην Ευρωπαϊκή ΄Ενωση συνολικά, αλλά και στην ζώνη του ευρώ. Στην Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε από 9,8% το 2005 σε 8,3% το 2007 (Διάγραμμα 24), ενώ στην Ευρωπαϊκή ΄Ενωση, η αντίστοιχη μείωση ήταν από 8,9% σε 7,1%.

Η μείωση της ανεργίας στην διάρκεια των ετών 2000-2007, στην Ελλάδα, ανήλθε συνολικά σε 3 εκατοστιαίες μονάδες και προήλθε κυρίως από την μείωση του αριθμού των νέων ανέργων 15-29 ετών, των μακροχρόνια ανέργων και των νεοεισερχόμενων ανέργων.

Αποτελεί σημαντική εξέλιξη το γεγονός ότι η ουσιαστική μείωση της ανεργίας στο σύνολο της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης κατά το 2007, επήλθε για πρώτη φορά μετά από σειρά ετών κατά τα οποία δεν είχε σημειωθεί καμία πρόοδος στην μείωση της ανεργίας. Η βελτίωση αυτή προήλθε από τις θετικές εξελίξεις στις μεγάλες χώρες της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης (στην Γερμανία, την Γαλλία και δευτερευόντως την Ιταλία). Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών, αναμένεται η διαφορά Ελλάδας και Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης να διευρυνθεί, από 1,2 μονάδες το 2007 σε 1,5 μονάδες το 2008.

Η βελτίωση του 2007 στην Ελλάδα προήλθε από την άνοδο της απασχόλησης κατά 1,2%. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεταβολές του αριθμού των απασχολουμένων στην Ελλάδα ακολουθούν πλέον ανοδική τάση με αποτέλεσμα για την πενταετία 2003-2007 να ανέρχονται σωρευτικά σε περίπου 8% (Διάγραμμα 25). Βέβαια, αποτελεί θέμα προς εξέταση, ποια ήταν **η ποιότητα των νέων θέσεων εργασίας** που έχουν δημιουργηθεί στην διάρκεια της πενταετίας, καθώς επεκτείνονται στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα της ελληνικής οικονομίας οι μορφές της ευέλικτης και της επισφαλούς εργασίας (βλ. στο Μέρος 9).

Διάγραμμα 24

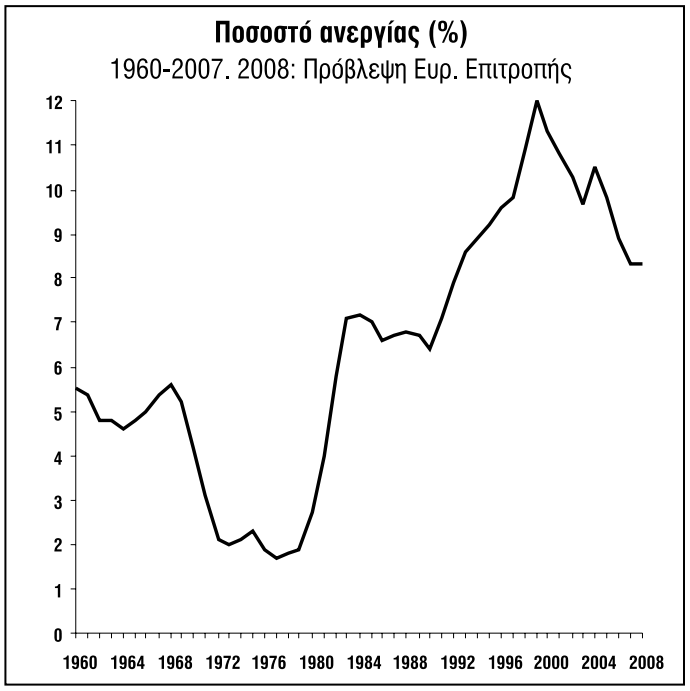

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Διάγραμμα 25

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Διάγραμμα 26

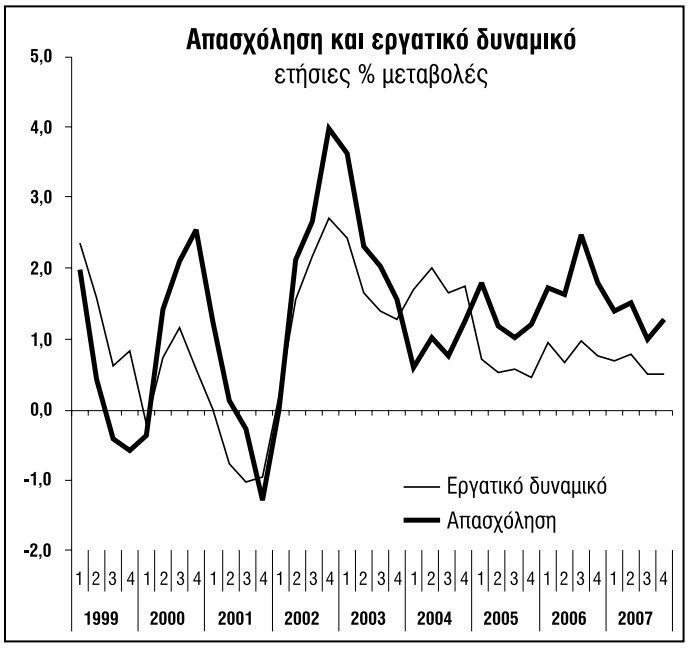

Πηγή: *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ.*

Η μείωση της ανεργίας των τελευταίων ετών **δεν προέρχεται μόνον** από την αύξηση της απασχόλησης αλλά και από την επιβράδυνση του εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα κατά το 2005-2007 (αύξηση περίπου 0,5% ετησίως) (Διάγραμμα 26). Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 26, οι αυξήσεις του εργατικού δυναμικού ήταν σημαντικά μειωμένες κατά τα τρία τελευταία έτη. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, αυτό σχετίζεται, **πρώτον**, με την στροφή των νοικοκυριών των εργαζομένων σε υψηλό δανεισμό κατά την τελευταία τριετία, και **δεύτερον**, στην αύξηση των εισοδημάτων από εργασία ενός μεριδίου των νοικοκυριών των εργαζομένων χάρη στην αύξηση της απασχόλησης κατά 8% στην τελευταία πενταετία.

Η επιβράδυνση του εργατικού δυναμικού δεν έχει θίξει ωστόσο την ανοδική πορεία του ποσοστού συμμετοχής, για το οποίο έχει τεθεί στόχος να συγκλίνει με τον αντίστοιχο μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας 15-64 ετών παρουσιάζει στην Ελλάδα πολύ μικρές αυξήσεις (0,1%-0,3% ετησίως για την τελευταία πενταετία). Από μακροχρόνια άποψη, **ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών)** παρουσιάζει διαρκή επιβράδυνση η οποία, εάν συνεχιστεί με τους ίδιους ρυθμούς, θα μπορούσε να καταλήξει σε στασιμότητα εντός πέντε έως δέκα ετών.

Η αύξηση της απασχόλησης οφείλεται στο γεγονός ότι η αύξηση της παραγωγής μετά το 2004 δεν συνοδεύτηκε από μια ακόμη ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας. Με άλλα λόγια, **η παραγωγικότητα της εργασίας επιβραδύνθηκε από το 2005**

λιγότερο από όσο το ΑΕΠ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ευνοηθεί η μεγέθυνση της απασχόλησης.

Γενικότερα, υπάρχουν ενδείξεις ότι η επέκταση της παραγωγής πραγματοποιήθηκε, ήδη από το 2002, σε μεγάλο βαθμό στην κατεύθυνση της επέκτασης των υπηρεσιών ένταση εργασίας. Σε αυτό το συμπέρασμα συνηγορεί η εξέλιξη της *έντασης της απασχόλησης* (δηλαδή της ελαστικότητας της απασχόλησης στις μεταβολές του ΑΕΠ) που αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 27.

Επομένως, η μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα θα πρέπει να εκληφθεί ως επιτυχής εξέλιξη μόνον στον βαθμό κατά τον οποίο οφείλεται στην αύξηση της απασχόλησης, και υπό την επιφύλαξη ότι σχετίζεται με την επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας ως αποτέλεσμα της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας αμφίβολης ποιότητας.

Διάγραμμα 27

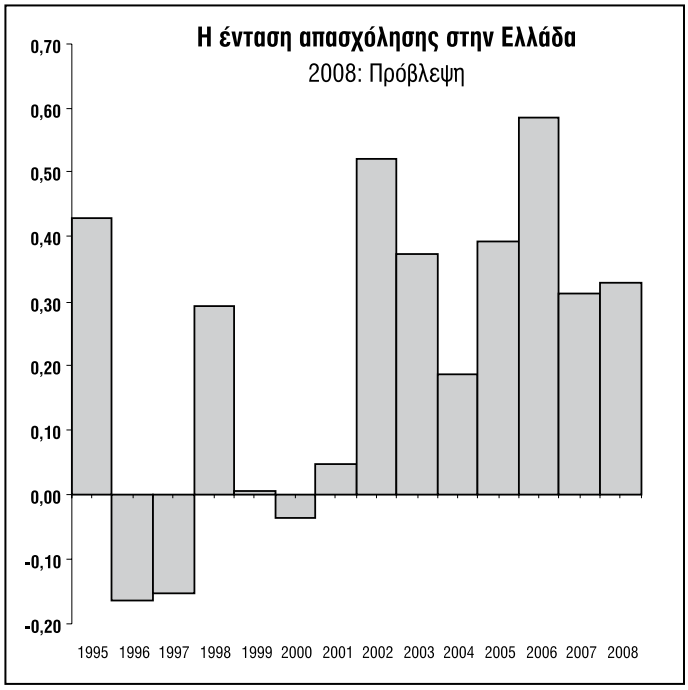

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Σε αντίθεση με τα δύο προηγούμενα έτη, όταν η αύξηση στον αριθμό των απασχολουμένων υπέκρυπτε μια πολύ μικρότερη αύξηση της απασχόλησης **σε ισοδύναμο αριθμό απασχολουμένων πλήρους απασχόλησης**, η αύξηση της απασχόλησης κατά το 2007 αφορούσε κυρίως σε απασχολούμενος με πλήρες ωράριο.

Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Διάγραμμα 28), και με βάση την εναρμόνιση των στοιχείων που πραγματοποιεί η Eurostat, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα υπερέβη το 1998, για πρώτη φορά, τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλην όμως από το 2002 άρχισε η σύγκλιση των δύο ποσοστών. Εντούτοις, προβλέπεται για το 2008 μια μικρή διεύρυνση της διαφοράς.

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, το οποίο ήταν από τα χαμηλότερα μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, βρίσκεται σήμερα αρκετά υψηλότερα από τον μέσο όρο (Διάγραμμα 29). Με κριτήριο το ποσοστό ανεργίας, η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση στην κατάταξη των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, μετά την Γερμανία και την Γαλλία. Αξίζει να σημειωθεί ότι και στις 15 χώρες το ποσοστό ανεργίας βρίσκεται πλέον κάτω του 9%.

Διάγραμμα 28

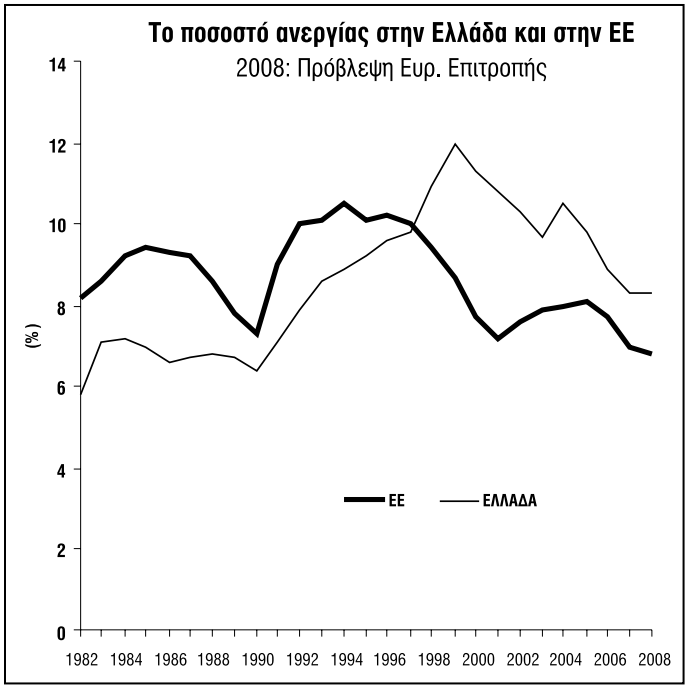

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Πίνακας 1: Κατάσταση απασχόλησης πληθυσμού 2004 - 2007

	2004	2005	2006	2007
Πληθυσμός >15 ετών	9056875	9102648	9150129	9206709
Εργατικό δυναμικό	4823174	4848793	4880230	4917862
Απασχολούμενοι	4330497	4381936	4452815	4519855
Άνεργοι	492677	466857	427415	398007
Μη ενεργοί	4233701	4253855	4269899	4288847

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007, Β΄ τρίμηνο.*

Διάγραμμα 29

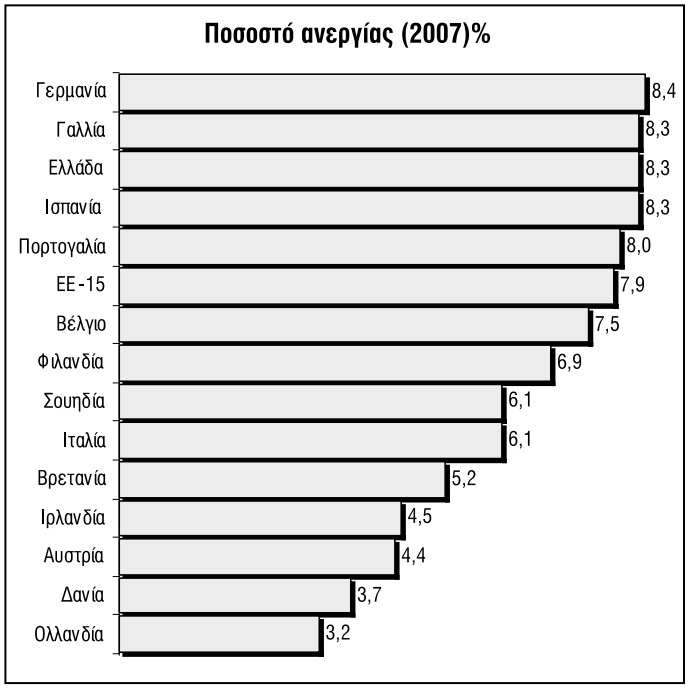

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database EC.*

Σήμερα, το 64,1% των απασχολούμενων είναι μισθωτοί, περισσότεροι από το 1/5 είναι αυτοαπασχολούμενοι (21,3%), το 8,2% είναι εργοδότες και το υπόλοιπο 6,4% εργάζονται ως συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη. Σε σχέση με το προηγούμενο έτος, 2006, αυξήθηκαν οι κατηγορίες των μισθωτών και των εργοδοτών, ενώ έμειναν αμετάβλητες οι κατηγορίες των αυτοαπασχολουμένων και των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών. Σημαντικό μερίδιο στην αύξηση της απασχόλησης συνεχίζει να έχει η μισθωτή εργασία, καθώς το μερίδιο που της αναλογεί πλησιάζει το 93,0% της μεταβολής 2006-2007 (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Απασχολούμενοι κατά θέση στην επιχείρηση 2004 - 2007

	2004	2005	2006	2007
Απασχολούμενοι	4330500	4381900	4452800	4519900
Εργοδότες	346800	352200	364600	369700
Αυτοαπασχολούμενοι	962500	967500	962800	963400
Μισθωτοί	2746200	2784800	2834100	2896400
Συμβοηθούντα μέλη	274900	277500	291200	290400
Συμμετοχή Μισθωτών	63,4%	63,6%	63,6%	64,1%

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Η απασχόληση αυξήθηκε, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, σε εννέα κλάδους και μειώθηκε στους υπόλοιπους οκτώ κλάδους της οικονομίας (Πίνακας 3). Στους κλάδους στους οποίους αυξήθηκε η απασχόληση (η αριθμητική μεταβολή ανέρχεται περί τα 112700 άτομα), 3 στους 10 απασχολούμενους προέρχονται από την μεταβολή στον κλάδο των Κατασκευών, ενώ σημαντικό μερίδιο έχουν και όλοι οι υπόλοιποι κλάδοι με εξαίρεση την αλιεία και τους ετερόδικους οργανισμούς, ενώ στους κλάδους στους οποίους μειώθηκε η απασχόληση (κατά 45600 άτομα περίπου), οι 2 από τους 3 απασχολούμενους προέρχονται από την μείωση στους κλάδους της Γεωργίας και των Μεταφορών - Επικοινωνιών (Διάγραμμα 30). Ο κλάδος της Γεωργίας είναι ο μοναδικός κλάδος του οποίου η απασχόληση μειώνεται διαχρονικά. Σταθερά, από το 2004, αυξάνεται η απασχόληση στους κλάδους του Εμπορίου και της Υγείας, καθώς επίσης και στον κλάδο της Δημόσιας Διοίκησης και Άμυνας, ιδιαίτερα τα δύο τελευταία χρόνια.

Πίνακας 3: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

	2004	2005	2006	2007
Σύνολο	4330497	4381936	4452815	4519855
Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα, Δασοκομία	533493	530406	523014	507283
Αλιεία	12067	14180	13065	15082
Ορυχεία και Λατομεία	14653	17747	18240	18148
Μεταποιητικές Βιομηχανίες	569672	560322	563218	558855
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος κλπ	39057	37689	40852	40024
Κατασκευές	350111	367273	358526	394362
Χονδρικό & Λιανικό Εμπόριο κλπ	748497	782136	789289	800623
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	279627	304111	300905	317897
Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	272375	267735	281665	267629

Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	112386	113050	115787	112690
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας κλπ	282991	289222	284085	294793
Δημόσια Διοίκηση & άμυνα κλπ	356049	343641	380883	390871
Εκπαίδευση	318208	312365	331069	328435
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	219012	220205	227786	240854
Άλλες δραστηριότητες πα ροχής υπηρεσιών	155122	153609	150427	162374
Ιδιωτικά νοικοκυριά	65806	67632	73392	68546
Ετερόδικοι οργανισμοί και όργανα	1369	614	612	1390

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Συνολικά, από το 2004 αύξηση παρουσίασαν οι δώδεκα από τους δεκαεπτά κλάδους της ελληνικής οικονομίας, δύο παραμένουν σχεδόν αμετάβλητοι, (Ετερόδικοι Οργανισμοί και Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί), και τρεις παρουσιάζουν μείωση. Από τους κλάδους των οποίων αυξήθηκε η απασχόληση (κατά 231 χιλιάδες άτομα περίπου), το 42,0% της αύξησης μοιράζονται οι κλάδοι του Εμπορίου και των Κατασκευών, το 32,0% μοιράζονται οι κλάδοι των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων και της Δημόσιας Διοίκησης και Άμυνας και το 10,0% αντιστοιχεί στον κλάδο της Υγείας. Από τους κλάδους των οποίων η απασχόληση παρουσίασε μείωση (περίπου 41700 άτομα), το 63,0% της μείωσης αντιστοιχεί στον κλάδο της Γεωργίας-Κτηνοτροφίας, το 26,0% στις Μεταποιητικές Βιομηχανίες και το υπόλοιπο 11,0% στις Μεταφορές-Αποθήκευση.

Διάγραμμα 30

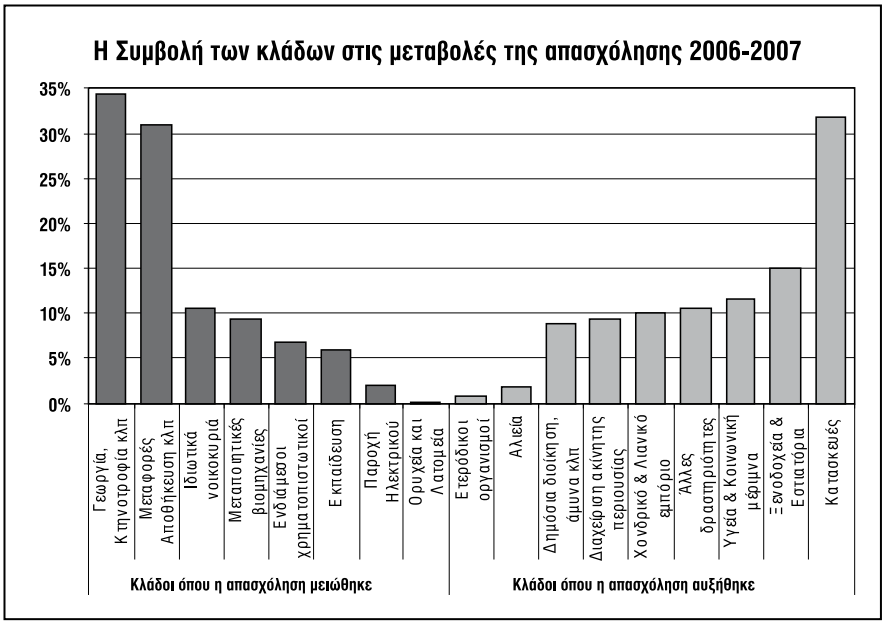

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2005-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Το ποσοστό της μερικής απασχόλησης, το 2007, διαμορφώθηκε σε 5,8% των απασχολούμενων αντιστοιχώντας σε 262.000 άτομα. Η αύξηση του αριθμού των μερικώς απασχολούμενων σε σχέση με το προηγούμενο έτος δεν υπερβαίνει τους χιλίους. Με άλλα λόγια, η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων κατά το 2007 αφορούσε στους απασχολούμενους με πλήρες ωράριο (Πίνακας 4).

Σε σχέση με την συμβολή της αύξησης των μερικώς απασχολούμενων στην συνολική αύξηση της απασχόλησης των προηγουμένων ετών, το μερίδιό τους ήταν πολύ σημαντικό στην περίοδο 2005-2006 (7 στους 10) και μικρότερο την περίοδο 2004-2005 (1 στους 5). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η συμβολή της αύξησης των μερικώς απασχολούμενων στην συνολική αύξηση των απασχολούμενων από το 2004 έως και το 2007 να πλησιάζει το 33,0% της συνολικής μεταβολής (1 στους 3).

Πίνακας 4: Πλήρης και Μερική απασχόληση 2004 - 2007

	2004	2005	2006	2007
Συνολική απασχόληση	4330497	4381936	4452816	4519853
Με πλήρες ωράριο	4129937	4170952	4191643	4257702
Μερική απασχόληση	200560	210984	261173	262151

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης κατά το 2007 διαμορφώθηκε στο 11,1% των μισθωτών απασχολούμενων αντιστοιχώντας περί τα 322.300 άτομα, ποσοστό ανάλογο με το αντίστοιχο του προηγούμενο έτους. Η αύξηση του αριθμού των προσωρινώς απασχολούμενων σε σχέση με το προηγούμενο έτος πλησιάζει τα 14.700, με αποτέλεσμα η αύξηση των μισθωτών να οφείλεται κατά το 1/4 περίπου στην αύξηση των προσωρινά απασχολούμενων (Πίνακας 5). Επειδή δε το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης κατά τα προηγούμενα ήταν μεγαλύτερο έναντι των τελευταίων ετών, η συνολική αύξηση των μισθωτών από το 2004 οφείλεται σε αύξηση μόνο των μισθωτών με μόνιμη εργασία καθώς μειώθηκε ο αριθμός των προσωρινά απασχολούμενων.

Πίνακας 5: Μόνιμη και Προσωρινή απασχόληση 2004 - 2007

	2004	2005	2006	2007
Μισθωτή Απασχόληση	2746202	2784761	2834145	2896361
Μόνιμη	2404950	2449167	2526548	2574055
Προσωρινή	341252	335594	307597	322306
% Προσωρινή επί του συνόλου	12,4	12,1	10,9	11,1

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Οι νεοεισερχόμενοι άνεργοι ανέρχονται περί τα 140.100 άτομα και αναλογούν στο 35,2% του συνόλου των ανέργων και οι μακροχρόνια άνεργοι παραμένουν πάνω από το ήμισυ των ανέργων (208.150 άτομα και 52,3%). Οι άνεργοι μέχρι 29 ετών αναλογούν στο 44,2% των ανέργων (175900 νέοι και νέες), και το ποσοστό ανεργίας των νέων (17,0%) διαμορφώνεται όπως και αυτό των ανέργων συνολικά, στο χαμηλότερο μέχρι σήμερα επίπεδο από το 1998. Η μείωση που επήλθε στον αριθμό των ανέργων, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, παρατηρείται και σε όλες τις παραπάνω κατηγορίες των ανέργων. Ειδικότερα: Η μεταβολή που επήλθε στους νεοεισερχόμενους ανέργους, το 2007, υπερβαίνει το ήμισυ (57,0%) της συνολικής μείωσης των ανέργων έναντι του 2006. Η αριθμητική μείωση των μακροχρόνια ανέργων ανήλθε σε περίπου 37.000 άτομα.

Η μείωση τόσο του συνόλου των ανέργων όσο και των επί μέρους κατηγοριών τους μετά το 2004 είναι εμφανής στον Πίνακα 6. Στη συνολική μείωση του αριθμού των ανέργων από το 2004 μέχρι το 2007 (μείωση κατά 95.000 άτομα περίπου) συμμετείχαν τόσο η κατηγορία των νεοεισερχομένων, όσο και των μακροχρόνια ανέργων και των ανέργων ηλικίας 15-29 ετών.

Πίνακας 6: Άνεργοι και κατηγορίες αυτών 2004 - 2007

	Σύνολο ανέργων	Νεοεισερχόμενοι	Μακροχρόνια άνεργοι	15-29 ετών
2004	492677	212580	278150	231619
2005	466857	178572	261563	204371
2006	427415	156812	245860	190824
2007	398000	140100	208150	175900

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ, 2004-2007 Β΄ τρίμηνο.*

Όπως διαπιστώνουμε από το Διάγραμμα 31, από τους απασχολούμενους του προηγούμενου έτους[3] (4.499.206 άτομα), εξήλθαν περί τους 80.000 εργαζόμενους προς την κατεύθυνση των μη ενεργών και περί τους 70.000 στην κατεύθυνση των ανέργων. Ταυτόχρονα, εισήλθαν ως εργαζόμενοι 172.720 άτομα από τους οποίους το 55,4% προέρχεται από την κατηγορία των ανέργων. Έτσι το τελικό μέγεθος της απασχόλησης διαμορφώθηκε σε 4519854 άνδρες και γυναίκες. Από την κατηγορία των ανέργων όπου κατά τον προηγούμενο χρόνο υπήρχαν 399.600 άτομα, διαπιστώ-

3. Το συγκεκριμένο μέγεθος διαφέρει από τον αριθμό των απασχολούμενων του προηγούμενου έτους πάνω στον οποίο βασίζεται η ετήσια μεταβολή της απασχόλησης, καθώς στο διάστημα το οποίο μεσολαβεί μεταξύ των χρονικών περιόδων των ερευνών έχουν συντελεστεί μεταβολές με αποτέλεσμα το μέγεθος της απασχόλησης να εμφανίζεται διαφοροποιημένο. Η ίδια διαφοροποίηση κατά συνέπεια παρατηρείται και στα μεγέθη των ανέργων και των μη ενεργών.

νουμε εκροές, οι οποίες υπερβαίνουν το 1/3 των ανέργων (περί τα 144.140 άτομα). Τα 2/3 εξ' αυτών (66,3,0%), δηλαδή 95.624 άτομα, βρήκαν εργασία. Προς την κατεύθυνση της αναζήτησης εργασίας, (δηλαδή προς την ανεργία), εισέρχονται περί τα 142.545 άτομα, (τα οποία αντιστοιχούν πάνω από το 1/3 του τελικού μεγέθους των ανέργων 35,8%). Από αυτούς τα 72.365 άτομα, ήτοι το 50,8% προέρχεται από την κατηγορία των μη ενεργών.

Διάγραμμα 31

Ροές από και προς την Απασχόληση, 2007

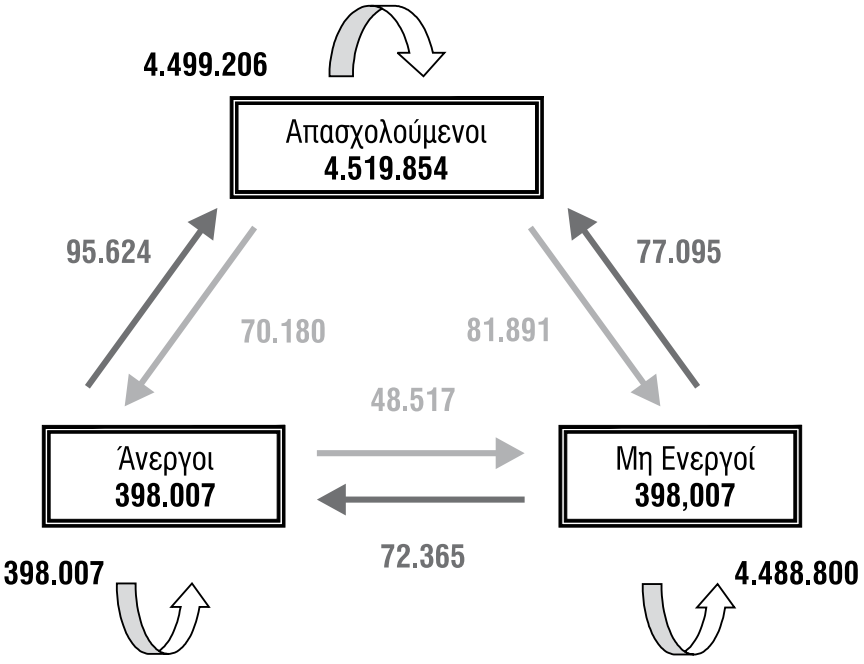

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τρίμηνο.*

Τέλος, στην κατηγορία των μη ενεργών, από τα 149.460 άτομα τα οποία εξήλθαν προς την αγορά εργασίας, το 51,6% αυτών βρήκε εργασία (77.095 άτομα), ενώ το υπόλοιπο αναζητά εργασία (72.365 άτομα). Από τα 130.408 άτομα τα οποία εισήλθαν στον μη ενεργό πληθυσμό το 62,8% αυτών προέρχεται από πρώην απασχολούμενους (81.890 άτομα).

Εξετάζοντας **τις ροές απασχόλησης** τα τελευταία τέσσερα χρόνια διαπιστώνουμε τα εξής:

- Η αύξηση της απασχόλησης οφείλεται στην συνεχή αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που εργάζονταν ήδη από τον προηγούμενο χρόνο καθώς μειώνε-

ται το μερίδιο των εισροών προς την απασχόληση από άτομα τα οποία τον προηγούμενο χρόνο, είτε ήταν άνεργοι, είτε δεν αναζητούσαν εργασία (μη ενεργοί). Κατά το τελευταίο δε έτος, η συμμετοχή των εισροών στην διαμόρφωση του όγκου της απασχόλησης μειώθηκε στο 3,8% έναντι 4,9% το 2004. Ως αποτέλεσμα της εν λόγω μείωσης έχουμε, τόσο ο αριθμός των ανέργων, όσο και των μη ενεργών που βρίσκουν εργασία να μειώνεται.

- Η σημαντική μείωση του αριθμού των ανέργων και κατ΄ ακολουθία του ποσοστού ανεργίας, προέρχεται κυρίως από την μείωση των ανέργων που συνεχίζουν να αναζητούν εργασία, δηλαδή παραμένουν άνεργοι από τον προηγούμενο χρόνο, καθώς στην εν λόγω κατηγορία αντιστοιχεί λίγο πάνω από το ήμισυ (51,0%) της μεταβολής 2004-2007 των ανέργων. Επιπρόσθετα, σε σημαντικό βαθμό βοήθησε και η μείωση όσων εξέρχονται από την κατάσταση της απασχόλησης προς την κατεύθυνση της ανεργίας (30,0% περίπου), ενώ το υπόλοιπο 19,0% της μείωσης των ανέργων οφείλεται στη μείωση της εισόδου στην κατάσταση της ανεργίας από τον μη ενεργό πληθυσμό.
- Τέλος, στην διαμόρφωση του μη ενεργού πληθυσμού σημαντικό ρόλο, εκτός από την αύξηση του αριθμού όσων δεν αναζητούν εργασία και παραμένουν στον μη ενεργό πληθυσμό, έχουν, η μείωση των εισροών από όσους ήταν εργαζόμενοι τον προηγούμενο χρόνο και η μείωση των εκροών (από τον μη ενεργό πληθυσμό) προς τις κατηγορίες των αναζητούντων εργασία και των απασχολούμενων. Αυξάνεται δε μερικά ο αριθμός των ανέργων, οι οποίοι αποθαρρυμένοι μη βρίσκοντας εργασία, εντάσσονται πλέον στην κατηγορία των μη ενεργών.

Σημαντικά στοιχεία παρέχουν για την ανεργία η ΕΣΥΕ και ο ΟΑΕΔ. Τα στοιχεία από την ΕΣΥΕ προέρχονται από τις τριμηνιαίες έρευνες του εργατικού δυναμικού (Ε.Ε.Δ)[4] οι οποίες χρησιμοποιώντας τα μηνιαία υποσύνολα του δείγματος κάθε τριμήνου εξάγουν τις μηνιαίες εκτιμήσεις. Η Έρευνα εργατικού δυναμικού (Ε.Ε.Δ.) χρησιμοποιεί τον συμφωνηθέντα σε διεθνή επίπεδο ορισμό του ανέργου, ο οποίος αναφέρεται στο άτομο το οποίο δεν εργάστηκε ούτε μία ώρα την εβδομάδα της έρευνας και το οποίο επιθυμεί να βρει εργασία, αναζητά εργασία και είναι άμεσα διαθέσιμο να εργαστεί, ενώ ο ακριβής προσδιορισμός του αριθμού αυτών προκύπτει από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σε μια σειρά ερωτήσεων και όχι από τον αυτο-προσδιορισμό των ερωτηθέντων. Τα στοιχεία του ΟΑΕΔ προέρχονται από την μηνιαία καταγραφή όσων προσέρχονται στα κατά τόπους γραφεία που διατηρεί η εν λόγω υπηρεσία τα οποία είναι ηλεκτρονικά συνδεδεμένα με την κεντρική υπηρεσία και ζητούν να λάβουν κάρτα ανεργίας. Η καταγραφή στον ΟΑΕΔ πραγματοποιείται με δήλωση του ενδιαφερόμενου και χωρίς να διερευνάται η ακριβής θέση στην αγορά εργασίας. Η εγγραφή στον

4. Η Έρευνα εργατικού δυναμικού έχει σχεδιαστεί για να παράγει αξιόπιστες εκτιμήσεις σε επίπεδο περιφέρειας.

ΟΑΕΔ πραγματοποιείται για διάφορους λόγους[5] αλλά και για εξεύρεση εργασίας. Ταυτόχρονα όμως δεν εγγράφονται υποχρεωτικά όλοι οι άνεργοι με αποτέλεσμα ένας αριθμός πραγματικά ανέργων να μην καταγράφεται. Κατά συνέπεια, είναι αρκετά δύσκολο από τα στοιχεία της εγγεγραμμένης ανεργίας να προσδιοριστεί επακριβώς ο αριθμός των πραγματικών ανέργων. Η σύγκριση μεταξύ των στοιχείων της ανεργίας της ΕΣΥΕ και του ΟΑΕΔ δεν είναι δυνατή, καθώς οι δύο οργανισμοί υπολογίζουν την ανεργία με διαφορετικούς ορισμούς και διαδικασίες.

Κατ' αρχάς θα εξετάσουμε τα στοιχεία όπως αυτά καταγράφονται από τις τριμηνιαίες έρευνες της ΕΣΥΕ (από το 1998 μέχρι σήμερα), καθώς και για τις επιμέρους κατηγορίες των ανέργων (νεοεισερχόμενοι, μακροχρόνια άνεργοι οι οποίοι έχουν εργαστεί στο παρελθόν), για όλα τα τρίμηνα. Στην συνέχεια θα εξετάσουμε τα μηνιαία στοιχεία τα οποία προκύπτουν από την ΕΣΥΕ και τον ΟΑΕΔ (από το 2004 μέχρι σήμερα).

Εξετάζοντας τα στοιχεία που προέρχονται από τις τριμηνιαίες έρευνες του εργατικού δυναμικού διαπιστώνουμε ότι:

- Ο αριθμός των ανέργων, με εξαίρεση τα έτη 1999 και 2004 μειώνεται συνεχώς σε σχεδόν όλα τα τρίμηνα (Διάγραμμα 32).

Διάγραμμα 32

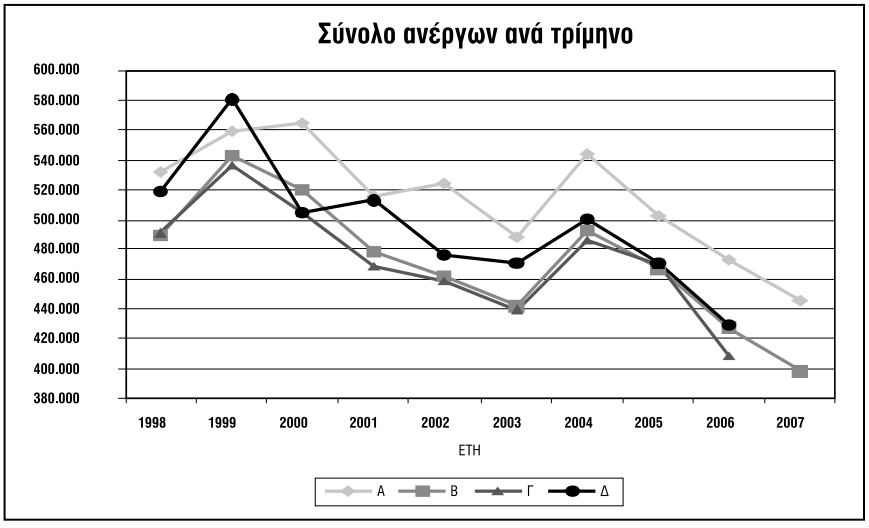

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

5. *Για παράδειγμα: η συλλογή μορίων για χρήση σε διάφορους διαγωνισμούς (Δημόσιο, ΑΣΕΠ), ή επιθυμία ένταξης σε διάφορα προγράμματα του ΟΑΕΔ.*

Διάγραμμα 33

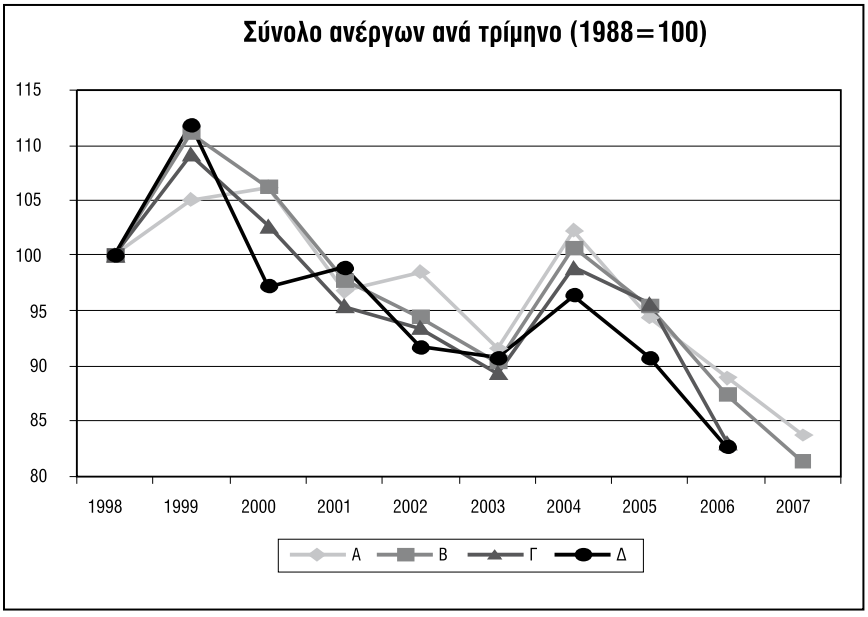

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

- Εάν θεωρήσουμε ως αρχικό έτος το 1998 (για κάθε τρίμηνο) και θέσουμε ως βάση το 100, τότε διαπιστώνουμε ότι μετά το 2001 και μέχρι το 2003 οι άνεργοι μειώνονται μέχρι το 90% έναντι του 1998, αυξάνονται κατά το 2004, κυρίως στο Α΄ & Β΄ τρίμηνο πλησιάζοντας το 100 του έτους βάσης και στη συνέχεια μειώνονται μέχρι το 80% έναντι του 1998 (Διάγραμμα 33).
- Όμοια ήταν η εξέλιξη στην ανεργία των νεοεισερχομένων (Διάγραμμα 34 και 35).

Διάγραμμα 34

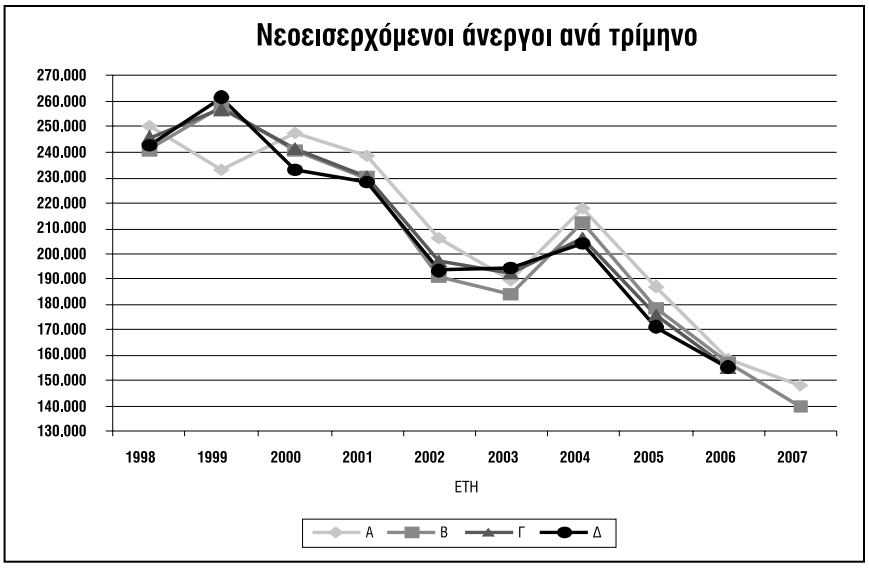

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

Διάγραμμα 35

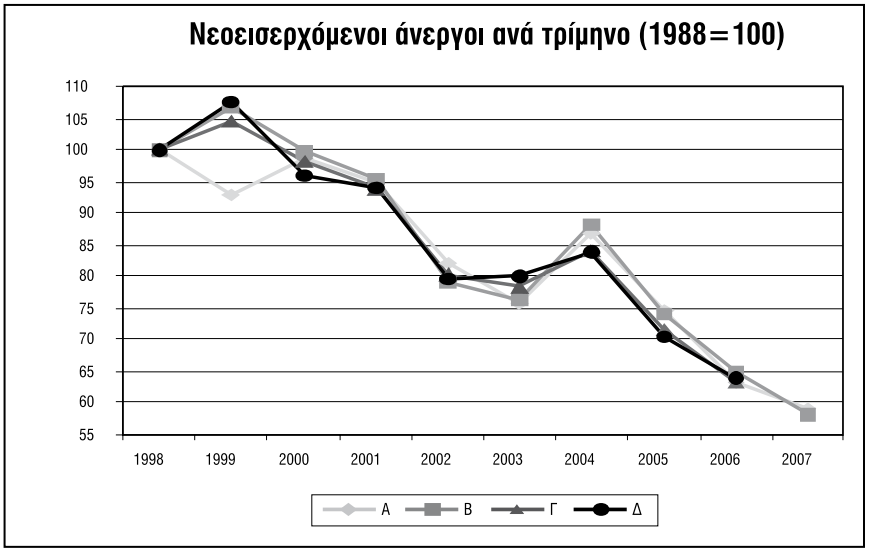

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

- Παρατηρείται μείωση του αριθμού των μακροχρόνια ανέργων κατά τις περιόδους 1999-2002, καθώς και μετά το 2004, ενώ αυξάνεται ο αριθμός τους κατά την ενδιάμεση χρονική περίοδο 2003-2004. Οι εν λόγω αυξομειώσεις παρατηρούνται σε όλα επίσης τα τρίμηνα (Διάγραμμα 36).
- Με βάση 100 για το αρχικό έτος 1998, διαπιστώνουμε ότι στην εν λόγω κατηγορία μετά το 2001 και μέχρι το 2002, οι άνεργοι μειώνονται μέχρι το 90%-95% έναντι του 1998. Η αύξηση κατά την περίοδο 2003-2004 πλησίασε το 100 του έτους βάσης (Β΄ & Γ΄ τρίμηνο), ενώ με την συνεχή μείωση των μακροχρόνια ανέργων σήμερα αντιστοιχούν στο 75% έναντι του 1998 (Διάγραμμα 37).

Διάγραμμα 36

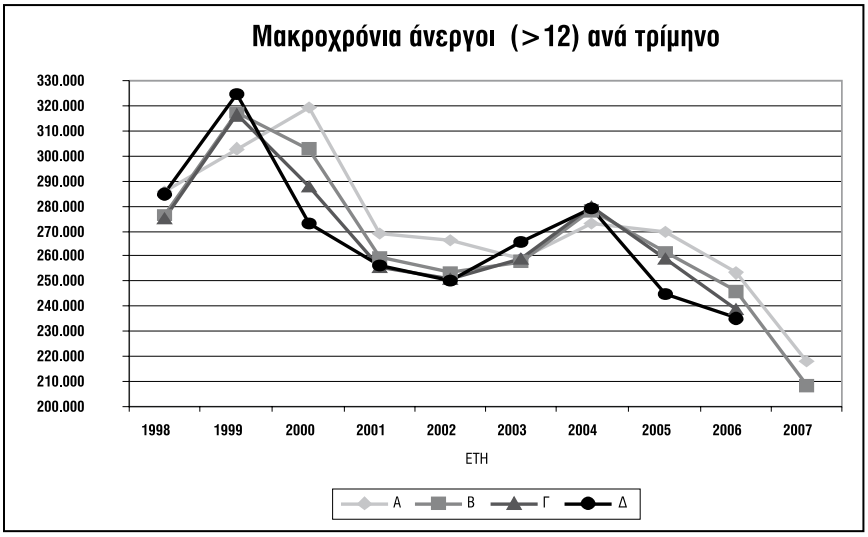

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

Διάγραμμα 37

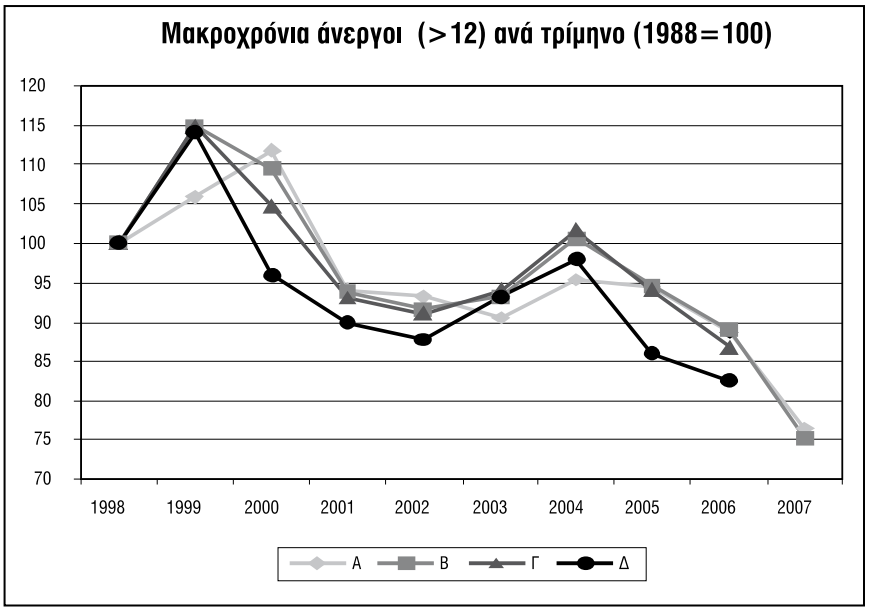

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

Συμπερασματικά, προκύπτουν από τα τριμηνιαία στοιχεία της Έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ τα εξής:

- Σε όλες τις κατηγορίες των ανέργων καθώς και για το σύνολο των ανέργων, ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών εντοπίζεται κατά το Α΄ τρίμηνο και ο μικρότερος κυρίως στο Γ΄ τρίμηνο.
- Οι μεγαλύτερες αριθμητικές μεταβολές σε σχέση με τον αριθμό των ανέργων του προηγούμενου τριμήνου εντοπίζονται κυρίως μεταξύ Α΄ & Β΄ τριμήνου όπου διαπιστώνουμε τις μεγαλύτερες μειώσεις σε σχέση με τα άλλα τρίμηνα, ενώ η μείωση συνεχίζεται και στο επόμενο τρίμηνο, δηλαδή μεταξύ Β΄ & Γ΄ τριμήνου. Αντίθετα οι μεγαλύτερες αυξήσεις εντοπίζονται μεταξύ των υπολοίπων τριμήνων και κυρίως μεταξύ Γ΄ & Δ΄ τριμήνου, ενώ μικρότερες αλλά αυξητικές μεταξύ Δ΄ & Α΄ τριμήνου.
- Συνεχή μείωση σε όλες τις κατηγορίες των ανέργων διαπιστώνεται μετά το 2004 και μέχρι σήμερα, με εξαίρεση την κατηγορία των ανέργων που έχουν εργαστεί στο παρελθόν, όπου η συνεχής μείωση έρχεται ένα χρόνο μετά.
- Οι νεοεισερχόμενοι άνεργοι μειώνονται ταχύτερα έναντι των μακροχρόνια ανέργων και συνολικά αυτές οι δύο κατηγορίες μειώνονται ταχύτερα έναντι του συνολικού αριθμού των ανέργων. Σήμερα, οι νεοεισερχόμενοι άνεργοι αντιστοιχούν λίγο πάνω από το 1/3 του συνόλου των ανέργων, ενώ οι μακροχρόνια άνεργοι λίγο πάνω από το ήμισυ του αντίστοιχου συνόλου (35,2% και 52,3%). Σε σχέση με το αντίστοιχο Β΄ τρίμηνο του 1998 οι εν λόγω κατηγορίες ανέργων αντιστοιχούσαν στο 49,3% και στο 56,6% του συνόλου των ανέργων.

- Αντίθετα, οι άνεργοι οι οποίοι έχουν εργαστεί στο παρελθόν μπορεί να μειώνονται κυρίως μετά το 2005, αλλά ο αριθμός τους διατηρείται στα επίπεδα του 1998, συνεχίζουν να αντιστοιχούν σήμερα περί τα 2/3 του συνόλου των ανέργων (64,8%). Σε αντίθεση με τις προηγούμενες κατηγορίες των ανέργων, οι οποίες σε σχέση με το αντίστοιχο Β΄ τρίμηνο του 1998 μειωθήκανε, η εν λόγω κατηγορία αντιστοιχούσε το 1998 στο ήμισυ περίπου του συνόλου των ανέργων (50,7%).
- Η αριθμητική μεταβολή σε σχέση με το 1998 μεταξύ των τριμήνων στους νεοεισερχόμενους ανέργους υπερβαίνει τις αντίστοιχες τριμηνιαίες μειώσεις του συνόλου των ανέργων, με εξαίρεση το Δ΄ τρίμηνο όπου συμβάλει όμως κατά το 98% στην μεταβολή, καθώς αυξάνονται αντίστοιχα οι άνεργοι που έχουν εργαστεί στο παρελθόν. Στη μείωση κατά συνέπεια του αριθμού των ανέργων συμβάλει καθ' ολοκληρία η μείωση των νεοεισερχόμενων ανέργων.
- Η αριθμητική μεταβολή μεταξύ των τριμήνων στους μακροχρόνια ανέργους στις αντίστοιχες τριμηνιαίες μειώσεις του συνόλου των ανέργων, αντιστοιχεί - συμβάλει πάνω από τα 3/4 των μειώσεων για τα δύο πρώτα τρίμηνα ενώ μειώνεται σημαντικά στα επόμενα δύο τρίμηνα, (78%, 75%, 44% και 55% αντίστοιχα για κάθε τρίμηνο).
- Επιπρόσθετος παράγοντας στην μείωση των ανέργων, καθώς και της μείωσης του ποσοστού ανεργίας είναι και η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων. Οι αυξήσεις μεταξύ των τριμήνων των απασχολούμενων συνοδεύονται από αντίστοιχες μειώσεις των ανέργων, ενώ οι αυξήσεις μεταξύ των τριμήνων των ανέργων συνοδεύονται από αντίστοιχες μειώσεις των απασχολούμενων.

Εξετάζοντας τα μηνιαία στοιχεία, τα οποία προέρχονται από τις τριμηνιαίες έρευνες της ΕΣΥΕ διαπιστώνουμε ότι:

- Ο αριθμός των ανέργων μειώνεται, κυρίως, μετά τον μήνα Μάρτιο και μέχρι τον Ιούνιο, ενώ αυξάνεται για τους επόμενους δύο μήνες. Κατόπιν μειώνεται μέχρι τον Οκτώβριο και αυξάνεται κατά τους τελευταίους δύο μήνες.
- Εάν θέσουμε ως βάση το 100, τον μήνα Ιανουάριο κάθε έτους, διαπιστώνουμε την αυξημένη αναλογία του αριθμού των ανέργων στον τελευταίο μήνα κάθε επόμενου έτους. Αυτό οφείλεται στην διαχρονική μείωση του αριθμού των ανέργων που εμφανίζεται όχι μόνο στην διάρκεια του έτους αλλά και στην αρχή κάθε έτους.

Εξετάζοντας τα μηνιαία στοιχεία τα οποία προέρχονται από τον ΟΑΕΔ διαπιστώνουμε ότι:

- Ο αριθμός των ανέργων μειώνεται κυρίως μετά τον μήνα Μάρτιο και μέχρι τον Σεπτέμβριο / Οκτώβριο και αυξάνεται για τους επόμενους μήνες (Διάγραμμα 38), ενώ ο αριθμός των ανέργων στο τέλος κάθε έτους είναι μικρότερος από τον αριθμό στην αρχή του επόμενου έτους.

Διάγραμμα 38

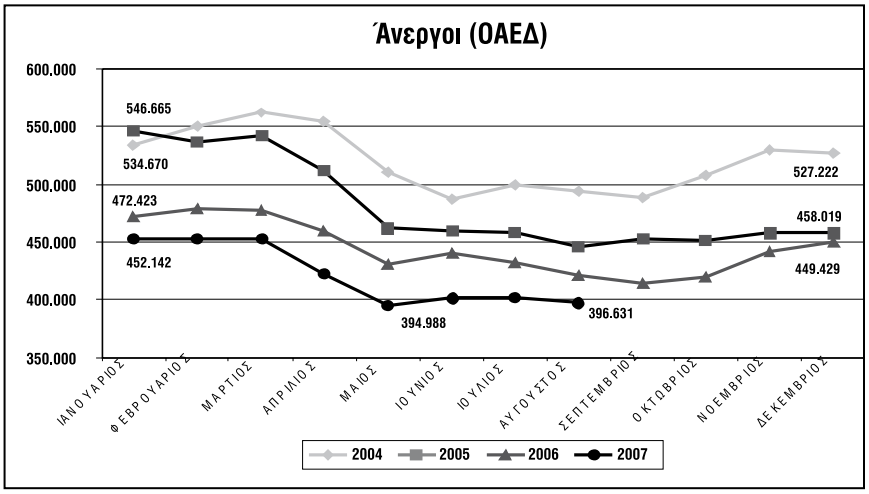

Πηγή: *ΟΑΕΔ.*

- Εάν θέσουμε ως βάση το 100 τον μήνα Ιανουάριο κάθε έτους διαπιστώνουμε την μειωμένη αναλογία του αριθμού των ανέργων στον τελευταίο μήνα κάθε επόμενου έτους, αντίθετα από τα μηνιαία στοιχεία της ΕΣΥΕ. Αυτό οφείλεται στο ότι ο αριθμός των ανέργων στο τέλος κάθε έτους είναι μικρότερος από τον αριθμό των ανέργων στην αρχή του επόμενου έτους (Διάγραμμα 38).

Διάγραμμα 39

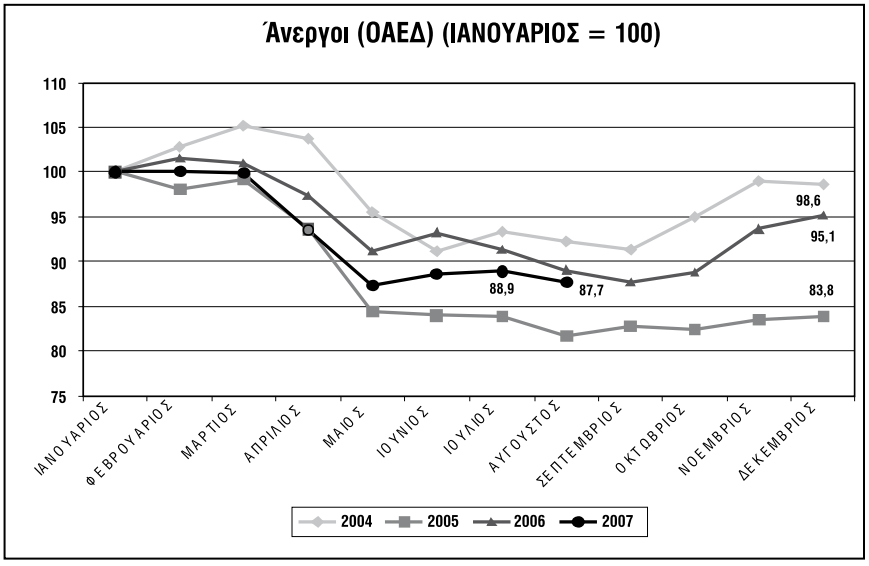

Πηγή: *ΟΑΕΔ.*

- Θέτοντας τον μήνα Ιανουάριο του 2004 ως βάση (100), ο αριθμός των ανέργων σήμερα (Ιούλιος / Αύγουστος 2007) αντιστοιχεί περίπου στα 3/4 των ανέργων του Ιανουαρίου του 2004 (Διάγραμμα 40). Στο εν λόγω διάγραμμα διαπιστώνουμε την συνεχή μείωση των ανέργων μετά τον μήνα Μάρτιο του 2005 και την συγκράτηση της αναλογίας του αριθμού των ανέργων για μία μεγάλη χρονική περίοδο (Μάιος 2005 - Μάρτιος 2007), κυρίως γύρω στο 85,0% των ανέργων του Ιανουαρίου του 2004 (κατά την περίοδο Μάιο-Οκτώβριο 2006, η αναλογία αντιστοιχούσε στο 80,0%). Εν συνεχεία και μέχρι τον Μάιο του 2007 οι άνεργοι μειώνονται στα 3/4, αναλογία η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα.

Διάγραμμα 40

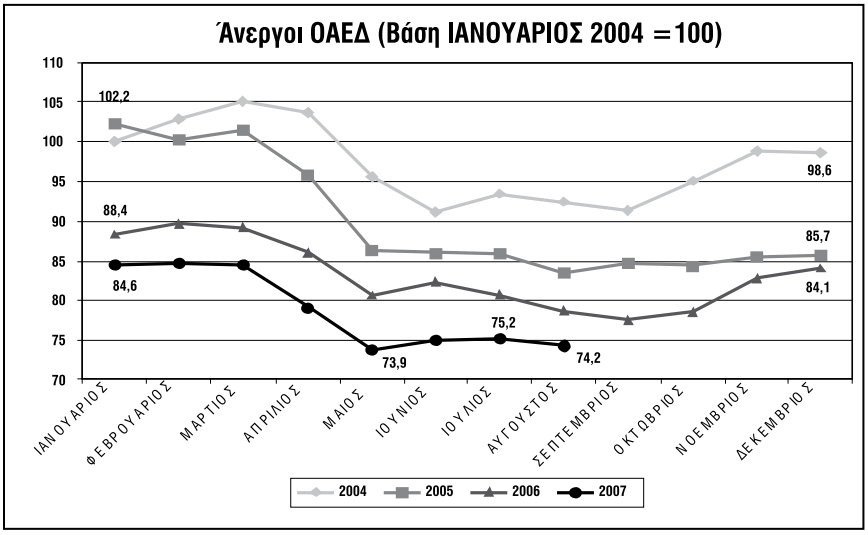

Πηγή: *ΟΑΕΔ.*

5.2. Πληθυσμός, Εργατικό Δυναμικό και Απασχόληση των μεταναστών

5.2.1. Βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστών

Ο πληθυσμός των μεταναστών σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου ανέρχεται περί τις 580.700 άνδρες και γυναίκες, εκ των οποίων το 49,2% είναι γυναίκες. Η συμμετοχή τους στον συνολικό πληθυσμό της χώρας ανέρχεται στο 5,4%, είναι μεγαλύτερος στους άνδρες και μικρότερος στις γυναίκες (5,6% και 5,2% αντίστοιχα κατά φύλο).

Ο παραγωγικός πληθυσμός των μεταναστών (15-64 ετών) ανέρχεται στο 77,8% του συνολικού πληθυσμού αυτών και η συμμετοχή του στον παραγωγικό πληθυσμό της χώρας είναι αυξημένη κατά μία ποσοστιαία μονάδα έναντι της συμμετοχής των μεταναστών στον συνολικό πληθυσμό της χώρας, (αντιστοιχεί στο 6,3% έναντι 5,4%). Ο νεανικός πληθυσμός (0-14 ετών) των μεταναστών αντιστοιχεί στο 20,2% του συνολικού πληθυσμού τους, η αναλογία του πληθυσμού άνω των 65 ετών στο 2,0% αυτών ενώ πάνω από το ήμισυ του πληθυσμού τους είναι ηλικίας από 15 μέχρι 39 ετών (52,4%). Στον ελληνικό πληθυσμό οι αναλογίες διαφέρουν καθώς, στις παραγωγικές ηλικίες αντιστοιχούν στα 2/3 του συνολικού πληθυσμού (66,4%), ο νεανικός πληθυσμός αντιστοιχεί στο 14,1%, περίπου το 1/5 των Ελλήνων έχει ηλικία πάνω από 65 ετών (19,5%), ενώ ο πληθυσμός όσων είναι μεταξύ 15 και 39 ετών δεν ξεπερνά το 1/3 του πληθυσμού (32,7%).

Η συμμετοχή τους στον πληθυσμό της χώρας βαίνει συνεχώς αυξανόμενη όπως προκύπτει και από το παρακάτω Διάγραμμα 41, καθώς αυξήθηκε κατά 4,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1933 και κατά 2,8 μονάδες έναντι του 1998. Επιπρόσθετα, ο πληθυσμός των μεταναστών στις ηλικιακές ομάδες μέχρι 49 ετών έχει μεγαλύτερη συμμετοχή από την αντίστοιχη μέση συμμετοχή αυτών κυρίως κατά το τελευταίο έτος.

Διάγραμμα 41

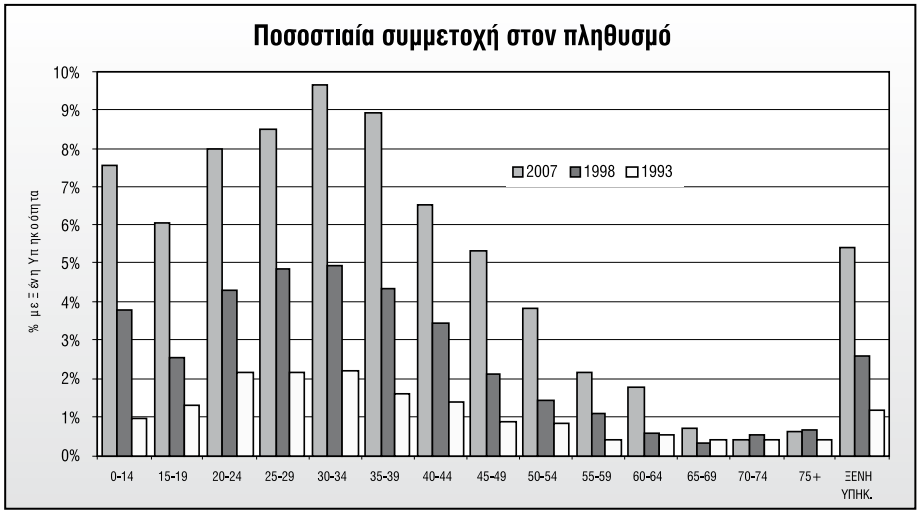

***Πηγή:** ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Στο εργατικό δυναμικό είναι ενταγμένοι συνολικά περί τους 330.650 μετανάστες (άνδρες και γυναίκες) των οποίων η ηλικία βρίσκεται εντός του παραγωγικού πληθυσμού, οι οποίοι αναλογούν περί τα 3/4 του εν λόγω πληθυσμού των μεταναστών (73,2%), ενώ η συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό της χώρας ανέρχεται στο

6,7%. Το εργατικό δυναμικό αυτών αποτελείται κυρίως από άνδρες καθώς το ποσοστό συμμετοχής τους πλησιάζει το 90,0% του παραγωγικού πληθυσμού αυτών, στις γυναίκες το ποσοστό συμμετοχής τους στον παραγωγικό πληθυσμό ανέρχεται στο 56,2% των μεταναστών γυναικών και αντιστοιχούν περίπου 4 γυναίκες σε κάθε 10 μετανάστες οι οποίοι είναι ενταγμένοι στο εργατικό δυναμικό της χώρας (38,0%). Οι αναλογίες για το ελληνικό εργατικό δυναμικό είναι μικρότερες καθώς αντιστοιχεί στο 68,0% του ελληνικού παραγωγικού πληθυσμού, στους άνδρες η αναλογία ανέρχεται στο 80,0% των ανδρών που βρίσκονται στην παραγωγική ηλικία, στις γυναίκες η αναλογία μειώνεται στο 55,8% όσων βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία είναι ενταγμένες στο εργατικό δυναμικό, ενώ αντιστοιχούν 4 γυναίκες σε κάθε 10 έλληνες που είναι ενταγμένοι στο εργατικό δυναμικό (41,4%).

Ανάλογη με την εξέλιξη της συμμετοχής του πληθυσμού των μεταναστών στον πληθυσμό της χώρας είναι και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού αυτών στο σύνολο της χώρας, Διάγραμμα 42, η αύξηση όμως είναι εντονότερη στο εργατικό δυναμικό καθώς αυτό αυξήθηκε κατά 5,25 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1933 και κατά 3,0 μονάδες έναντι του 1998. Μεγαλύτερη συμμετοχή από την αντίστοιχη μέση συμμετοχή του εργατικού δυναμικού διαπιστώνουμε στις ηλικιακές ομάδες μέχρι 44 ετών, κυρίως κατά το τελευταίο έτος.

Διάγραμμα 42

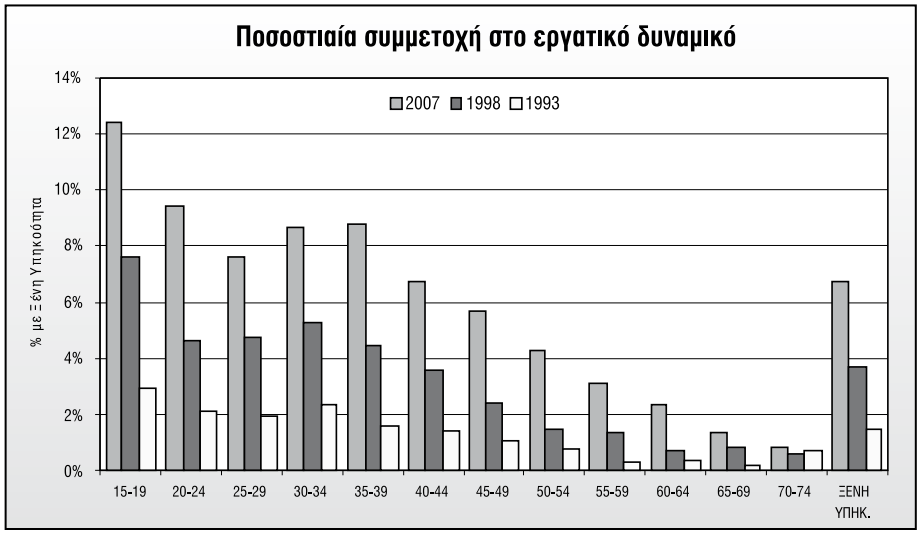

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Ο αριθμός των μεταναστών που απασχολούνται ανέρχεται σε 304.170 άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι αποτελούν πάνω από τα 2/3 του παραγωγικού πληθυσμού (67,3%), ενώ η συμμετοχή τους στους απασχολούμενους της χώρας ανέρχεται στο 7,1%. Η συμμετοχή των μεταναστών γυναικών ξεπερνά το 1/3 των απασχολούμενων

μεταναστών (35,3%) και είναι μικρότερη από την αντίστοιχη συμμετοχή των ελληνίδων γυναικών (39,2%).

Η αύξηση της συμμετοχής της απασχόλησης των μεταναστών είναι ακόμη εντονότερη έναντι αυτής του εργατικού δυναμικού καθώς αυτή αυξήθηκε κατά 5,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1933 και κατά 3,15 μονάδες έναντι του 1998, Διάγραμμα 43. Όπως και στο εργατικό δυναμικό μεγαλύτερη συμμετοχή από την αντίστοιχη μέση συμμετοχή των απασχολούμενων διαπιστώνουμε στις ηλικιακές ομάδες μέχρι 44 ετών, κυρίως κατά το τελευταίο έτος.

Διάγραμμα 43

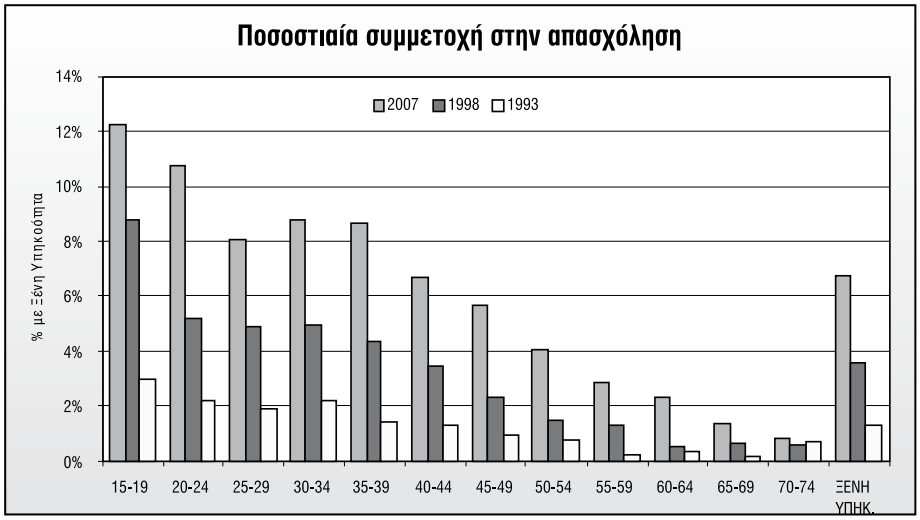

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Οι άνεργοι μετανάστες δεν ξεπερνούν τους 26.500 άνδρες και γυναίκες, ενώ το ποσοστό ανεργίας τους για πρώτη φορά πλησίασε το μέσο ποσοστό ανεργίας της χώρας, (8,0% στους μετανάστες έναντι 8,1% του μέσου της χώρας και των Ελλήνων). Οι άνεργοι μετανάστες αποτελούν το 6,7% του συνόλου των ανέργων της χώρας, ενώ 2 στους 3 άνεργους μετανάστες είναι γυναίκες. Η συμμετοχή των ανέργων μεταναστών γυναικών στο σύνολο των ανέργων μεταναστών ανέρχεται στο 69,1% αυτών ενώ η αντίστοιχη αναλογία των ανέργων ελληνίδων είναι στο 63,4%.

Διάγραμμα 44

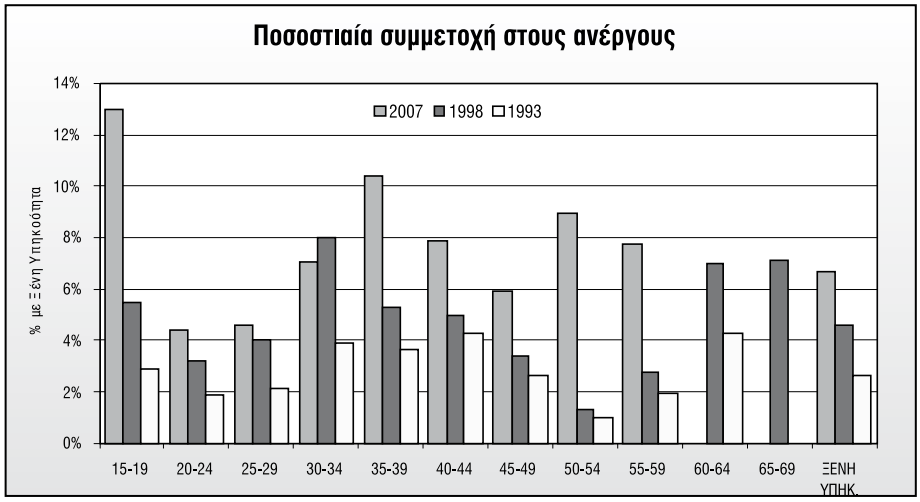

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007*

Το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών γυναικών ανέρχεται στο 14,5% του εργατικού δυναμικού αυτών και είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας των ελληνίδων (12,5%). Αντίθετα στους άνδρες το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών είναι μικρότερο από των ελλήνων (4,0% έναντι 5,0%).

Η αύξηση της συμμετοχής των ανέργων μεταναστών στο σύνολο των ανέργων της χώρας, Διάγραμμα 44, είναι μικρότερη έναντι της αντίστοιχης αύξησης του εργατικού δυναμικού των μεταναστών, καθώς αυξήθηκε κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 1933 και κατά 0,9 μονάδες έναντι του 1998.

5.2.2. Οι κυριότερες υπηκοότητες των μεταναστών

Πάνω από το ήμισυ των μεταναστών, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, έχουν Αλβανική υπηκοότητα καθώς αναλογούν περί τους 6 στους 10 μετανάστες σε όλες τις κατηγορίες του Πίνακα 7.

Δεύτερη μεγάλη κατηγορία μεταναστών αποτελούν όσοι προέρχονται από Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, Γεωργία, Ρωσία και Ουκρανία οι οποίοι αν και αποτελούν το 1/5 του πληθυσμού των μεταναστών, στις κατηγορίες του εργατικού δυναμικού αναλογούν στο 1/4 αυτών.

Τέλος, περί το 3,0% των μεταναστών συγκεντρώνουν οι προερχόμενοι από Πακιστάν και Κύπρο.

Σε επτά ακόμη υπηκοότητες δεν υπάρχουν άνεργοι μετανάστες, με αποτέλεσμα το Εργατικό δυναμικό να είναι ίσο με τους απασχολούμενους. Στις εν λόγω χώρες συμπεριλαμβάνονται οι Φιλιππίνες, η Αίγυπτος και η Αρμενία από την κατηγορία των πτωχών χωρών, καθώς και οι Η.Π.Α., η Μεγάλη Βρετανία και η Κύπρος.

Πίνακας 7: Οι κυριότερες υπηκοότητες των μεταναστών κατά κατηγορία, 2007

	Πληθυσμός	Πληθυσμός 15 & άνω	Εργατικό Δυναμικό	Απασχόληση	Άνεργοι	Μη Ενεργοί
Αλβανία	352,780	262,408	186,76	172,597	14,159	75,652
Βουλγαρία	26,593	24,995	20,72	19,002	1,722	4,271
Ρουμανία	22,982	20,354	15,93	14,844	1,086	4,424
Πολωνία	19,181	14,809	11,152	10,449	703	3,657
Γεωργία	18,728	16,337	12,645	10,665	1,970	3,702
Ρωσία	17,239	15,210	10,471	9,410	1,061	4,739
Ουκρανία	15,142	13,521	10,461	9,613	848	3,060
Πακιστάν	9,154	9,051	8,910	8,585	325	0,141
Κύπρος	9,137	9,137	1,819	1,046	763	7,328
Αρμενία	6,669	5,162	3,901	3,901	-	1,261
Μεγάλη Βρετανία	6,513	6,073	2,884	2,884	-	3,189
Γερμανία	5,491	5,386	2,765	2,280	475	2,631
Ιράκ	4,921	4,410	3,459	2,566	883	0,961
Ινδία	3,011	2,270	1,749	1,528	221	0,521
Η.Π.Α Αμερικής	2,612	2,326	1,171	1,171	-	1,155
Αίγυπτος	2,538	2,537	2,011	2,011	-	0,526
Φιλιππίνες	2,488	2,488	2,412	2,412	-	0,076
Τουρκία	1,978	1,753	1,298	786	512	0,455
Αυστραλία	815	815	671	671	-	0,144
΄Αλλες Χώρες	52,738	44,596	29,51	27,746	1,759	15,091
Σύνολο	580,709	463,638	330,65	304,167	26,487	132,984
Συμμετοχή (%)	5,40	5,04	6,72	6,73	6,65	3,10

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 (Β΄ τριμήνου).*

5.2.3. Οι εξελίξεις του εργατικού δυναμικού ανά ηλικιακές ομάδες

Η εξέλιξη της ηλικιακής κατανομής του εργατικού δυναμικού των μεταναστών δεν διαφέρει από την αντίστοιχη εξέλιξη της κατανομή του ελληνικού, καθώς μειώνεται η συμμετοχή των ηλικιακών ομάδων των μεταναστών μέχρι 34 ετών ενώ αυξάνεται στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες από 35 μέχρι 59 ετών, σε σχέση κυρίως με το 1998. Η διαφορά από το ελληνικό εργατικό δυναμικό έγκειται στην διατήρηση του ποσοστού συμμετοχής των Ελλήνων στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 34 ετών, ενώ στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες η εξέλιξη είναι παρόμοια, Διαγράμματα 45 & 46.

Διάγραμμα 45

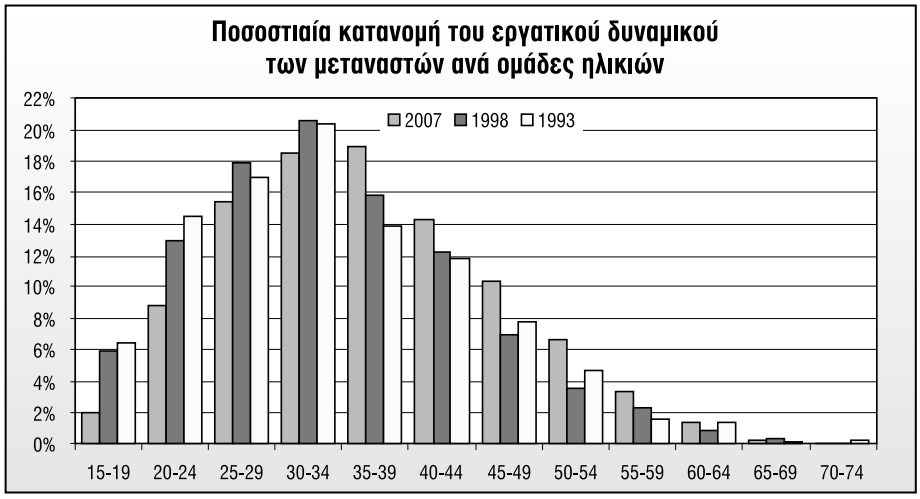

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Διάγραμμα 46

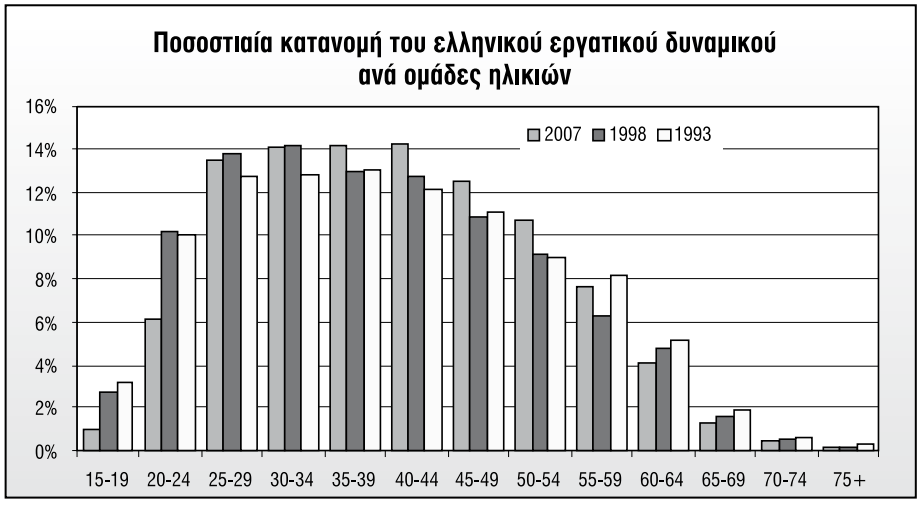

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Οι ως άνω παρατηρήσεις για την εξέλιξη της κατανομής στις ηλικιακές ομάδες του εργατικού δυναμικού μεταναστών και Ελλήνων ισχύουν και για την απασχόληση αυτών, Διαγράμματα 47 & 48. Επιπρόσθετα τόσο στο εργατικό δυναμικό όσο και στους απασχολούμενους, οι 8 από τους 10 μετανάστες βρίσκονται στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 49 ετών, ενώ στους ΄Ελληνες η ίδια αναλογία βρίσκεται στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 54 ετών.

Διάγραμμα 47

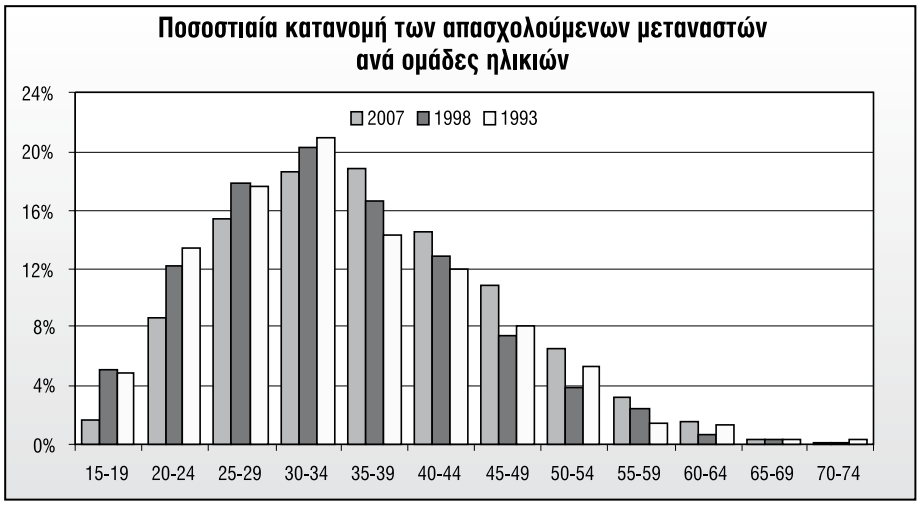

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Διάγραμμα 48

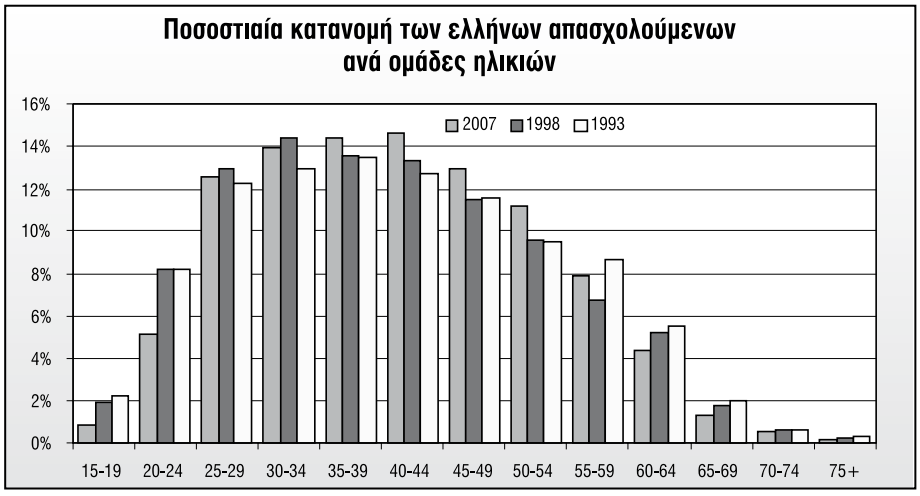

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Όσον αφορά την εξέλιξη της κατανομής των ανέργων κατά ηλικιακές ομάδες, αυτή δεν παρουσιάζει διαφορές μεταξύ μεταναστών και Ελλήνων ανέργων καθώς μειώνεται η συμμετοχή των ανέργων μέχρι 25 ετών και αυξάνεται στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, Διαγράμματα 49 & 50, με εξαίρεση στους μετανάστες την ηλικιακή ομάδα κυρίως των 30-34 ετών όπου μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής. Στους μετανάστες ανέργους λίγο πάνω από το 1/4 αυτών είναι νέοι ηλικίας από 20 μέχρι 29 ετών, ενώ στις αντίστοιχες ηλικίες οι άνεργοι Έλληνες αποτελούν το 41,7%.

Διάγραμμα 49

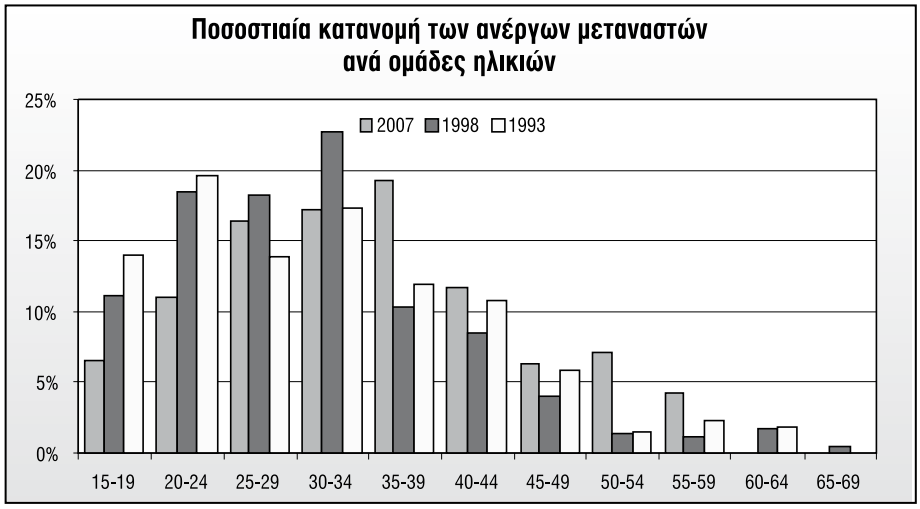

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Διάγραμμα 50

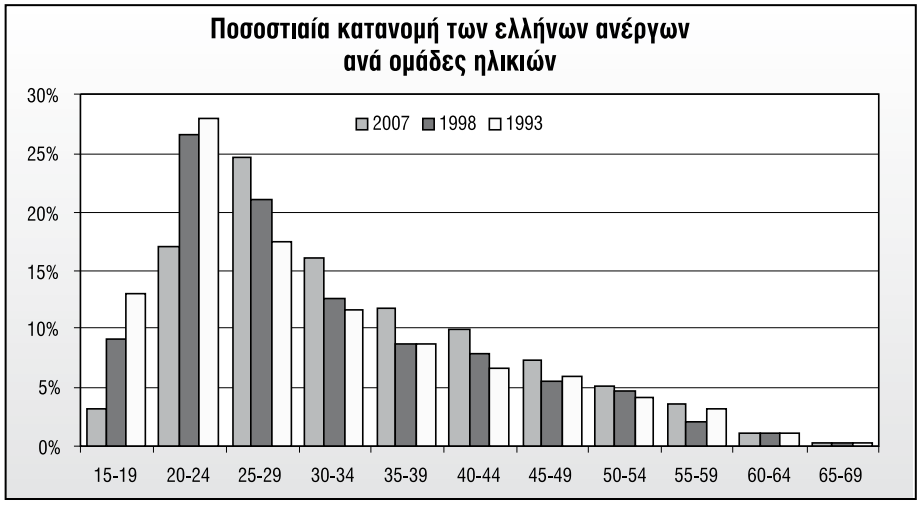

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Το μέσο ποσοστό ανεργίας των μεταναστών το 2007 πλησίασε για πρώτη φορά το αντίστοιχο ποσοστό των ελλήνων, Διάγραμμα 51. Μικρότερο έναντι των ελλήνων είναι το ποσοστό ανεργίας κυρίως στις ηλικιακές ομάδες των μεταναστών από 20 μέχρι 34 ετών, παραπλήσιο ποσοστό ανεργίας με αυτό των ελλήνων έχουν οι ηλικιακές ομάδες μεταξύ 40 και 49 ετών καθώς και ο νέοι μέχρι 19 ετών, ενώ μεγαλύτερο από το ποσοστό των ελλήνων έχουν οι ηλικιακές ομάδες 35-39 ετών και άνω των 50 ετών. Το ποσοστό ανεργίας των νέων μέχρι 29 ετών είναι 1,3 φορές μεγαλύτερο από το μέσο ποσοστό ανεργίας στους μετανάστες και 2,2 φορές μεγαλύτερο από το μέσο ποσοστό ανεργίας στους έλληνες.

Το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών από το 2003 μέχρι το 2006 εμφανίζεται μικρότερο από το ποσοστό ανεργίας του ελληνικού εργατικού δυναμικού, σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια όπου ήταν μεγαλύτερο.

Διαχρονικά το ποσοστό ανεργίας στους μετανάστες μειώνεται στις ηλικιακές ομάδες από 20 μέχρι 49 ετών, αυξάνεται στις ηλικίες άνω των 50 ετών ενώ παραμένει στα επίπεδα του 1998 για τις ηλικιακές ομάδες 15-19 ετών και 35-39 ετών, Διάγραμμα 52.

Διάγραμμα 51

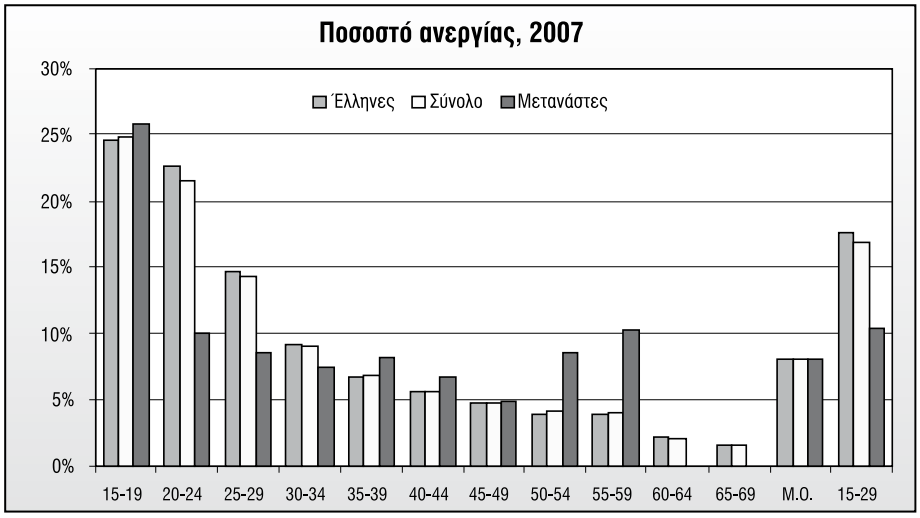

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007.*

Διάγραμμα 52

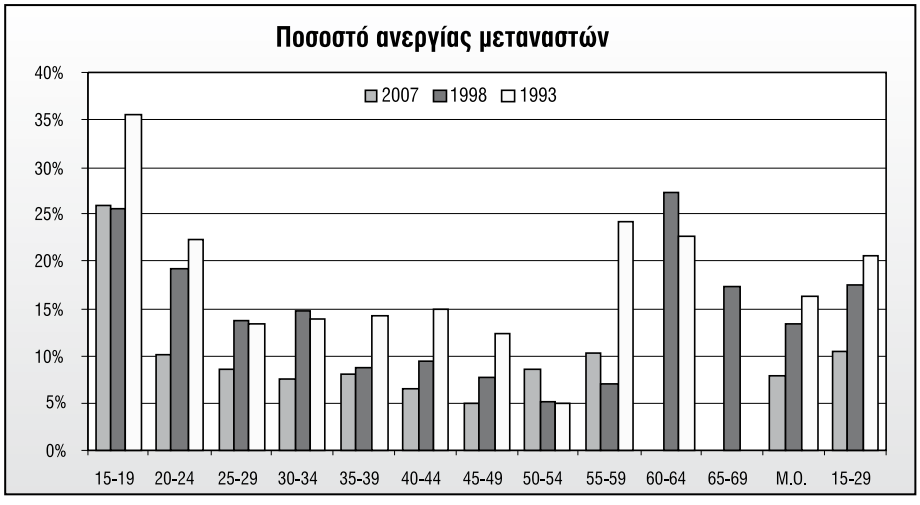

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας στους έλληνες διαχρονικά μειώνεται στις ηλικιακές ομάδες από 15 μέχρι 24 ετών. Στις ηλικιακές ομάδες από 35 μέχρι 64 ετών είναι παραπλήσιο με το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας του 1993 ενώ στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 34 ετών μειώνεται μόνο ως προς το ποσοστό ανεργίας του 1998, Διάγραμμα 53.

Διάγραμμα 53

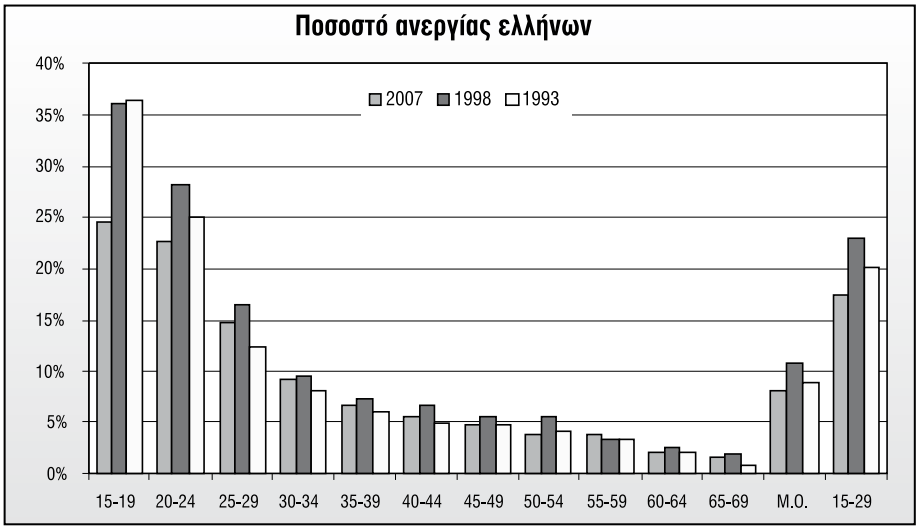

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993, 1998 & 2007.*

5.2.4. Οι μεταβολές του πληθυσμού σε σχέση με το 1998

Ο συνολικός πληθυσμός των μεταναστών σε σχέση με το 1998 αυξήθηκε περί τις 290.190 άνδρες και γυναίκες, αύξηση που εμφανίζεται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Αντίθετα, ο ελληνικός πληθυσμός παρουσιάζει αύξηση συνολική μόλις κατά 80.780 άτομα καθώς μειώθηκε ο νεανικός πληθυσμός, οι νέοι από 15 μέχρι 29 ετών και ο πληθυσμός της ηλικιακής ομάδας των 60-64 ετών, ενώ αυξάνεται ο πληθυσμός των υπόλοιπων ηλικιών, (30-59 ετών κατά 350.730 άτομα και κυρίως οι άνω των 70 ετών κατά 380.480 άτομα), Πίνακας 8.

Οι διαφορετικές αλλαγές στις ηλικιακές ομάδες που συντελέστηκαν σε έλληνες και μετανάστες έχουν ως αποτέλεσμα την μείωση των ελλήνων και την αύξηση των μεταναστών αντίστοιχα στον παραγωγικό πληθυσμό (15-64 ετών).

Όσον αφορά τις μεταβολές στο εργατικό δυναμικό και τους απασχολούμενους έναντι του 1998, διαπιστώνουμε ότι στους μετανάστες αυξάνεται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες με εξαίρεση των 15-19 ετών, ενώ στους έλληνες αυξάνεται στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 59 ετών και μειώνεται στις υπόλοιπες.

Ο παραγωγικός πληθυσμός τόσο των μεταναστών όσο και των ελλήνων, στο εργατικό δυναμικό και στους απασχολούμενους, αυξάνεται ενώ οι μετανάστες συμμετέχουν σε ποσοστό 39,4% και 31,4% αντίστοιχα ανά κατηγορία στην συνολική αύξηση του παραγωγικού πληθυσμού. Στις ηλικίες μεταξύ 25 και 59 ετών όπου αυξήθηκε ο πληθυσμός των ελλήνων στο εργατικό δυναμικό και την απασχόληση, η συμμετοχή των μεταναστών μειώνεται στο 22,7,0% περίπου της συνολικής αύξησης και για τις δύο κατηγορίες. Η συμμετοχή των μεταναστών στις μεταβολές είναι εντονότερη, μεγαλύτερη του μέσου, στις ηλικιακές ομάδες από 25 μέχρι 34 ετών.

Στην μεταβολή των ανέργων σε σχέση με το 1998, οι έλληνες άνεργοι μειώνονται ενώ αυξάνεται ο αριθμός των ανέργων στους μετανάστες, ενώ η μείωση των ελλήνων ανέργων οφείλεται κυρίως στις ηλικίες των 15-29 ετών.

Πίνακας 8: Οι μεταβολές Ελλήνων και Μεταναστών 1998 - 2007

	Πληθυσμός		Εργατικό Δυναμικό		Απασχόληση		Άνεργοι	
	Ελληνική	Ξένη	Ελληνική	Ξένη	Ελληνική	Ξένη	Ελληνική	Ξένη
0-14	-218.489	51.837						
15-19	-190.501	15.498	-71.458	-3.058	-40.322	-2.310	-31.136	-748
20-24	-140.042	16.833	-162.544	7.472	-101.597	8.710	-60.947	-1.238
25-29	-8.607	30.034	21.028	21.087	28.557	20.823	-7.528	264
30-34	-3.997	40.900	30.594	26.858	29.771	27.411	822	-554
35-39	57.136	42.017	85.952	36.343	83.321	33.542	2.631	2.801
40-44	80.459	29.309	99.091	26.859	99.219	25.652	-129	1.207
45-49	73.380	26.447	101.849	22.901	100.969	22.117	878	784
50-54	65.668	18.747	93.645	15.915	96.922	14.346	-3.277	1.570
55-59	78.083	8.103	76.304	7.222	72.181	6.361	4.123	861
60-64	-33.039	7.106	-21.024	2.982	-19.709	3.379	-1.315	-398
65-69	-59.752	1.842	-12.258	232	-11.866	332	-392	-101
70-74	134.299	-12	-1.372	43	-1.595	43	223	0
75+	246.182	1.470	47	-129	47	-129	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	**80.780**	**290.131**	**239.854**	**164.727**	**335.898**	**160.277**	**-96.047**	**4.448**
15-64	-21.460	234.994	**253.437**	**164.581**	**349.312**	**160.031**	**-95.878**	**4.549**
15-29	**-339.150**	**62.365**	**-212.974**	**25.501**	**-113.362**	**27.223**	**-99.611**	**-1.722**

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1998, 2007 (Β΄ τριμήνου).*

5.2.5. Η απασχόληση των μεταναστών

Η απασχόληση των μεταναστών στην χώρα μας αναφέρεται κυρίως στην μισθωτή απασχόληση (89,2% έναντι 62,3% των Ελλήνων), ως αυτοαπασχολούμενοι εργάζεται το 6,7% αυτών, το 2,2% είναι εργοδότες και 1,9% ανήκει στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη. Το ποσοστό των προσωρινά απασχολούμενων μεταναστών ανέρχεται στο 16,5% των μισθωτών και είναι μεγαλύτερο κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες έναντι των Ελλήνων προσωρινά απασχολούμενων. Οι μισθωτοί αλλοδαποί αναλογούν στο 9,4% του συνόλου των μισθωτών και οι προσωρινά απασχολούμενοι στο 13,9% του αντίστοιχου συνόλου.

Με μορφή μερικής απασχόλησης εργάζεται το 7,9% των μεταναστών, ποσοστό μεγαλύτερο κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες έναντι αυτό των Ελλήνων.

Το μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων μεταναστών εντοπίζεται σε όσους έχουν τελειώσει δευτεροβάθμια εκπαίδευση 61,3%, το 16,5% έχει τριτοβάθμια εκπαίδευση, 21,1% έχει τελειώσει πρωτοβάθμια εκπαίδευση και 1,0% δεν έχει πάει καθόλου σχολείο. Τα αντίστοιχα ποσοστά στους έλληνες είναι 42,8%, 36,3%, 20,5% και 0,3%.

Πάνω από τα 3/4 των απασχολούμενων μεταναστών σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ Τριμήνου, εργάζονται σε 4 κλάδους της οικονομίας, (Κατασκευές, Μεταποιητική Βιομηχανία, Ιδιωτικά νοικοκυριά και Ξενοδοχεία & Εστιατόρια), ενώ ένα 13,5% σε δύο ακόμη κλάδους (Γεωργίας κλπ και Εμπορίου) με αποτέλεσμα οι 9 στους 10 απασχολούμενους μετανάστες να εργάζονται στους παραπάνω έξη κλάδους, Πίνακας 9.

Το 70,0% όσων απασχολούνται στον κλάδο των Ιδιωτικών νοικοκυριών είναι μετανάστες ενώ υψηλή είναι η συμμετοχή τους και στον κλάδο των Κατασκευών με πάνω από το 1/4 των απασχολούμενων σε αυτόν.

Πίνακας 9: Η απασχόληση των μεταναστών κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας	Συμμετοχή στην απασχόληση της χώρας (%)	Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης (%)
Α. Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	2,9	4,9
Β. Αλιεία	3,8	0,2
Γ. Ορυχεία και λατομεία	1,4	0,1
Δ. Μεταποιητικές βιομηχανίες	8,0	14,8
Ε. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος κλπ	1,6	0,2
ΣΤ. Κατασκευές	27,4	35,5
Ζ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	3,3	8,6
Η. Ξενοδοχεία και εστιατόρια	10,1	10,6
Θ. Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	2,1	1,8
Ι. Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,4	0,2
Κ. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας κλπ	3,4	3,3
Λ. Δημόσια διοίκηση και άμυνα κλπ	0,4	0,5
Μ. Εκπαίδευση	0,7	0,7
Ν. Υγεία και κοινωνική μέριμνα	1,4	1,1
Ξ. Άλλες δραστηριότητες	3,2	1,7
Ο. Ιδιωτικά νοικοκυριά	70,1	15,8
Π. Ετερόδικοι οργανισμοί και όργανα	-	-
Ξένη Υπηκοότητα	6,7	100

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 (Β΄ τριμήνου).*

Πάνω από το ήμισυ των μεταναστών απασχολούνται στην περιφέρεια Αττικής, σημαντικό μερίδιο έχει και η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας ενώ με πολύ μικρό ποσοστό συμμετέχουν οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και του Βορείου Αιγαίου, Πίνακας 10.

Ποσοστό μεγαλύτερο από την μέση αναλογία των απασχολούμενων μεταναστών έχουν οι περιφέρειες Αττικής, Ιόνια Νησιά και Στερεά Ελλάδα, ίσο με το μέσο της χώρας η περιφέρεια της Κρήτης και μικρότερο οι περιφέρειες Ανατολική Μακεδονία & Θράκη και η Δυτική Μακεδονία.

Πίνακας 10: Η απασχόληση των μεταναστών κατά Περιφέρεια

Περιφέρειες	Συμμετοχή στην απασχόληση της Περιφέρειας/Χώρας (%)	Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης (%)
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	2,3	1,8
Κεντρική Μακεδονία	5,3	13,2
Δυτική Μακεδονία	1,6	0,6
Ηπειρος	4,2	1,8
Θεσσαλία	4,0	3,9
Ιόνια Νησιά	7,8	2,3
Δυτική Ελλάδα	4,0	3,7
Λ Στερεά & Εύβοια	7,1	5,3
Αττική	9,9	54,5
Πελοπόννησος	5,6	4,6
Βόρειο Αιγαίο	2,8	0,7
Νότιο Αιγαίο	4,4	1,8
Κρήτη	6,7	5,9
Ξένη Υπηκοότητα	6,7	100

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 (Β΄ τριμήνου).*

Ο κλάδος των κατασκευών (06S) συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μερίδιο στην απασχόληση των μεταναστών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, με εξαίρεση το Βόρειο Αιγαίο όπου αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο κλάδο μετά τα Ξενοδοχεία & Εστιατόρια (08H) που συγκεντρώνει το ήμισυ των απασχολούμενων μεταναστών, Πίνακας 11 .

Ο κλάδος της Γεωργίας, κτηνοτροφίας κλπ (01A) συγκεντρώνει αντίστοιχα το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο στην απασχόληση των μεταναστών μετά τις κατασκευές, στις περιφέρειες Ηπείρου, Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και Πελοποννήσου.

Στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Κεντρικής Μακεδονίας και Θεσσαλίας δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο μετά τις κατασκευές συγκεντρώνει ο κλάδος της Μεταποιητικής βιομηχανίας & βιοτεχνίας (04D).

Στις περιφέρειες των Ιονίων νήσων, Δυτικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδας, Νοτίου Αιγίου και Κρήτης, δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο μετά τις κατασκευές συγκεντρώνει ο κλάδος των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων (08H), ενώ στην Αττική ο κλάδος των Ιδιωτικών νοικοκυριών (16O).

Πίνακας 11: Ποσοστιαία συμμετοχή της απασχόλησης των μεταναστών στους κυριότερους κλάδους της οικονομίας ανά περιφέρεια

Κλάδοι / Περιφέρεια	01A	04D	06S	07Z	08H	16O
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	23,0	11,2	29,8	4,5	10,8	10,7
Κεντρική Μακεδονία	3,2	18,3	36,0	9,0	11,5	13,0
Δυτική Μακεδονία		19,1	32,3		24,4	7,7
Ηπειρος	31,3	4,0	33,2	7,6	6,3	10,4
Θεσσαλία	10,6	15,2	49,8	4,1	6,0	12,6
Ιόνια Νησιά	6,8	4,3	35,7	4,1	32,3	8,2
Δυτική Ελλάδα	5,5	13,7	33,7	6,1	16,6	12,3
Λ Στερεά & Εύβοια	17,5	22,8	33,5	11,6	4,4	5,0
Αττική	0,6	15,9	34,1	9,0	8,5	20,7
Πελοπόννησος	17,6	9,8	36,3	13,0	10,7	7,5
Βόρειο Αιγαίο		12,4	31,7	6,9	49,0	
Νότιο Αιγαίο			40,8	15,9	22,5	5,5
Κρήτη	11,3	5,9	41,0	4,1	16,5	9,4
Ξένη Υπηκοότητα	4,9	14,8	35,5	8,6	10,6	15,8

Κλάδοι: 01Α Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία, 04D Μεταποιητικές βιομηχανίες, 06S Κατασκευές, 07Z Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, 08Η Ξενοδοχεία & Εστιατόρια, 16Ο Ιδιωτικά νοικοκυριά.

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 (Β΄ τριμήνου).*

Τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών τόσο στην επίσημη όσο και στην ανεπίσημη αγορά εργασίας[6] αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο προσβασιμότητας των μεταναστών και ιδιαίτερα των μεταναστριών στην Ελληνική αγορά εργασίας. Προβλέπεται δε ότι η τάση αυτή θα παραμείνει σταθερή στο άμεσο μέλλον τουλάχιστον για τους μετανάστες και τις μετανάστριες της πρώτης γενιάς[7]. Ταυτόχρονα όμως αποδεικνύεται ότι αυτό το υψηλό επίπεδο προσβασιμότητας των μεταναστών στην αγορά εργασίας δεν έχει συνοδευτεί από μια ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική νομιμοποίησης της διαμονής και εργασίας όλου του μεταναστευτικού πληθυσμού.

6. *Η στατιστική αποτύπωση περιλαμβάνει μέρος της νόμιμης απασχόλησης των μεταναστών η οποία αναφέρεται στο 50,0% του συνόλου των μεταναστών που διαμένουν και εργάζονται στην Ελλάδα.*

7. *Απ. Καψάλης (Επιμ): Αδήλωτη απασχόληση και νομιμοποίηση των μεταναστών στην Ελλάδα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα 2007 σελ 18.*

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι την περίοδο που η Ελλάδα καθίσταται χώρα υποδοχής, κατά κύριο λόγο, ανειδίκευτης εργασίας μεταναστών, 1,0% του ενεργού ελληνικού πληθυσμού τον χρόνο στις πιο παραγωγικές ηλικίες, με υψηλά προσόντα εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, μεταναστεύουν στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Βορείου Αμερικής[8].

8. *Σύμφωνα με σχετικές εκτιμήσεις 550.000 Έλληνες μετανάστευσαν στο εξωτερικό την περίοδο 1998-2007, προκειμένου να απασχοληθούν σε εργασίες υψηλής επαγγελματικής εξειδίκευσης, αφού, λόγω του μέσου και του καθυστερημένου τεχνολογικά επιπέδου ανάπτυξης, δεν μπορούν να απορροφηθούν από την ελληνική οικονομία. (SOPEMI, 2008).*

ΜΕΡΟΣ 6

Αξιολόγηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης

Αξιολόγηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης[9]

6.1. Το θεωρητικό πλαίσιο

Κατά την τελευταία δεκαπενταετία σε πολλές χώρες, τουλάχιστον στο επίπεδο διατύπωσης των προθέσεων άσκησης της πολιτικής, υπήρξε **μία αυξανόμενη επικέντρωση στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης** καθώς οι διεθνείς οργανισμοί συστήνουν τη μετατόπιση από τα παθητικά προς τα ενεργητικά μέτρα απασχόλησης (OECD, 1994α). Σύμφωνα με αυτές τις εκτιμήσεις, **οι πολιτικές απασχόλησης κατά την περίοδο 1974-1990** κυριαρχούνταν από τις πολιτικές μείωσης της προσφοράς εργασίας (πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, ενίσχυση επιδομάτων ανεργίας και προσλήψεις ανέργων στο δημόσιο) και ταυτόχρονα, τις πολιτικές ενίσχυσης της ζήτησης εργασίας από τις επιχειρήσεις διαμέσου της σύνδεσης των επιδοτήσεων για νέες επενδύσεις με τον αριθμό των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούσαν ή με την επιδότηση του μισθολογικού κόστους εφόσον προσλάμβαναν κάποια άτομα ανεξάρτητα από τις επενδύσεις που πραγματοποιούσαν.

Μέχρι και τη δεκαετία του 1980 όταν άρχισε να εγκαταλείπεται σταδιακά η οικονομική πολιτική κεϋνσιανής έμπνευσης, ο ρόλος των πολιτικών απασχόλησης αναφερόταν στην υποστήριξη των μεταβολών στον οικονομικό κύκλο με το να λειτουργούν αποτρεπτικά κατά την καθοδική του φάση και ανασχετικά στον πληθωρισμό κατά την ανοδική του φάση υποστηρίζοντας, γενικότερα, τη διαρθρωτική αλλαγή στην οικονομία (Καραμεσίνη Μ.,2005α:39). Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση η διαρθρωτική ανεργία προέρχεται, είτε από τις ακαμψίες της αγοράς εργασίας που οδηγούν σε μισθούς υψηλότερους αυτών της ανταγωνιστικής ισορροπίας, είτε από την αναντιστοιχία των γνώσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με τις απαιτήσεις της ζήτησης εργασίας (Σκουτέλης Γ., 1997, Δεδουσόπουλος Α., 2000, Καραμεσίνη Μ., 2005α:39).

Σε γενικές γραμμές **η συζήτηση για το ρόλο και τις λειτουργίες των πολιτικών απασχόλησης,** ανεξάρτητα αν διεξάγεται στο πολιτικό ή το επιστημονικό πλαίσιο, περιστρέφεται γύρω από τρεις άξονες: α) Οι πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της τεχνολογικής ανεργίας, β) οι

9. Το παρόν κείμενο κατά ένα μεγάλο μέρος αποτελεί σύνοψη του πρώτου μέρους της έκδοσης του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: Δημουλάς Κ.-Μιχαλοπούλου Κ., (2008), Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στους Νομούς Άρτας, Θεσπρωτίας, Πρεβέζης, Λαρίσης και Φθιώτιδας, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.

πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις για τη διαχείριση των επιπτώσεων στην απασχόληση που προκαλούνται από τις οικονομικές αναδιαρθρώσεις και γ) οι πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις αντιμετώπισης των δυσλειτουργιών που προκαλούνται στην πορεία εξέλιξης του οικονομικού κύκλου της οικονομίας αναφορικά με την αποτελεσματική αξιοποίηση του συντελεστή εργασία.

Η πρώτη αντίληψη που αναφέρεται στην τεχνολογική ανεργία στηρίζεται στην υπόθεση ότι η τεχνολογία καθώς εξελίσσεται και εντάσσεται στην παραγωγική διαδικασία εκτοπίζει όλο και περισσότερο τη ζωντανή εργασία με αποτέλεσμα να δημιουργείται «περιττή» εργασία η οποία και θα πρέπει να διοχετευθεί σε άλλες δραστηριότητες. Ως αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών υποστηρίζεται ότι απαιτείται η διαρκής κινητικότητα και αναπροσαρμογή των εργαζομένων στα δεδομένα που διαμορφώνουν οι τεχνολογικές καινοτομίες δηλαδή σε ένα αβέβαιο και διαρκώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικό, οικονομικό και εργασιακό περιβάλλον όπου απαιτείται ένα ευέλικτο και ευπροσάρμοστο εργατικό δυναμικό. **Εδώ ο ρόλος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης αναφέρεται κυρίως στη διευκόλυνση της κινητικότητας και της προσαρμογής των εργαζομένων στις απαιτήσεις των τεχνολογικών αλλαγών.**

Ο δεύτερος άξονας προσδιορισμού των αντιλήψεων για τις πολιτικές απασχόλησης, όπως ήδη αναφέρθηκε **συνδέεται με τις αναδιαρθρώσεις**. Οι αναδιαρθρώσεις δεν συνδέονται μόνο με τις τεχνολογικές μεταβολές αλλά πρώτιστα με τις μεταβολές στο ευρύτερο περιβάλλον των επιχειρήσεων, όπως είναι οι όροι ανταγωνισμού με την άρση ή την ενίσχυση των περιορισμών στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές ομοειδών προϊόντων, οι προδιαγραφές ασφάλειας, ποιότητας και προστασίας του περιβάλλοντος, η φορολογική πολιτική και άλλα ρυθμιστικά μέτρα που ενδέχεται να οδηγήσουν σε μεταβολή της οργανωτικής δομής των επιχειρήσεων και των εργασιακών δραστηριοτήτων.

Οι αναδιαρθρώσεις που έχουν γίνει στην Ευρώπη, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, διακρίνονται, κυρίως, σε δύο φάσεις: **Η πρώτη φάση** των αναδιαρθρώσεων συνδέθηκε με το κύμα αποβιομηχάνισης που συντελέστηκε κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990 με την παύση παραγωγικών δραστηριοτήτων και την εισαγωγή των προϊόντων, που μέχρι τότε παράγονταν από την εγχώρια οικονομία, από τις χώρες του «τρίτου κόσμου». **Η δεύτερη φάση** των αναδιαρθρώσεων που συντελείται κυρίως από το 2000 και μέχρι σήμερα, συνδέεται με το κύμα των ιδιωτικοποιήσεων και την ανάπτυξη ιδιωτικών επιχειρήσεων ή και κανόνων αγοράς εκεί που πριν επικρατούσαν κρατικά μονοπώλια ή ολιγοπώλια (μεταφορές, επικοινωνίες, υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες), καθώς επίσης με τη μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων σε κοντινές χώρες ή περιοχές της Ευρώπης και την υποκατάστασή τους από δραστηριότητες του τομέα των υπηρεσιών.

Οι αναδιαρθρώσεις που συντελέστηκαν κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένες και η αποβιομηχάνιση αρκετών περιοχών με υψηλή συγκέντρωση μισθωτών εργαζομένων είχε ως αποτέλεσμα την έξαρση της ανεργίας και την εκδήλωση κοινωνικών εντάσεων που αρκετές φορές οδήγησαν σε κοινωνική αποδιάρθρωση ολόκληρων περιοχών. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων απασχόλησης που προκλήθηκαν από τις αναδιαρθρώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, καθιερώθηκαν αρκετά προγράμματα κοινωνικής πολιτικής όπως είναι οι πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, οι διεύρυνση των επιδομάτων ανεργίας και η απασχόληση μεγάλου αριθμού ανέργων στο δημόσιο και τον κοινωνικό τομέα της οικονομίας[10]. **Ο ρόλος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, στο πλαίσιο των πολιτικών αναδιάρθρωσης, εστιάζεται, επίσης, στη διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στα νέα δεδομένα του παραγωγικού και εργασιακού τους περιβάλλοντος.**

Ο τρίτος άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι αντιλήψεις για τις πολιτικές απασχόλησης επικεντρώνεται στην οικονομική προσέγγιση με τη στενή έννοια του όρου και ειδικότερα στην αντίληψη για τον οικονομικό κύκλο, τις δυσαρμονίες στην ισορροπία των καμπυλών προσφοράς και ζήτησης εργασίας και στο ρόλο των πολιτικών απασχόλησης στην αντιμετώπιση των παρεκκλίσεων από την ομαλή εξέλιξη του οικονομικού κύκλου.

Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, η σταθερότητα των τιμών και ο ισορροπημένος προϋπολογισμός, συμβάλουν στη διατήρηση των επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα και αυτό επηρεάζει τις αποδόσεις της αγοράς εργασίας μέσω δύο τουλάχιστον καναλιών: **α)** με την ενίσχυση των επενδύσεων και της συσσώρευσης του κεφαλαίου που αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας και τον όγκο της απασχόλησης και **β)** καθώς η αύξηση των επενδύσεων διευκολύνεται από την πτώση των πραγματικών επιτοκίων, αυξάνεται η διάχυση της καινοτομίας η οποία διευρύνει ακόμα περισσότερο την παραγωγικότητα της εργασίας. Η τελευταία τροφοδοτεί ακόμα περισσότερο την απασχόληση αλλά και τις αναπτυξιακές επιδόσεις της οικονομίας γενικότερα. Από αυτή την οπτική, ο ρόλος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης συζητείται στο πλαίσιο του οικονομικού μοντέλου της γενικής ισορροπίας όπου οι πολιτικές απασχόλησης συνδέονται με το κόστος συναλλαγής (transaction costs) και τις εξωτερικές επιδράσεις (externalities) στον οικονομικό κύκλο. Αυτή την άποψη προτείνει, επίσης, ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) και κατά βάση ακολουθούν οι χώρες μέλη του κατά την τελευταία 20ετία. Πρόκειται για μία αντίληψη κατά την οποία, παρά την ρητορεία περί της πρωτεύουσας σημασίας των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης,

10. Ειδικότερα στην Ελλάδα, ο κλάδος με τη μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης κατά την πενταετία 2000-2005 ήταν αυτός που ορίζεται ως «άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες» στον οποίο περιλαμβάνονται οι λογιστικές εργασίες, τα κέντρα εξυπηρέτησης πελατών (call-centres) δραστηριότητες συμβουλευτικής των επιχειρήσεων κ.ά. (κλάδος 74), οι κατασκευές, η εκπαίδευση, το λιανικό εμπόριο και η δημόσια διοίκηση, (Storie D.,2006:32).

ο ρόλος που οι τελευταίες καλούνται να διαδραματίσουν είναι στην πραγματικότητα επικουρικός στα προτάγματα της οικονομικής πολιτικής.

Από το 1994 και μέχρι σήμερα η στρατηγική απασχόλησης του Ο.Ο.Σ.Α. συνιστά την εφαρμογή μίας μακροοικονομικής πολιτικής τέτοιας που θα μπορούσε να ενθαρρύνει την οικονομική μεγέθυνση σε άμεση συνάρτηση με τις διαρθρωτικές πολιτικές ενίσχυσης της αειφορίας, δηλαδή να είναι αντιπληθωριστική. Σ' αυτό το πλαίσιο αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στην ευελιξία των μισθών και των εργασιακών καθηκόντων, την αναδιάρθρωση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (OECD,1994a, OECD, 2006:24).

Σ' αυτό το πλέγμα πολιτικών για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης γίνονται αντιληπτές ως ένα **επικουρικό σύνολο μέτρων που προσανατολίζεται προς την ενίσχυση της προσφοράς εργασίας με την ανάδειξη των στρατηγικών ενεργοποίησης των ατόμων εργάσιμης ηλικίας και τη διεύρυνση των ευκαιριών απασχόλησης ειδικών ομάδων του πληθυσμού** όπως είναι οι νέοι, οι γυναίκες οι μακροχρόνια άνεργοι, μετανάστες και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, παρεμβαίνοντας κυρίως στο σκέλος της διαρθρωτικής ανεργίας και της ανεργίας τριβής αφού θεωρείται λίγο ως πολύ δεδομένη η ζήτηση εργασίας[11]. Το παραπάνω πλαίσιο καθορίζει το εύρος των πολιτικών απασχόλησης και ειδικότερα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. Με βάση αυτή τη θεώρηση επιδιώκεται, κυρίως, η αναδιάταξη της σχέσης μεταξύ των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και των πολιτικών κοινωνικής προστασίας των ανέργων (επιδόματα ανεργίας, απασχόληση στο δημόσιο και τον κοινωνικό τομέα, πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, αποζημιώσεις απολύσεων κ.ά.) κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι πόροι που τώρα διατίθεται για τις παθητικές πολιτικές να δαπανηθούν για τα ενεργητικά μέτρα απασχόλησης.

---

11. Παρά ταύτα, μετά από δέκα χρόνια εφαρμογής του προαναφερόμενου μείγματος πολιτικών, σύμφωνα με τις αξιολογήσεις του Ο.Ο.Σ.Α., σε αρκετές χώρες μέλη του δεν υπήρξε ουσιαστική βελτίωση της απασχόλησης (Employment Outlook 2006: 42). Πιο συγκεκριμένα:

- *Τα επίπεδα ανεργίας σε αρκετές χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, σε ορισμένες μεσογειακές χώρες (Ισπανία-Ελλάδα), την Τουρκία και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Πολωνία-Τσεχία-Σλοβακία) ξεπερνούν το 8%.Επίσης, μείωση των επιπέδων ανεργίας παρατηρείται κυρίως στις χώρες όπου αυξάνουν τα ποσοστά των ευέλικτων και χαμηλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας όπως είναι η Ιρλανδία και το Εν. Βασίλειο.*
- *Σε αρκετές χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ελλάδα, Ιταλία, Τουρκία) της Ανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία) και το Μεξικό τα επίπεδα απασχόλησης παραμένουν κάτω του 60% και ταυτόχρονα τα επίπεδα ανεργίας είναι ιδιαίτερα υψηλά, κάτι που δείχνει την απουσία διαθέσιμων θέσεων απασχόλησης.*
- *Η συμμετοχή των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων αν και αυξήθηκε σ' όλες τις χώρες της Ε.Ε., σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ο.Ο.Σ.Α., εξακολουθεί να παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα στις περισσότερες χώρες.*
- *Παραμένουν οι δυσκολίες ενίσχυσης των προοπτικών απασχόλησης των νέων και των εργαζομένων με χαμηλές δεξιότητες σε πολλές χώρες σε αντίθεση με τις αυξητικές τάσεις που σημειώνονται στην απασχόληση των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και τις γυναίκες.*
- *Επίμονη παρουσία της χαμηλά αμειβόμενης εργασίας και της φτώχειας σε αρκετές χώρες (Καναδάς, Ουγγαρία, Κορέα, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής).*

΄Ετσι, παρά τις διακηρύξεις ότι οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αποτελούν πρόσφορες πολιτικές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ανεργίας αυτές στην πράξη λειτουργούν περισσότερο ως μέτρο ενίσχυσης των αποθεμάτων εργασίας και τροφοδότησης του «εφεδρικού βιομηχανικού στρατού» (σύμφωνα με τη θεωρία του Μαρξ), επιδεινώνοντας τις συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων και λειτουργώντας επικουρικά προς την ενίσχυση της χαμηλά αμειβόμενης και ευέλικτης απασχόλησης. Στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αποδίδεται κυρίως ο ρόλος της διευκόλυνσης των ανέργων για την άμεση επιστροφή τους στην εργασία καθώς και της δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών για τα ανενεργά άτομα ώστε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα όμως, τους αποδίδεται και ο ρόλος της αντιμετώπισης των προβλημάτων απασχόλησης που έχουν οι μειονεκτούντες εργαζόμενοι.

Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνει η υποστήριξη αυτής της πολιτικής είναι τέσσερα: η υποστήριξη της αναζήτησης απασχόλησης, η κατάρτιση, οι επιδοτήσεις της απασχόλησης και η άμεση δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο δημόσιο ή το μη κερδοσκοπικό τομέα της οικονομίας: Η υποστήριξη της αναζήτησης απασχόλησης περιλαμβάνει ένα φάσμα διαφορετικών δράσεων, όπως είναι ο συνδυασμός της ευελιξίας με την ασφάλεια (flexicurity) και η συμβουλευτική, αν και σε αρκετές περιπτώσεις τέτοιου είδους υπηρεσίες συνδέονται με την εντατικότερη παρακολούθηση των απαιτήσεων για την αναζήτηση εργασίας όταν ο άνεργος λαμβάνει επιδόματα ανεργίας.

Βασικό μέτρο ενεργητικής πολιτικής είναι, επίσης, η κατάρτιση η οποία αντιπροσωπεύει μία μεγάλη αναλογία στο συνολικό κόστος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης σε πολλές χώρες. Ο στόχος της κατάρτισης είναι να τροποποιήσει ή να συμπληρώσει τις δεξιότητες των αναζητούντων εργασία ώστε αυτές να ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη προσέγγιση στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και συνεπώς να συμβάλλουν, είτε στην εξεύρεση απασχόλησης είτε στη βελτίωση του εισοδήματος των ανέργων. Ωστόσο, οι διαθέσιμες επισκοπήσεις αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κατάρτισης με βάση μικρο-οικονομετρικές αξιολογήσεις, έδειξαν χαμηλά επίπεδα επίτευξης, είτε απασχόλησης για τους ανέργους είτε βελτίωσης του εισοδήματος για τους εργαζομένους (Employment in Europe, 2006).

΄Ενα τρίτο μέτρο πολιτικής είναι η επιδότηση της απασχόλησης. Εδώ αναφέρονται κυρίως μέτρα επιδότησης ενός μέρους του κόστους εργασίας με τη μορφή απαλλαγής των εργοδοτών από την καταβολή εισφορών ή με τη μορφή άμεσης χρηματικής καταβολής ενός μέρους της αμοιβής της εργασίας από το κράτος προς τις επιχειρήσεις. Τέλος, ως σημαντικό μέτρο ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης αναφέρεται η άμεση δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο δημόσιο ή το μη-κερδο-

σκοπικό τομέα της οικονομίας. Αυτό το μέτρο πολιτικής εφαρμόστηκε κυρίως κατά την περίοδο της ενοποίησης της Γερμανίας και θεωρείται ως ένα μέτρο το οποίο ενδέχεται, εφόσον η διάρκειά του είναι περιορισμένη, να συμβάλει στην ένταξη των ωφελουμένων που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στην «ανοιχτή» αγορά εργασίας (Employment in Europe, 2006).

6.2. Επιπτώσεις των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης

Για τον υπολογισμό των επιπτώσεων των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης έχουν εφαρμοστεί διάφορες μέθοδοι αξιολόγησης οι οποίες σε γενικές γραμμές ταξινομούνται σε αυτές που αναφέρονται σε μικροαναλύσεις των επιπτώσεων των μεμονωμένων προγραμμάτων στα άτομα που αποτελούν τους αποδέκτες τους ή σε μάκρο-αναλύσεις που αναφέρονται στις συνολικές επιδράσεις των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην οικονομία, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή. Αυτές οι δύο προσεγγίσεις καταλήγουν ορισμένες φορές σε αντίθετα συμπεράσματα. Για παράδειγμα, οι μίκρο-οικονομετρικές αναλύσεις συνήθως διαπιστώνουν ότι η κατάρτιση έχει «μεικτά» αποτελέσματα, αλλά σχεδόν πάντα ασήμαντες στατιστικά επιπτώσεις στις προοπτικές απασχόλησης των συμμετεχόντων. Από την άλλη πλευρά, μάκρο-οικονομικές μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η κατάρτιση είναι η μόνη κατηγορία των ενεργητικών δράσεων απασχόλησης που φαίνεται να έχει αξιόλογη θετική επίδραση στις συνολικές επιδόσεις της αγοράς εργασίας (Employment in Europe, 2006:145).

Πέρα απ' αυτή τη διάκριση σε μίκρο- και μάκρο- αναλύσεις, οι αξιολογήσεις των μέτρων απασχόλησης επικεντρώνονται στη σχέση κόστους-οφέλους με αναφορές, είτε στις άμεσες είτε και τις έμμεσες επιπτώσεις τους. Μεταξύ άλλων, οι έμμεσες επιπτώσεις αναφέρονται στο φαινόμενο της εκτόπισης (displacement), όπου οι επιδοτούμενες δραστηριότητες ενδέχεται να αντικαταστήσουν τις μη-επιδοτούμενες δραστηριότητες της οικονομίας, το φαινόμενο της μηδενικής επίδρασης (deadweight), δηλαδή την επίτευξη αποτελεσμάτων που έτσι κι αλλιώς θα επιτυγχάνονταν και χωρίς τα προγράμματα των πολιτικών απασχόλησης, το φαινόμενο της αφρόκρεμας (creaming), δηλαδή το φαινόμενο της ωφέλειας μόνο των περισσότερο απασχολήσιμων εργαζομένων, το φαινόμενο της υποκατάστασης (substitution), δηλαδή την αντικατάσταση των μη επιδοτούμενων εργαζομένων από επιδοτούμενους ανέργους κα τέλος τις επιπτώσεις στη φορολογία και τις στρεβλώσεις που επιφέρει η χρηματοδότηση των ενεργητικών μέτρων ως προς τα πραγματικά εισοδήματα των ατόμων (Employment in Europe, 2006:134). Σε ορισμένες περιπτώσεις, επίσης, αναφέρονται ως έμμεσες επιπτώσεις των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης αποτελέσματα που δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα, όπως είναι ο περιορισμός της εγκληματικότητας χάρη στη συμμετοχή οικονομικά μειονεκτούντων ατόμων στα

προγράμματα κατάρτισης ή τα προγράμματα ενεργοποίησης για την αναζήτηση απασχόλησης καθώς και ο περιορισμός της χρήσης ναρκωτικών και η βελτίωση της υγείας των συμμετεχόντων. Έτσι, οι πολιτικές απασχόλησης θα πρέπει μάλλον να αντιμετωπίζονται από το ευρύτερο πρίσμα της σχέσης μεταξύ κόστους και αποτελέσματος αντί της στενής οικονομικής ανάλυσης της σχέσης κόστους και οφέλους (αποδοτικότητα).

Επιπλέον, από τους διεθνείς οργανισμούς τονίζεται ότι όταν οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης σχεδιάζονται και συναρθρώνονται (integrated) στο πλαίσιο μίας στρατηγικής ενεργοποίησης των ανέργων, μπορούν να βελτιώσουν τις μελλοντικές προοπτικές απασχόλησης και αύξησης του εισοδήματος των συμμετεχόντων σ' αυτά τα προγράμματα. Σ΄ αυτό το πλαίσιο οι κατευθύνσεις πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνουν έμφαση στις αλληλεπιδράσεις (ή συνέργιες) μεταξύ των ενεργητικών και των παθητικών πολιτικών απασχόλησης (Employment in Europe, 2006: 146). Αυτή η διττή διάσταση των σχέσεων μεταξύ των διαφορετικών πολιτικών απασχόλησης, διαφωτίζει την έμφαση που αποδίδεται αφενός στην ανάγκη της υποβολής τους σε έναν στρατηγικό σχεδιασμό αναφορικά με την απασχόληση των ομάδων στις οποίες απευθύνονται και ταυτόχρονα της συνέργιας που θα πρέπει να υπάρχει με τις παρεμφερείς πολιτικές που αναφέρονται στις αντίστοιχες ομάδες του πληθυσμού (επιδόματα, πρόνοια, φορολογικά μέτρα, κ.ά.).

Σ' αυτό το επιχείρημα στοιχειοθετείται από τους Οργανισμούς χάραξης των πολιτικών απασχόλησης (Ο.Ο.Σ.Α.), η προβολή της απαίτησης για περιορισμό των παθητικών πολιτικών απασχόλησης με μετατροπή του συνόλου ή μέρους των επιδομάτων ανεργίας σε μέτρα που χαρακτηρίζονται ως ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης[12]. Σε γενικές γραμμές, οι αναφορές στην ανάγκη συνέργιας μεταξύ των παθητικών και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης γίνονται επειδή επιδιώκεται μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας ενθαρρύνοντας τη μετάβαση «από την ασφάλιση της εργασίας στην ασφάλιση της απασχόλησης» («from job security towards employment security», Employment in Europe, 2006: 158).

Γι' αυτό το σκοπό η έμφαση που αποδίδεται στην εφαρμογή μέτρων «ενεργοποίησης» συνδυάζεται με τις επιδιώξεις περιορισμού της κοινωνικής προστασίας των ανέργων

---

12. Άλλες οικονομετρικές μελέτες ανέδειξαν διαφορετική επιχειρηματολογία αναφορικά με τις επιπτώσεις των παθητικών πολιτικών απασχόλησης. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι για να είναι κάποιος δικαιούχος επιδομάτων ανεργίας θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε ορισμένες προϋποθέσεις: Σε αρκετές χώρες τα επιδόματα ανεργίας καλύπτουν ένα μικρό μέρος από το σύνολο των ανέργων κι έτσι δεν είναι δυνατό γι' αυτούς να λειτουργήσει η σχέση αντικατάστασης του μισθού από τα επιδόματα κοινωνικής προστασίας. Αυτά τα άτομα (π.χ. νεοεισερχόμενοι) δεν αποθαρρύνονται από την αναζήτηση εργασίας και τείνουν να αποδεχτούν χαμηλότερους μισθούς για εργασία, εκτός των άλλων, επειδή έτσι μπορούν να αποκτήσουν στο μέλλον πρόσβαση στις παθητικές πολιτικές. Σύμφωνα με τους ίδιους μελετητές, μία αύξηση στην αναλογία αντικατάστασης του μισθού από το επίδομα τείνει μεν να αυξήσει την απασχόληση αυτών που δεν είναι δικαιούχοι των επιδομάτων αλλά ταυτόχρονα τείνει να ενισχύσει τη δήλωση της ανεργίας των δικαιούχων και συνεπώς η συνολική επίδρασή τους στα επίπεδα ανεργίας είναι αμφιλεγόμενη. Από την άλλη η γενναία προστασία των ανέργων ενθαρρύνει την απασχόληση σε περισσότερο παραγωγικές αλλά ενδεχόμενα επισφαλείς εργασίες κι έτσι να αυξάνει η συνολική ευημερία της κοινωνίας (Acemoglou και Shimer, 2000).

και την ανάπτυξη σχέσεων υπεργολαβίας με τις υπηρεσίες απασχόλησης (Αυστραλία-Ολλανδία- Εταιρίες του ΟΑΕΔ στην Ελλάδα) ώστε να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο ενίσχυσης της «αποτελεσματικότητας» των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης έναντι των παθητικών(επιδοματικών) πολιτικών (OECD 2006: 69, 73-79).

6.3. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αναπτύχθηκαν συστηματικά στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και εντάχθηκαν εξ αρχής στα μέτρα μικροοικονομικής παρέμβασης.

Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα επιδότησης των εργοδοτών για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ξεκίνησαν το 1983 οπότε και επιδοτήθηκαν 4.624 θέσεις εργασίας και σταδιακά ανήλθαν, μετά το 1987 και μέχρι σήμερα, σε περίπου 20.000-22.000 επιδοτούμενες θέσεις εργασίας ανά έτος (Δημουλάς Κ., 2002:101). Αντίστοιχα τα προγράμματα επιδότησης των νέων ελευθέρων επαγγελματιών άρχισαν να εφαρμόζονται το 1986 οπότε επιδοτήθηκαν 1.100 άνεργοι για τη δημιουργία της ατομικής τους επιχείρησης, το 1987 ήταν 5.409 άτομα και έκτοτε κυμαίνονται μεταξύ 7.500 και 10.000 άτομα σε ετήσια βάση. Τα δε προγράμματα κατάρτισης των ανέργων και των εργαζομένων άρχισαν να εφαρμόζονται συστηματικά το 1987 και από τότε καταρτίζονται περίπου 30.000 άνεργοι και 40.000 εργαζόμενοι κάθε χρόνο (Δημουλάς Κ., 2002:101).

Επίσης, η σύγκριση του αριθμού των ανέργων που συμμετέχουν στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με τον αριθμό των ανέργων που ωφελούνται από τις παθητικές πολιτικές έδειξε ότι σε ετήσια βάση «...οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης καλύπτουν το 26-28% των παθητικά επιδοτούμενων ανέργων από τους οποίους το 53-58% παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης» (Δημουλάς Κ., 2002:104). Παράλληλα, τα ποσοστά ανεργίας από το επίπεδο του 3-4% που ήταν το 1984 σταδιακά ανήλθαν στο επίπεδο του 10% του εργατικού δυναμικού μετά το 1988 όπου και εξακολουθούν, με μικρές διακυμάνσεις, να παραμένουν εδώ και 20 έτη.

Αποτέλεσμα των παρατεταμένων υψηλών ποσοστών ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας και της ανεργίας των νέων είναι να αυξάνουν σημαντικά τα ποσοστά αυτών που δεν λαμβάνουν επιδόματα ανεργίας[13]. Συνέπεια αυτής της

13. Σε σύνολο 20 χωρών του Ο.Ο.Σ.Α., διαμορφώνονται τέσσερις κατηγορίες χωρών : α) Αυτές που οι δικαιούχοι επιδόματος ανεργίας ξεπερνούν το σύνολο των ανέργων (Αυστρία, Βέλγιο, Καναδάς, Δανία, Φιλανδία, Ιρλανδία, Ολλανδία), β) αυτές που οι δικαιούχοι επιδόματος ανεργίας αντιπροσωπεύουν υψηλά ποσοστά του συνόλου των ανέργων (Αυστραλία, Γαλλία, Γερμανία, Ν. Ζηλανδία, Σουηδία, Ην. Βασίλειο), γ) αυτές που οι δικαιούχοι είναι λιγότεροι από τα 2/3 του συνόλου των ανέργων (Νορβηγία, Ισπανία, Ελβετία) και δ) Αυτές που οι δικαιούχοι επιδόματος ανεργίας είναι λιγότεροι από το ½ του συνόλου των ανέργων και σε ορισμένες χώρες γύρω στο 1/3 (Η.Π.Α., Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιαπωνία).

εξέλιξης, σε συνδυασμό με τις περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται μετά το 1985 είναι τα χαμηλά επίπεδα χρηματοδότησης των πολιτικών απασχόλησης συγκριτικά με τις ανάγκες που θα πρέπει να καλυφθούν, παρά την αυξητική τάση που παρουσιάζουν με τη χρονική εξέλιξη.

΄Ετσι, **από τα πρώτα βήματα εφαρμογής τους, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα** εντάχθηκαν σε ένα πλαίσιο ενίσχυσης της προσφοράς εργασίας, λειτουργώντας ως υποκατάστατο στις πολιτικές προστασίας των ανέργων με συνέπεια να εμφανιστούν διαστρεβλώσεις στην εφαρμογή τους οι οποίες συνδέονται με τον ελλιπή χαρακτήρα της κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, όπως είναι η αντικατάσταση των επιδομάτων ανεργίας με τα επιδόματα που συνοδεύουν τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, η αποσπασματική εφαρμογή των παρεμβάσεων και η μη έμπρακτη συμβολή τους στη μείωση της ανεργίας. Στο πλαίσιο αυτού του τρόπου εφαρμογής των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, δεν επιδιώκεται η ορθολογική διαχείριση των διατιθέμενων πόρων για την ενίσχυση της απασχόλησης αλλά, κατά κανόνα, επικρατούν λογικές πελατειακής εξυπηρέτησης ανέργων και επιχειρηματιών που κινούνται στις παρυφές των δικτύων εξυπηρέτησης συμφερόντων. Από αυτή την άποψη είναι χαρακτηριστική η απουσία συστηματικής αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης παρά το γεγονός ότι αυτές λειτουργούν εδώ και 20 τουλάχιστον έτη ανελλιπώς. Στις περιπτώσεις δε που πραγματοποιήθηκαν μελέτες αξιολόγησης, έπειτα από απαίτηση της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης η οποία αποτελεί το βασικό τους χρηματοδότη, αυτές έδειξαν ότι τα αποτελέσματα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην Ελλάδα δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά και ουδέποτε δημοσιεύτηκαν. Παρά ταύτα, κατά την τέταρτη Προγραμματική Περίοδο του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης αποδίδεται κατά τελετουργικό τρόπο ιδιαίτερη βαρύτητα στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης. Στο νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού του Εθνικού Πλαισίου Αναφοράς για το χρονικό διάστημα 2007-2013 προβλέπεται να χρηματοδοτηθεί, μεταξύ των άλλων, η κατάρτιση 275.000 εργαζομένων και αυτοαπασχολούμενων του ιδιωτικού τομέα, η χρηματοδότηση υποστηρικτικών μέτρων για τη διευκόλυνση της ένταξης στην απασχόληση 15.700 γυναικών, η χρηματοδότηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (κατάρτιση ανέργων, Stage, Νέες Θέσεις Εργασίας, Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες) για 290.000 άτομα από τα οποία τα 2/3 περίπου αναφέρονται σε προγράμματα κατάρτισης και η χρηματοδότηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης για περίπου 53.500 άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες. Επίσης τα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από τον ΛΑΕΚ επεκτείνουν τη χρηματοδότηση δράσεων που εντάσσονται στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης παρά το ότι αυτές χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα, απουσία ολοκληρωμένου σχεδιασμού και έλλειψη τεκμηριωμένου προγράμματος δράσης ενώ **δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμία συστηματική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους, αν και ήδη έχουν παρέλθει 12 έτη από τη θέσπιση του ΛΑΕΚ.**

6.4. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα λειτουργούν κυρίως στο πλαίσιο των πολιτικών ενίσχυσης της προσφοράς εργασίας, εξυπηρετώντας τις ανάγκες κοινωνικής προστασίας των ανέργων σε πελατειακή βάση. Παρά την επέκτασή τους χάρη στις χρηματοδοτήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, **δεν εντάσσονται σε ένα ευρύτερο αναπτυξιακό πρότυπο** αλλά επιδιώκουν κυρίως τη διαχείριση της ανεργίας με την ενίσχυση της προσφοράς εργασίας και την επιλεκτική πριμοδότηση των πολύ μικρών επιχειρήσεων και εκείνων των ανέργων που έτσι κι αλλιώς έχουν αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης στην απασχόληση. Παρά την απουσία συστηματικής αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην Ελλάδα, τα αποτελέσματα των ερευνών αυτού του χαρακτήρα που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες περιπτώσεις δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Ειδικότερα στην έρευνα αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της ανεργίας που εφαρμόστηκαν στους νομούς Άρτας, Φθιώτιδας, Λαρίσης, Θεσπρωτίας και Πρεβέζης που διενεργήθηκε από ερευνητική ομάδα του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα: Η σύγκριση βασικών δημογραφικών χαρακτηριστικών των ανέργων που καταγράφηκαν στο πλαίσιο των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με τα αντίστοιχα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ανέργων που αποτυπώθηκαν στην Απογραφή Πληθυσμού του 2001 έδειξε ότι οι άνεργοι που απευθύνθηκαν στα προγράμματα διαφοροποιούνται σημαντικά και συγκροτούν το σκέλος της προσφοράς μίας «ειδικής αγοράς εργασίας» που κατασκευάζεται και λειτουργεί με βάση την προσφορά και τη ζήτηση επιδοτούμενης απασχόλησης η οποία όμως δεν εξυπηρετεί τους διατυπωμένους στόχους της.

Η έρευνα αξιολόγησης των επιπτώσεων των προγραμμάτων ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της ανεργίας όπου συνδυάστηκε η εφαρμογή ενεργητικών μέτρων απασχόλησης για συγκεκριμένο αριθμό ανέργων σε πέντε νομούς της χώρας που διενήργησε το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ **έδειξε την αδυναμία των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης** στο να λειτουργήσουν ως μία πολιτική «θετικής διάκρισης» για συγκεκριμένες κατηγορίες ανέργων που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες για ανεύρεση απασχόλησης όπως είναι οι γυναίκες, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι άνεργοι άνω των 45 ετών και οι άνεργοι που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες των τοπικών κοινωνιών (μονογονεϊκές οικογένειες, αποφυλακισμένοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών κ.ά.). **Οι επιδοτήσεις των ανέργων** για έναρξη ανεξάρτητης επαγγελματικής δραστηριότητας και για μισθωτή απασχόληση επιτελέστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε **δεν πριμοδότησαν την απασχόληση των ανέργων** που εμφάνισαν περιορισμούς στα επαγγελματικά τους χαρακτηριστικά και ανταποκρίνονταν στα κριτήρια προτεραιότητας που έθεταν οι προδιαγραφές του προγράμματος. Επίσης δεν πριμοδότησαν τους ανέργους που είχαν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο,

είχαν παρακολουθήσει ένα ή περισσότερα προγράμματα κατάρτισης, ήταν επιδοτούμενοι άνεργοι, διέθεταν κάποια πρακτική ειδίκευση ή ήταν διατεθειμένοι να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή προκειμένου να εργαστούν. **Αντίθετα, λειτούργησαν υπέρ των ανδρών και όσων ανέργων ανήκαν στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, αυτών που διέθεταν πρόσθετες γνώσεις και δεξιότητες πληροφορικής και ξένων γλωσσών,** ήταν κάτοχοι ιδιόκτητου αυτοκινήτου, διέθεταν επαγγελματική εμπειρία και είχαν αποφοιτήσει από Λύκειο ή ΙΕΚ δηλαδή υπέρ αυτών που έτσι κι αλλιώς διέθεταν συγκριτικά πλεονεκτήματα στην αναζήτηση εργασίας. Επιπρόσθετα, οι επιδοτήσεις **πριμοδότησαν την απασχόληση των υπαλλήλων, πωλητών και άλλων ειδικεύσεων των υπηρεσιών και όχι τα τεχνικά και τα χειρωνακτικά επαγγέλματα.** Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης **όχι μόνο δεν λειτουργούν «θεραπευτικά»** ευνοώντας την απασχόληση των ανέργων που εμφανίζουν αυξημένους κοινωνικούς και επαγγελματικούς περιορισμούς αλλά αντιθέτως πριμοδοτούν ακόμα περισσότερο την απασχόληση των ανέργων που κατά τεκμήριο εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα στην αγορά εργασίας.

Οι διαπιστώσεις αυτές συμβαδίζουν με τα αποτελέσματα ανάλογων ερευνών αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης που πραγματοποιήθηκαν κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου βρέθηκαν πολύ λίγες περιπτώσεις παρεμβάσεων με θετικά αποτελέσματα (Descy P., Tessaring M., 2007: 69). Κατά συνέπεια, **οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα, λειτουργούν ως πολιτικές ενίσχυσης της προσφοράς εργασίας** με απώτερο σκοπό την υποστήριξη των πολιτικών συμπίεσης της αμοιβής της εργασίας και ευελικτοποίησης των εργασιακών σχέσεων. Ταυτόχρονα, με τον τρόπο που γίνεται η διαχείριση των προγραμμάτων εφαρμογής τους, **οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης συμβάλλουν στη διαχείριση της ανεργίας** κυρίως των νέων και των γυναικών, χωρίς όμως να οδηγούν σε απτά αποτελέσματα αναφορικά με την ένταξή τους στην απασχόληση ή ακόμα περισσότερο με τη μείωση των συνολικών επιπέδων ανεργίας.

Για να βελτιωθεί η όποια **θετική επίδραση των ενεργητικών πολιτικών** απασχόλησης αυτές θα πρέπει να εστιάζονται σε ειδικές ομάδες και στόχους αναφορικά με την απασχόληση, να μην έχουν μαζικό χαρακτήρα αλλά να περιορίζονται σε μικρής κλίμακας προγράμματα παρεμβάσεων στο τοπικό επίπεδο και τέλος να διατίθεται σημαντικός χρόνος για την προετοιμασία και την αναζήτηση απασχόλησης. **Αυτό το πλαίσιο, προϋποθέτει ένα άλλο θεσμικό πλαίσιο για την εφαρμογή τους όπου θα εντάσσονται σε μία αναπτυξιακή πολιτική** λειτουργώντας ως πολιτικές επιλεκτικής ενίσχυσης της απασχόλησης ιδιαίτερων ομάδων του εργατικού δυναμικού (π.χ. μακροχρόνια άνεργοι χαμηλού μορφωτικού επίπεδου, γυναίκες άνω των 45 ετών, νέοι που δεν έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κ.ά.). Κάτι τέτοιο με τη σειρά του απαιτεί την αναδιάρθρωση των υπηρεσιών απασχόλησης και τη στελέχωσή τους με κατάλληλα καταρτισμένο προσωπικό, στο οποίο

θα πρέπει να λειτουργεί με σχετική ανεξαρτησία κατά την άσκηση των καθηκόντων του και πέρα από κάθε περιορισμούς γραφειοκρατικού τύπου οι οποίοι σε τελική ανάλυση αποτελούν το έδαφος θεμελίωσης πελατειακών εναγκαλισμών των προγραμμάτων απασχόλησης, είτε αυτά αποκαλούνται ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, είτε πολιτικές ενίσχυσης των ανέργων γενικότερα (π.χ. έκτακτα επιδόματα και βοηθήματα).

ΜΕΡΟΣ 7

Οι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

7.1. Οι μεταβολές των μισθών και του κόστους εργασίας το 2007

Οι ακαθάριστες πραγματικές αποδοχές[14] για το σύνολο της οικονομίας, στις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσίασαν μικρή αύξηση σε σχέση με το 2006 κατά 0,7% (εαρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Οι αυξήσεις ανήλθαν σε 3,9% στην Ελλάδα, και όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 54 στην κατάταξη των χωρών με βάση τις αυξήσεις των πραγματικών αποδοχών κατά το έτος 2007, η Ελλάδα κατέλαβε την πρώτη θέση. Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά το 2007, στην Πορτογαλία, την Ιταλία και την Γερμανία, υπήρξε καθαρή μείωση της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών (από 0,2% έως 0,6%) για δεύτερο συναπτό έτος.

Διάγραμμα 54

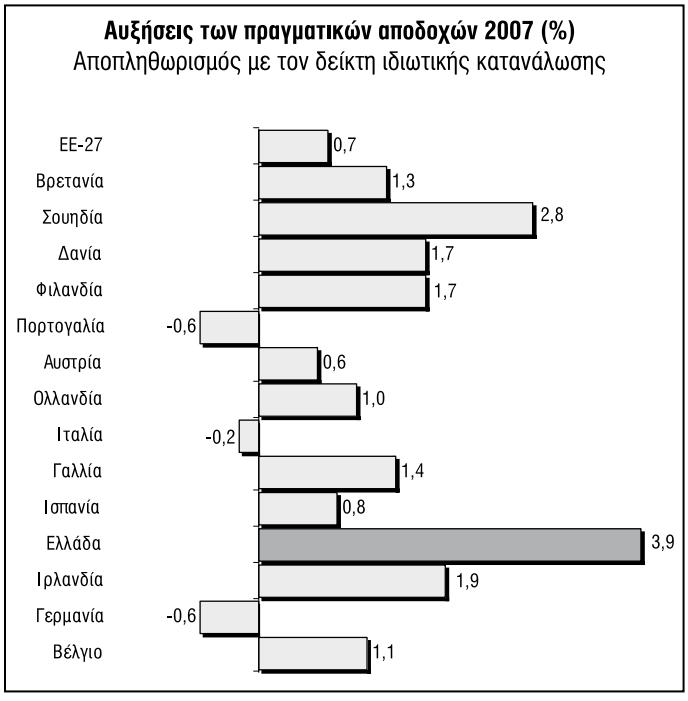

Πηγή: *Spring 2008 Economic Forecasts / EC.*

14. Πρόκειται για τις μικτές αποδοχές των μισθωτών. Ο αποπληθωρισμός έχει γίνει με τον αποπληθωριστή της ιδιωτικής κατανάλωσης, έτσι ώστε οι αυξήσεις να αντανακλούν μεταβολές της αγοραστικής δύναμης του μισθού.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 54, η αύξηση αυτή ήταν η υψηλότερη μεταξύ των 15 «παλαιών» χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πριν από αυτήν την αύξηση του 2007, στην Ελλάδα είχαν προηγηθεί τέσσερα έτη κατά οποία η μέση ετήσια αύξηση ανήλθε σε 3% περίπου.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών (ως αγοραστική δύναμη) για το 2008 θα ανέλθουν σε 3,5% στην Ελλάδα έναντι 0,7% στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27. Η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 το 2007 αυξήθηκε κατά 1,3% ενώ στην Ελλάδα κατά 2,7%. Σύμφωνα με την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην Ελλάδα η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας το 2008 θα περιορισθεί στο 2,2%.

Για το 2007, η αύξηση της παραγωγικότητας κατά 2,7%, στο σύνολο της οικονομίας, σε συνδυασμό με την αύξηση κατά 3,9% στις μέσες πραγματικές αμοιβές οδήγησε σε αύξηση κατά 1,2% το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (στοιχεία Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εαρινές προβλέψεις). Εντούτοις, από μεσοπρόθεσμη άποψη παρατηρούμε ότι η επίδοση της ελληνικής οικονομίας σε ότι αφορά τις αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας κατά τα έτη 1997-2007 είχε μεγάλη επίπτωση στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, έτσι ώστε οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών στην Ελλάδα, που ήταν από τις υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15, να μετατρέπονται σε μειώσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, σε πραγματικούς όρους (μειώσεις που ήταν από τις μεγαλύτερες μεταξύ των χωρών μελών). Ενώ, δηλαδή, στην Ελλάδα είχαμε σημαντικές αυξήσεις των πραγματικών μισθών, είχαμε ταυτοχρόνως και κατά καιρούς μειώσεις στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, σε πραγματικούς όρους, χάρη στην αύξηση της παραγωγικότητας. Έτσι, με βάση 100 για το έτος 2000, ο δείκτης του πραγματικού μοναδιαίου κόστους εργασίας (real unit labour cost) που δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, **για το σύνολο της οικονομίας**, βρισκόταν το 2007 στο 100,2. Επομένως, οι μεγάλες, σε διεθνή σύγκριση, αυξήσεις του μέσου πραγματικού μισθού στην Ελλάδα, αντισταθμίσθηκαν πλήρως από τις αυξήσεις του παραγωγικότητας της εργασίας αφήνοντας σταθερό το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε πραγματικούς όρους στο επίπεδο του 2000. Το επίπεδο αυτό είναι κατά περίπου 6% χαμηλότερο από το αντίστοιχο επίπεδο του 1990 καθώς στην διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας οι πραγματικοί μισθοί υστερούσαν έναντι της παραγωγικότητας της εργασίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ (Economic Outlook database) **στον ιδιωτικό τομέα**, για την ίδια περίοδο (2000-2007) υπήρξε σωρευτική μείωση του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά 1,2%. Το σωρευτικό αποτέλεσμα των μεταβολών στις πραγματικές αποδοχές **στον ιδιωτικό τομέα της ελληνικής οικονομίας,** για την περίοδο 1997-2007 αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 55. Κατά το 1997-2004,

υπήρξε αξιόλογη αύξηση των πραγματικών αμοιβών, η οποία συνεχίσθηκε και κατά τα επόμενα έτη με μικρότερους ρυθμούς. Η μέση πραγματική αμοιβή, όπως φαίνεται στο σχετικό διάγραμμα αυξήθηκε βραδύτερα από την μέση παραγωγικότητα της εργασίας. Αυτό άφησε τα περιθώρια στις επιχειρήσεις να ωφεληθούν από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Αυτή η εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα, στο τέλος της περιόδου η μεν μέση πραγματική αμοιβή **στον ιδιωτικό τομέα** να έχει αυξηθεί κατά 27% ενώ η παραγωγικότητα κατά 36,5%. Υπήρξε, επομένως, για τις επιχειρήσεις ένα όφελος περίπου 7% στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε πραγματικούς όρους.

Διάγραμμα 55

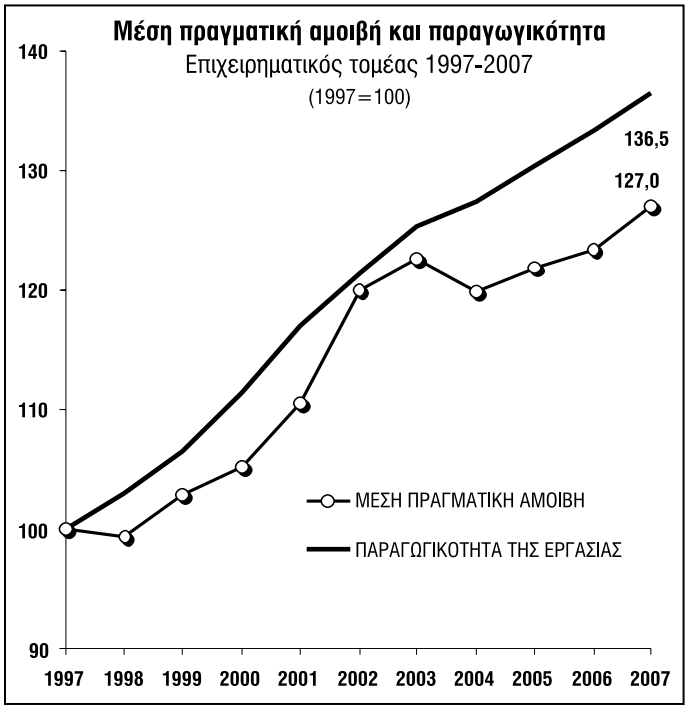

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων OECD Economic Outlook Database.*

Από την επεξεργασία των στοιχείων της βάσης δεδομένων Annual Macroeconomic Database της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προκύπτει ότι για το έτος 2007, στην κατάταξη των ακαθάριστων μισθών[15] σε Ευρώ (καθαρός μισθός και εισφορές μισθωτού), η Ελλάδα διατηρεί, όπως και επί σειρά προηγουμένων ετών, την προτελευταία θέση. Οι μέσες μηνιαίες αποδοχές το 2006 ανέρχονταν στην Ελλάδα σε 1.668 Ευρώ για

15. Οι υπολογισμοί αναφέρονται σε απασχολούμενους με πλήρες ωράριο εργασίας, ώστε ο διαφορετικός βαθμός ανάπτυξης της μερικής απασχόλησης στις 15 χώρες να μην στρεβλώνει τις διεθνείς συγκρίσεις.

τους απασχολούμενους με πλήρες ωράριο (Διάγραμμα 56) έναντι 2.366 κατά μέσο όρο στις άλλες «παλαιές» χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Το αντίστοιχο μέγεθος στην Πορτογαλία ανερχόταν σε 1.207 Ευρώ. Στο Διάγραμμα 57, φαίνονται οι ίδιες αμοιβές προσαυξημένες κατά τις εργοδοτικές εισφορές, έτσι ώστε το συνολικό ύψος της κάθε στήλης να αντιστοιχεί στο μηνιαίο κόστος εργασίας σε Ευρώ. Το κόστος αυτό ανέρχεται σε 2.912 Ευρώ στην ΕΕ-15 κατά μέσο όρο, σε 2.062 Ευρώ στην Ελλάδα και σε 1.450 Ευρώ στην Πορτογαλία.

Διάγραμμα 56

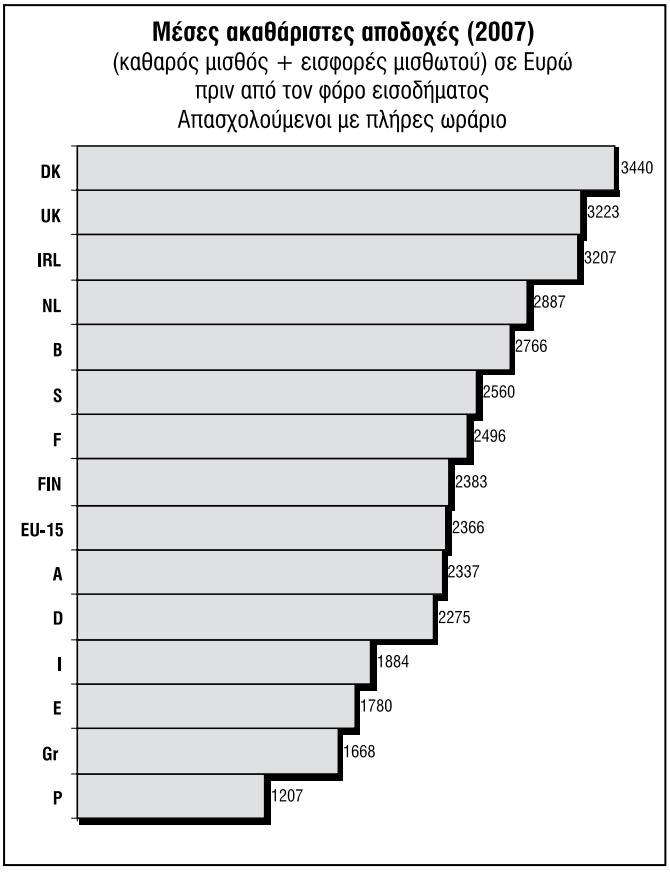

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων Annual Macroeconomic Database EC και Employment in Europe.*

Η παραπάνω εκτίμηση των μέσων αποδοχών στην Ελλάδα (1668 ευρώ) αποκρύπτει τα βασικά χαρακτηριστικά της κατανομής των αποδοχών: **Πρώτον**, ο διάμεσος μισθός ανέρχεται, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, σε περίπου 1.250 ευρώ. Με άλλα λόγια, το 50% των μισθωτών στην Ελλάδα αμείβονται με μικτές ακαθάριστες αποδοχές μικρότερες των 1.250 ευρώ. Ο μέσος ακαθάριστος

μισθός (1668) είναι κατά πολύ υψηλότερος του διάμεσου (1.247), καθώς το 15% των μισθωτών έχουν εξαιρετικά υψηλούς μισθούς που ανεβάζουν τον μέσο όρο δημιουργώντας έτσι ψευδείς εντυπώσεις για την μεγάλη μάζα των μισθωτών. **Δεύτερον,** το όριο κάτω του οποίου ένας εργαζόμενος χαρακτηρίζεται ως χαμηλόμισθος ανέρχεται στα 2/3 των διάμεσων αποδοχών, ήτοι σε περίπου 830 ευρώ. Το 22% των εργαζομένων στην Ελλάδα, με βάση το παραπάνω όριο, είναι χαμηλόμισθοι. **Τρίτον,** το 40% των εργαζομένων στην Ελλάδα έχουν ακαθάριστες αποδοχές μικρότερες των 1.100 ευρώ. Στις παραπάνω αποδοχές περιλαμβάνονται οι εισφορές του μισθωτού στα ασφαλιστικά ταμεία και ο φόρος εισοδήματος.

Διάγραμμα 57

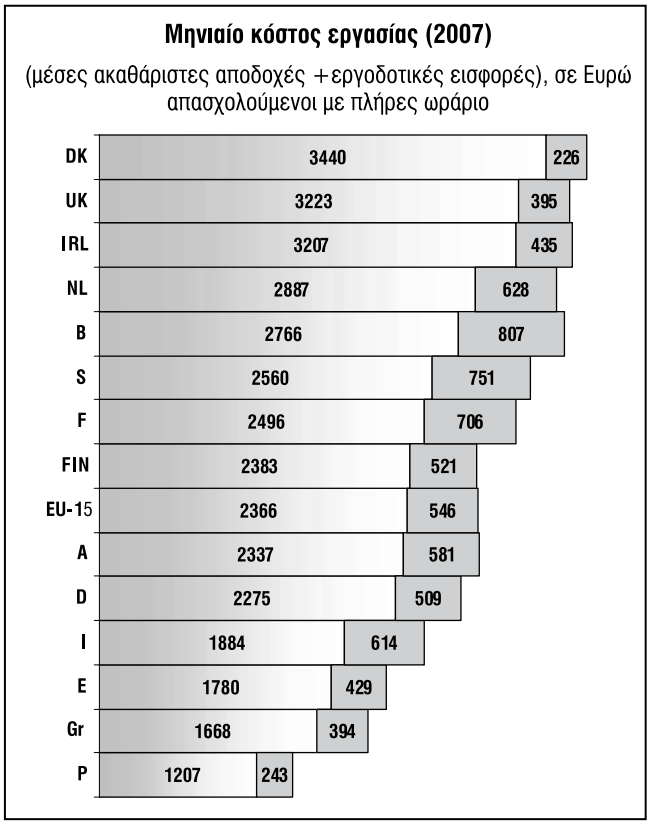

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων Annual Macroeconomic Database EC και Employment in Europe.*

Η σύγκριση των αποδοχών, ως εισόδημα, οφείλει να λαμβάνει υπόψη της και το διαφορετικό ύψος των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών στις 15 χώρες μέλη. Στο Διάγραμμα 5, φαίνονται τα αποτελέσματα του υπολογισμού του μέσου ακαθάριστου μισθού στις δεκαπέντε χώρες μέλη σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης, έτσι ώστε

οι μισθοί να είναι συγκρίσιμοι μεταξύ τους ως προς την αγοραστική τους δύναμη. Προκύπτει ότι η αγοραστική δύναμη του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα, κατά το 2007, ανερχόταν στο 83% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Η αντίστοιχη αγοραστική δύναμη στην Πορτογαλία ήταν 61% ενώ το επίπεδο της Ισπανίας ήταν κατά τι ανώτερο (85%)[16].

Το μηνιαίο κόστος εργασίας (ακαθάριστος μισθός + εργοδοτικές εισφορές) αποτελεί την βάση του υπολογισμού του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Στον υπολογισμό αυτό υπεισέρχεται ωστόσο και η παραγωγικότητα της εργασίας. Από την σύγκριση της παραγωγικότητας της εργασίας στις χώρες της ΕΕ-15 (Διάγραμμα 58) προκύπτει ότι η Ελλάδα υστερεί έναντι των άλλων χωρών μελών πλην της Πορτογαλίας. Η διαφορά που παρατηρείται όμως είναι μικρότερη από τις διαφορές των μισθών. Ενώ δηλαδή το μηνιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα ανέρχεται στο 83% του μέσου αντίστοιχου κόστους στην ΕΕ-15 (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης), η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα ανέρχεται σε 91% του μέσου ευρωπαϊκού όρου.

Διάγραμμα 58

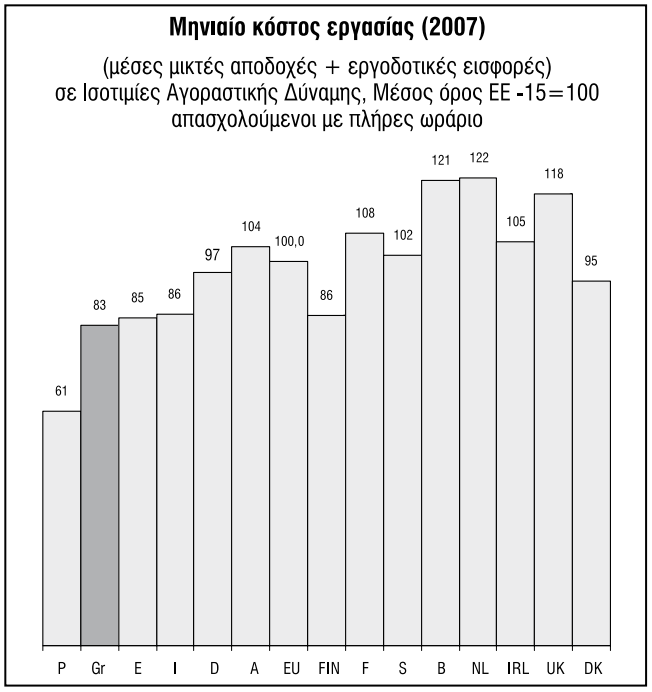

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων Annual Macroeconomic Database EC και Employment in Europe.*

16. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν προϊόν των υπολογισμών του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ με βάση τα στοιχεία της Annual Macroeconomic Database της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τα στοιχεία του στατιστικού παραρτήματος του Employment in Europe. Οι διαφορές που παρατηρούνται στα αποτελέσματα των υπολογισμών που δημοσιεύει το ΙΝΕ στις ετήσιες εκθέσεις του οφείλονται σε αναθεωρήσεις στοιχείων των δύο ως άνω αναφερόμενων πηγών.

Διάγραμμα 59

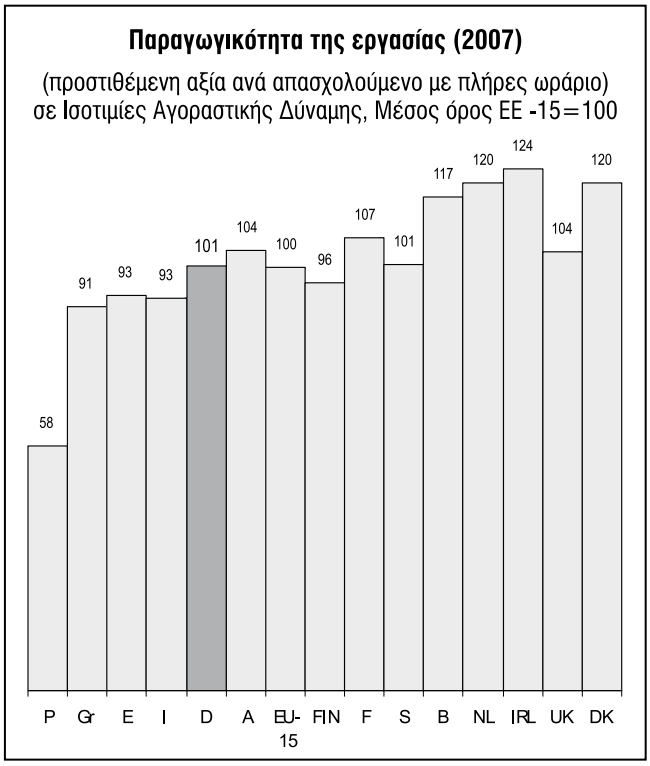

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων Annual Macroeconomic Database EC και Employment in Europe.*

Προκύπτει, έτσι, εξαιτίας της διαφοράς στην παραγωγικότητα της εργασίας, ότι η απόσταση που χωρίζει το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα από τις άλλες χώρες είναι σημαντική και ανέρχεται σε 22% (με βάση 100 για τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, ο δείκτης ανέρχεται σε 78 για την Ελλάδα) (Διάγραμμα 59). Αξίζει να σημειωθεί ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα έχει καταστεί, κατά τα τελευταία έτη, το χαμηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 «παλαιών» χωρών, και μάλιστα σημαντικά μικρότερο από ό,τι στην Πορτογαλία και την Ισπανία. Η εξέλιξη αυτή σχετίζεται με τις μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα κατά το 1996-2004 και τη διατήρησή τους στη ζώνη 1,7%-2,7% κατά την τετραετία 2005-2008.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 60, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα ανερχόταν το 2006 σε 78% του μέσου όρου των 15 πιο προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ στην Ισπανία ανερχόταν σε 87%. Η διαφορά μεταξύ των δύο χωρών συνίσταται στο γεγονός ότι πέτυχαν το χαμηλότερο μοναδιαίο κόστος μεταξύ των 15 «παλαιών» χωρών μελών της ΕΕ με διαφορετικό τρόπο: η μεν ελληνική οικονομία μέσω μεγάλων αυξήσεων της παραγωγικότητας της εργασίας,

η δε ισπανική οικονομία μέσω της μείωσης της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού επί μια ολόκληρη δεκαετία. Αυτές οι εξελίξεις έχουν μειώσει κατά πολύ την απόσταση που χωρίζει τον μέσο μισθό στην Ισπανία από τον αντίστοιχο στην Ελλάδα και την απόσταση που χωρίζει το μέσο επίπεδο παραγωγικότητας στις δύο χώρες. Εάν δε οι σημερινές τάσεις μεγέθυνσης των δύο οικονομιών συνεχισθούν για μερικά ακόμη έτη, η ελληνική οικονομία θα υπερτερεί της ισπανικής, τόσο σε ό,τι αφορά το επίπεδο της παραγωγικότητας όσο και της αγοραστικής δύναμης του μέσου πραγματικού μισθού. Αυτές οι εξελίξεις οφείλονται στο γεγονός ότι κατά την τελευταία δεκαετία, η Ισπανία έχει στραφεί στην μαζική αύξηση «ευέλικτων μορφών απασχόλησης», με τις γνωστές αρνητικές κοινωνικές συνέπειες.

Διάγραμμα 60

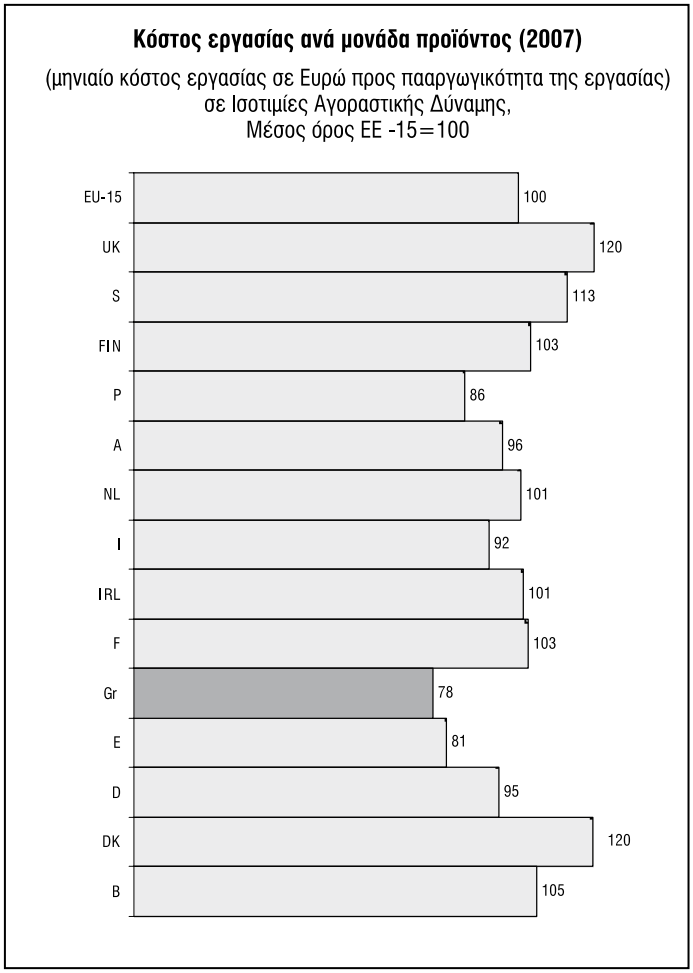

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων Annual Macroeconomic Database Ευρωπαϊκής Επιτροπής.*

Επί μία εικοσαετία επαναλαμβάνεται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργοδοτών, τους φορείς της οικονομικής πολιτικής και τους οικονομολόγους των διεθνών οργανισμών, η άποψη σύμφωνα με την οποία η μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οφείλεται κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά στις υποτιθέμενες μεγάλες αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, από την αρχή της λειτουργίας του, υποστήριξε ότι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων που παράγονται στην Ελλάδα σχετίζεται κυρίως με την χαμηλή **διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα** της ελληνικής οικονομίας, που αναφέρεται σε παράγοντες κρίσιμης σημασίας, όπως η ποιότητα των προϊόντων, η κλαδική διάρθρωση της βιομηχανίας, ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών, η οργάνωση της παραγωγής (από την οποία εξαρτάται η παραγωγικότητα του κεφαλαίου), η ποιότητα της επαγγελματικής κατάρτισης κλπ. Δυστυχώς, η κατεύθυνση που δόθηκε από τους φορείς της οικονομικής πολιτικής και τις εργοδοτικές οργανώσεις και ακολουθήθηκε από τις περισσότερες επιχειρήσεις ήταν η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Κρίνοντας, σήμερα, εκ του αποτελέσματος, είμαστε σε θέση να διαπιστώσουμε ότι η κατεύθυνση αυτή ήταν λανθασμένη, διότι μετά από είκοσι έτη θεαματικής μείωσης του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν (είτε πρόκειται για το σύνολο της οικονομίας, είτε για τον επιχειρηματικό τομέα) και ανόδου των δεικτών της κερδοφορίας (περιθώρια κέρδους, απόδοση κεφαλαίου), οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο διεθνές εμπόριο δεν παρουσιάζουν βελτίωση.

Αυτή η αποτυχία της εικοσαετούς πλέον προσπάθειας να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα διαμέσου της μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, θα έπρεπε να είχε οδηγήσει όσους υποστήριξαν αυτήν την προσπάθεια, σε αναθεώρηση των απόψεών τους. Διότι, η εμμονή των μέτριων επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας στο διεθνές εμπόριο, παρά την θεαματική αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των εργαζομένων και παρά την θεαματική άνοδο της κερδοφορίας καταδεικνύει ότι, πρώτον, υπάρχουν παράγοντες άλλοι, πέραν του κόστους εργασίας, που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, και δεύτερον, ότι η επίπτωση αυτών των παραγόντων επί της ανταγωνιστικότητας είναι σημαντικότερη από αυτήν του κόστους εργασίας.

Το ΙΝΕ χρησιμοποιεί τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία υπολογίζει το μοναδιαίο κόστος εργασίας με τον διεθνώς αποδεκτό και καθιερωμένο τρόπο. Με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, **το μοναδιαίο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα**, για το σύνολο της οικονομίας, εκφρασμένο σε δολάρια και συγκρινόμενο με το αντίστοιχο μέγεθος των 35 άλλων αναπτυγμένων χωρών του πλανήτη (λαμβανομένης υπόψη της γεωγραφικής και της κλαδικής κατανομής του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με αυτές τις 35 χώρες) **αυξήθηκε στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2000-2007, κατά 18% περίπου έναντι 36% στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 και 15% στην ευρωζώνη** (Annual Macroeconomic Database EC).

Σε σύγκριση με τις χώρες που συγκλίνουν με το επίπεδο ανάπτυξης των πιο αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης (όπως η Ισπανία, η Κύπρος και η Πορτογαλία), οι αυξήσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας ως προς τις 35 βιομηχανικές χώρες, κατά το 2000-2007 ήταν παρόμοιες (18% περίπου στην Ελλάδα, 15,0% στην Ισπανία, 16% στην Κύπρο) με εξαίρεση την Πορτογαλία (+11%) στην οποία υπήρξαν μειώσεις των πραγματικών μισθών κατά το 2006-2007 ύψους συνολικά 1,5%.

Βέβαια, τα παραπάνω δεν αναιρούν το γεγονός ότι η αύξηση κατά 18% περίπου του σχετικού μοναδιαίου κόστους εργασίας στην Ελλάδα, σε δολάρια, κατά το 2000-2007, ήταν σημαντική. Τίθεται στο σημείο αυτό το ερώτημα εάν για την αύξηση αυτή ευθύνονται οι εργαζόμενοι ή εάν πρόκειται για αύξηση που θα έπρεπε να αποδοθεί στις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Επειδή οι ανταγωνίστριες χώρες δεν έχουν όλες κοινό νόμισμα με την Ελλάδα, αλλά διατηρούν τα δικά τους εθνικά νομίσματα, εάν θέλουμε να συγκρίνουμε **την ανταγωνιστικότητα κόστους εργασίας** (δηλαδή την ανταγωνιστικότητα στο βαθμό που εξαρτάται από το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος) μεταξύ Ελλάδας και ανταγωνιστριών χωρών, τότε θα πρέπει να υπολογίσουμε το κόστος εργασίας στις διάφορες χώρες *στο ίδιο νόμισμα* (π.χ. σε δολάρια). Εάν όμως θέλουμε να υπολογίσουμε πόσο επέδρασαν στην ανταγωνιστικότητα κόστους *οι διεκδικήσεις των μισθωτών*, επομένως οι αυξήσεις των μισθών (λαμβανομένης υπόψη και της παραγωγικότητας της εργασίας), τότε θα πρέπει να συγκρίνουμε το μοναδιαίο κόστος εργασίας *σε εθνικά νομίσματα*, **αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος να αποδώσουμε στις αυξήσεις των μισθών, μεταβολές που οφείλονται στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.** Υπάρχει δηλαδή ο κίνδυνος να εμφανίζεται κάθε ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ έναντι των νομισμάτων των εμπορικών εταίρων της Ελλάδας ως αποτέλεσμα των υποτιθέμενων παράλογων διεκδικήσεων των εργαζομένων. Με βάση τέτοια λανθασμένα συμπεράσματα καλούνται οι εργαζόμενοι, επιδεικνύοντας αυτοσυγκράτηση, να αναλάβουν εκείνοι την αναπλήρωση της απώλειας ανταγωνιστικότητας που οφείλεται στην αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ωστόσο, το ρίσκο από τις δυσμενείς μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας **είναι ένα ρίσκο που πρέπει να αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις**, όχι οι μισθωτοί, ακριβώς όπως αυτές ωφελούνται όταν οι μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας είναι ευνοϊκές.

Επομένως, για να έχουμε την ορθή εκτίμηση της επίπτωσης *των διεκδικήσεων των εργαζομένων* στην ανταγωνιστικότητα τιμής πρέπει να εξετάσουμε τον εθνικό δείκτη του μοναδιαίου κόστους εργασίας σε σχέση με τους αντίστοιχους δείκτες των 35 άλλων βιομηχανικών χωρών, *σε εθνικά νομίσματα,* λαμβανομένης υπόψη της γεωγραφικής και της κλαδικής κατανομής εκάστης χώρας στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας, έτσι ώστε στον δείκτη να μην περιλαμβάνεται η επίπτωση των μεταβολών των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Τον συγκεκριμένο δείκτη υπολογίζουν οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (βάση δεδομένων Ameco) και τα αποτελέ-

σματα φαίνονται στο Διάγραμμα 61 για την Ελλάδα και για τις άλλες χώρες μέλη του ευρωπαϊκού νότου.

Διάγραμμα 61

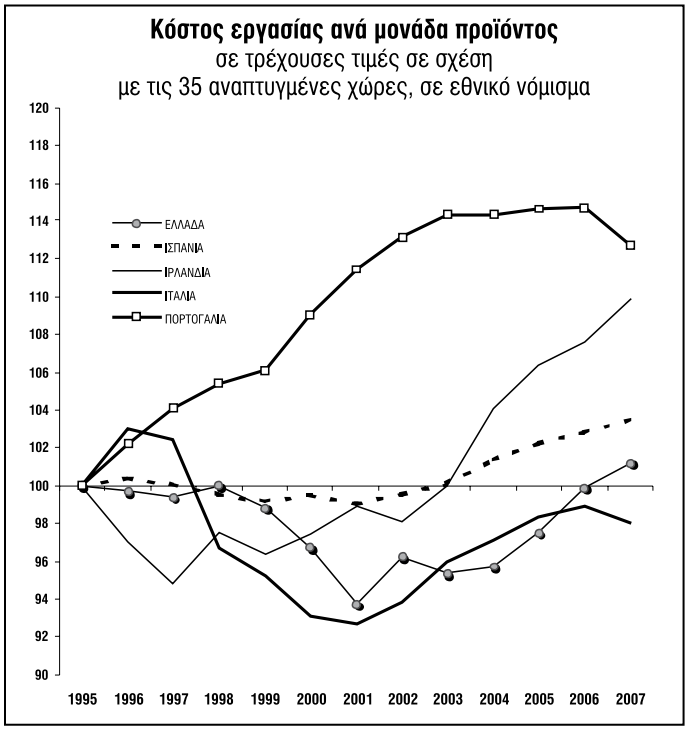

Πηγή: *Ameco DGII EC.*

Προκύπτει από το Διάγραμμα αυτό ότι **στη διάρκεια των ετών 1995-2007, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας**, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο μέγεθος στις 35 βιομηχανικές χώρες, *σε εθνικά νομίσματα*, **παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο** (ακριβέστερα αυξήθηκε λιγότερο από 1%). **Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν ολόκληρη η αύξηση του σταθμισμένου μοναδιαίου κόστους εργασίας σε δολάρια (περίπου 18%) οφείλεται στις μεταβολές της ονομαστικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (NEER) δηλαδή στην ανατίμηση του ευρώ**, ενδεχομένως δε και σε αλλαγές στη σύνθεση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, **δεν είναι ορθός ο ισχυρισμός ότι η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώνεται εξαιτίας των διεκδικήσεων των μισθωτών**, αφού αυτές αυξήθηκαν με τον ίδιο περίπου ρυθμό με τον μέσο όρο των ανταγωνιστριών χωρών λαμβανομένων υπόψη και των διαφορετικών αυξήσεων της παραγωγικότητας. Προκύπτει, μάλιστα, από το παραπάνω διάγραμμα ότι αυτό δεν συνέβη στην Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, όπου οι διεκδικήσεις των μισθωτών

(δεδομένων των αυξήσεων της παραγωγικότητας) συνέβαλαν και αυτές, πέραν της ανατίμησης του ευρώ, στην αύξηση του σταθμισμένου μοναδιαίου κόστους εργασίας *σε δολάρια*. Ως εκ τούτου προκαλεί εντύπωση η εμμονή της εργοδοτικής πλευράς και των φορέων άσκησης της οικονομικής πολιτικής στην ιδέα ότι η συμπεριφορά των εργατικών συνδικάτων στην Ελλάδα -σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στις άλλες οικονομίες της ζώνης του ευρώ- δεν προσαρμόστηκε στο νέο οικονομικό περιβάλλον σταθερότητας τιμών που συνεπάγεται η υιοθέτηση του ευρώ.

Διάγραμμα 62

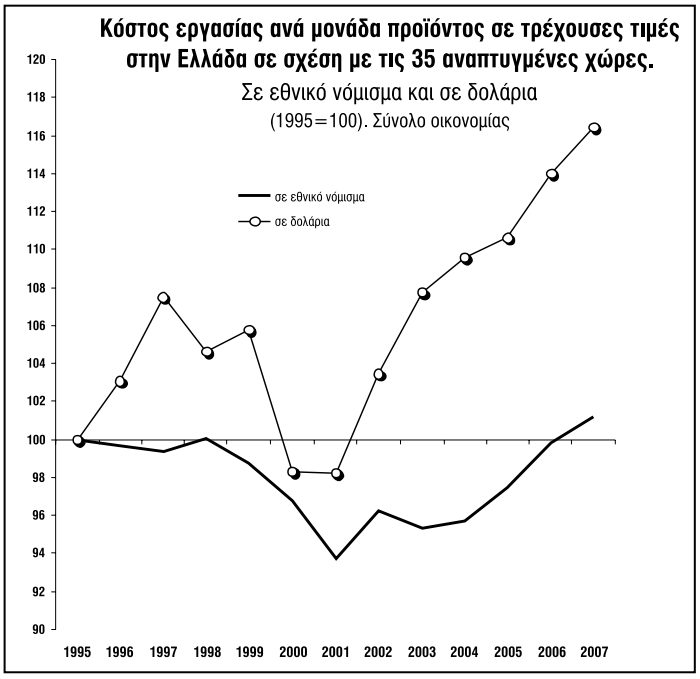

Πηγή: *Ameco DGII EC.*

Στο Διάγραμμα 62 φαίνεται η εξέλιξη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα σε σχέση με τις 35 βιομηχανικές χώρες σε εθνικό νόμισμα και σε δολάρια με έτος βάσης το 1995. Προκύπτει από το διάγραμμα αυτό ότι **εάν αφαιρεθεί η επίπτωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, τότε το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα δεν έχει αυξηθεί έναντι των ανταγωνιστριών χωρών.**

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε δολάρια αυξήθηκε κατά το 2000-2007 περίπου εξίσου στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία, **πλην όμως οι εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδας ήταν σαφώς κατώτερες**. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι καινούργιο και είχε επισημανθεί επανειλημμένα από το ΙΝΕ, ήδη από τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1990, όταν τα

μερίδια των δύο χωρών της Ιβηρικής χερσονήσου στις αγορές της ΕΕ αυξάνονταν ενώ της Ελλάδας μειωνόταν. Θα πρέπει να συμπεράνουμε από αυτά ότι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας οφείλεται σε άλλους παράγοντες, πιο αποφασιστικής σημασίας από το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Η ελληνική οικονομία προσπαθεί στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της διαμέσου της μείωσης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, με την ευθύνη των φορέων της οικονομικής πολιτικής και της μεγάλης πλειονότητας των εργοδοτών. Όμως, παρά την εντυπωσιακή μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας δεν επήλθε. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπήρξε καμία συστηματική προσπάθεια για την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, της εμπορίας τους, του γεωγραφικού προσανατολισμού των εξαγωγών, και των άλλων παραγόντων που αποκαλούμε «διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα». Το ΙΝΕ είχε επίμονα τονίσει την σημασία αυτών των παραγόντων για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, ήδη από τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1990, και έχει τεκμηριώσει επαρκώς την ανάγκη στροφής από την προσπάθεια βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας διαμέσου μείωσης του κόστους εργασίας στην βελτίωση των διαρθρωτικών παραγόντων της ανταγωνιστικότητας.

Στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η απόδοση του κεφαλαίου (που είναι ο καλύτερος δείκτης κερδοφορίας) βρίσκεται σήμερα σε ύψη συγκρίσιμα με αυτά της 'χρυσής εποχής' της δεκαετίας του 1960. Ο κυριότερος παράγοντας που συνέβαλε σε αυτή την εξέλιξη είναι η μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ. Το μερίδιο της εργασίας είναι το ποσοστό του ΑΕΠ που ιδιοποιούνται οι εργαζόμενοι και αποτελεί για τον λόγο αυτό έναν δείκτη της διανομής του προϊόντος (πριν από τις αναδιανεμητικές επιπτώσεις των κρατικών πολιτικών) αφού το υπόλοιπο προϊόν μετατρέπεται σε εισόδημα του κεφαλαίου και της ιδιοκτησίας γενικότερα (κέρδη και πρόσοδοι). Η εξέλιξη του μεριδίου της εργασίας στο ακαθάριστο προϊόν (σε τιμές αγοράς) αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 62. Επειδή οι έννοιες που χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε τι συμβαίνει στην ελληνική οικονομία αναφέρονται στη συσσώρευση και την αξιοποίηση του κεφαλαίου, εξετάζουμε την εξέλιξη του μεριδίου της εργασίας *στον επιχειρηματικό τομέα*, στον οποίο περιλαμβάνονται όλες οι οικονομικές δραστηριότητες που παράγουν κέρδος ανεξάρτητα από την νομική μορφή τους (αποκλείοντας δηλαδή έτσι τον δημόσιο τομέα με την στενή έννοια του όρου, αλλά περιλαμβάνοντας τις δημόσιες επιχειρήσεις).

Η πορεία του μεριδίου της εργασίας, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 63, ήταν πτωτική επί περίπου 25 έτη. Οι καμπές της πορείας αυτής αντιστοιχούν σε στιγμές αποφασιστικής σημασίας στην ιστορία των κοινωνικών αντιθέσεων και των πολιτικών εξελίξεων στην Ελλάδα. Τα αποφασιστικά χρονικά σημεία, για την πτώση του μεριδίου της εργασίας (άρα για την αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης) έχουν αναλυτικά περιγραφεί στην Ετήσια Έκθεση (2007) του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για

την ελληνική οικονομία και την απασχόληση. Στην εφετινή Ετήσια Έκθεση 2008 **συσχετίζουμε την εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας με την εξέλιξη του μεριδίου της εργασίας**.

Το σημείο αφετηρίας για την ερμηνεία της σχέσης του ποσοστού ανεργίας με το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας είναι το γενικά αποδεκτό συμπέρασμα ότι το ποσοστό ανεργίας προκύπτει ως το αποτέλεσμα της διαδικασίας σχηματισμού των μισθών στις διαπραγματεύσεις εργαζομένων και επιχειρήσεων (wage setting) και της διαδικασίας καθορισμού των τιμών από τις επιχειρήσεις (price setting): το ύψος του ποσοστού ανεργίας εξαρτάται από το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις καθορίζουν, με δεδομένο τον ονομαστικό μισθό και το περιθώριο κέρδους, την παραγωγή (και μέσω αυτής την απασχόληση) σε ύψος που δεν επαρκεί ώστε να απασχοληθούν όλοι όσοι προσφέρουν εργασία με τον δεδομένο ονομαστικό μισθό. Αυτό σημαίνει ότι το ύψος της ανεργίας εξαρτάται από τον βαθμό κατά τον οποίο οι απαιτήσεις των εργαζομένων επί του ΑΕΠ γίνονται αποδεκτές από τις επιχειρήσεις ως συμβατές με τις δικές τους απαιτήσεις (Rowthorn 1979, Nickell and Layard 1999, Arestis and Sawyer 2005).

Από το 1979 έως το 1983, η άνοδος του ποσοστού ανεργίας σχετίζεται με την άνοδο των διεκδικήσεων των εργαζομένων πέραν εκείνων των ορίων που μπορούσαν να γίνουν ανεκτά από τις επιχειρήσεις καθώς επέτεινε την πτώση της κερδοφορίας (Ioakimoglou & Milios 1992) και διαμέσου αυτής επέφερε την επιβράδυνση της συσσώρευσης κεφαλαίου. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό ανεργίας ανήλθε από το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης 2% το 1978 στο 7% περίπου το 1983. Είναι αξιοσημείωτο, ότι η άνοδος των διεκδικήσεων των εργαζομένων κατά την πρώτη τετραετία μετά την μεταπολίτευση του 1974 είχε απορροφηθεί από το οικονομικό σύστημα χωρίς ιδιαίτερους κραδασμούς.

Διάγραμμα 63

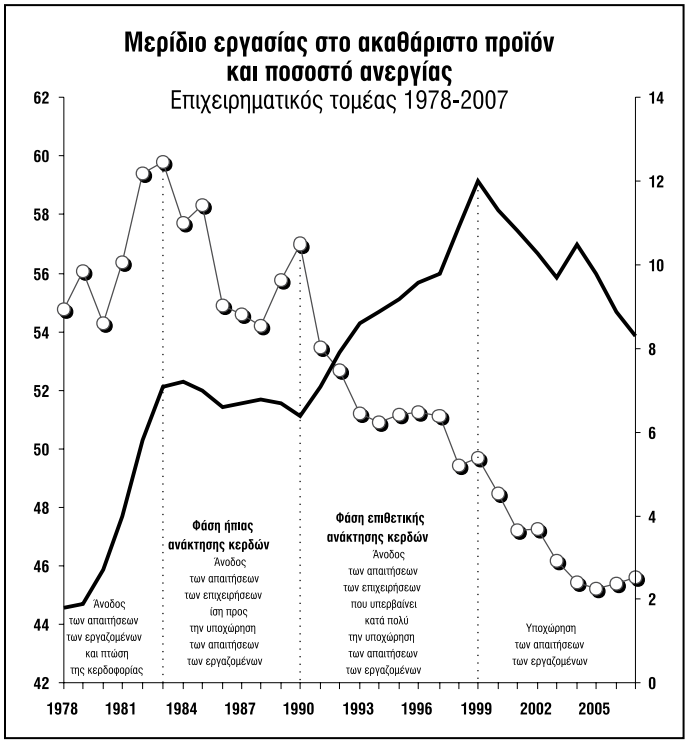

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων OECD Economic Outlook Database.*

Η περίοδος που ακολούθησε, 1984-1990, μπορεί να χαρακτηριστεί ως φάση ήπιας αύξησης των κερδών, με άνοδο των απαιτήσεων των επιχειρήσεων επί του ΑΕΠ που επιβάλλεται καταρχήν με την στροφή της οικονομικής πολιτικής (το 1983 και ιδιαίτερα τον Οκτώβριο του 1985) και εν συνεχεία με την υιοθέτηση της πολιτικής της ανατιμημένης δραχμής που αύξησε την ανταγωνιστική πίεση επί των εγχωρίων παραγωγών, οι οποίοι με την σειρά τους την μετέφεραν στους εργαζόμενους. Το άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στον διεθνή ανταγωνισμό, με έτος αφετηρίας το 1986, απετέλεσε μηχανισμό πειθάρχησης των εργαζομένων ώστε να υποχωρήσουν οι διεκδικήσεις τους για δικαιότερη κατανομή του προϊόντος. Η υποχώρηση των διεκδικήσεων των μισθωτών επί του ΑΕΠ, κατά την συγκεκριμένη περίοδο, ήταν ισόποση προς την άνοδο της απαίτησης των επιχειρήσεων, γεγονός που εκφράστηκε με την σταθεροποίηση του ποσοστού ανεργίας στο επίπεδο του 1984.

Το έτος 1991 εγκαινίασε την φάση επιθετικής αύξησης των κερδών από τις επιχειρήσεις, διήρκεσε μέχρι το έτος 1999 και χαρακτηριζόταν από μειούμενο μερίδιο της εργασίας και αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας. Επρόκειτο **για μια φάση επιθετικής αύξησης των κερδών** με την έννοια ότι η άνοδος των απαιτήσεων των επιχειρήσεων επί του προϊόντος ήταν τόσο μεγάλη ώστε να υπερβαίνει κατά πολύ την μείωση του

εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας και να οδηγεί έτσι σε ανεργία. Αυτές οι εξελίξεις σχετίζονται προφανώς με τον γενικό συσχετισμό δυνάμεων κεφαλαίου και εργασίας των ετών 1991-1993, με την επιθετική οικονομική πολιτική που ασκήθηκε κατά τα συγκεκριμένα έτη, με την άρνηση των επιχειρήσεων, μέχρι το 1996, να επενδύσουν επαρκώς ώστε να απασχοληθούν όσοι πρόσφεραν εργασία με τον τρέχοντα μισθό, με την μετατροπή του συσχετισμού δυνάμεων σε βάρος των εργαζομένων εξαιτίας της διατήρησης του ποσοστού ανεργίας σε υψηλά επίπεδα. Το γεγονός ότι κατά την φάση 1991-1999 αυξανόταν το ποσοστό ανεργίας ενώ μειώνονταν το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας επί του προϊόντος, εξηγείται από την ταχεία άνοδο των απαιτήσεων των επιχειρήσεων επί του ΑΕΠ.

Κατά την τελευταία φάση, 2000-2007, παρατηρείται περαιτέρω πτώση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας με ταυτόχρονη πτώση του ποσοστού ανεργίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας, με δεδομένη την υψηλή πλέον κερδοφορία, δημιουργεί στις επιχειρήσεις την δυνατότητα να αυξήσουν περαιτέρω τα κέρδη τους πλην όμως και να αυξήσουν την απασχόληση. Η μείωση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας αυτής της περιόδου είναι σχετική, με την έννοια ότι αναφέρεται στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας που αυξάνεται τότε θεαματικά: με άλλα λόγια, ο πραγματικός μέσος μισθός αυξάνεται, πλην όμως όχι όσο η παραγωγικότητα της εργασίας. Επομένως δεν πρόκειται για υποχώρηση των απαιτήσεων των εργαζομένων αναφορικά με τον πραγματικό μισθό (δηλαδή με την αγοραστική δύναμη του μισθού) αλλά αναφορικά με τον επιμερισμό του οφέλους που προκύπτει από την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας. Αυτή η σχετική μείωση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας επί του προϊόντος φαίνεται στο γεγονός ότι η πτώση του ποσοστού ανεργίας μετά το 1999 δεν συνοδεύτηκε με επαναφορά του μεριδίου της εργασίας στα προηγούμενα επίπεδα (Διάγραμμα 64).

Διάγραμμα 64

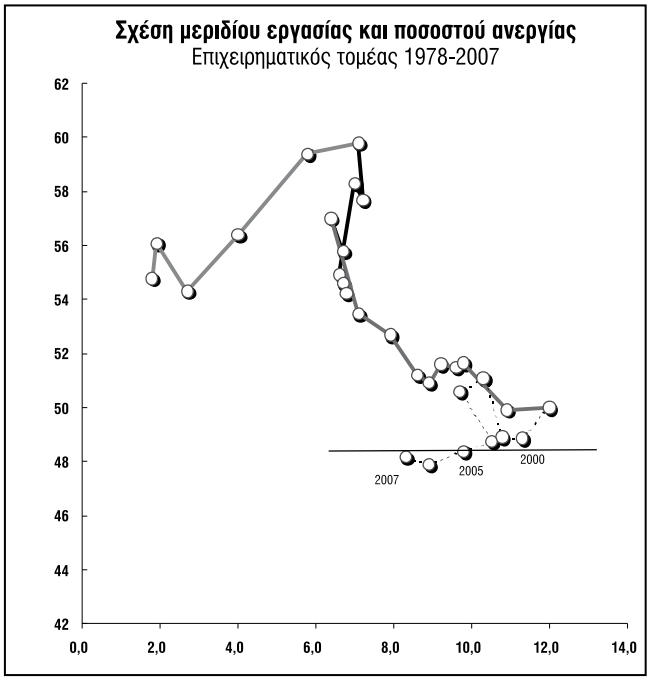

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων OECD Economic Outlook Database.*

Κατά την τελευταία τριετία, 2005-2007 επιτεύχθηκαν αυξήσεις των πραγματικών αποδοχών περίπου στο ύψος των αυξήσεων της παραγωγικότητας της εργασίας, με αποτέλεσμα το μερίδιο της εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα να διατηρηθεί σταθερό και να μην έχουμε περαιτέρω αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας. **Για να διατηρηθεί και κατά το 2008 αυτή η σταθερότητα στη διανομή του προϊόντος** (πριν από τις αναδιανεμητικές λειτουργίες του κράτους), θα πρέπει οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών **να ισούνται με το άθροισμα πληθωρισμού και παραγωγικότητας της εργασίας**. Εάν ο πληθωρισμός (δείκτης τιμών καταναλωτή) ανέλθει σε 4,2% (ΟΟΣΑ, 2008), και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ανέλθει σε 2,2% (πρόβλεψη Ευρωπαϊκής Επιτροπής), τότε, οι τελικές αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών θα πρέπει να είναι 6,4%.

Επομένως για το 2008, για να έχουμε διατήρηση της αγοραστικής αξίας των μέσων ονομαστικών αποδοχών των μισθωτών θα πρέπει αυτές να ανέλθουν σε 4,2%, και για να μην έχουμε αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας θα πρέπει οι ονομαστικές αποδοχές να αυξηθούν κατά 6,4%.

Ωστόσο, η αύξηση κατά 4,2% του πληθωρισμού αποκρύπτει το γεγονός ότι τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα, διαθέτουν μεγαλύτερο μέρος των δαπανών τους σε τρόφιμα και σε βασικά είδη πρώτης ανάγκης, των οποίων οι τιμές έχουν αυξηθεί περισσότερο (κατά 6%) από τον μέσο όρο πληθωρισμού της χώρας.

7.2. Οι μισθοί των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το Β' τρίμηνο του 2007, οι μισθοί των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα (δημόσιες υπηρεσίες, δημόσιοι οργανισμοί, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ, τοπική αυτοδιοίκηση) κατανέμονται όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 65. Περίπου 30% των εν λόγω εργαζομένων, δήλωσαν ότι οι καθαρές αποδοχές τους ήταν μικρότερες των 1.000 ευρώ μηνιαίως. Περίπου 37% δήλωσαν ότι είχαν αποδοχές μεταξύ 1.000 και 1.250 ευρώ. Ο μέσος καθαρός μισθός που συνέπιπτε με τον διάμεσο μισθό, ανερχόταν σε 1150 ευρώ. Επομένως, το όριο για τους χαμηλόμισθους ήταν (2/3)*1.150=766 ευρώ και το ποσοστό των χαμηλόμισθων μεταξύ των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα δεν υπερέβαινε το 10% έναντι 22% στον ιδιωτικό τομέα.

Διάγραμμα 65

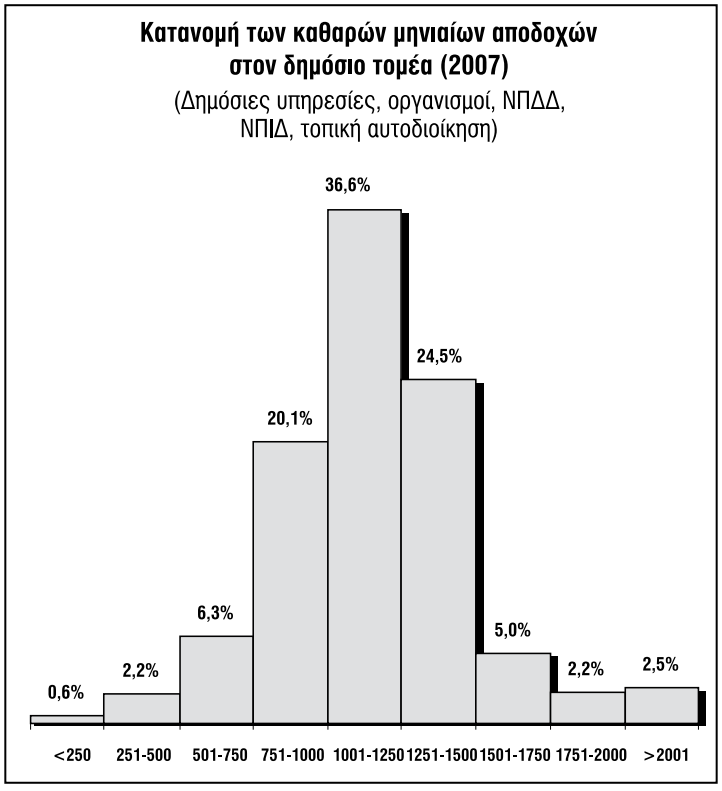

Πηγή: *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ, Β' τρίμηνο.*

7.3. Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Στην Ευρώπη, ο κατώτατος μισθός υπάρχει προ πολλού σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και το Βέλγιο, καθιερώθηκε πιο πρόσφατα στο Ηνωμένο Βασίλειο (1999) και στην Ιρλανδία (2000) ενώ στα περισσότερα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο κατώτατος μισθός θεσπίστηκε στην αρχή της περιόδου μετάβασης (δεκαετία 1990). Δεδομένων των αδύναμων συστημάτων συλλογικής διαπραγμάτευσης στις Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης οι κατώτατοι μισθοί επηρεάζουν την εξέλιξη του συνόλου των μισθών.

Ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο υπάρχει σήμερα στα 20 από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και στην υποψήφια Τουρκία. Συγκεκριμένα ο κατώτατος μισθός θεσμοθετημένος σε εθνικό επίπεδο τον οποίο οφείλουν να τηρούν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στα διάφορα ειδικότερα επίπεδα (κλαδικό, επιχειρησιακό) ισχύει σε εννέα από τα 15 παλιά κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βέλγιο, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο). Το ύψος του, είτε ορίζεται από την κυβέρνηση στην βάση των προτάσεων των κοινωνικών συνομιλητών (Γαλλία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο και Ιρλανδία), είτε προκύπτει από την συλλογική διαπραγμάτευση μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών (Βέλγιο και Ελλάδα) και εφαρμόζεται συνήθως στο σύνολο των εργαζομένων της οικονομίας και σε όλα τα επαγγέλματα. Ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο ισχύει επίσης και στα 11 από τα 12 νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λιθουανία, Λετονία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβενία, Σλοβακία, Βουλγαρία, Ρουμανία), όπως και στην υποψήφια Τουρκία και σχεδόν σε όλα ορίζεται από την κυβέρνηση είτε μονομερώς, είτε στην βάση προτάσεων, διαβουλεύσεων ή διαπραγματεύσεων μεταξύ κυβέρνησης και κοινωνικών συνομιλητών. Επίσης σε ορισμένες χώρες προβλέπεται αυτόματη αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού στην εξέλιξη των τιμών ή /και αυξήσεις, γεγονός που επιτρέπει την διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των κατώτατων αποδοχών καθώς και την ενίσχυση τους .

Στις υπόλοιπες 7 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Γερμανία, Δανία, Σουηδία, Φιλανδία, Ιταλία και Κύπρο) **δεν υπάρχει μεν κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο, υπάρχουν όμως κατώτατοι μισθοί που διαπραγματεύονται οι κοινωνικοί συνομιλητές σε κλαδικό επίπεδο.** Στις χώρες αυτές υπάρχουν παραδοσιακά ισχυρές συνδικαλιστικές οργανώσεις και υπάρχει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, μία προτίμηση για τους κλαδικούς κατώτατους μισθούς. Ωστόσο σε χώρες όπως η Γερμανία, διεξάγεται συζήτηση κατά τα τελευταία έτη για την θέσπιση και κατώτατου μισθού σε εθνικό επίπεδο, δεδομένου ότι μετά την επανένωση των δύο Γερμανιών παρατηρείται μεγαλύτερος κατακερματισμός στην αγορά εργασίας και έχει μειωθεί σημαντικά το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτεται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

7.3.1. Επίπεδα κατώτατων μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2008

Τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat για συγκρίσεις ανάμεσα στις διάφορες χώρες, αφορούν στους κατώτατους μηνιαίους μισθούς των εργαζομένων με πλήρη απασχόληση για το έτος 2008. Πρόκειται για τους κατώτατους μηνιαίους μικτούς μισθούς, δηλαδή τους μισθούς πριν την αφαίρεση του φόρου εισοδήματος και των κοινωνικών εισφορών που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι. Πρέπει να σημειωθεί ότι στα στοιχεία αυτά η Eurostat λαμβάνει υπόψη τις περιπτώσεις, όπου ο μηνιαίος μισθός καταβάλλεται πάνω από 12 φορές ετησίως -όπως αυτό συμβαίνει στην Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα όπου ο μισθός καταβάλλεται 14 φορές ετησίως - και έχουν διορθωθεί τα στοιχεία ώστε να ληφθούν υπόψη αυτές οι πληρωμές[17].

Από την σύγκριση των κατώτατων μηνιαίων μισθών σε ευρώ, προκύπτει ότι οι αποκλίσεις είναι ήδη μεγάλες στην ΕΕ-15, ανάμεσα στις νότιες χώρες μέλη (Πορτογαλία, Ελλάδα και Ισπανία) και στις υπόλοιπες χώρες παλιά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και βέβαια είναι ακόμη μεγαλύτερη η απόσταση που χωρίζει τους κατώτατους μισθούς των νέων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης - με εξαίρεση την Μάλτα και την Σλοβενία - από τους αντίστοιχους μισθούς, τόσο των χωρών μελών του ευρωπαϊκού νότου, όσο κυρίως των υπολοίπων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία του Διαγράμματος 66, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός σε απόλυτα μεγέθη:

- ξεπερνά τα 1223 ευρώ, σε μία πρώτη κατηγορία χωρών που αποτελείται από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία, το Βέλγιο την Ολλανδία, την Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο,
- κυμαίνεται μεταξύ 497 και 803 ευρώ, σε μία δεύτερη κατηγορία χωρών που αποτελείται από την Πορτογαλία, την Σλοβενία. την Μάλτα, την Ισπανία και την Ελλάδα
- τέλος, κυμαίνεται μεταξύ 113 και 313 ευρώ στα υπόλοιπα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διαμορφώνεται στα 354 ευρώ στην υποψήφια Τουρκία.

---

17. Επειδή η διόρθωση αυτή δεν έχει γίνει στα μέχρι σήμερα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2008 για την Ελλάδα, στα στοιχεία που χρησιμοποιούμε παρακάτω προβαίνουμε, για λόγους συγκρισιμότητας, στην εν λόγω διόρθωση με βάση την τελευταία ΕΓΣΕ 2008-2009 που υπεγράφη τον Απρίλιο 2008 (βλέπε Πίνακα 12). Συγκεκριμένα για την Ελλάδα, το 2008 ο κατώτατος μισθός σε δωδεκάμηνη βάση -συνυπολογίζοντας τους 14 μισθούς ετησίως - με βάση την ΕΓΣΣΕ ανέρχεται σε 803,5 € (αντί για 680,6 € που αναφέρουν τα στοιχεία της Eurostat τα οποία δεν λαμβάνουν υπόψη την καταβολή του μισθού σε 14μηνη βάση στην Ελλάδα, ενώ αυτό έχει γίνει στην περίπτωση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Για παράδειγμα ο κατώτατος μηνιαίος μισθός ανέρχεται στην Ισπανία σε 600€ και με την αναγωγή σε 14μηνη βάση, ανέρχεται στα 700€ στα στοιχεία της Eurostat.).

Διάγραμμα 66

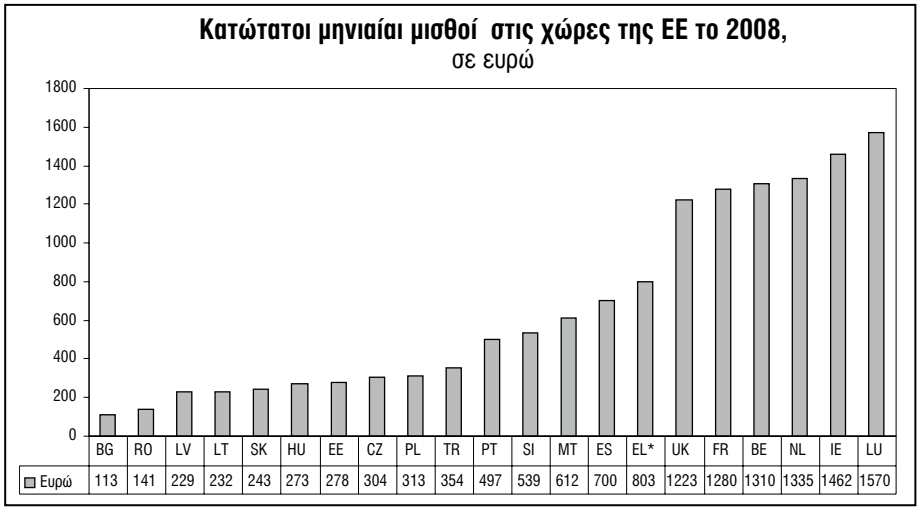

Πηγή: *Eurostat. Στοιχεία για την Ελλάδα*: ΕΙΣΕΕ.*

Διάγραμμα 67

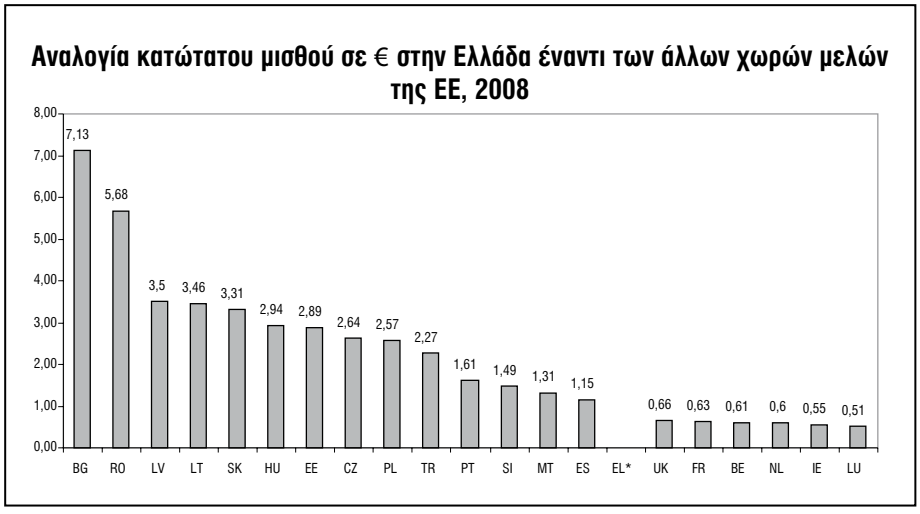

Πηγή: *Eurostat. Στοιχεία για την Ελλάδα*: ΕΙΣΕΕ.*

Το Διάγραμμα 66 διαβάζεται ως εξής: οι κατώτατες αποδοχές στην Ελλάδα σε ευρώ είναι 7,13 φορές μεγαλύτερες από τις κατώτατες αποδοχές της Βουλγαρίας, ενώ σε σύγκριση με τις κατώτατες αποδοχές του Λουξεμβούργου προκύπτει ότι αποτελούν το 51% των αντίστοιχων αποδοχών, κ.ο.κ.

Διάγραμμα 68

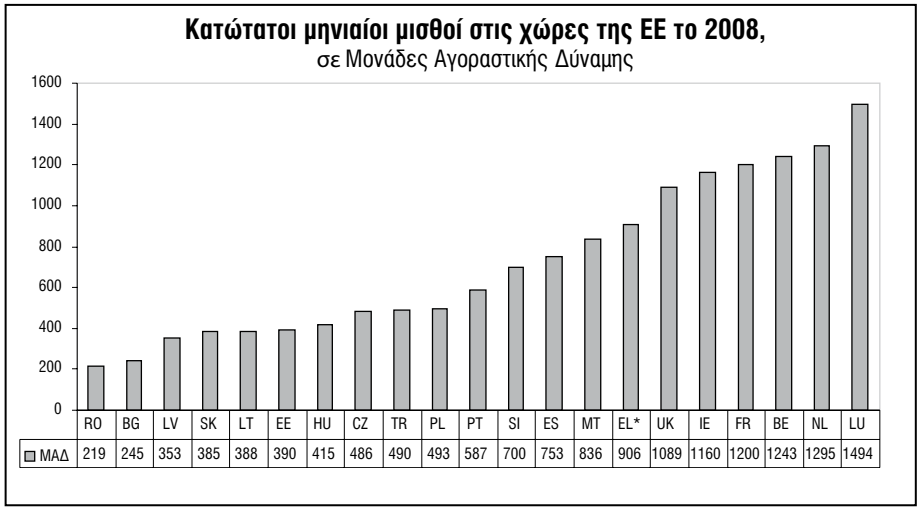

Πηγή: *Eurostat. Στοιχεία για την Ελλάδα*: ΕΙΣΕΕ*

Διάγραμμα 69

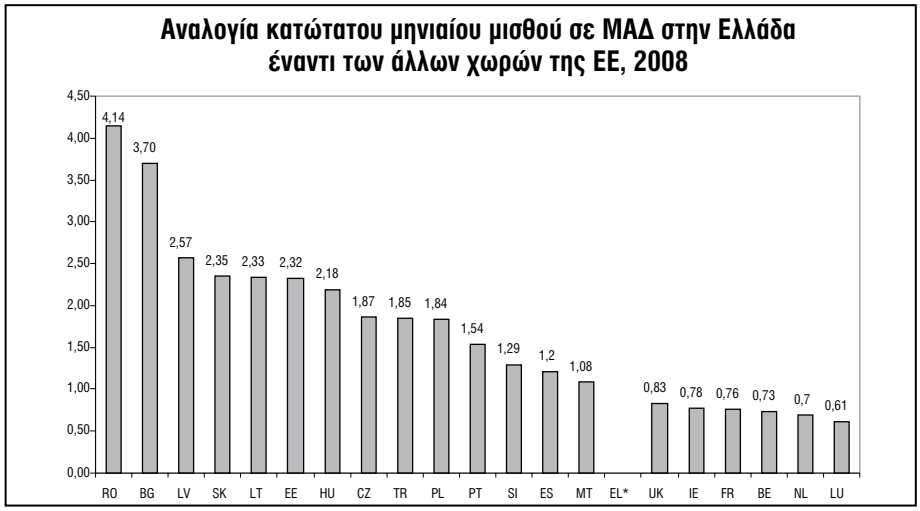

Πηγή: *Eurostat. Στοιχεία για την Ελλάδα*: ΕΙΣΕΕ*

Το Διάγραμμα 69 διαβάζεται ως εξής: η αγοραστική δύναμη των κατώτατων αποδοχών στην Ελλάδα σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης είναι 4,14 φορές μεγαλύτερη από την αγοραστική δύναμη των κατώτατων αποδοχών της Ρουμανίας, ενώ σε σύγκριση με την αγοραστική δύναμη των κατώτατων αποδοχών του Λουξεμβούργου προκύπτει ότι αποτελεί το 61% των αντίστοιχων αποδοχών, κ.ο.κ

Στην σύγκριση σε απόλυτα μεγέθη, διαπιστώνεται ότι ο κατώτατος μηνιαίος μισθός την Ελλάδα σε ευρώ, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο μισθό που ισχύει στην μεγάλη πλειοψηφία των νέων κρατών μελών της ΕΕ (ιδιαίτερα εαν εξαιρεθούν η Σλοβενία και η Μάλτα). Αντίθετα όμως, **ο κατώτατος μηνιαίος μισθός σε ευρώ στην Ελλάδα, συνεχίζει να υστερεί σημαντικά έναντι των κατώτατων μισθών των πλουσιότερων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης** (στις οποίες ισχύει ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο) **και ανέρχεται περίπου στο 60% του αντίστοιχου κατώτατου μισθού της πρώτης αυτής κατηγορίας χωρών, ενώ βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση έναντι του αντίστοιχου κατώτατου μισθού των χωρών της δεύτερης κατηγορίας** (Διάγραμμα 67).

Στα Διαγράμματα 68 και 69, η σύγκριση των κατώτατων μισθών γίνεται σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης[18], οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές των τιμών ανάμεσα στις χώρες για ένα καλάθι αγαθών και υπηρεσιών τα οποία είναι συγκρίσιμα και αντιπροσωπευτικά. Στόχος είναι να εξαλειφθούν οι διαφορές του επιπέδου των τιμών στις δαπάνες της τελικής κατανάλωσης των νοικοκυριών. Επομένως οι κατώτατοι μισθοί που εκφράζονται σε εθνικό νόμισμα, μετατρέπονται σε μία κοινή «επίπλαστη» νομισματική μονάδα ώστε η αγοραστική τους δύναμη να είναι συγκρίσιμη.

Ανάμεσα στα δύο Διαγράμματα (66 και 68), η κατάταξη των χωρών παραμένει σχεδόν αμετάβλητη, διαπιστώνεται όμως ότι οι αποστάσεις των κατώτατων μηνιαίων μισθών είναι μικρότερες όταν τα στοιχεία εκφράζονται σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης από ότι σε ευρώ. Ειδικότερα, η εξάλειψη των διαφορών στις τιμές ανάμεσα στις χώρες έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κατώτατος μισθός στα νέα κράτη μέλη όπως επίσης και στην Πορτογαλία, στην Ισπανία και στην Ελλάδα. Αντίθετα, στις πιο πλούσιες χώρες, η εφαρμογή των Μονάδων Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ), μεταφράζεται σε σχετική μείωση του επιπέδου του κατώτατου μισθού.

Τέλος, η αναλογία μεταξύ κατώτατου μισθού και μέσου μισθού στην βιομηχανία και στις υπηρεσίες στις διάφορες χώρες (για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat) κυμαίνεται από 32% στην Λετονία μέχρι και 52% στην Μάλτα (Διάγραμμα 70).

18. Η μετατροπή σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης έγινε χρησιμοποιώντας τα συγκριτικά επίπεδα τιμών της τελικής κατανάλωση των ιδιωτικών νοικοκυριών 2007 της Eurostat.

Διάγραμμα 70

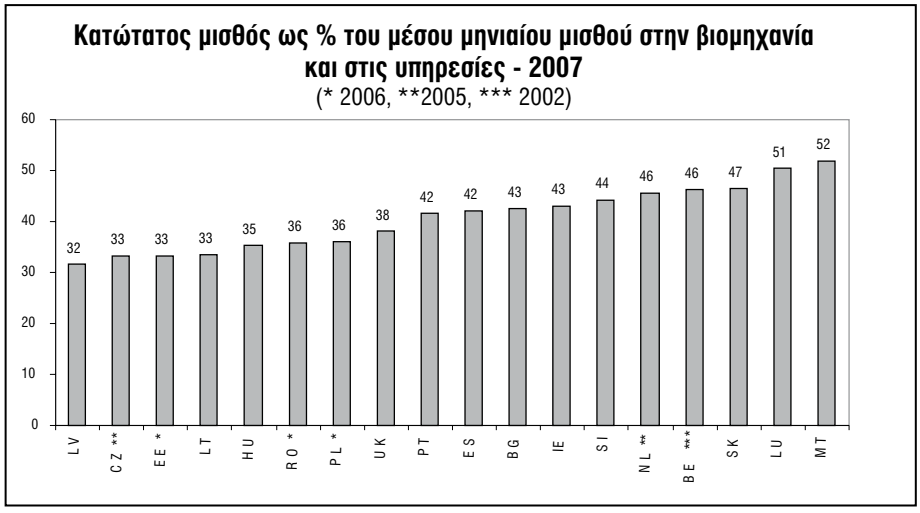

Πηγή: *Eurostat.*

7.3.2. Σύγκριση κατώτατου και μέσου μισθού στην Ελλάδα

Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DGII) και της ΕΓΣΣΕ υπολογίσαμε τις καθαρές αποδοχές για τον μέσο μισθό και για τον κατώτατο μισθό, με τις ακόλουθες παραδοχές: (1) Το άθροισμα εργοδοτικών εισφορών και εισφορών του εργαζόμενου ανέρχεται στο 44% των ακαθάριστων αποδοχών, (2) Η επιβάρυνση για τον κατώτατο μισθό από το 2001 ανέρχεται σε 43%, (3) Ο μέσος καθαρός μισθός επιβαρύνεται με φορολογική επιβάρυνση 8%.

Όπως φαίνεται στα Διαγράμματα, ο μέσος καθαρός μισθός αυξήθηκε ταχύτερα από τον κατώτατο καθαρό μισθό, έτσι ώστε η αναλογία τους να μειωθεί από το 55% περίπου το 1994 σε 45% περίπου κατά την εξαετία 2002-2007. Η αντίστοιχη αναλογία των μικτών αποδοχών (καθαρές αποδοχές + εισφορές εργαζομένου) είναι ελαφρώς χαμηλότερη, αλλά η τάση εξέλιξης είναι εξίσου πτωτική: ενώ ανερχόταν σε 51% περίπου το 1994, έχει μειωθεί σε 41% περίπου κατά την εξαετία 2002-2007.

Υπάρχει επομένως, σταθεροποίηση του χάσματος αμοιβών μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού από το 2002 μέχρι σήμερα, πλην όμως το χάσμα παραμένει σε ιστορικά υψηλά επίπεδα.

Διάγραμμα 71

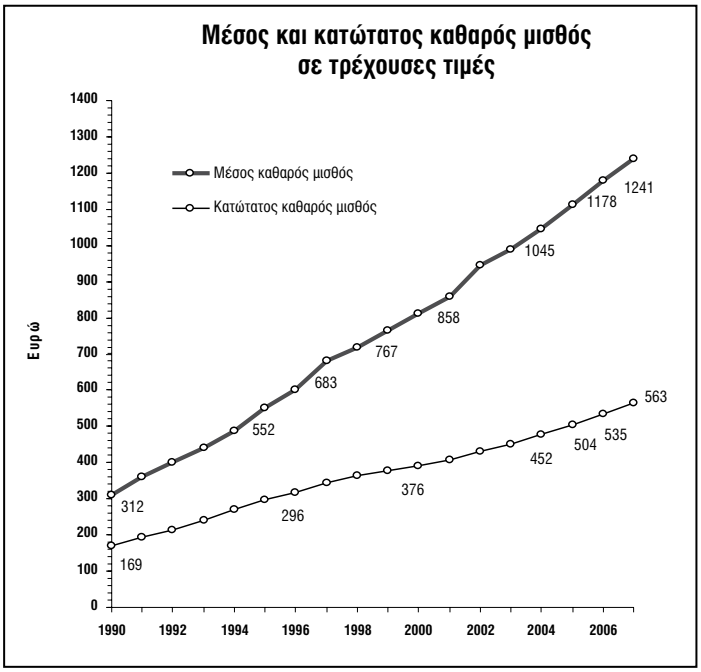

Διάγραμμα 72

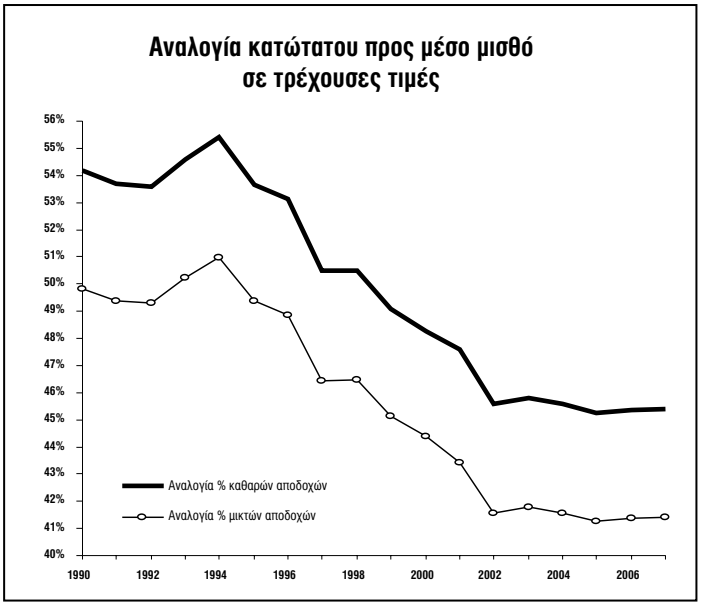

7.3.3. Εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών την τελευταία 25ετία στην Ελλάδα

Ο Πίνακας 12 καταγράφει την εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών -κατώτατου μισθού και ημερομισθίου- στην Ελλάδα για την περίοδο 1984-2009, όπως αυτές διαμορφώνονται σύμφωνα με τις εκάστοτε ΕΓΣΣΕ και τις Διαιτητικές αποφάσεις.

Με βάση τα δεδομένα του πίνακα 12, στα Διαγράμματα 72 και 73 απεικονίζεται η εξέλιξη των κατώτατων πραγματικών αποδοχών την περίοδο 1984 - 2009 λαμβάνοντας υπόψη τις ετήσιες ονομαστικές αποδοχές ανά έτος (σε 12μηνη βάση) και αποπληθωρίζοντας με τον ΔΤΚ σε μέσα επίπεδα. Διαπιστώνεται στα εν λόγω Διαγράμματα ότι ενώ υπάρχει μια σταδιακή αύξηση των κατώτατων πραγματικών αποδοχών μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ωστόσο όμως ο ρυθμός μεταβολής αυτής της εξέλιξης δεν έχει επιτρέψει την διαμόρφωση του επιπέδου των κατώτατων πραγματικών αποδοχών στο ανώτερο επίπεδο της περιόδου (1984-2009).

Διάγραμμα 73

Πηγή: *ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ. Υπολογισμοί με βάση το μέσο Δ.Τ.Κ.*

** (εκτιμήσεις για πληθωρισμό: 4,2% το 2008 και 4,1% το 2009).*

΄Εχουμε με άλλα λόγια δύο διακριτές περιόδους:

- Στην διάρκεια της πρώτης περιόδου (1984-1996) έχουμε σημαντική μείωση των πραγματικών κατώτατων αποδοχών κατά 20 περίπου εκατοστιαίες μονάδες (από 100 το έτος 1984 ο δείκτης μειώνεται στο 79,3 το έτος 1993 και διατηρείται στα επίπεδα του 80 μέχρι το έτος 1996).
- Στην διάρκεια της δεύτερης περιόδου (1997-2007) έχουμε ονομαστικές αυξήσεις που υπερβαίνουν συστηματικά τον πληθωρισμό και μία ανάκτηση εν μέρει της αγοραστικής δύναμης του κατώτατου μισθού - που απωλέσθηκε την προη-

γούμενη περίοδο - κατά 16 περίπου εκατοστιαίες μονάδες (από το 80 ο δείκτης ανέρχεται στο 96) χωρίς ωστόσο να υπάρξει πλήρης ανάκτηση και να καταφέρει να επανέλθει στα επίπεδα του έτους 1984.

Διάγραμμα 74

Πηγή: *ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ. Υπολογισμοί με βάση το μέσο Δ.Τ.Κ.*
** (εκτιμήσεις για πληθωρισμό: 4,2% το 2008 και 4,1% το 2009).*

Η πορεία των πραγματικών κατώτατων αποδοχών το 2008 και το 2009 θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη στα επίπεδα του πληθωρισμού. Αν ο πληθωρισμός διαμορφωθεί (συγκρατηθεί) σε μέσα επίπεδα στο 4,2% το 2008 (πρόβλεψη ΟΟΣΑ) και 4,1% το 2009 (εκτίμηση), τότε θα προκύψουν αντίστοιχες πραγματικές αυξήσεις για τον κατώτατο μισθό της τάξης του 1,9% και 1,5%. Ωστόσο ακόμη και με αυτή την υπόθεση εργασίας ο κατώτατος πραγματικός μισθός δεν ανακτά πλήρως σε πραγματικούς όρους τα επίπεδα του έτους 1984.

Αν όμως λάβουμε υπόψη μας ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες για τα οποία πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες αυξήσεις τιμών το τελευταίο διάστημα (όπως τα είδη διατροφής και στέγασης[19]) συμμετέχουν με μεγαλύτερο βάρος στην κατανάλωση των νοικοκυριών με χαμηλότερο εισόδημα και ο πληθωρισμός για τα νοικοκυριά αυτά ανέλθει στην περιοχή του 6%, το γεγονός αυτό αφήνει ελάχιστα περιθώρια για πραγματικές αυξήσεις στις κατώτατες αποδοχές το 2008.

19. Βλέπε σχετικό πίνακα με διάρθρωση δαπανών των νοικοκυριών στο Μέρος 8 «Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες».

Η διαμόρφωση και δημοσίευση από την ΕΣΥΕ (όπως αυτό γίνεται σε άλλες χώρες) διαφοροποιημένων Δεικτών Τιμών Καταναλωτή ανά κατηγορία εισοδήματος, θα επέτρεπε να ληφθούν υπόψη οι εν λόγω διαφορές (στο μέλλον), τόσο σε επίπεδο υπολογισμών, όσο κυρίως σε επίπεδο συλλογικής διαπραγμάτευσης για τον κατώτατο μισθό, ενώ θα ήταν επίσης χρήσιμοι οι δείκτες αυτοί για τον καθορισμό των αυξήσεων στις συντάξεις και σε άλλα κοινωνικά επιδόματα/βοηθήματα.

Πίνακας 12: Εξέλιξη κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα 1984-2009

ΕΓΣΣΕ - ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΙΣΧΥΟΣ ΑΠΟ - ΕΩΣ	ΗΜΕΡΟ-ΜΙΣΘΙΟ (δραχμές)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ	ΜΙΣΘΟΣ (δραχμές)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ %	ΕΤΗΣΙΕΣ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ (12 μήνες) δρχ.	Ποσοστό αύξησης ετήσιων ονομαστικών αποδοχών (σχέση προηγ. Έτους)	(Ποσοστό μεταβολής) Σύγκριση μέσου ετήσιου ΔΤΚ κάθε έτους με τον αντίστοιχο προηγ. έτους	Ποσοστό μεταβολής πραγματικών αποδοχών
ΕΓΣΣΕ 1984	1.5-31.8.84 1.5-31.8.84 1.9-31.12.84	1202 1285 1314	10,8 6,9 2,2	27012 28876 29511	10,8 6,9 2,2	341596	-	18,6%	-
ΕΓΣΣΕ 1985	1.1-30.4.85 1.5-31.8.85 1.9-31.12.85	1422 1516 1548	8,2 6,6 2,1	31931 34038 34759	8,2 6,6 2,1	402912	17,9%	19,2%	-1,09%
1986	1.1-31.4.86 1.5-31.8.86 1.9-31.12.85	1618 1639 1716	4,5 1,3 4,7	36316 36792 38251	4,5 1,3 4	445436	10,5%	23,1%	-10,25%
1987	1.1-30.4.87 1. 5-31.8.87 1.9-31.12.87	1787 1805 1886	4,1 1 4,5	40100 40501 42324	4,8 1 4,5	491700	10,38%	16,4%	-5,1%
ΕΓΣΣΕ 1988	1.1-31.4.88 1.4-31.8.88 1.9-31.12.88	2074 2106 2243	10 1,5 6,5	46443 47143 50207	9,7 1,5 6,5	575172	16,9%	13,5%	+3%
ΕΓΣΣΕ 1989	1.1-30.4.89 1.5-31.8.89 1.9-31.12.89	2450 2475 2705	9,3 1 9,3	54828 55376 60506	9,2 1 9,3	682840	18,7%	13,7%	+4,39%
ΕΓΣΣΕ 1990	1.1-31.8.90 1.9-31.12.90	2911 3118	7,6 7,1	65105 69727	7,6 7,1	808992	18,4%	20,4%	-1,6%
ΕΓΣΣΕ 1991	1.1.91 1.7.91	3315 3501	6,3 5,6	74121 78272	6,3 5,6	914358	13,02%	19,5%	-5,4%
1992	1.1.92 1.7.92	3721 3870	6,28 4	83160 86487	6,24 4	1017882	11,3%	15,8%	-3,8%
ΕΓΣΣΕ 1993	1.1.93 1.7.93	4081 4411	5,45 8,08	91206 98568	5,45 8,07	1138644	11,8%	14,4%	-2,2%
ΕΓΣΣΕ 1994	1.1.94 1.7.94	4632 4934	5 6,5	103497 110225	5 6,5	1282332	12,6%	10,9%	+1,53%
1995	1.1.95 1.7.95	5132 5336	4 4	114634 119220	4 4	1403124	9,41%	8,9%	+0,46%
ΕΓΣΣΕ 1996	1.1.96 1.7.96	5531 5753	3,5 4	123520 128460	3,5 4	1511880	7,75%	8,2%	- 0,41%
1997	1.1.97 1.7.97	6000 6195	1% + 3,25% 3,25%	133962 138315	1% + 3,25% 3,25%	1633662	8,05%	5,5%	2,4%
ΕΓΣΣΕ 1998	1.1.98 1.7.98	6364 6492	0,2%+2,5% 2%	142056 144897	0,2%+2,5% 2%	1721718	5,.39%	4,8%	0,56%
1999	1.1.99 1.7.99	6609 6701	0,4% + 1.4% 1,4%	147513 149578	0,4% + 1.4% 1,4%	1782548	3,53%	2,6%	0,9%
ΕΓΣΣΕ 2000	1.1.00 1.7.00	6882 6986	0,7% + 2% 1,5%	153643 155947	0,7% + 2% 1,5%	1857474	4,2%	3,2%	0,97%
2001	1.1.01 1.7.01	7111 7218	1,8% 1,5%	158754 161136	1,8% 1,5%	1919274	3,3%	3,4%	-0,09%

ΕΓΣΣΕ - ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΙΣΧΥΟΣ ΑΠΟ - ΕΩΣ	ΗΜΕΡΟ-ΜΙΣΘΙΟ (ευρώ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ	ΜΙΣΘΟΣ (ευρώ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ %	ΕΤΗΣΙΕΣ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ (12 μήνες) - ευρώ.	Ποσοστό αύξησης ετήσιων ονομαστικών αποδοχών (σχέση προηγ. Έτους)	(Ποσοστό μεταβολής) Σύγκριση μέσου ετήσιου ΔΤΚ κάθε έτους με τον αντίστοιχο προηγ. έτους	Ποσοστό μεταβολής πραγματικών αποδοχών
ΕΓΣΣΕ 2002 (σε ευρώ)*	1.1.02 1.7.02	21,95 22,35	1,1%+ 2,5% 1,8%	490,04 498,86	1,1%+ 2,5% 1,8%	5933,39	5,34%	3,6%	1,68 %
2003	1.1.03	23,29	0,3% + 3,9%	519,87	0,3% + 3,9%	6238,44	5,14%	3,5%	1,58%
ΕΓΣΣΕ 2004	1.1.04 1.9.04	24,22 25,01	4% 2% + 8 ευρώ (μηνιαίως)	540,66 559,98	4% 2% + 8,5ευρώ (μηνιαίως)	6545,88	4,93%	2,9%	1, 97 %
2005	1.1.05 1.9.05	25,56 26,41	2,2% 3,3%	572,30 591,18	2,2% 3,3%	6943,12	5,78%	3,5 %	2,2 %
ΕΓΣΣΕ 2006	1.1.06 1.9.06	2,9% 2,9%	27,17 27,96	608,33 625,97	2,9% 2,9%	7370,52	6,44%	3,2%	3,13%
2007	1.5.07	5,1%	29,39	657,89	5,1%	7766,92	5,38 %	2,9%	2,41%
ΕΓΣΣΕ 2008	1.1.08 1.9.08	3,45% 3%	30,40 31,32	680,59 701	3,45% 3%	8248,72	6,2%	4,2 % **	1,91% ***
2009	1.5.09	5,5%	33,04	739,56	5,5%	8720,48	5,71%	4,1 % **	1,54 ***

* *Από το έτος 2002 και μετά οι αποδοχές είναι σε ευρώ*

** *Πρόβλεψη ΟΟΣΑ για πληθωρισμό 4,2% το 2008 και εκτίμηση για 4,1% το 2009*

*** *Υπό τον όρο ότι θα επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις για τον πληθωρισμό.*

Πηγή: *ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.*

ΜΕΡΟΣ 8

Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

8.1. Εισαγωγή

Το γεγονός ότι η Ευρώπη αποτελεί μία από τις πλουσιότερες περιοχές του πλανήτη, δεν αποτελεί εμπόδιο για την ύπαρξη και διατήρηση στο εσωτερικό της του προβλήματος της φτώχειας σε σχετικά υψηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών για το 2006[20], το 16% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης απειλείται από την φτώχεια, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 78 περίπου εκατομμύρια άτομα. Όπως αποδεικνύουν οι σχετικές έρευνες, πέρα από τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται ανάμεσα στα κράτη-μέλη, σε αρκετά από αυτά τα ποσοστά του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο φτώχειας παραμένουν υψηλά επί σειρά ετών, ενώ οι διαπιστώσεις σχετικά με το εύρος και τη σοβαρότητα του προβλήματος, μοιάζουν να υποεκτιμούνται από τις κυβερνήσεις και τις δημόσιες πολιτικές.

Με άλλα λόγια, σε αρκετές τουλάχιστον χώρες, η ρητορεία για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας που εκφράζεται στα πλαίσια της δημόσιας συζήτησης συνοδεύεται συχνά από την προώθηση και την υλοποίηση ορισμένων «καλών πρακτικών» προς αυτή την κατεύθυνση, ωστόσο η ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος της φτώχειας δεν φαίνεται να αποτελεί ζήτημα πρώτης προτεραιότητας και να χαρακτηρίζεται ως επείγουσα η εξάλειψη του, σε βαθμό τουλάχιστον που να υπαγορεύσει πολιτικές και μέτρα στο ύψος του προβλήματος, ικανά να το αντιμετωπίσουν.

Αυτό μπορεί να οφείλεται, ως ένα βαθμό, και στο γεγονός ότι συχνά η φτώχεια συνδέεται με τις υπανάπτυκτες και τις αναπτυσσόμενες χώρες και θεωρείται ως ακραίο φαινόμενο που απειλεί μέχρι και ίδια την ύπαρξη των ατόμων που πλήττει. Ωστόσο η πραγματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εντελώς διαφορετική και η φτώχεια παραμένει ένα σοβαρό πρόβλημα που επιδεινώνει το βιοτικό επίπεδο μεγάλου αριθμού ατόμων, γεγονός που αποτελεί, εκτός των άλλων, κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων για τα άτομα που βιώνουν αυτή την κατάσταση, εμπεριέχει σημαντικό κοινωνικό κόστος και αποτελεί τροχοπέδη για μία αειφόρο ανάπτυξη. Μπορεί το εισόδημα ενός ευρωπαίου πολίτη να μην είναι συγκρίσιμο

20. EU-SILC 2006, European Union - Statistics on Income and Living Conditions. Η έρευνα αφορά τα εισοδήματα του 2005.

με αυτό ενός κατοίκου υπανάπτυκτης ή αναπτυσσόμενης χώρας, εντούτοις δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία των φτωχών στην Ευρώπη βιώνουν μία δύσκολη και πολλές φορές καταθλιπτική πραγματικότητα που δεν σχετίζεται μόνο με το εισόδημα τους αλλά παραπέμπει συχνά και σε κακές συνθήκες στέγασης, ανεργίας και αποκλεισμού, σε κακή κατάσταση υγείας, σε περιορισμένη συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, παράγοντες που είναι ικανοί να στιγματίσουν κοινωνικά τα άτομα και κυρίως τα παιδιά τους.

Παράλληλα, η φτώχεια αντικατοπρίζει την δυναμική της οικονομίας της αγοράς προς την ανισοκατανομή του πλούτου, τα όρια των εφαρμοζόμενων πολιτικών καθώς επίσης και τις ανεπάρκειες ή /και τις δυσλειτουργίες των κοινωνικών συστημάτων που δεν είναι σε θέση να διασφαλίζουν μία δίκαιη αναδιανομή του παραγόμενου πλούτου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλων ανισοτήτων ανάμεσα σε μία μικρή κατηγορία ελάχιστων ατόμων υπερβολικά πλούσιων και στους υπόλοιπους, ενώ υπάρχει παράλληλα μία κατηγορία περιθωριοποιημένων ατόμων που ζει σε μία πλούσια οικονομικά περιοχή του πλανήτη. Πρόκειται για άτομα που βρίσκονται σε μία ευάλωτη κατάσταση εφόσον η ευημερία τους απειλείται από την έλλειψη χρηματικών πόρων, από την υπερχρέωση, από προβλήματα υγείας και πρόσβασης σε υπηρεσίες περίθαλψης, ενώ δεν πρέπει να υποτιμούνται πτυχές που σχετίζονται με την αξιοπρέπεια, το συναίσθημα «κατωτερότητας», τη μειονεκτική θέση των παιδιών που ζουν σε φτωχές οικογένειες.

8.2. Ορισμοί και μέτρηση της φτώχειας

Με τον όρο «φτώχεια» γίνεται αναφορά σε ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, ενώ οι προσπάθειες εμπειρικής και στατιστικής διερεύνησης του εύρους του φαινομένου και ανάλυσης των επιμέρους πτυχών του, βρίσκονται αντιμέτωπες με μια σειρά από μεθοδολογικά προβλήματα που ξεκινούν κατ' αρχήν από τον ίδιο τον ορισμό της φτώχειας και τον τρόπο μέτρησης της. Η φτώχεια καταγράφεται γενικά με δύο μορφές που είναι η «απόλυτη» και η «σχετική» φτώχεια.

8.2.1. Απόλυτη και σχετική φτώχεια

Ο όρος **απόλυτη φτώχεια** παραπέμπει σε καταστάσεις ατόμων που στερούνται βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης για να διασφαλίσουν την επιβίωση τους, όπως παράδειγμα καταστάσεις πείνας, έλλειψης πόσιμου νερού, στέγης, ένδυσης ή φαρμάκων και αγωνίζονται για την επιβίωση τους. Αυτή η πραγματικότητα αφορά πολύ συχνά μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στις υπανάπτυκτες και τις αναπτυσσόμενες χώρες, ωστόσο στην Ευρώπη οι άστεγοι ή πληθυσμοί όπως οι τσιγγάνοι βρίσκονται επίσης σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας. Ο ΟΗΕ, στρέφει κυρίως τις προσπάθειες του στην εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας. Στη Δήλωση της Χιλιετίας του

ΟΗΕ[21], η καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας και της πείνας αποτελεί βασική προτεραιότητα, ενώ έχει τεθεί ως στόχος να μειωθεί μέχρι το 2015, κατά το ήμισυ το ποσοστό των ατόμων που ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα. Ωστόσο το φαινόμενο της φτώχειας στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορά κυρίως στην σχετική φτώχεια.

Η **σχετική φτώχεια** αναφέρεται σε καταστάσεις όπου ο τρόπος διαβίωσης και το εισόδημα ορισμένων ατόμων υπολείπεται κατά πολύ του γενικού επιπέδου διαβίωσης της χώρας όπου ζουν αυτά τα άτομα, πασχίζοντας να έχουν μία κανονική ζωή και να συμμετάσχουν στις τρέχουσες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. **Η σοβαρότητα του προβλήματος** διαφέρει από χώρα σε χώρα ανάλογα με το επίπεδο διαβίωσης της πλειοψηφίας των κατοίκων της. Παρότι δεν πρόκειται για μία τόσο ακραία μορφή φτώχειας όπως η απόλυτη φτώχεια, η σχετική φτώχεια παραμένει ένα σοβαρότατο κοινωνικό πρόβλημα με εξαιρετικά βλαπτικές συνέπειες κατ' αρχήν για αυτούς που το βιώνουν και κατ' επέκταση για το σύνολο της κοινωνίας.

Με αφετηρία τις προαναφερόμενες εννοιολογικές αποσαφηνίσεις η μέτρηση της φτώχειας είναι συνάρτηση των ορισμών που λαμβάνονται κάθε φορά υπόψη για τον υπολογισμό της.

Στην περίπτωση της **απόλυτης φτώχειας** δίδεται έμφαση σε στοιχεία επιβίωσης (διατροφή, ένδυση, στέγαση, κ.λπ.) με βάση ένα προκαθορισμένο ελάχιστο «καλάθι» αγαθών και υπηρεσιών που θεωρείται ότι πρέπει να έχει στην διάθεση του ένα άτομο ώστε να μην θεωρηθεί φτωχό, το δε όριο φτώχειας αντιστοιχεί στην περίπτωση αυτή στην χρηματική αξία του συγκεκριμένου «καλαθιού».

Η έννοια της **σχετικής φτώχειας** είναι πιο διευρυμένη, δεδομένου ότι εκτός από τις βιολογικές ανάγκες ενσωματώνει επίσης κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες, δίδοντας με αυτό τον τρόπο έμφαση στην **οικονομική ανισότητα,** ενώ η απόλυτη φτώχεια εστιάζει κυρίως στην **οικονομική ανεπάρκεια**. Με βάση την έννοια της σχετική φτώχειας, ένα άτομο θεωρείται φτωχό όταν το εισόδημα του δεν του επιτρέπει να διασφαλίσει ένα επίπεδο διαβίωσης «αποδεκτό» σε σχέση με τις συνθήκες και τα πρότυπα της κοινωνίας στην οποία ζει. Στην περίπτωση της σχετικής φτώχειας το όριο καθορίζεται σε σχέση με τα οικονομικά και άλλα χαρακτηριστικά των άλλων μελών της συγκεκριμένης κοινωνίας. Κατά συνέπεια μπορεί να διαφοροποιείται γεωγραφικά (διαφέρει από χώρα σε χώρα) ή και χρονικά (ανάλογα με την υπό εξέταση περίοδο).

Ο καθορισμός του ορίου φτώχειας με βάση την απόλυτη έννοια του όρου χρησιμοποιείται σπάνια όταν πρόκειται για ανεπτυγμένες χώρες, ενώ ο πλέον διαδεδο-

21. «United Nations Millennium Declaration» Resolution adopted by the General Assembly, sept. 2000. "Déclaration du Millénaire», Résolution adoptée par l'Assemblée générale des Nations Unies, Septembre 2000.

μένος ορισμός του ορίου φτώχειας που υιοθετείται πλέον από τους περισσότερους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ και η Eurostat είναι αυτός της σχετικής φτώχειας. Πράγματι, η αναγκαιότητα να εκτιμηθεί το εύρος της φτώχειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδήγησε στην υιοθέτηση ενός κοινού ορισμού ορίου φτώχειας στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος[22].

Τέλος, στην περίπτωση της προσέγγισης της απόλυτης φτώχειας, το όριο φτώχειας εξαρτάται από την εξέλιξη των τιμών των προϊόντων και αγαθών που περιέχονται στο καλάθι αγαθών και υπηρεσιών, ενώ στην περίπτωση της σχετικής φτώχειας το όριο φτώχειας είναι συνάρτηση του διάμεσου εισοδήματος. Άρα η μέτρηση στην ουσία αφορά την απόσταση που χωρίζει τους φτωχούς από το διάμεσο εισόδημα και αναδεικνύει παράλληλα το θέμα της ανισότητας. Κατά συνέπεια **για να μειωθεί το ποσοστό του πληθυσμού που θεωρείται φτωχό, με βάση την σχετική έννοια της φτώχειας, απαιτείται το εισόδημα των φτωχών ατόμων να αυξηθεί ταχύτερα από το διάμεσο εισόδημα.**

8.2.2. Χρηματική φτώχεια - Όριο φτώχειας

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εκτιμήσεις για το ποσοστό κινδύνου φτώχειας προέρχονται από τα στατιστικά στοιχεία της ετήσιας Ερευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών (EU-SILC) που αντικατέστησε από το 2003 το Ευρωπαϊκό Καλάθι Νοικοκυριών (ECPH).[23] Υιοθετώντας μία **πολυδιάστατη προσέγγιση του κοινωνικού αποκλεισμού**, η έρευνα αυτή διεξάγεται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την συλλογή στοιχείων για το χρηματικό εισόδημα των νοικοκυριών, καθώς επίσης και άλλες πτυχές των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων και των νοικοκυριών, όπως η στέγαση, η υγεία και η κοινωνική συμμετοχή, που αποτυπώνονται σε χρηματικούς και μη χρηματικούς δείκτες. Η ανάλυση που ακολουθεί περιορίζεται για λόγους συντομίας στους χρηματικούς δείκτες της φτώχειας.

Όπως προαναφέρθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση **έχει επικρατήσει ο ορισμός της σχετικής φτώχειας** και ένα άτομο θεωρείται φτωχό όταν το εισόδημα και οι πόροι του είναι ανεπαρκείς για να του επιτρέψουν να διαθέτει ένα επίπεδο διαβίωσης που να θεωρείται «αποδεκτό» στην κοινωνία στην οποία ζεί.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης το όριο φτώχειας ορίζεται **στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ.**

---

22. Στις διάφορες έρευνες γίνονται επίσης υπολογισμοί με εναλλακτικά όρια το 50% ή το 70% του διάμεσου εισοδήματος.

23. Η έρευνα EU-SILC, European Union - Statistics on Income and Living Conditions, αντικατέστησε το 2003 τις έρευνες EPH, European Community Household Panel που διεξήχθησαν την περίοδο 1994-2001.

Το **διάμεσο εισόδημα** είναι το εισόδημα που χωρίζει (μοιράζει) τον πληθυσμό (ταξινομημένο με αυξητική σειρά εισοδήματος) σε δύο ίσα μέρη (το 50% διαθέτει λιγότερο και το 50% περισσότερο εισόδημα της διαμέσου). Ανάμεσα σε αυτούς που έχουν χαμηλό εισόδημα υπάρχουν κάποιοι που έχουν ακόμη χαμηλότερο από το 60% αυτού του ορίου και χαρακτηρίζονται ως φτωχοί.

Το **συνολικό διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού** αντιστοιχεί στο σύνολο των καθαρών (χρηματικών) εισοδημάτων του νοικοκυριού και των μελών του - συμπεριλαμβανομένων του συνόλου των εισοδημάτων από την εργασία (μισθοί, αμοιβές και εισόδημα από ανεξάρτητες δραστηριότητες), τα εισοδήματα του κεφαλαίου και της περιουσίας καθώς και το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα (συμπεριλαμβανομένων των καθαρών συντάξεων και των κοινωνικών παροχών - επιδομάτων). Με άλλα λόγια πρόκειται για το συνολικό καθαρό εισόδημα του νοικοκυριού που προκύπτει μετά την αφαίρεση φόρων και εισφορών για την κοινωνική ασφάλιση.

Δεδομένων των διαφορών μεγέθους και σύνθεσης των νοικοκυριών τα εισοδήματα αντιστοιχούν σε μεγέθη «ανά ισοδύναμο ενήλικα». Με άλλα λόγια το σύνολο των εισοδημάτων του νοικοκυριού διαιρείται με το αντίστοιχο ισοδύναμο μέγεθος του, που υπολογίζεται με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας ΟΟΣΑ. Η κλίμακα αυτή δίνει συντελεστή στάθμισης 1 για τον πρώτο ενήλικα του νοικοκυριού, 0,5 στα άλλα μέλη του νοικοκυριού άνω των 14 ετών και 0,3 για κάθε παιδί κάτω των 14 ετών. Έτσι το ισοδύναμο μέγεθος ενός νοικοκυριού που αποτελείται από 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών είναι $1+0,5+(2\chi\ 0,3) = 2,1$, όπως αναφέρεται στο παράδειγμα του Πλαισίου 1.

Πλαίσιο 1

Κλίμακα ισοδυναμίας: Παράδειγμα χρήσης για τον υπολογισμό του ποσοστού φτώχειας

Για την σύγκριση του επιπέδου διαβίωσης των νοικοκυριών, δεν μπορεί να λαμβάνεται υπόψη μόνο το εισόδημα ή η κατανάλωση ανά άτομο. Όταν περισσότερα άτομα συμβιώνουν δεν χρειάζεται να πολλαπλασιαστούν όλα τα αγαθά κατανάλωσης και ειδικότερα τα διαρκή αγαθά κατανάλωσης με τον αριθμό των ατόμων για να διατηρηθεί σταθερό το επίπεδο διαβίωσης (λόγω οικονομιών κλίμακας). Για την σύγκριση των επιπέδων διαβίωσης νοικοκυριών με διαφορετικό μέγεθος και σύνθεση, χρησιμοποιείται μία μέτρηση του εισοδήματος διορθωμένη ανά μονάδα κατανάλωσης με την βοήθεια της κλίμακας ισοδυναμίας. Η κλίμακα ισοδυναμίας που χρησιμοποιείται για την στάθμιση (ΟΟΣΑ - Eurostat - ΕΣΥΕ) είναι η ακόλουθη:

- συντελεστής στάθμισης 1 για τον πρώτο ενήλικα του νοικοκυριού
- συντελεστής στάθμισης 0,5 για τα άλλα άτομα άνω των 14 ετών
- συντελεστής στάθμισης 0,3 για τα παιδιά κάτω των 14 ετών

Για παράδειγμα, ένα νοικοκυριό που αποτελείται από δύο ενήλικες και 2 παιδιά 12 και 9 ετών αντίστοιχα, με ετήσιο εισόδημα 25.000€ το 2005, θα θεωρηθεί ως φτωχό, δεδομένου ότι το εισόδημα του αν διορθωθεί με την σύνθεση του νοικοκυριού είναι κάτω από το όριο της φτώχειας (25.000 /(1+0,5+0,3+0,3) = 11.904€ (όριο φτώχειας 2005 =12.411€).

Αντίθετα ένα νοικοκυριό που αποτελείται από δύο ενήλικες χωρίς παιδιά με εισόδημα 19.000€ δεν θα θεωρηθεί φτωχό (διότι το διορθωμένο εισόδημα του είναι 19.000€ /1,5 = 12.666€).

8.2.3. Τα όρια φτώχειας στην Ελλάδα

Από τα στοιχεία της ΄Ερευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών EU-SILC 2005 (με περίοδο αναφοράς το οικονομικό έτος 2004) που ανακοίνωσε η ΕΣΥΕ[24] το χρηματικό όριο της φτώχειας διαμορφώνεται στο ετήσιο ποσό των 5.649,78 ευρώ ανά άτομο και σε 11.864,54 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών Πίνακα 1:

24. Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.

Πίνακας 13: Όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2004

(EU-SILC 2005)

Χρηματικό όριο φτώχειας (60% του διάμεσ ου εισοδήματος)	Ετήσιο ποσό σε €
Για ένα άτομο (μονοπρόσωπο νοικοκυριό)	5.649,78€
Για Νοικοκυριό με 2 ενήλικες και 2 εξαρτώμενα παιδιά	11.864,54€

Πηγή: *ΕΣΥΕ.*

Έτσι, **το 2004 στην Ελλάδα το 19,6% του πληθυσμού διέμενε σε νοικοκυριά με ετήσιο εισόδημα χαμηλότερο από τα προαναφερθέντα όρια**.[25] Σε απόλυτους αριθμούς αυτό σημαίνει ότι π**άνω από 2 εκατομμύρια άτομα βρίσκονται στα όρια της φτώχειας** (σύμφωνα με την ΕΣΥΕ:832.456 νοικοκυριά και 2.088.701 άτομα).

Η ΕΣΥΕ εφιστά την προσοχή, κατά την χρησιμοποίηση αυτών των στοιχείων, επισημαίνοντας[26] ότι στην συγκεκριμένη έρευνα δεν λαμβάνονται υπόψη εισοδηματικές ροές, όπως ιδιοκατοίκηση, παροχές σε είδος και ιδιοκατανάλωση που είναι σχετικά αυξημένες στην Ελλάδα και εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να μειώσουν το ποσοστό φτώχειας κατά 2 περίπου ποσοστιαίες μονάδες. Ωστόσο πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη ότι στην συγκεκριμένη έρευνα δεν περιλαμβάνονται ομάδες πληθυσμού, φτωχές κατά τεκμήριο, όπως οι άστεγοι, οι διαβιούντες σε ιδρύματα, αθίγγανοι, ενώ **υποεκπροσωπείται στις έρευνες η σημαντική κατηγορία των οικονομικών μεταναστών**.

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat (Πίνακας 14) από την έρευνα EU-SILC 2006, που αναφέρεται στα εισοδήματα του 2005, το όριο φτώχειας στην Ελλάδα **για ένα άτομο** ανέρχεται στο **ετήσιο ποσό** των **5.910€** (που αντιστοιχεί σε μηνιαίο εισόδημα 492,5€ σε δωδεκάμηνη βάση ή ακόμη 422€ μηνιαίο εισόδημα σε δεκατετράμηνη βάση)**, ενώ για ένα τετραμελές νοικοκυριό** με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ανέρχεται σε **12.411€ ετησίως** (1034,25€ μηνιαίο εισόδημα σε δωδεκάμηνη βάση ή 886,5€ μηνιαίο εισόδημα σε δεκατετράμηνη βάση).

25. Αν χρησιμοποιηθούν διαφορετικά όρια φτώχειας τα ποσοστά φτώχειας διαφοροποιούνται. Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ σε εναλλακτικούς υπολογισμούς με όρια των 40%, 50% και 70% του διάμεσου εισοδήματος τα αντίστοιχα ποσοστά φτώχειας διαμορφώνονται σε 7,3%, 12,6% και 25,9% αντίστοιχα για το 2004.

26. Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.

Πίνακας 14: Όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2005

(EU-SILC 2006)

Χρηματικό όριο φτώχειας (60% του διάμεσου εισοδήματος)	Ετήσιο ποσό σε €
Για μονομελές νοικοκυριό (ένα άτομο)	5.910 €
Για 4μελές νοικοκυριό (με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών)	12.411 €

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Τέλος, στον Πίνακα 15 απεικονίζεται η διαχρονική εξέλιξη των ορίων φτώχειας στην Ελλάδα όπως αυτά προκύπτουν από τις διαδοχικές έρευνες για το εισόδημα των νοικοκυριών.

Πίνακας 15: Εξέλιξη του ορίου φτώχειας σε ευρώ στην Ελλάδα 1995-2006

(όριο: 60% του διάμεσου εισοδήματος)

Έτος*	Μονομελές νοικοκυριό (Ετήσιο ποσό σε €)	Νοικοκυριό με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών (Ετήσιο ποσό σε €)
1995	3125	6563
1996	3279	6886
1997	3535	7424
1998	3847	8079
1999	3810	8001
2000	4154	8723
2001	4264	8954
2002	:	:
2003	4922	10337
2004	5306	11143
2005	5650	11866
2006	5910	12411

** Το έτος αναφέρεται στο έτος διεξαγωγής της έρευνας ενώ τα εισόδημα που χρησιμοποιήθηκαν για την εκτίμηση του κινδύνου φτώχειας αφορούν στο προηγούμενο έτος.*

Πηγή: *Eurostat (ECHP, EU-SILC).*

8.2.4. Τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι κοινοί δείκτες που χρησιμοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφορούν κυρίως χρηματικούς δείκτες σχετικής φτώχειας και αναφέρονται στα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με ισοδύναμο εισόδημα χαμηλότερο από το όριο του 60% του διάμεσου ισοδύναμου εθνικού εισοδήματος. Δεδομένου ότι πρόκειται για ένα συμβατικό όριο και ένα εισόδημα χαμηλότερο του συγκεκριμένου ορίου, δεν είναι ούτε απαραίτητη ούτε ικανή συνθήκη για είναι κάποιος σε κατάσταση φτώχειας έχει επικρατήσει αυτός ο δείκτης να ονομάζεται μέτρηση του κινδύνου φτώχειας. Κατά μέσο όρο, το 16% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απειλείται από φτώχεια, που σημαίνει ότι ζει σε νοικοκυριό με «ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα» χαμηλότερο από το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος της χώρας στην οποία κατοικεί. Ωστόσο ο μέσος όρος καλύπτει τις μεγάλες διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα κράτη μέλη, δεδομένου ότι τα ποσοστά κυμαίνονται από 10% στην Ολλανδία και στην Τσεχία σε 23% στην Λετονία (Διάγραμμα 75).

Από τα στοιχεία της Eurostat (EU-SILC 2006), η Ελλάδα (με ποσοστό 21%) συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 και μόνο η Λετονία παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό (23%), ενώ κατέχει το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των 15 «παλαιών» κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Διαγράμματα 76 και 77).

Σε γενικές γραμμές οι μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία) αλλά και το Ην. Βασίλειο και η Ιρλανδία είναι οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας (κυμαίνονται μεταξύ 18-22% κατά την περίοδο 1995-2005). Οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν παρουσιάζουν ομοιόμορφη εικόνα, δεδομένου χώρες, όπως, η Τσεχία, η Σλοβακία και η Σλοβενία παρουσιάζουν από τα χαμηλότερα ποσοστά χρηματικής φτώχειας, ενώ αντίθετα χώρες, όπως, η Πολωνία, οι Βαλτικές χώρες και η Ρουμανία βρίσκονται στην άλλη άκρη της κατάταξης με υψηλά ποσοστά.

Διάγραμμα 75

Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.

Οριο φτώχειας : 60% του διάμεσου εισοδήματος. EU-SILC 2006

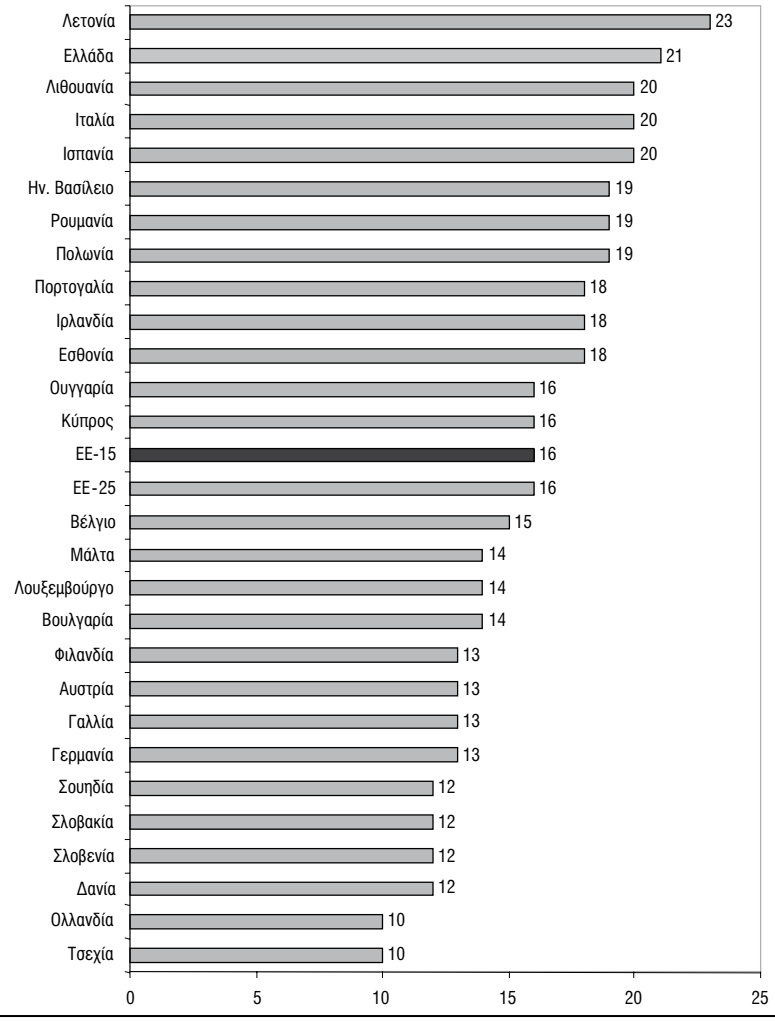

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 76

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006)*

Σημειώνεται ότι κατά την περίοδο 1995-2006, το ποσοστό κινδύνου σχετικής φτώχειας δεν έχει μειωθεί διαχρονικά στην Ελλάδα, δεδομένου ότι κυμαίνεται μεταξύ 20-22% (είτε με την μέτρηση έρευνας ECPH πριν το 2002, είτε με την μέτρηση της έρευνας EU-SILC μετά το 2003) και είναι σταθερά πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-15. Όπως προκύπτει από το *Διάγραμμα 77,* το ποσοστό χρηματικής φτώχειας στην Ελλάδα είναι διαχρονικά 3-5 εκατοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από το μέσο όρο της ΕΕ15.

Διάγραμμα 77

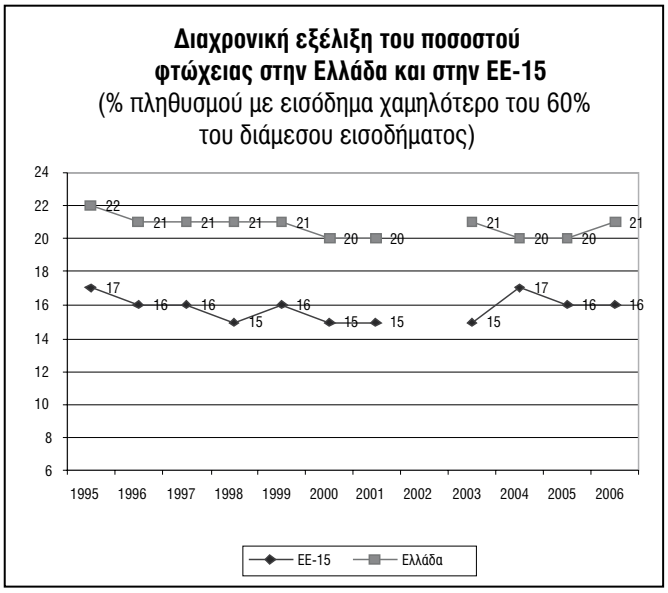

Πηγή: *Eurostat*

Πιο συγκεκριμένα, στον Πίνακα 16 και στα Διαγράμματα 78 και 79, το όριο φτώχειας στις διάφορες χώρες εκφράζεται σε ευρώ και επίσης σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ), μέτρηση που επιτρέπει να ληφθεί υπόψη η διαφορά τιμών που υπάρχει ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 16: Όρια φτώχειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(*για 4μελές νοικοκυριό με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14)*

	Σε ευρώ	Σε ΜΑΔ
Βέλγιο	21665	20822
Τσεχία	6044	10505
Δανία	28555	20592
Γερμανία	19677	19155
Εσθονία	4584	7205
Ιρλανδία	24796	20025
Ελλάδα	12411	14201
Ισπανία	14406	15819
Γαλλία	20395	19147
Ιταλία	18295	17714
Κύπρος	18311	20300
Λετονία	3193	5734
Λιθουανία	3190	5904
Λουξεμβούργο	37397	36136
Ουγγαρία	4847	7751
Μάλτα	10661	14798
Ολλανδία	21747	21012
Αυστρία	22494	22296
Πολωνία	3920	6416
Πορτογαλία	9212	10954
Σλοβενία	11738	15753
Σλοβακία	4175	7563
Φιλανδία	23072	18879
Σουηδία	22340	19045
Ην. Βασίλειο	24327	22520
ΕΕ-25	17573	:
ΕΕ-15	19438	:
Νέα Μέλη - 10	4476	:

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 78

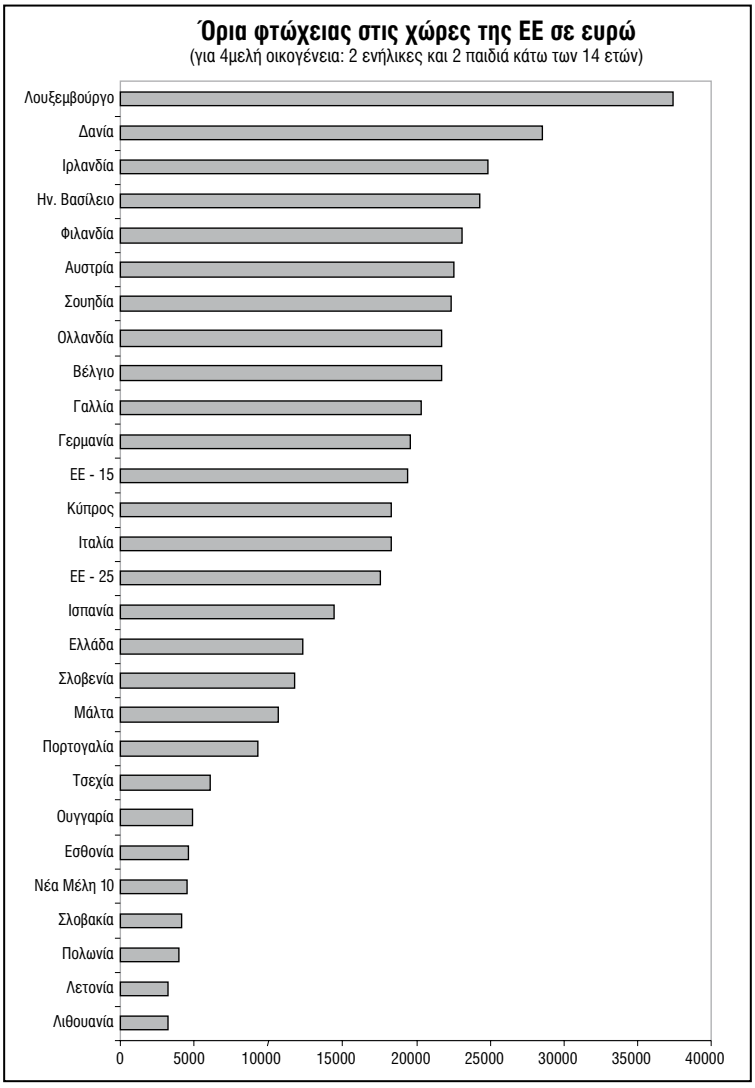

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 79

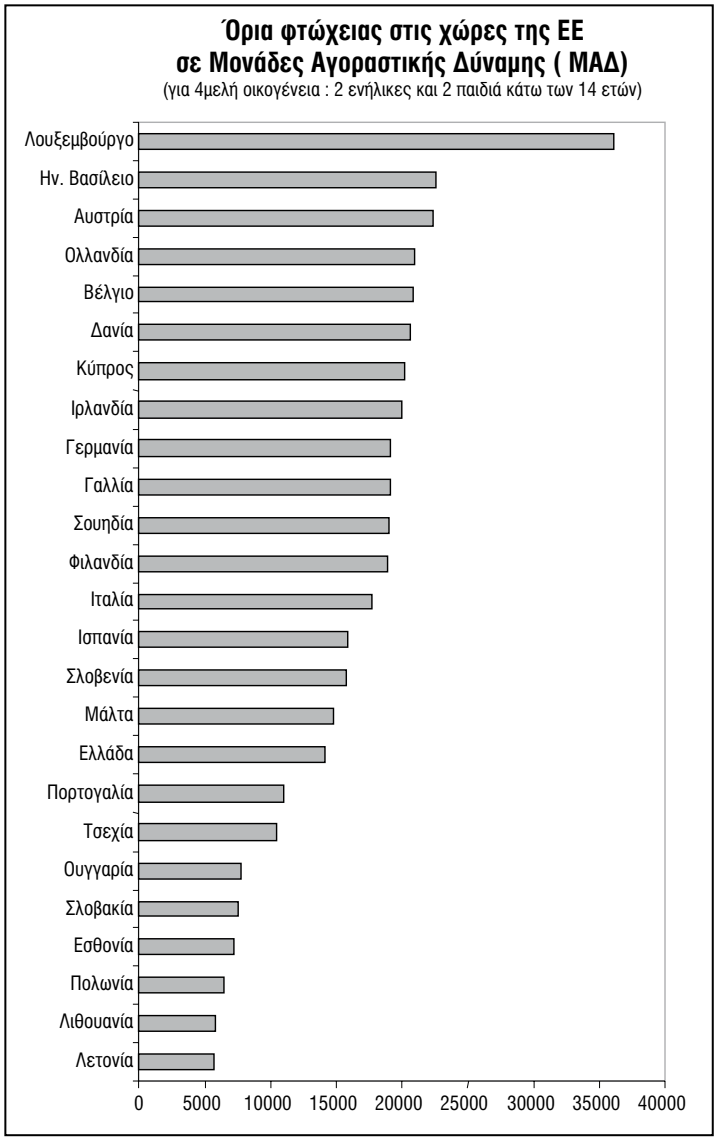

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Τα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζουν παρεμφερή ποσοστά σχετικής φτώχειας με τα «παλιά» κράτη μέλη της ΕΕ-15 (και μάλιστα πολλά από αυτά έχουν ποσοστά χαμηλότερα από αυτά των μεσογειακών χώρων, της Βρετανίας και της Ιρλανδίας), ωστόσο το επίπεδο των ορίων φτώχειας (τόσο σε ευρώ όσο και σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης) στις χώρες αυτές είναι σε γενικές γραμμές πολύ χαμηλότερα και παραπέμπουν σε πιο επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στα νέα μέλη.

Επίσης από την σύγκριση των Διαγραμμάτων 75 και 79 προκύπτει ότι σε γενικές γραμμές οι χώρες που έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας τείνουν να έχουν ένα όριο φτώχειας πιο υψηλό και αντίστροφα. Ωστόσο αυτό εμφανίζεται πιο έντονα στα «παλιά» κράτη μέλη της ΕΕ-15 (με εξαίρεση το Ην. Βασίλειο και την Ιρλανδία) παρά στα νέα κράτη μέλη.

Η μέτρηση του ποσοστού της σχετικής φτώχειας δεν αναδεικνύει παρά ένα μέρος της κατάστασης και υπάρχει ανάγκη να εμβαθυνθεί η ανάλυση πέρα από την μέτρηση του, ώστε να υπάρξει μια πληρέστερη παρουσίαση του προβλήματος της φτώχειας και των ανισοτήτων σε κάθε χώρα.

8.2.5. Το βάθος της φτώχειας

Ο δείκτης του χάσματος ή του βάθους της φτώχειας επιτρέπει να υπολογίσουμε την απόσταση που χωρίζει το εισόδημα των ατόμων που απειλούνται από φτώχεια από το όριο φτώχειας. Δηλαδή να εξετασθεί ο «βαθμός φτώχειας των φτωχών» ή «πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί».

Το 2005, ο δείκτης του χάσματος ή του βάθους φτώχειας, (διαφορά ανάμεσα στο διάμεσο ισοδύναμο εισόδημα των φτωχών και του ορίου φτώχειας στο 60%, εκφραζόμενο ως ποσοστό αυτού του ορίου) ανέρχεται κατά μέσο όρο σε 22% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και 26% (Διάγραμμα 80). Αυτό σημαίνει ότι τα μισά άτομα (50%) που εκτίθεται στον κίνδυνο φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (οι μισοί φτωχοί), έχουν εισόδημα μικρότερο του 78% του ορίου φτώχειας (άρα μικρότερο από 78%Χ60% =47% του διάμεσου εισοδήματος). Τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στην Λιθουανία (29%) στην Ισπανία και στην Ελλάδα (26%) και τα χαμηλότερα σε χώρες, όπως, η Φιλανδία (14%) και η Αυστρία (15%).

Στην περίπτωση της Ελλάδας ο δείκτης του χάσματος φτώχειας είναι από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ανέρχεται με βάση τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006 στο 26 % (από 24,1% στην προηγούμενη έρευνα).

Έτσι, το 50% των φτωχών έχει εισόδημα μεγαλύτερο από το 74% του ορίου φτώχειας.

Διάγραμμα 80

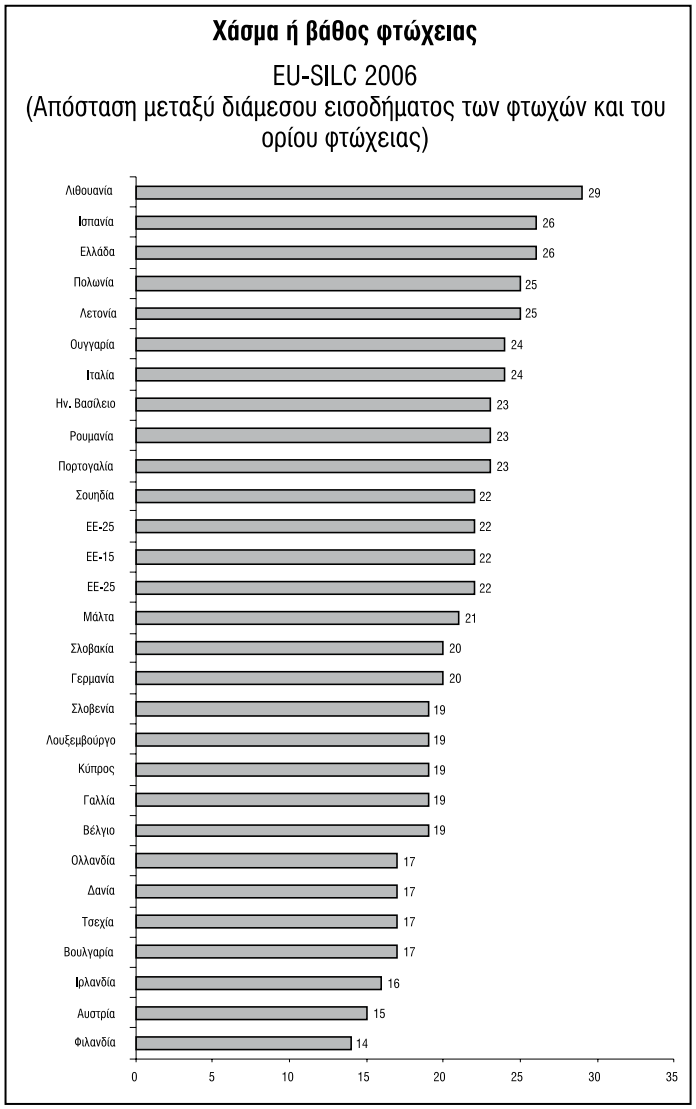

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Ωστόσο, δεδομένου ότι σύμφωνα με τον δείκτη αυτό οι μισοί φτωχοί έχουν εισόδημα χαμηλότερο από το 74%Χ60% = 44,4% του διάμεσου εισοδήματος και άρα απέχουν σημαντικά από το να εξέλθουν από την φτώχεια, αυτό σημαίνει ότι τα μισά φτωχά άτομα έχουν ετήσιο εισόδημα κάτω του 75,9 % του ορίου φτώχειας. Με άλλα λόγια, με βάση τα στοιχεία για το 2005, έχουν ετήσιο εισόδημα κάτω από 4.288 € ετησίως (για ένα άτομο) ή κάτω από 9004 € ετησίως (για μία 4μελή οικογένεια με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών). Αυτό αφορά πάνω από ένα εκατομμύριο άτομα στην Ελλάδα και τίθεται κατά συνέπεια το ερώτημα εάν τα μέτρα πολιτικής θα πρέπει

να στοχεύουν σε μία στοιχειώδη επιδοματική στήριξη προκειμένου να υπερβούν ορισμένα άτομα το όριο της φτώχειας ή αν αντίθετα θα πρέπει να τεθεί ευρύτερα το θέμα της αναδιανομής του εισοδήματος του παραγόμενου πλούτου για την αντιμετώπιση της φτώχειας και των εισοδηματικών ανισοτήτων.

8.2.6. Εισοδηματικές ανισότητες και φτώχεια. Η συμπληρωματικότητα δεικτών ανισότητας και φτώχειας

Η εστίαση της προσέγγισης στην φτώχεια έχει πολλές φορές ως αποτέλεσμα να περιορίζεται η ανάλυση στα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα του πληθυσμού και να επισκιάζονται οι εξελίξεις που αφορούν στο σύνολο της διανομής του εισοδήματος και ειδικότερα οι θεματικές αυξήσεις εισοδημάτων που παρατηρούνται στα πλουσιότερα κοινωνικά στρώματα. Για το λόγο αυτό οι αναλύσεις της φτώχειας και των ανισοτήτων αποτελούν προσεγγίσεις που αλληλοσυμπληρώνονται. Εξάλλου η μέτρηση των ανισοτήτων τροφοδοτεί την δημόσια συζήτηση για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα. Άρα οι ανισότητες και η φτώχεια αποτελούν δύο έννοιες που χρησιμοποιούνται στην δημόσια συζήτηση για το τι είναι ή δεν είναι κοινωνικά δίκαιο ή αποδεκτό.[27]

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρονται σε δύο βασικούς δείκτες ανισότητας, τον δείκτης S80/S20 και τον δείκτη Gini. Όπως προκύπτει από τα συγκεκριμένα διαγράμματα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι «άνισες μεταξύ τους ως προς την ανισοκατανομή του εισοδήματος».

Βασικός δείκτης ανισότητας, γνωστός ως *δείκτης S80/S20*, που περιλαμβάνεται στους διαρθρωτικούς δείκτες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποτελεί και ο λόγος του εισοδήματος των 20% περισσότερο εύπορων προς το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων. Η Ελλάδα διακρίνεται για τις οικονομικές ανισότητές της. Πράγματι, το εισόδημα των 20% περισσότερο εύπορων Ελλήνων είναι συστηματικά περίπου 6 φορές υψηλότερο από το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων Ελλήνων και δεν διακρίνεται καμία τάση μείωσης των εισοδηματικών ανισοτήτων (Διάγραμμα 81). Μόνον η Πορτογαλία, η Λιθουανία και κυρίως η Λετονία παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας (Διάγραμμα 80).

---

27. Από την ανάλυση των ανισοτήτων προκύπτει μία πληροφόρηση για την κατανομή των σχετικών θέσεων στο σύνολο του πληθυσμού, ενώ από την ανάλυση της φτώχειας μελετώνται οι συνθήκες μίας υπό-κατηγορίας του πληθυσμού που έχει προκαθοριστεί. Ωστόσο παρά τις εν λόγω διαφοροποιήσεις : η ανάλυση των ανισοτήτων δίνει επίσης μία περιγραφή για το τι συμβαίνει στο κάτω μέρος της κλίμακας των εισοδημάτων, ενώ και μετρήσεις της φτώχειας αφορούν συχνά σχετικές μετρήσεις όχι τόσο σε σχέση με την άλλη άκρη της κλίμακας των εισοδημάτων αλλά σε σχέση με ένα ενδιάμεσο επίπεδο που έχει οριστεί συμβατικά (όπως π.χ. η χρηματική φτώχεια μετριέται με βάση τη διάμεσο των εισοδημάτων του συνόλου των νοικοκυριών). Χωρίς να παραβλέπεται η σημαντικότητα στα πλαίσια της δημόσιας συζήτησης της σχετικής σπουδαιότητας που προσδίδεται στα φαινόμενα ανισότητας και φτώχειας, η λύση δεν βρίσκεται ενδεχομένως στην παράβλεψη της μίας ή της άλλης προσέγγισης αλλά στην αναζήτηση μιας διασύνδεσης των αντίστοιχων συμβολών.

Διάγραμμα 81

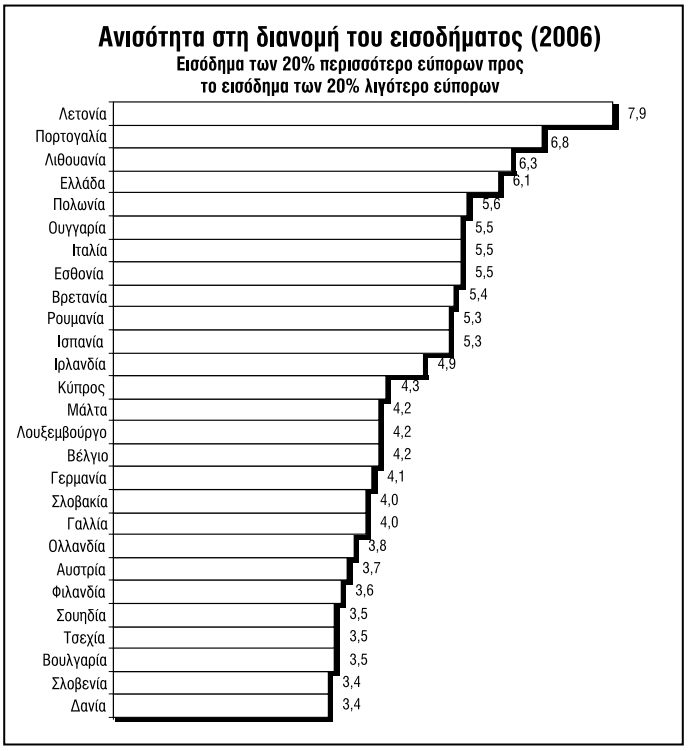

Πηγή: *Διαρθρωτικοί Δείκτες Eurostat.*

Διάγραμμα 82

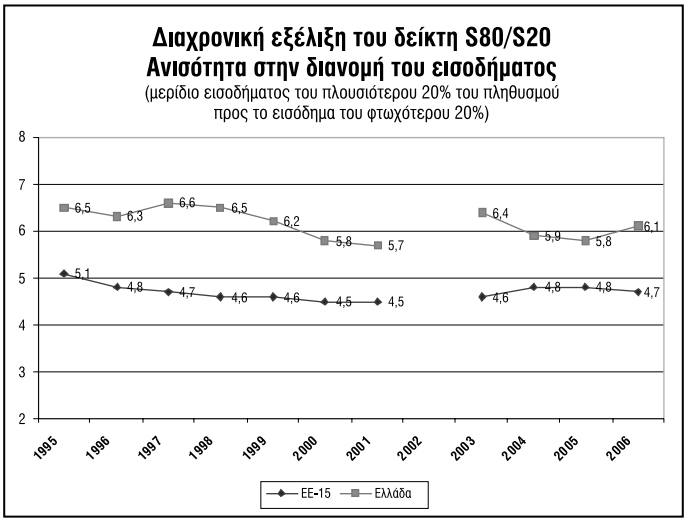

Πηγή: *Διαρθρωτικοί Δείκτες Eurostat.*

Επίσης σύμφωνα με την ΕΣΥΕ[28] (στοιχεία για το 2004) σε ότι αφορά στην οικονομική ανισότητα (ανά πεντημόριο), το 20% του φτωχότερου πληθυσμού κατέχει το 7% του εισοδήματος, ενώ το 20% του πλουσιότερου πληθυσμού κατέχει το 40,4%. Παράλληλα από την δείκτη ανισοκατανομής ανά δεκατημόριο προκύπτει ότι το 10% του φτωχότερου πληθυσμού κατέχει το 2,5% του διαθέσιμου εισοδήματος, ενώ το 10% του πλουσιότερου τμήματος του πληθυσμού κατέχει το 25,1%.

Ο δείκτης S80/S20 είναι ευαίσθητος στις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στα ανώτερα και κατώτερα πεντατημόρια του πληθυσμού (δηλαδή ανάμεσα στα πλουσιότερα και στα φτωχότερα τμήματα του πληθυσμού). Ένας άλλος δείκτης ανισοκατανομής του εισοδήματος που χρησιμοποιείται είναι ο δείκτης Gini, που επιτρέπει να ληφθεί υπόψη η συνολική κατανομή των εισοδημάτων. Εάν υπήρχε πλήρης ισότητα (και όλοι λάμβαναν το ίδιο εισόδημα) ο συντελεστής Gini θα ήταν 0% και αντίθετα εάν το σύνολο του εθνικού εισοδήματος συγκεντρωνόταν σε ένα μόνο άτομο, ο συντελεστής θα ήταν 100%. Το 2005 ο συντελεστής Gini ανέρχονταν στο 29 % στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μέσος όρος) ενώ η Ελλάδα με 34%, όπως και στον προηγούμενο δείκτη, κατέχει μία από τις πρώτες θέσεις σε ότι αφορά στην ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος (Διάγραμμα 82) και ούτε σε αυτό τον δείκτη διακρίνονται τάσεις μείωσης (Διάγραμμα 83).

28. Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.

Διάγραμμα 83

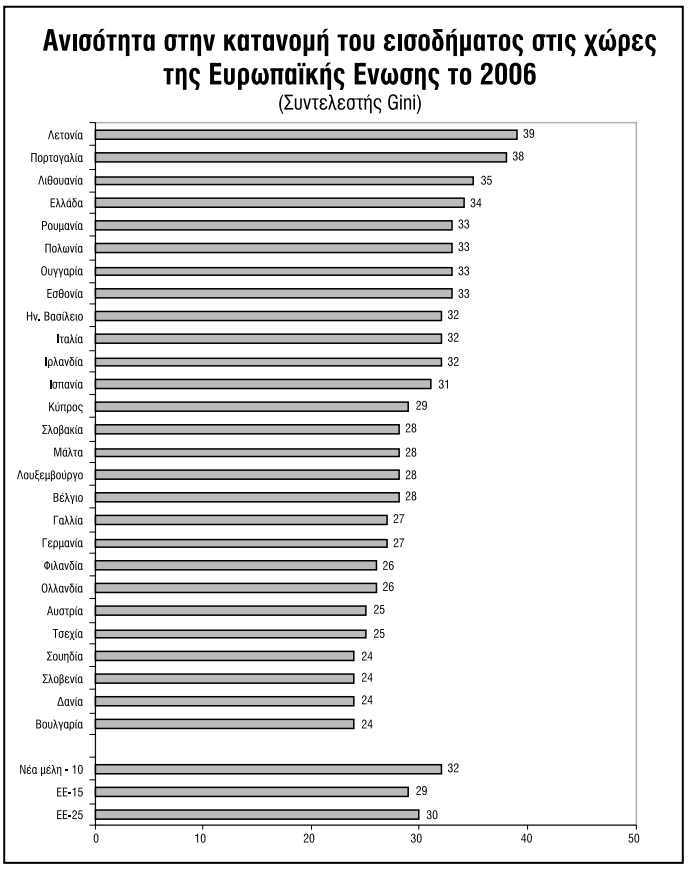

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 84

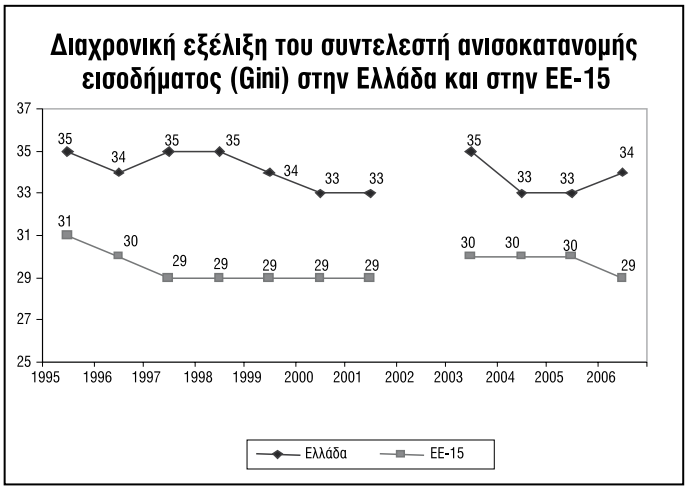

Πηγή: *Eurostat (EPH, EU-SILC.)*

8.3. Βασικά χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Το 2004, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ[29] το 19,6% του πληθυσμού ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας (δηλαδή 2.088.701 άτομα ή 832.456 νοικοκυριά), ενώ το 2005 (σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, EU-SILC 2006), το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί στο 21%.

Στον Πίνακας 5 παρατίθενται ορισμένοι βασικοί δείκτες αποτυπώνοντας τα χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15, όπως το ποσοστό κάτω του ορίου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για το σύνολο του πληθυσμού, καθώς επίσης και για τους επιμέρους πληθυσμούς ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τον τύπο νοικοκυριού, την απασχόληση, την ένταση εργασίας και το ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας. Μια πιο λεπτομερής ανάλυση επιτρέπει να εντοπιστούν οι ομάδες του πληθυσμού που διατρέχουν στην Ελλάδα μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν κάτω από το όριο της φτώχειας.

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 5 οι νέοι και οι ηλικιωμένοι αποτελούν τις πιο ευάλωτες ηλικιακές ομάδες, στοιχεία που αναδεικνύουν την φτώχεια των ηλικιωμένων καθώς και την παιδική φτώχεια.

Η ανάλυση ανάλογα με τον τύπο του νοικοκυριού αναδεικνύει τέσσερις ευαίσθητες ζώνες: τα άτομα που ζουν μόνα τους, μονομελή νοικοκυριά 25% (ειδικότερα όταν

29. Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.

πρόκειται για ενήλικα άνω των 65ετών το ποσοστό ανέρχεται στο 34%), τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, τα ζευγάρια όταν το ένα τουλάχιστον άτομο είναι άνω των 65 ετών και τα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερα παιδιά (38%).

Διαπιστώνεται επίσης ότι μεγάλος είναι ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα που εξαρτώνται από κοινωνικές μεταβιβάσεις, όπως οι άνεργοι (33%) και οι συνταξιούχοι (24%), ενώ δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο το ποσοστό των φτωχών εργαζόμενων στην Ελλάδα (14% έναντι 7% στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

Υψηλότατος είναι ο κίνδυνος φτώχειας για τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά όταν κανένα μέλος του νοικοκυριού δεν εργάζεται (53%). Ωστόσο, ο κίνδυνος φτώχειας μειώνεται όταν η «ένταση εργασίας του νοικοκυριού» αυξάνεται.

Τέλος, το υψηλότερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία σε σχέση με αυτά που διαμένουν σε ενοικιαζόμενη, εξηγείται από το γεγονός ότι στις αγροτικές περιοχές υπάρχει υψηλότατο ποσοστό ιδιοκατοίκησης, ωστόσο στις περιοχές αυτές τα νοικοκυριά απειλούνται πολύ περισσότερο από την φτώχεια, δεδομένου ότι κατοικούν σε αυτές άτομα ηλικιωμένα με χαμηλό εισόδημα και χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, σε σύγκριση με τις άλλες περιοχές της χώρας.

Πίνακας 17: Βασικά χαρακτηριστικά φτώχειας (Ελλάδα και ΕΕ-15)

	EU-SILC 2005	EU-SILC 2006	EU-SILC 2005	EU-SILC 2006
Σχετικός κίνδυνος οικονομικής επισφάλειας (φτώχειας):	ΕΛΛΑΔΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΕΕ-15	ΕΕ-15
Σύνολο πληθυσμού	20	21	16	16
Ανάλογα με το Φύλλο				
Άνδρες	18	20	15	15
Γυναίκες	21	21	17	17
Ανάλογα με την Ηλικία				
0-15 ετών	19	22	18	18
16-24 ετών	23	25	19	20
25-49 ετών	16	15	13	13
50-65ετών	18	19	13	14
Άνω των 65 ετών	28	26	20	20
Ανάλογα με τον Τύπο νοικυριού*				
Νοικοκυριά με ένα μέλος	28	25	24	24
Ένας ενήλικας άνω των 65 ετών	35	34	27	27
2 ενήλικοι, και οι δύο ηλικίας κάτω των 65 ετών	15	16	10	10
2 ενήλικοι, τουλάχιστον ο ένας 65 ετών και άνω	27,4	24	17	17
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί	44	30	30	32
2 ενήλικοι με ένα εξαρτώμενο παιδί	14	15	11	12
2 ενήλικοι με 2 εξαρτώμενα παιδιά	18,2	21	13	14
2 ενήλικοι με 3 ή και περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά	33	38	22	22
3 ενήλικες ή περισσότεροι με εξαρτώμενα παιδιά	28	30	16	17
Ανάλογα με την Απασχόληση				
Εργαζόμενοι	13	14	7	7
Μη εργαζόμενοι: Σύνολο	26	26	23	24
Άνεργοι	33	33	37	39
Συνταξιούχοι	25	24	17	17
Λοιποί μη ενεργοί	25	26	25	26
Ανάλογα με την Ένταση εργασίας του νοικοκυριού				
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και χωρίς εργαζόμενα μέλη	28	27	29	30
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και με τουλάχιστον ένα εργαζόμενο μέλος	12	14	11	10
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και με όλα τα μέλη εργαζόμενα	11	11	5	5
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και χωρίς εργαζόμενα μέλη	54	53	59	61
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και με τουλάχιστον ένα εργαζόμενο μέλος	23	25	17	18
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και με όλα τα μέλη εργαζόμενα	11	11	6	6
Ιδιοκτησιακό καθεστώς				
Ιδιοκτήτες	20	21	13	13
Ενοικιαστές	18	18	23	23

Πηγή: *Eurostat, EU-SILC 2006.*

Οι **ηλικιωμένοι** και οι νέοι είναι οι πιο ευάλωτες ηλικιακές ομάδες. Από τα Διαγράμματα 85 και 86 προκύπτει, ότι η Ελλάδα έχει πολύ υψηλότερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκή ΄Ενωση, τόσο σε ότι αφορά στα άτομα τρίτης ηλικίας όσο και στα παιδιά που διαμένουν σε φτωχά νοικοκυριά.

Διάγραμμα 85

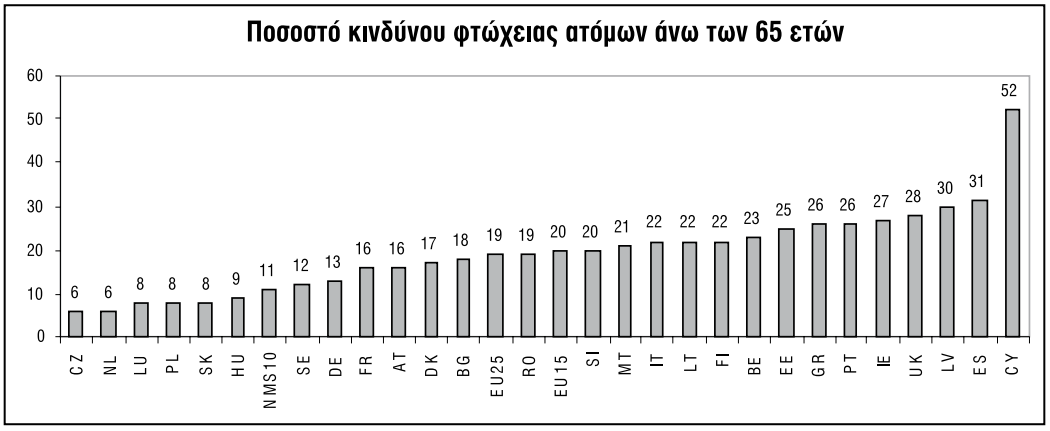

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [30]για την **παιδική φτώχεια**, 19 εκατ. παιδιά ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας στην ΕΕ-27 το 2005. Το ποσοστό της παιδικής φτώχειας ανέρχεται σε 19% έναντι 16% για το σύνολο του πληθυσμού. Με άλλα λόγια σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκή ΄Ενωσης τα παιδιά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Στην **Ελλάδα** το ποσοστό της παιδικής φτώχειας είναι σχεδόν ισοδύναμο του μέσου όρου για το σύνολο του πληθυσμού.

Ωστόσο, οι διαστάσεις του προβλήματος της παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα πιθανότατα διευρύνονται, δεδομένου ότι σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις περισσότερες άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης, το ποσοστό της παιδικής φτώχειας αυξήθηκε στην Ελλάδα στο 22% το 2006 (από 19% το 2005), ποσοστό που αντιστοιχεί σε 380.000 παιδιά ηλικία έως 15 ετών ή 450.000 παιδιά έως 17 ετών ζουν κάτω από το όριο φτώχειας[31] Θα πρέπει κατά συνέπεια να διερευνηθεί το θέμα της στόχευσης των οικογενειακών επιδομάτων, δεδομένου ότι η χορήγηση τους είναι ανεξάρτητη από το οικογενειακό εισόδημα, όπως, για παράδειγμα το επίδομα τρίτου παιδιού, το πρόσθετο αφορολόγητο όριο για το τρίτο παιδί, το επίδομα πολυτέκνων κ.λ.π.

30. "Child Poverty and Well-Being in the EU. Current status and way forward" European Commisison, 2008.

31. Θ. Μητράκος «Παιδική φτώχεια: Πρόσφατες εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες» Οικονομικό Δελτίο, 30 5/2008, Τράπεζα Ελλάδας.

Διάγραμμα 86

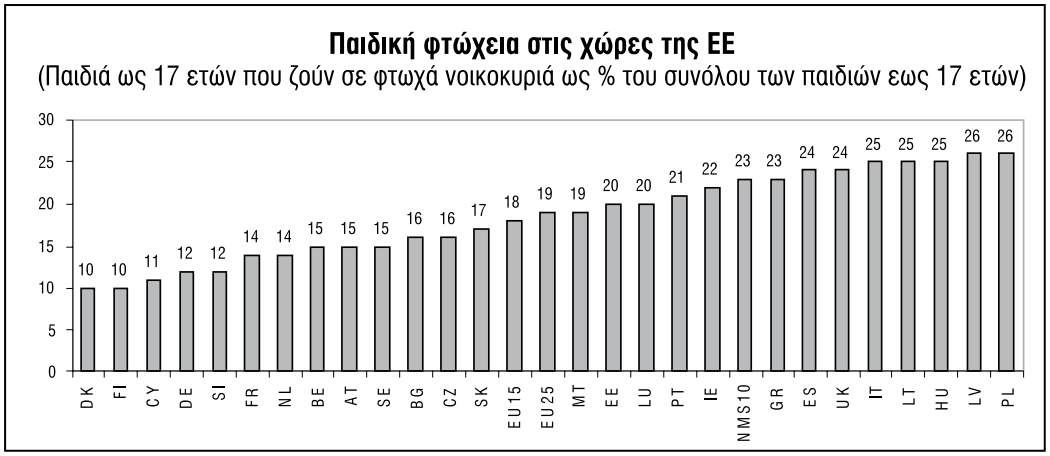

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Η απασχόληση αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για να προστατευτεί ένα άτομο από τον κίνδυνο της φτώχειας, ωστόσο το γεγονός ότι ένα άτομο κατέχει μία θέση εργασίας δεν αρκεί πάντα για να αποφύγει την φτώχεια, δεδομένου ότι τα άτομα με απασχόληση αντιπροσωπεύουν σημαντικό μερίδιο του συνόλου των φτωχών.

Αναλύοντας την κατανομή του φτωχού πληθυσμού στην Ελλάδα (όπως αυτή προκύπτει από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ[32] για το έτος 2004), αξίζει να παρατηρήσουμε ότι το 1/3 περίπου του φτωχού πληθυσμού είναι εργαζόμενοι (32%), το 8% είναι άνεργοι, το 27% είναι συνταξιούχοι, και το 33% λοιποί μη ενεργοί (Διάγραμμα 87). Δεδομένου ότι τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ανέρχονται το 2004 σύμφωνα με την ΕΣΥΕ[33] σε 2.088.7001, προκύπτει ότι οι «φτωχοί εργαζόμενοι» ανέρχονται σε 668.384 άτομα, οι «φτωχοί άνεργοι» σε 167.096 άτομα, οι «φτωχοί συνταξιούχοι» σε 563.949 άτομα και οι «λοιποί μη ενεργοί φτωχοί» σε 689.271.

32. Δείκτες Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2005, ΕΣΥΕ.

33. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, Έτους 2005, Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.

Διάγραμμα 87

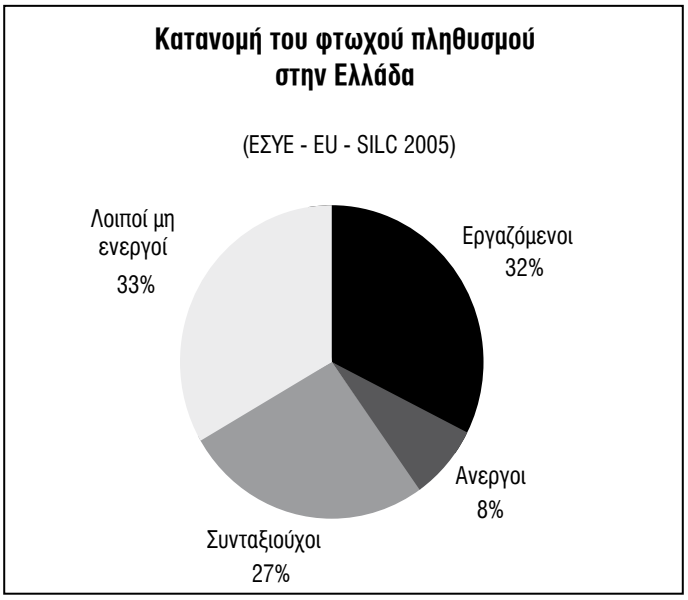

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Το ποσοστό των «**φτωχών εργαζομένων**» συνδέεται με το ποσοστό φτώχειας για το σύνολο του πληθυσμού και οι χώρες της Νότιας Ευρώπης έχουν παράλληλα υψηλά ποσοστά φτώχειας, τόσο για το σύνολο του πληθυσμού, όσο και για τους εργαζόμενους. Αντίθετα, χώρες όπως το Βέλγιο, η Δανία, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Γαλλία έχουν πολύ χαμηλά ποσοστά φτωχών εργαζομένων και είναι κατά πολύ υποδεέστερα των ποσοστών για το σύνολο του πληθυσμού (Διάγραμμα 88 και Διάγραμμα 75).

Η φτώχεια των εργαζομένων οφείλεται στα χαμηλά εισοδήματα λόγω αρκετών προβλημάτων που σχετίζονται με την αγορά εργασίας, όπως, η **υψηλή ανεργία**, **η αδυναμία εξεύρεσης πλήρους απασχόλησης και σταθερής απασχόλησης**, οι **χαμηλοί μισθοί** ή παραπέμπει σε μία οικογενειακή δομή που αποτελείται από δύο ή περισσότερα εξαρτώμενα άτομα και **ένα μόνο εργαζόμενο**. Όλοι αυτοί οι παράγοντες βρίσκονται στην αφετηρία του προβλήματος των αποκαλούμενων φτωχών εργαζομένων.

Οι φτωχοί εργαζόμενοι απασχολούνται συχνά σε **θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου** (μερική απασχόληση ή απασχόληση που διακόπτεται από περιόδους ανεργίας), με αποτέλεσμα το εισόδημα του νοικοκυριού να υστερεί του ορίου φτώχειας, ενώ οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (κοινωνικά επιδόματα) δεν αρκούν ώστε να ξεπεράσει ο φτωχός εργαζόμενος το όριο φτώχειας. Η φτώχεια επομένως σήμερα εμπεριέχει και αυτή την πτυχή των φτωχών εργαζομένων που είτε λόγω δυσκολιών πρόσβασης στην απασχόληση (μακροχρόνια ανεργία, μονογονεϊκές οικογένειες με προ-

βλήματα φύλαξης παιδιών), είτε από απασχόληση σε «κακές θέσεις εργασίας» δεν επιτρέπουν στα άτομα αυτά να εξέλθουν από την φτώχεια[34].

Οι χαμηλοί μισθοί αποτελούν αναμφισβήτητα σημαντικό παράγοντα κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων, αλλά επίσης η χαμηλή ειδίκευση και η επισφαλής απασχόληση που συχνά συνδυάζεται και με μερική απασχόληση μπορούν να οδηγήσουν κάτω από το κατώφλι της φτώχειας.

Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων (14%) στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (Διάγραμμα 88), **ενώ παρουσιάζει διαχρονικά περίπου διπλάσιο ποσοστό φτωχών εργαζομένων από ό,τι ο μέσος όρος της ΕΕ-15** (Διάγραμμα 89).

Διάγραμμα 88

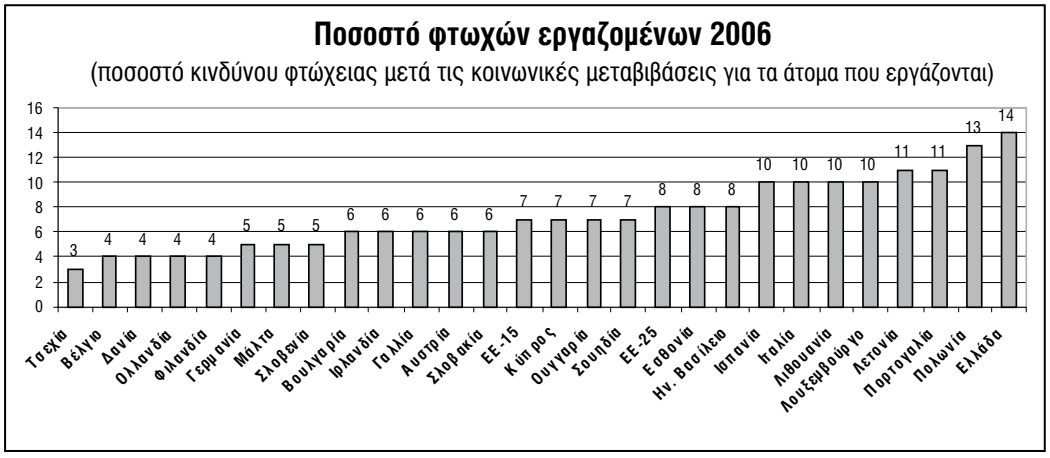

Πηγή: *Eurostat.*

34. Οι αποκαλούμενες «κακές θέσεις εργασίας» παραπέμπουν σε χαμηλές αμοιβές, καταστρατήγηση βασικών εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων ή ακόμη και σε εξατομικευμένες συμβάσεις εργασίας που χαρακτηρίζονται από έλλειψη προοπτικών εξέλιξης και είναι αποσυνδεμένες από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Διάγραμμα 89

Πηγή: *Eurostat.*

Όμως, για να προσεγγιστεί το φαινόμενο των φτωχών εργαζομένων στην Ελλάδα απαιτείται να ληφθούν υπόψη οι βασικές μορφές και διαστάσεις του φαινομένου της επισφαλούς εργασίας στην Ελλάδα. Δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη στατιστική κατηγορία η οποία να είναι σε θέση να αποδώσει αυτή την κοινωνική πραγματικότητα με τις πολύμορφες πτυχές της. Ωστόσο μπορούμε να σημειώσουμε ότι η κατάσταση της επισφαλούς εργασίας στην Ελλάδα απορρέει συνδυαστικά από επισφάλεια που σχετίζεται με την μορφή της σύμβασης εργασίας και από επισφάλεια που σχετίζεται με το εισόδημα. Η επισφάλεια σε σχέση με την μορφή της σύμβασης εργασίας παραπέμπει σε προσωρινή απασχόληση, (τόσο στον ιδιωτικό αλλά και στο δημόσιο τομέα με αυξητικές τάσεις στον τελευταίο), σε μερική απασχόληση (κυρίως μη εθελούσια), σε δανεισμό εργαζομένων, stages και διάφορες επιδοτούμενες θέσεις εργασίας, αλλά επίσης και από δύο άλλες σημαντικές για την Ελλάδα μορφές εργασίας, δύσκολα προσεγγίσιμες στατιστικά, που είναι η «ψευδο-αυτοαπασχόληση» («ψευδο-ανεξάρτητη» εργασία) και η αδήλωτη εργασία. Η επισφάλεια σε σχέση με το εισόδημα παραπέμπει στο χαμηλό επίπεδο μισθών και στις μισθολογικές ανισότητες, στο χαμηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας ειδικότερα σε ότι αφορά στο θέμα της ανεργίας (επίπεδο επιδομάτων ανεργίας, διάρκεια χορήγησης και προϋποθέσεις πρόσβασης)) αλλά και γενικότερα (χαμηλές δημόσιες παροχές σχετικά με την συμφιλίωση εργασιακού και οικογενειακού βίου)[35].

Προς επιβεβαίωση των παραπάνω, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία του που αφορούν στα ποσοστά φτώχειας ανάλογα με τον τύπο της σύμβασης εργασίας και

35. Χρ. Τριανταφύλλου (2008), «Η Επισφαλής εργασία στην Ελλάδα», ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Τεύχος 148, Μάρτιος 2008.

την διάρκεια της απασχόλησης μέσα στο έτος (Διάγραμμα 90).Ενώ στην περίπτωση της σταθερής απασχόλησης (σύμβαση αορίστου χρόνου) τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας ανέρχονται στα ίδια επίπεδα στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 (4%), σε όλες τις άλλες περιπτώσεις τα ποσοστά είναι εξαιρετικά υψηλότερα στην Ελλάδα. Στην περίπτωση της προσωρινής απασχόλησης το ποσοστό φτώχειας ανέρχεται σε 19% στην Ελλάδα (έναντι 12% στην ΕΕ-15), είναι σχεδόν διπλάσιο στην περίπτωση απασχόλησης με πλήρες ωράριο (13% στην Ελλάδα έναντι 6% στην ΕΕ-15), και 2,5 φορές μεγαλύτερο στην περίπτωση της μερικής απασχόλησης (26% στην Ελλάδα έναντι 10% στην ΕΕ-15). Επίσης όταν η απασχόληση επεκτείνεται σε όλη την διάρκεια του έτους το ποσοστό φτώχειας ανέρχεται σε 14% στην Ελλάδα, ποσοστό διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-15 (7%), ενώ στην περίπτωση που η απασχόληση δεν επεκτείνεται σε όλη την διάρκεια του έτους τα ποσοστά ανέρχονται σε 19% στην Ελλάδα και 14% στην ΕΕ-15. Επομένως η εργασία στην Ελλάδα προφυλάσσει λιγότερο από την φτώχεια από ότι στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ αναδεικνύεται παράλληλα η ανεπαρκής στήριξη των εργαζομένων διαμέσου των κοινωνικών μεταβιβάσεων.

Διάγραμμα 90

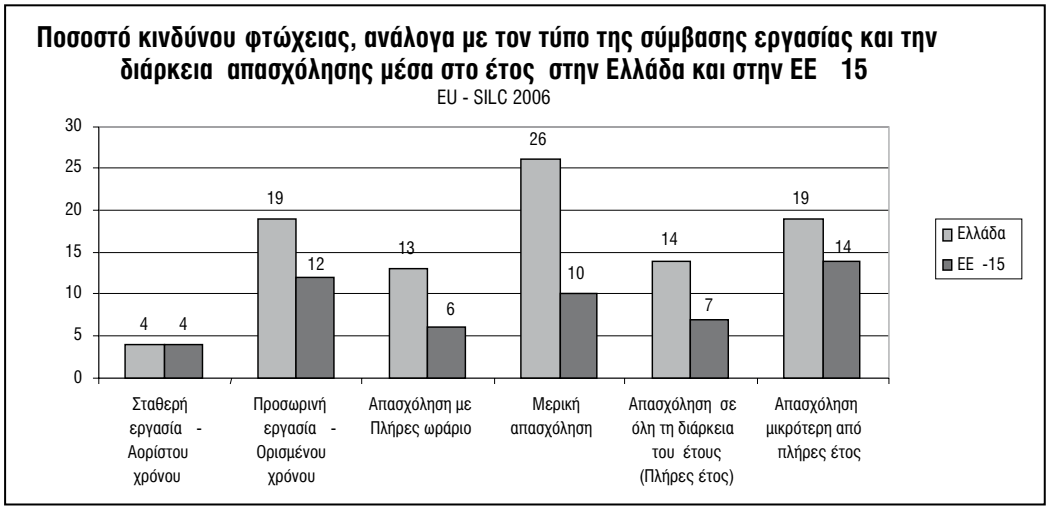

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Συμπερασματικά, οι βασικοί παράγοντες που σε επίπεδο ατόμων αυξάνουν τον κίνδυνο φτώχειας είναι:

- η ανεργία ή θέσεις εργασίας χαμηλής ποιότητας (χαμηλά αμειβόμενες και επισφαλείς θέσεις εργασίας).

- Ο τύπος της σύμβασης εργασίας και η διάρκεια της απασχόλησης εντός του έτους.
- τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης και δεξιοτήτων (εμπόδια στην πρόσβαση σε αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας και γενικότερα στην συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα στην κοινωνία).
- το μέγεθος και το είδος του νοικοκυριού (πολύτεκνες ή μονογονεϊκές οικογένειες αυξανόμενος κίνδυνος φτώχειας όταν αντιμετωπίζουν υψηλότερα έξοδα, χαμηλά εισοδήματα και δυσκολίες πρόσβασης σε καλοπληρωμένες θέσεις εργασίας).

Παράλληλα σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν:

- οι κοινωνικές υποδομές για παιδιά, η πρόσβαση σε «κοινωνική στέγη» κ.λπ.
- το επίπεδο και η ποιότητα υπηρεσιών δημόσιας παιδείας και υγείας ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις.

Τέλος, το επίπεδο και η εξέλιξη των κατώτατων συντάξεων, των κατώτατων μισθών, των επιδομάτων ανεργίας, αγγίζουν σε μεγάλο βαθμό ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και διαδραματίζουν (σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες) σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του ποσοστού της φτώχειας. Όπως επίσης, στην διαμόρφωση του ποσοστού φτώχειας συμβάλλει η ύπαρξη ή μη κάποιου εγγυημένου εισοδήματος για άτομα σε εργάσιμη ηλικία όταν αυτά δεν διαθέτουν άλλους πόρους ή κοινωνικά επιδόματα και βρίσκονται σε εξαιρετικά δύσκολη εισοδηματικά κατάσταση. Ωστόσο στην Ελλάδα δεν έχει θεσπιστεί μέχρι σήμερα κάποιο εγγυημένο εισόδημα, το οποίο να μπορεί να αποτρέψει σημαντικό τμήμα του πληθυσμού από την ένταξή του κάτω του ορίου της φτώχειας.

8.4. Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού που απειλούνται από την φτώχεια

Από την ανάλυση που προηγήθηκε σχετικά με τα χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα προκύπτει ότι το 2005, ένας συνταξιούχος στους τέσσερις και ένας άνεργος στους τρεις έχει εισόδημα χαμηλότερο από το όριο της φτώχειας. Επίσης το ποσοστό των εργαζομένων που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας ανέρχεται σε 14% στην Ελλάδα (φτωχοί εργαζόμενοι) ποσοστό υψηλότερο από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διπλάσιο από το μέσο όρο της ΕΕ-27 (7%), ενώ από την κατανομή του συνολικού φτωχού πληθυσμού στην Ελλάδα προκύπτει ότι το 1/3 είναι εργαζόμενοι.

Είναι επομένως προφανές ότι οι συνταξιούχοι, οι χαμηλόμισθοι και οι άνεργοι αποτελούν κατ' εξοχήν ευάλωτες ομάδες πληθυσμού που διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας. Κατά συνέπεια έχει ενδιαφέρον (πέρα από τους

άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τον κίνδυνο φτώχειας) να εξεταστούν ορισμένα βασικά μεγέθη, που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις συγκεκριμένες ομάδες, όπως είναι η κατώτατη σύνταξη του ΙΚΑ, του ΟΓΑ και των άλλων Ασφαλιστικών Ταμείων, ο κατώτατος μισθός, και το επίδομα ανεργίας[36]. Η εξέταση της διαχρονικής εξέλιξης των προαναφερθέντων μεγεθών σε σχέση με την εξέλιξη του ορίου φτώχειας, θεωρούμε ότι είναι χρήσιμη, τόσο για την κατανόηση βασικών πτυχών και αιτιών του φαινομένου της φτώχειας, όσο και για την εξαγωγή συμπερασμάτων για την καταπολέμηση του.

Από τα Διαγράμματα 91, 92 και 93 προκύπτει μία σταδιακή επιδείνωση των τριών μεγεθών σε σχέση με το όριο φτώχειας και σε σχέση με το διάμεσο εισόδημα. Ακόμη και αν περιορίσουμε την παρατήρηση την περίοδο μετά το 2003 (λόγω προβλημάτων στην συγκρισιμότητα των στοιχείων ανάμεσα στις έρευνα ECPH και στην έρευνα EU-SILC) διαπιστώνουμε ότι ο βαθμός κάλυψης που προσφέρει η κατώτατη σύνταξη του ΙΚΑ βρίσκεται ελάχιστα πάνω από το επίπεδο του ορίου φτώχειας, ο κατώτατος μισθός βρίσκεται στο 115% του ορίου φτώχειας, ενώ το επίδομα ανεργίας ανέρχεται το 2005 μόλις στο 73,7% του ορίου φτώχειας[37]. Θα πρέπει μάλιστα να υπογραμμίσουμε ότι οι υπολογισμοί πραγματοποιήθηκαν με την μέγιστη απόδοση των τριών μεγεθών (καταβολή σε 14μηνη βάση με το σύνολο των ημερομισθίων, χωρίς να υπολογίζονται μειώσεις που μπορεί να προκύψουν, όπως από περιορισμούς στην διάρκεια χορήγησης του επιδόματος ανεργίας, σε περιπτώσεις μερικής απασχόλησης, εναλλαγής περιόδου απασχόλησης και ανεργίας, μη καταστρατήγησης όρων της συλλογικής σύμβασης από τους εργοδότες κλπ.).

---

36. Δεν σημαίνει φυσικά ότι ένας ηλικιωμένος με κατώτατη σύνταξη ΙΚΑ, ένας χαμηλόμισθος που αμείβεται με τον κατώτατο μισθό, ή ένας άνεργος ότι είναι εξ ορισμού φτωχοί (δεδομένων των πολλαπλών διαστάσεων της φτώχειας και των παραγόντων που την επηρεάζουν). Ωστόσο όταν αυτά τα άτομα δεν διαθέτουν άλλα εισοδήματα (δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες της ΕΕ-27 όπου δεν υφίσταται κάποιο εγγυημένο εισόδημα σε περίπτωση που δεν υπάρχει άλλη πηγή εισοδήματος), τότε διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να βρεθούν σε κατασταση φτώχειας.

37. Η κατώτατη σύνταξη του ΟΓΑ το 2008 (330 ευρώ τον μήνα για ένα άτομο και 660 ευρώ για το ζευγάρι) ανέρχεται μόλις στο 81% του ορίου φτώχειας του 2004.

Διάγραμμα 91

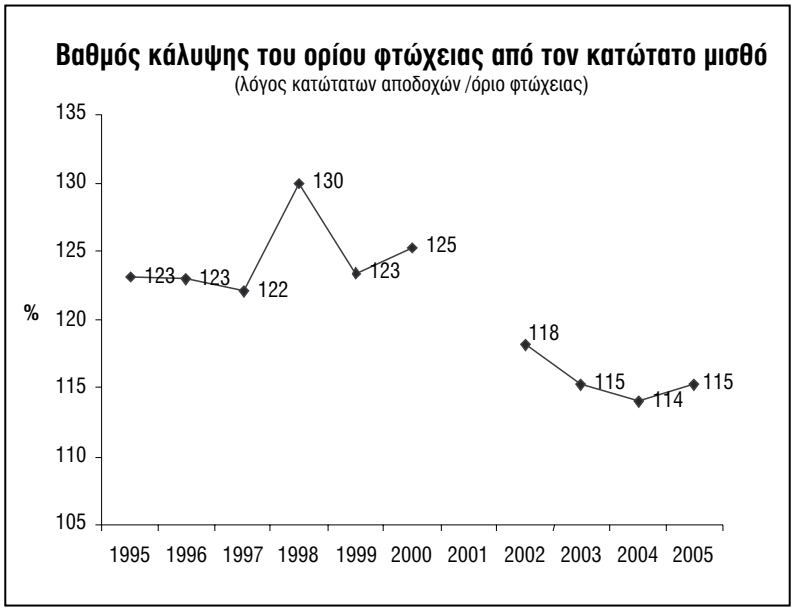

Πηγή: *Υπολογισμοί ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (με βάση την ΕΙΣΣΕ).*

Διάγραμμα 92

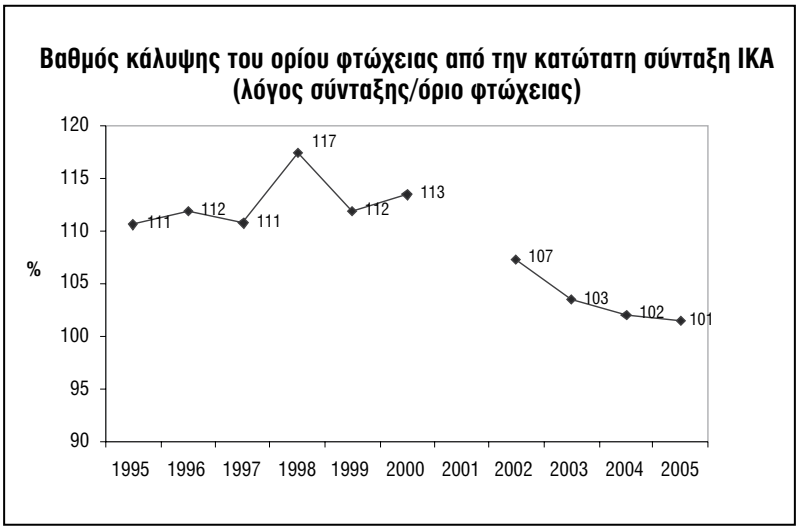

Πηγή: *Υπολογισμοί ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (με βάση στοιχεία ΙΚΑ).*

Διάγραμμα 93

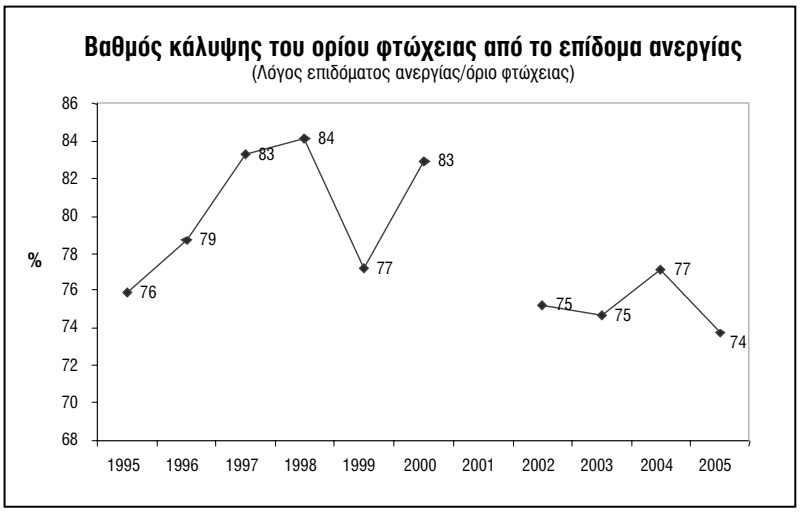

Πηγή: *Υπολογισμοί ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (στοιχεία επιδόματος ΟΑΕΔ).*

Διάγραμμα 94

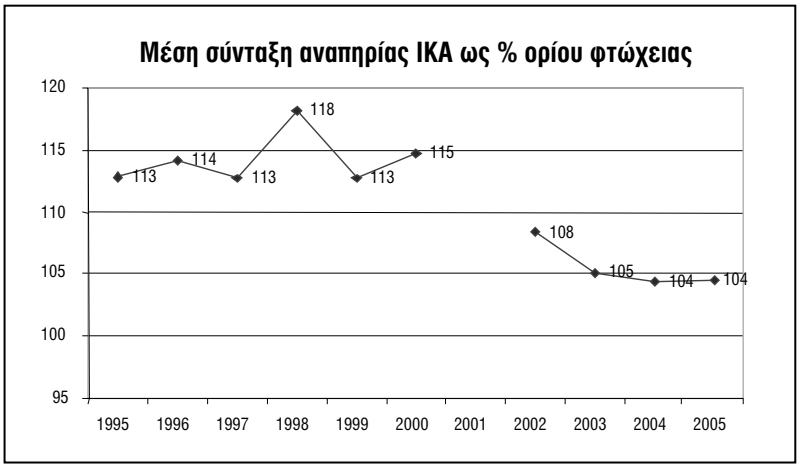

Πηγή: *ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Υπολογισμοί με στοιχεία ΙΚΑ για μέση αναπηρική σύνταξη).*

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας μεγάλος αριθμός ανέργων δεν δέχεται καμία εισοδηματική ενίσχυση από το ταμείο ανεργίας, (δεδομένου ότι η μεγαλύτερη διάρκεια χορήγησης του επιδόματος δεν υπερβαίνει το έτος, ενώ παράλληλα το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων (52%) είναι μακροχρόνιοι άνεργοι), ενώ διαχρονικά το επίδομα ανεργίας παρουσιάζει σημαντικές απώλειες σε όρους αγοραστικής δύναμης. Οι πρόσφατες αυξήσεις αναδεικνύονται ανεπαρκείς και σε καμία περίπτωση δεν

επιτρέπουν στους ανέργους - αν δεν διαθέτουν άλλα εισοδήματα- να βρεθούν πάνω από το όριο της φτώχειας.

Ακόμη και αν ληφθούν υπόψη οι πρόσφατες αυξήσεις για το 2008 στο επίδομα ανεργίας και στις συντάξεις του ΟΓΑ, τα εισοδήματα που προκύπτουν για τους δικαιούχους ανέρχονται, για τους μεν ανέργους μόλις στο όριο φτώχειας του 2004, για τους δε συνταξιούχους του ΟΓΑ το εισόδημα από την σύνταξη αναλογεί μόλις στο 81% του ορίου φτώχειας του 2004 (με απλή σύγκριση σε απόλυτους και όχι σε πραγματικούς όρους, χωρίς δηλαδή να λαμβάνεται υπόψη η εξέλιξη των τιμών).[38]

Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι στα πλαίσια της συζήτησης για την flexicurity, με επίκληση του δανικού προτύπου ως παράδειγμα προς μίμηση από την Ελλάδα, παραπέμπει μάλλον σε άγνοια της πραγματικότητας των δύο αγορών εργασίας , ειδικότερα δε όταν απομονώνεται το σύστημα απελευθέρωσης των απολύσεων, αποκομμένο από όλο το πλέγμα των οικονομικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων που διέπουν το δανικό μοντέλο (και μάλιστα σε ότι αφορά στα θέματα πολιτικών στήριξης των ανέργων και επιδόματος ανεργίας) το οποίο απέχει πολύ από την ελληνική πραγματικότητα.[39]

Σε ότι αφορά στον κατώτατο μισθό, ενδεχομένως σε χώρες με χαμηλό ποσοστό φτωχών εργαζομένων, η αναβάθμιση του δεν αποτελεί μοναδικό εργαλείο για την μείωση του ποσοστού φτώχειας (όταν αυτό μάλιστα αφορά χώρες με ανεπτυγμένο κράτος-πρόνοιας και με μια δέσμη άλλων εργαλείων για την ενίσχυση των αθενέστερων). Ωστόσο σε μία χώρα όπως η Ελλάδα όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός φτωχών εργαζομένων και ως εκ τούτου η εργασία προφυλάσσει σε μικρότερο βαθμό από ότι σε άλλες χώρες από την φτώχεια λόγω χαμηλών αμοιβών σε συνδυασμό με ένα αδύναμο σύστημα κοινωνικής προστασίας το θέμα τίθεται διαφορετικά. Στην περίπτωση της Ελλάδας η ουσιαστική αύξηση των κατώτατων μισθών αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας. Οι προσεγγίσεις πλήρους απελευθέρωσης που έχουν διατυπωθεί και στην Ελλάδα για κατάργηση του κατώτατου μισθού, με πρόσχημα την «εύρυθμη» λειτουργία της αγοράς και την δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας, στο μόνο που σίγουρα θα οδηγούσε θα ήταν η περαιτέρω αύξηση του αριθμού των φτωχών. Αντίθετα, θεωρούμε ότι ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα αποτελεί ένα εργαλείο κατά της φτώχειας και μάλιστα ανεπαρκές, όσο δεν συνοδεύεται και από άλλα μέτρα στήριξης στους εισοδηματικά

---

38. Οι συγκρίσεις γίνονται αναγκαστικά με το όριο φτώχειας του 2004 ή του 2005 δεδομένου ότι είναι τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για το όριο φτώχειας. Ωστόσο μία απλή τιμαριθμοποίηση του ορίου φτώχειας (αν και μεθοδολογικά δεν είναι πλήρης διότι δεν λαμβάνει υπόψη την συνολική αύξηση του εισοδήματος) θα αύξανε το όριο φτώχειας για ένα άτομο στα 6.539 € ετησίως το 2008.

39. Ι. Κουζής, «Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα» ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Τεύχος 149, Μάρτιος 2008.

ασθενέστερους δεν αναβαθμίζεται ουσιαστικά και δεν εφαρμόζεται στην πράξη λόγω καταστρατήγησης ακόμη και αυτής της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ). Επομένως, η παραβίαση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και η απουσία κυρώσεων από την πλευρά της πολιτείας, όχι μόνο δεν συμβάλλουν στην άμβλυνση του φαινομένου της φτώχειας, αλλά δημιουργούν παράλληλα συνθήκες κοινωνικού dumping και αθέμιτου ανταγωνισμού, ενισχύουν τις βραχυπρόθεσμες λογικές και εγκλωβίζουν το παραγωγικό σύστημα σε ένα κύκλο χαμηλών επιδόσεων, τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε τεχνολογικό και οικονομικό επίπεδο.

Η εξέλιξη των προαναφερόμενων μεγεθών σε σχέση με το όριο της φτώχειας προφανώς δεν αρκεί από μόνη της για να εξηγήσει τα υψηλά ποσοστά φτώχειας στην Ελλάδα (και δεν είναι εξ ορισμού φτωχός όποιος αμείβεται με τον κατώτατο μισθό, ή λαμβάνει την κατώτατη σύνταξη ή το επίδομα ανεργίας κλπ). Ωστόσο πρόκειται για μεγέθη που επηρεάζουν σημαντικά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και η εξέλιξη τους τόσο σε όρους αγοραστικής δύναμης (σε σχέση δηλαδή με την εξέλιξη των τιμών) όσο και σε σχέση με την αύξηση του μέσου εισοδήματος, είναι καθοριστικής σημασίας για το αν θα βρεθούν τα άτομα αυτά κάτω από το όριο της φτώχειας και κυρίως αν θα έχουν μια αξιοπρεπή διαβίωση με βάση τα σύγχρονα κοινωνικά πρότυπα.

8.5. Πληθωρισμός και έμμεση φορολογία. Επιβαρυντικοί παράγοντες για τα φτωχά κοινωνικά στρώματα

Εκτός από την **ανισότητα** που προκύπτει από την πρωτογενή αναδιανομή εισοδήματος (από την συμμετοχή στην παραγωγή ή προσόδους από περιουσία κλ.π.), εκτός από την **ανεπάρκεια των κοινωνικών επιδομάτων** (είτε αυτό αφορά στο ανεπαρκές ύψος στήριξης, την μη πρόσβαση στα συγκεκριμένα επιδόματα λόγω κριτηρίων ή/και μη ικανοποιητικής στόχευσης, τη στασιμότητα ή μείωση της αγοραστικής τους δύναμης των επιδομάτων / παροχών) **τα φτωχά νοικοκυριά του πληθυσμού υφίστανται παράλληλα μία διπλή σιωπηλή αφαίμαξη εισοδήματός τους η οποία συντελείται διαμέσου πληθωρισμού** (η αύξηση διαβρώνει το εισόδημα αλλά πλήττει περισσότερο τα χαμηλά εισοδήματα λόγω διάρθρωσης της κατανάλωσης τους και υψηλότερων ανατιμήσεων στα είδη διατροφής και στέγασης) **και διαμέσου της έμμεσης φορολογίας** (σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων στην Ελλάδα), και τέλος μιας εισοδηματικής επιβάρυνσης που σχετίζεται με «ανελαστικές δαπάνες» (π.χ. ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, Μέσα μαζικής μεταφοράς κλπ).

8.5.1. Ο πληθωρισμός θίγει περισσότερο τα χαμηλά εισοδήματα

Η επιδείνωση του οικονομικού πλαισίου από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των προϊόντων διατροφής, θίγουν κατά προτεραιότητα τα ασθενέστερα νοικοκυριά.

Πράγματι, όπως προκύπτει από την ανάλυση των οικογενειακών προϋπολογισμών της ΕΣΥΕ, οι διάφορες κατηγορίες του πληθυσμού δεν καταναλώνουν τα ίδια προϊόντα και υπηρεσίες στις ίδιες αναλογίες, ενώ τα διάφορα τα προϊόντα και οι υπηρεσίες γνωρίζουν διαφορετικές εξελίξεις στις τιμές τους. Από τα δεδομένα του Πίνακα 6, διαπιστώνεται ότι τα νοικοκυριά με χαμηλό μηνιαίο εισόδημα μέχρι 750 ευρώ, αφιερώνουν μεγαλύτερο ποσοστό των συνολικών τους δαπανών (για αγορές) σε είδη διατροφής (23,7%) και στέγασης (20,8%) από ότι ο μέσος όρος των νοικοκυριών (17,1% και 10,7 αντίστοιχα). Από τον ΔΤΚ Μάιος 2008/Μάιος 2007 προκύπτει μια αύξηση των τιμών 4,9% (κατά μέσο όρο), αλλά οι αυξήσεις στα είδη διατροφής (6,6%) και στέγασης (10,3%) ήταν πολύ μεγαλύτερες. Επομένως βραχυπρόθεσμα και τουλάχιστον κατά την τρέχουσα περίοδο είναι προφανές ότι τα φτωχά νοικοκυριά, δεδομένης της διάρθρωσης της κατανάλωσης και των αυξήσεων στα διάφορα είδη, επιβαρύνονται περισσότερο από την αύξηση των τιμών από ότι το μέσο νοικοκυριό. Με άλλα λόγια ο πληθωρισμός είναι υψηλότερος για τα φτωχά νοικοκυριά κατά την τρέχουσα περίοδο, υπερβαίνει δηλαδή τον μέσο πληθωρισμό της χώρας και υπολογίζεται γι' αυτά τα νοικοκυριά γύρω στο 6% (βλ. Μέρος 1 της ΄Εκθεσης).

Πίνακας 18: Διάρθρωση δαπανών νοικοκυριών και Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα μέχρι 750€	**Όλα τα νοικοκυριά**	**ΔΤΚ Μάιος 2008/Μαίος 2007**
Διάρθρωση δαπανών για αγορές	**%**	**%**	%
Είδη Διατροφής	**23,7**	**17,1**	6,6
Οινοπνευματώδη Καπνός	3,8	4,0	2,5
Είδη Ένδυσης Υπόδησης	7,4	8,4	3,2
Στέγαση ΄Υδρευση Καύσιμα και Φωτισμός Κύριας	**20,8**	**10,7**	10,3
Διαρκή αγαθά οικιακής χρήσης	6,9	7,5	3,2
Υγεία	9,8	7,2	3,7
Μεταφορές	5,5	12,6	5,2
Επικοινωνίες	5,2	4,5	-3,2
Αναψυχή και Πολιτισμός	3,1	5,0	2,5
Εκπαίδευση	0,8	2,9	4,6
Ξενοδοχεία Καφενεία Εστιατόρια	7,2	9,6	5,7
Διάφορα αγαθά και υπηρεσίες	5,8	10,6	3,4
ΣΥΝΟΛΟ	**100,0**	**100,0**	4,9

Πηγή: *ΕΣΥΕ, 2008.*

Κατά συνέπεια, η δημοσίευση από την ΕΣΥΕ (όπως αυτό συμβαίνει σε άλλες χώρες) διαφοροποιημένων δεικτών ανά κατηγορία εισοδήματος μπορεί να αποτελέσει βάση για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις αλλά και για την λήψη μέτρων κοινωνικής πολιτικής.

8.5.2. Η έμμεση φορολογία πλήττει περισσότερο τα φτωχά νοικοκυριά

Η φορολογία στην Ελλάδα σε αντίθεση με την πλειοψηφία των άλλων καρτών-μελών είναι λιγότερο προοδευτική, ενώ η συνολική φορολογική επιβάρυνση (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών) είναι σχετικά χαμηλή με ότι αυτό αρνητικά συνεπάγεται για τις δυνατότητες χρηματοδότησης της κοινωνικής πολιτικής.

Πράγματι, από την ανάλυση των δομών των φορολογικών συστημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση[40] προκύπτει ότι κατά την περίοδο 1995-2004, στις σκανδιναβικές χώρες (με ποσοστά που αγγίζουν το 50%) στο Βέλγιο (45%), τη Γαλλία (43,7%), την Αυστρία (43,2%), παρατηρείται σημαντική συνολική φορολογική επιβάρυνση (συμπεριλαμβανομένων και των κοινωνικών εισφορών). Αντίθετα, η Ελλάδα ανήκει στην ομάδα των χωρών με χαμηλό επίπεδο συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης (35% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο την περίοδο 1995-2004, με μέσο όρο 40,7% στην ΕΕ-15 και 37,9% στην ΕΕ-25) και βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο των νέων κρατών μελών της ΕΕ (35,6%). (Διάγραμμα 95).

Παράλληλα στην Ελλάδα τα φορολογικά έσοδα προέρχονται κυρίως από την έμμεση φορολόγηση της οποίας το μεγαλύτερο μέρος αποτελεί ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) (Διάγραμμα 96).

40. «Structures of the taxation systems in the European Union: 1995-2004» European commission, doc. Taxud E4/2006/DOC/3201.

Διάγραμμα 95

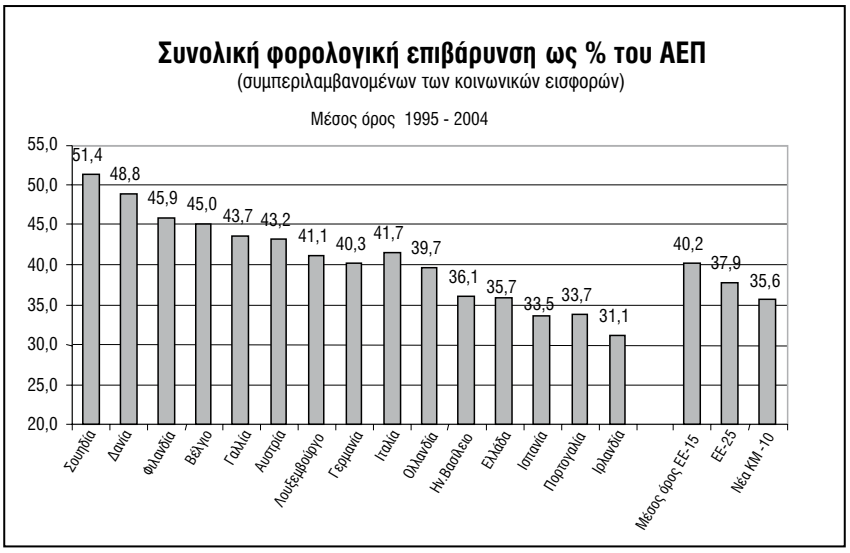

Πηγή: *European Commission "Structures of the taxation systems in the EU: 1995-2004".*

Διάγραμμα 96

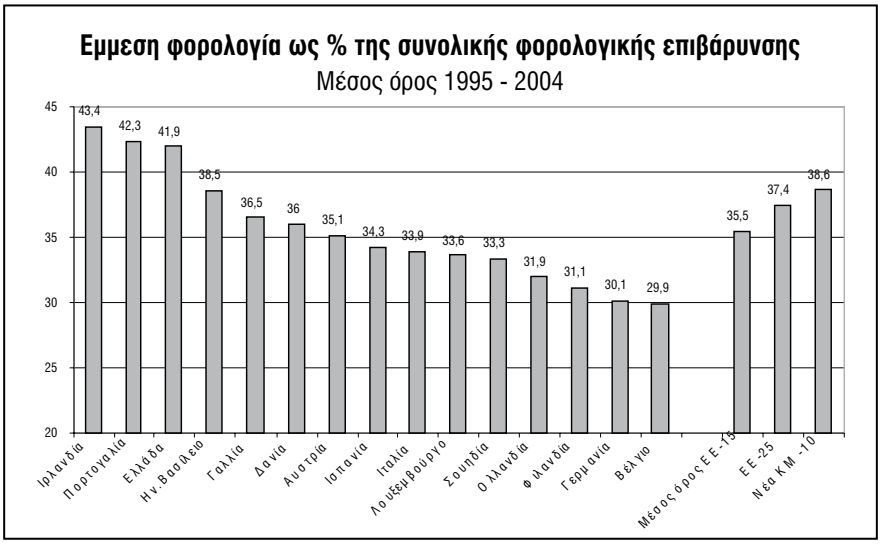

Πηγή: *European commission " Structures of the taxation systems in the EU:1995-2005".*

Πιο πρόσφατα μάλιστα, στο διάστημα μετά το 2004, η σταδιακή μείωση των συντελεστών φορολογίας εισοδήματος και η περαιτέρω μετατόπιση του φορολογικού βάρους από την άμεση στην έμμεση φορολογία, επιδεινώνουν περαιτέρω την κατάσταση των χαμηλών εισοδημάτων,(μέσα από την αντίστροφη προοδευτικότητα που συνεπάγονται οι αυξήσεις του ΦΠΑ) ενώ περιορίζεται η δυνατότητα αύξησης των πόρων που απαιτούνται για την αύξηση των κοινωνικών δαπανών και των δαπανών για την παιδεία κλπ.

Με βάση τα στοιχεία του Διαγράμματος 97, η **Ελλάδα έχει με ποσοστό 33,5% το 2006 τη χαμηλότερη συνολική επιβάρυνση ως % του ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών) στην ΕΕ των 15, ενώ ο μέσος όρος στην στις χώρες της ευρωζώνης ανέρχεται σε 41,8% και στην ΕΕ-27 σε 41,2%.**

Διάγραμμα 97

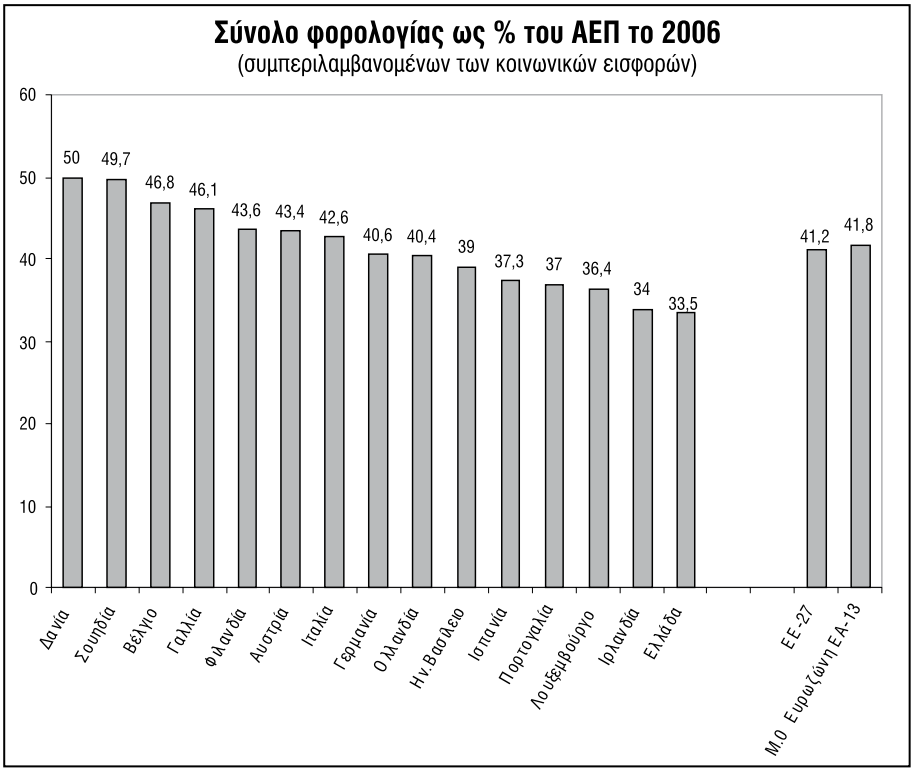

Πηγή: *Eurostat "Tax revenue in UE" Statsistics in focus 47/2008*

Πιο πρόσφατα, σύμφωνα με τις εισηγητικές εκθέσεις των προϋπολογισμών, την περίοδο 2004-2007 μειώνεται η συμβολή των άμεσων φόρων στο σύνολο των φορολογικών εσόδων και αυξάνεται η συμβολή των έμμεσων φόρων (Διάγραμμα 98).

Διάγραμμα 98

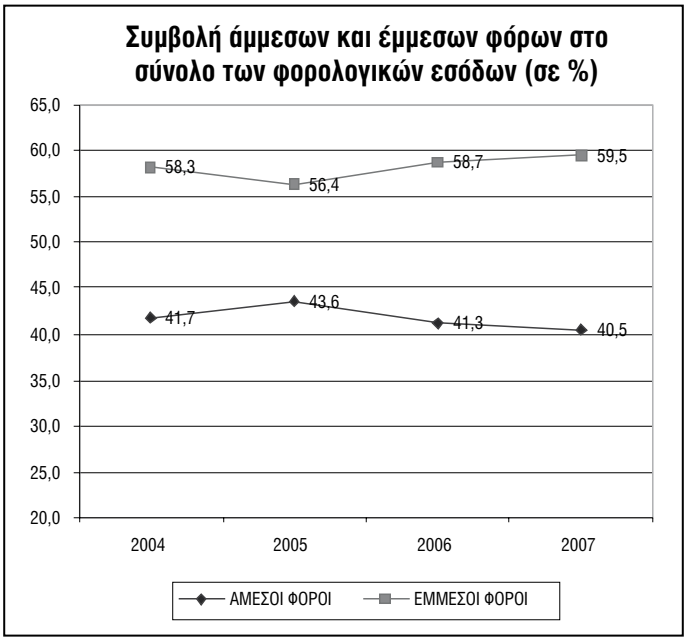

Συμπερασματικά προκύπτει ότι: α) Η αύξηση του πληθωρισμού διαβρώνει τα χαμηλά εισοδήματα και πλήττει σε μεγαλύτερο βαθμό τα φτωχά νοικοκυριά δεδομένης της διάρθρωσης της κατανάλωσης των φτωχών νοικοκυριών και των ανατιμήσεων (σε είδη διατροφής και στέγαση) και β) Η αύξηση (του σχετικού βάρους) των έμμεσων φόρων λειτουργεί σε βάρος των φτωχών νοικοκυριών (δεδομένου ότι αυτά απαλλάσσονται στην περίπτωση των άμεσων φόρων όχι όμως των έμμεσων φόρων όπως π.χ. ο ΦΠΑ).

Κατά συνέπεια, είναι προφανές ότι τα χαμηλά εισοδήματα επιβαρύνονται δυσανάλογα από το ισχύον φορολογικό σύστημα (αρνητικές επιπτώσεις από την αντίστροφη προοδευτικότητα που προκύπτει από την αύξηση του ΦΠΑ), ενώ παράλληλα πλήττονται δυσανάλογα από την αύξηση του πληθωρισμού, με αποτέλεσμα η καταβολή εφάπαξ ποσού σε χαμηλόμισθους και χαμηλοσυνταξιούχους, να αποτελεί μέτρο κατώτερο των εισοδηματικών δυσμενών περιστάσεων των συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού.

8.6. Ο ρόλος των κοινωνικών μεταβιβάσεων και των δημόσιων πολιτικών στην μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων

Όπως προκύπτει από την διαχρονική εξέλιξη και την σύγκριση των δεικτών φτώχειας και ανισότητας που προηγήθηκε, στην Ελλάδα τα επίπεδα φτώχειας και ανισότητας είναι μονίμως υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, ο ρόλος των δημόσιων πολιτικών στην Ελλάδα και η συμβολή τους στην

μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων είναι περιορισμένος σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό μάλιστα γίνεται ακόμη πιο εμφανές όταν εξετάζεται η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων[41] χωρίς την επίδραση των συντάξεων, γεγονός που αναδεικνύει την περιορισμένη συμβολή των άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων (κοινωνικών επιδομάτων) στην μείωση των ανισοτήτων και της φτώχειας.

8.6.1. Ο ρόλος των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην μείωση της φτώχειας

Η κοινωνική προστασία μειώνει τον κίνδυνο σχετικής φτώχειας, αν και σε διαφορετικό βαθμό, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σύγκριση ανάμεσα στο ποσοστό φτώχειας και σε μία υποθετική κατάσταση όπου δεν θα υπήρχαν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις δείχνει, ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο αναδιανομής και συμβάλουν στην μείωση του αριθμού των ατόμων που απειλούνται από την φτώχεια[42]. Αν δεν υπήρχαν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις το ποσοστό φτώχειας θα ήταν πολύ πιο υψηλό από ότι είναι στην πραγματικότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006, αν δεν υπήρχαν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, το 40% αντί για το 16% του συνολικού πληθυσμού στην Ευρωπαϊκής Ένωσης θα βρισκόταν κάτω από το όριο της φτώχειας (Διάγραμμα 23). Αν παράλληλα οι συντάξεις θεωρηθούν όχι ως κοινωνικές μεταβιβάσεις αλλά ως πρωτογενές εισόδημα (ότι δηλαδή βασικός σκοπός των συντάξεων γήρατος δεν είναι να αναδιανείμουν τα εισοδήματα ανάμεσα στα άτομα, αλλά να τα κατανείμουν στο σύνολο του κύκλου ζωής), το ποσοστό φτώχειας όταν εξαιρέσουμε όλες τις άλλες κοινωνικές μεταβιβάσεις ανέρχεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά μέσο όρο στο 26%, ενώ μετά την χορήγηση των κοινωνικών μεταβιβάσεων μειώνεται στο 16% (Διάγραμμα 99). Με άλλα λόγια η επίπτωση των συντάξεων και των κοινωνικών μεταβιβάσεων (επιδομάτων), μειώνει σημαντικά τον κίνδυνο φτώχειας στις διάφορες χώρες. (Διαγράμματα 100 και 101).

---

41. Με βάση την μεθοδολογία EU-SILC, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ : Κοινωνικά επιδόματα είναι η κοινωνική βοήθεια (ΕΚΑΣ, εισοδηματικές ενισχύσεις σε νοικοκυριά μονίμων κατοίκων ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, επιδόματα μακροχρόνια ανέργων ηλικίας 45-65 ετών κ.λ.π) τα οικογενειακά επιδόματα, τα επιδόματα/βοηθήματα ανεργίας, τα επιδόματα/βοηθήματα ασθενείας, τα επιδόματα/βοηθήματα αναπηρίας-ανικανότητας και οι εκπαιδευτικές παροχές. Ως συντάξεις θεωρούνται οι συντάξεις γήρατος από εργασία και οι συντάξεις/βοηθήματα από το/τη σύζυγο.

42. Η σύγκριση γίνεται "ceteris paribus", ανάμεσα στο ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και το ποσοστό μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, θεωρώντας ότι παραμένουν αμετάβλητες οι δομές των νοικοκυριών και η αγορά εργασίας. Ο δείκτης του ποσοστού φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις πρέπει να ερμηνεύεται με προσοχή δεδομένου ότι δεν λαμβάνει υπόψη άλλες παρεμβάσεις όπως κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος ή ακόμη φοροελαφρύνσεις κ.λ.π. που όπως οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα μπορούν να αυξήσουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και των ατόμων.

Διάγραμμα 99

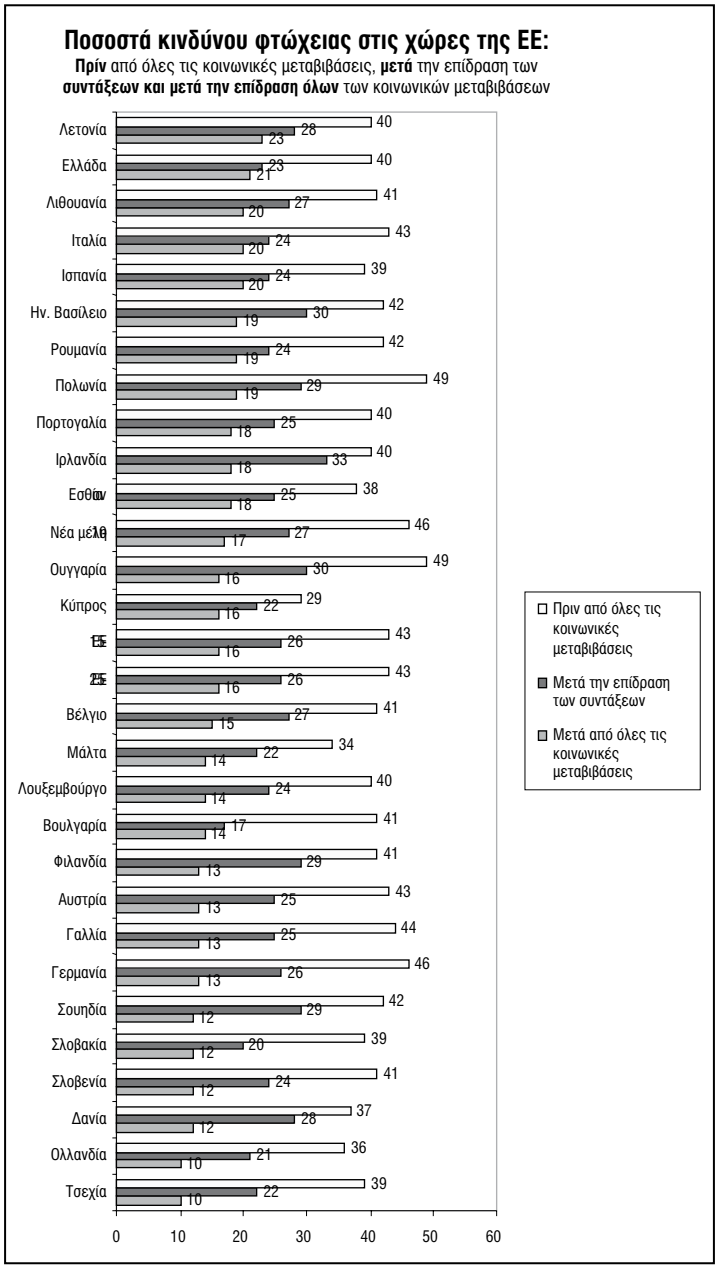

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 100

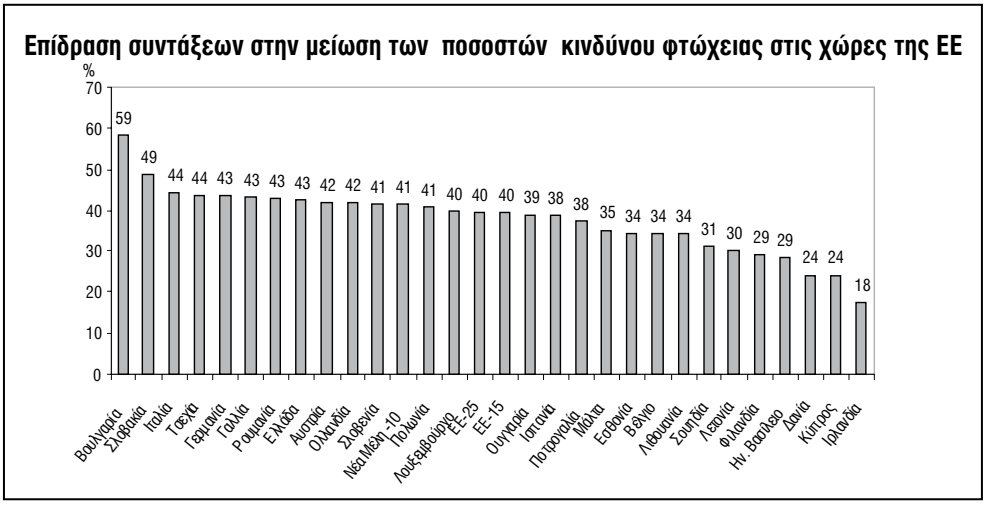

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Διάγραμμα 101

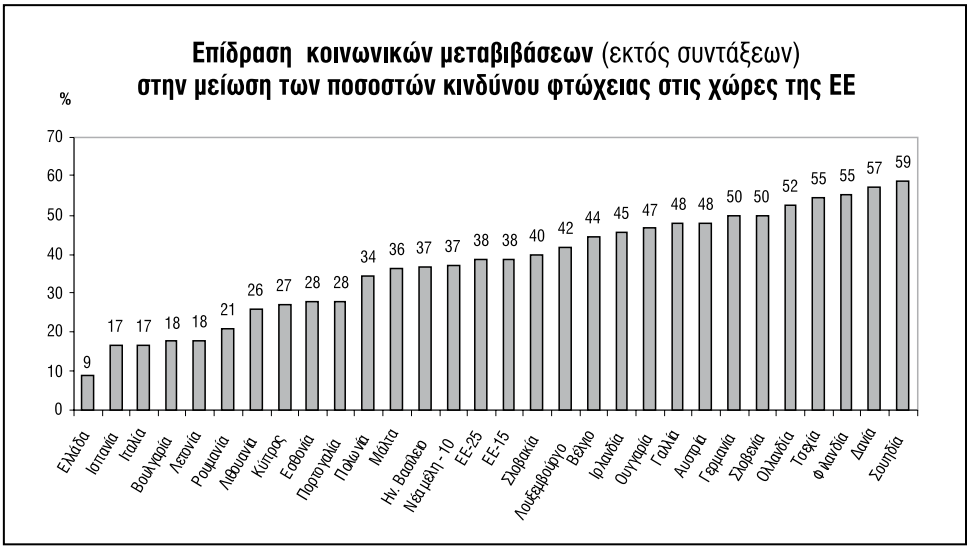

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006, **στην Ελλάδα, το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (συντάξεων και επιδομάτων) μειώνει το επίπεδο φτώχειας κατά 19 μονάδες (από 40% στο 21%), ενώ η αντίστοιχη μείωση ανέρχεται σε 27 μονάδες στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (από 43% σε 16%)** *(Διάγραμμα 99).*

Σε ότι αφορά στην **επίδραση των συντάξεων** στην μείωση του κινδύνου φτώχειας, στην Ελλάδα ανέρχεται σε 17 μονάδες (από 40% σε 23% ή μείωση του κινδύνου φτώχειας κατά 43%), ενώ αντίστοιχη μείωση παρατηρείται και στο σύνολο της ΕΕ (από 43 στο 26% ή μείωση του κινδύνου φτώχειας κατά 40%)[43] *(Διαγράμματα 99 και 100)*.

Εξετάζοντας την επίδραση των άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός συντάξεων) στην μείωση του κινδύνου φτώχειας, διαπιστώνουμε ότι **η Ελλάδα έχει την χειρότερη επίδοση στην ΕΕ-27. Η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός συντάξεων) μειώνει στην Ελλάδα τον κίνδυνο φτώχειας μόλις κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες** (από 23% στο 21% ή μείωση του κινδύνου φτώχειας κατά 9%), ενώ η εν λόγω επίδραση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέρχεται σε 10 μονάδες (από 26% στο 16% ή 38% αντίστοιχα) (Διαγράμματα 99 και 101).

Επομένως στην Ελλάδα η μείωση του κινδύνου φτώχειας προέρχεται κυρίως από την επίδραση των συντάξεων, ενώ πολύ χαμηλή είναι η επίδραση των κοινωνικών επιδομάτων. Δεδομένου του υψηλού ποσοστού φτώχειας **τίθεται το ζήτημα της αποτελεσματικότητας αλλά και του ύψους των δαπανών για την κοινωνική πολιτική. Σε γενικές γραμμές οι χώρες που διαθέτουν υψηλά ποσοστά του ΑΕΠ για κοινωνικές δαπάνες έχουν προφανώς καλύτερα αποτελέσματα.**

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, κυμαίνονται κατά την περίοδο 1995-2005 στην ΕΕ15 σε ένα σταθερό επίπεδο μεταξύ 27-28% του ΑΕΠ. Στην Ελλάδα παρατηρείται αύξηση των κοινωνικών δαπανών κατά την ίδια χρονική περίοδο, με αποτέλεσμα να μειώνεται η ψαλίδα από τον μέσο όρο της ΕΕ-15 (από 19,9 το 1995 σε 24,2% το 2005). Ωστόσο παρά την αύξηση αυτή, **στην Ελλάδα το 2005 οι κοινωνικές δαπάνες ανέρχονται σε ποσοστό 24,2% του ΑΕΠ, γεγονός που σημαίνει ότι υστερούν κατά 3,5 μονάδες του μέσου όρου της ΕΕ-15,** ενώ όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω η απόσταση που χωρίζει την Ελλάδα από τις χώρες με ισχυρά κοινωνικά συστήματα και χαμηλό ποσοστό φτώχειας είναι πολύ μεγαλύτερη *(Διάγραμμα 102)*.

43. Έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι οι δαπάνες για συντάξεις ως ποσοστό του ΑΕΠ ανέρχονται στην Ελλάδα όπως και στην ΕΕ-15 σε παρεμφερή ποσοστά 11%-12%, ενώ η Ελλάδα υστερεί στις δαπάνες για άλλες κοινωνικές μεταβιβάσεις.

Διάγραμμα 102

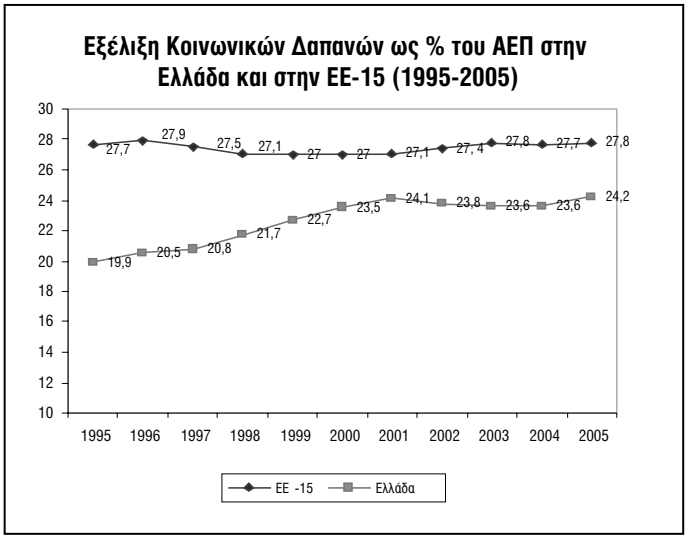

Πηγή: *Eurostat (EU-SILC 2006).*

Σχετικά με την κατανομή και το ύψος των δαπανών κοινωνικής προστασίας, οι δαπάνες για συντάξεις ανέρχονται στην Ελλάδα στο 12 % του ΑΕΠ όσο δηλαδή και ο μέσος όρος της ΕΕ-15 (12,2%). Ωστόσο η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με τις άλλες κοινωνικές δαπάνες όπως για Υγεία, Αναπηρία, Οικογένεια, Ανεργία με διαφορές που κυμαίνονται μεταξύ 1,2 και 0,5 από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (*Πίνακας 19).* **Αν πράγματι η μείωση των ανισοτήτων και της φτώχειας αποτελεί προτεραιότητα, εκτός από την ανάγκη για καλύτερη στόχευση και αποτελεσματικότητα των κοινωνικών δαπανών, ταυτόχρονα αναδεικνύεται η αναγκαιότητα για αύξηση των κοινωνικών δαπανών στην Ελλάδα.**

Πίνακας 19: Δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως % του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 - 2005

Δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως % του ΑΕΠ - 2005	ΕΕ-15	Ελλάδα	Διαφορά
Σύνολο Δαπανών	27,8	24,2	-3,6
Έξοδα Διοίκησης - Διαχείρισης	0,9	0,6	-0,3
Άλλα έξοδα	0,2	0	-0,2
Συντάξεις γήρατος	11	11,2	0,2
Συντάξεις/βοηθήματα από το/τη σύζυγο	1,2	0,8	-0,4
Υγεία - Περίθαλψη	7,7	6,5	-1,2
Αναπηρία	2,1	1,2	-0,9
Οικογένεια	2,2	1,5	-0,7
Ανεργία	1,7	1,2	-0,5
Στέγη	0,6	0,5	-0,1
Αποκλεισμός	0,3	0,5	0,2

Πηγή: *Eurostat - ESSPROS.*

Πράγματι, από την συγκριτική ανάλυση προκύπτει ότι **τα αποτελεσματικά** κοινωνικά συστήματα μειώνουν σημαντικά τα ποσοστά φτώχειας, αντίθετα στα λιγότερο **αποτελεσματικά** συστήματα η μείωση του κινδύνου φτώχειας είναι χαμηλότερη. Έτσι, διαπιστώνεται η ύπαρξη αρνητικής συσχέτιση ανάμεσα στα ποσοστά φτώχειας και στα ποσοστά κοινωνικών δαπανών επί του ΑΕΠ, γεγονός που σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερες είναι οι κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό φτώχειας (Διάγραμμα 103).

Διάγραμμα 103

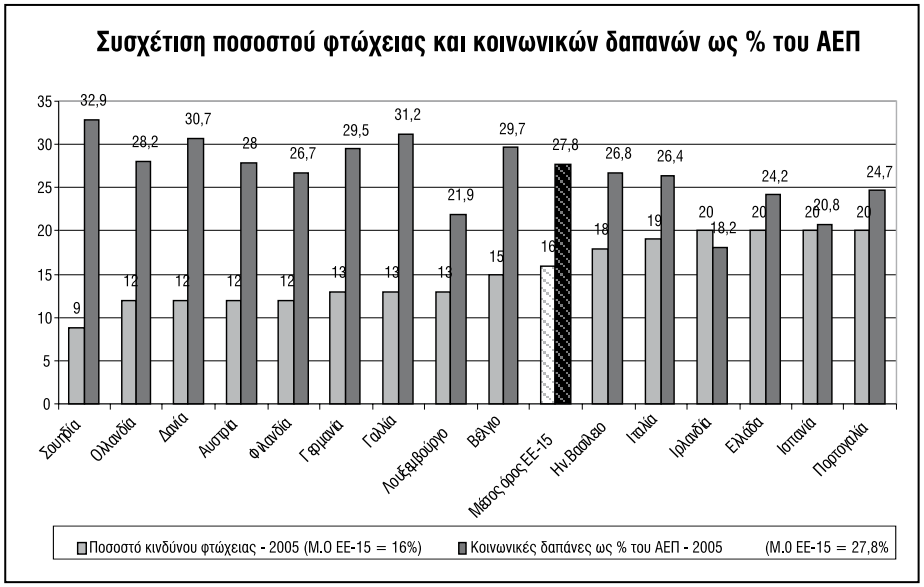

Πηγή: *Eurostat - ESSPROS.*

Βέβαια είναι προφανές ότι, το θέμα των κοινωνικών δαπανών παραπέμπει στο θέμα των εσόδων.

Στο *Διάγραμμα 104,* παρουσιάζεται, η συνολική φορολογική επιβάρυνση (φόροι και κοινωνικές εισφορές) ως ποσοστό του ΑΕΠ (μέσος όρος περιόδου 1995-2004) καθώς και το ποσοστό φτώχειας το 2004. Έτσι, οι χώρες που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά φτώχειας και αντίστροφα.

Διάγραμμα 104

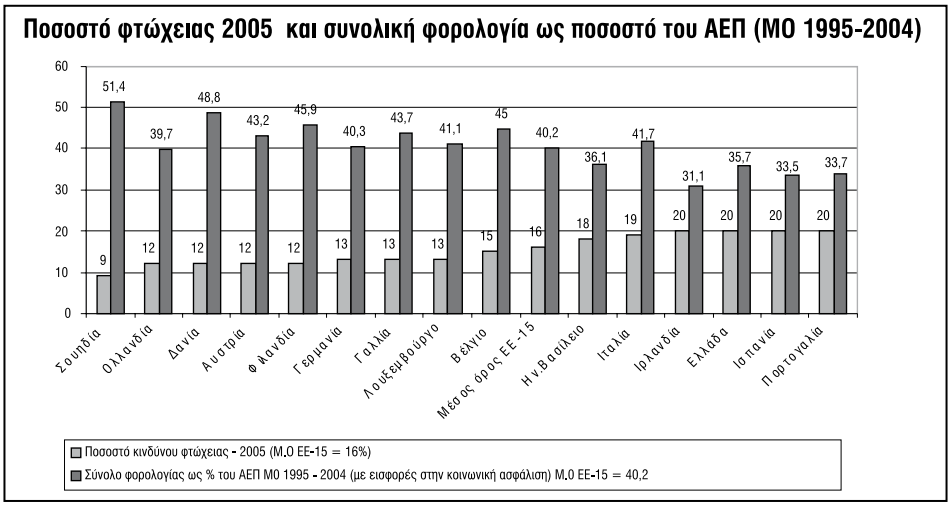

Πηγή: *Eurostat.*

Η εξεύρεση πρόσθετων πόρων για την ενίσχυση της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα παραπέμπει στην φορολογική πολιτική. Όπως αναφέρθηκε (Βλ. Μέρος 2 της Έκθεσης), **το 2006 η Ελλάδα έχει την χαμηλότερη συνολική φορολογική επιβάρυνση στην ΕΕ-15, δεδομένου ότι το σύνολο των φόρων και κοινωνικών εισφορών ανέρχεται μόλις στο 33,5% του ΑΕΠ στην Ελλάδα έναντι 41,8% στην Ευρωζώνη** (Διάγραμμα 97). Επομένως υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για άντληση περισσότερων πόρων για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής, υπό τον όρο βέβαια ότι η φορολογία θα καταστεί πιο προοδευτική και το φορολογικό σύστημα κοινωνικά πιο δίκαιο (μέσα από την αντιστροφή της σχέσης άμεσων και έμμεσων φόρων και τη φορολόγηση με βάση την φοροδοτική ικανότητα και όχι την ταμειακή λογική που αποσκοπεί απλά στην μείωση των ελλειμμάτων). Αυτό **απαιτεί μία ουσιαστική φορολογική μεταρρύθμιση που θα αποστασιοποιείται από μία άδικη φοροεισπρακτική λογική** (σε βάρος κυρίως αυτών που αδυνατούν να διαφύγουν όπως οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι) και φυσικά θα αποστασιοποιείται επίσης **από την μακροχρόνια ηττοπαθή στάση της ελληνικής πολιτείας στο θέμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής.**

8.6.2. Σύγκριση πολιτικών κατά της φτώχειας και των ανισοτήτων στην ΕΕ-15

Το υψηλό επίπεδο φτώχειας και η επιμονή της στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ακόμη περισσότερο στην Ελλάδα, αναδεικνύει ότι η φτώχεια είναι κυρίως απόρροια της οργάνωσης της κοινωνίας και πρωτίστως της διανομής των πόρων. Είτε πρόκειται για χρηματικούς πόρους, είτε για άλλης φύσεως, όπως η πρόσβαση στην στέγη, στην υγεία και σε άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, στην παιδεία και σε άλλες οικονομικές, κοινωνικές ή πολιτιστικές υπηρεσίες.

Στην Ευρώπη οι χώρες που χαρακτηρίζονται από μικρότερες ανισότητες τείνουν να έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας και αντίστροφα. Αυτό ερμηνεύεται από τις προτεραιότητες που δίδονται σχετικά με την διασφάλιση ενός εγγυημένου «ελάχιστου» εισοδήματος αλλά και μίας πρόσβασης σε (καλές και ποιοτικές) υπηρεσίες μέσα από το σύστημα κοινωνικής προστασίας και την διασφάλιση διάφορων επιπέδων κατώτατων μισθών και επιδομάτων. Συνήθως οι χώρες που η αναδιανομή του πλούτου διαμέσου του φορολογικού συστήματος και του κράτους-πρόνοιας είναι περισσότερο αποτελεσματική, παραπέμπουν τελικά σε αποφάσεις που σχετίζονται με την μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων.

Από την σύγκριση των στοιχείων του *Πίνακα 20*, που αφορούν σε ορισμένα βασικά μεγέθη πολιτικών που σχετίζονται με την φτώχεια και τις εισοδηματικές ανισότητες, διαπιστώνεται ότι, **η Ελλάδα παρουσιάζει συγκριτικά την παρακάτω εικόνα**:

1. **Υψηλό ποσοστό φτώχειας** που αγγίζει διαχρονικά το 1/5 περίπου του πληθυσμού. Με βάση τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006, η **Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας (21%) στην ΕΕ-15** και το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ-27.

2. **Υψηλούς δείκτες ανισότητας στην διανομή του εισοδήματος.** Το υψηλό ποσοστό φτώχειας συμβαδίζει με υψηλή ανισοκατανομή στο εισόδημα, τόσο με βάση το **δείκτη ανισότητας S80/S20 που ανέρχεται σε 6,1 έναντι μέσου όρου 4,7 στην ΕΕ-15** (σχέση ανάμεσα στο εισόδημα που λαμβάνει το πλουσιότερο 20% και το φτωχότερο 20% του πληθυσμού) **όσο και με βάση το Δείκτη Gini που** ανέρχεται στο 34% έναντι μέσου όρου 29% στην ΕΕ-15.

3. **Υστέρηση σε επίπεδο κοινωνικών δαπανών.** Οι κοινωνικές δαπάνες ως % του ΑΕΠ (παρά την αύξηση τους κατά την περίοδο 1995 -2005) ανέρχονται το 2005 στο 24,2% του ΑΕΠ έναντι μέσου όρου 27,8% στην ΕΕ-15. Κατά συνέπεια συνεχίζουν να υστερούν κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες του μέσου όρου της Ε.Ε.-15, ενώ η απόσταση είναι φυσικά πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με τις χώρες που παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό κοινωνικών δαπανών και χαμηλά ποσοστά φτώχειας. Επομένως εκτός των ζητημάτων αποτελεσματικότητας και καλύτερης στόχευσης των μέτρων κοινωνικής πολιτικής, παραμένει ακέραιο το ζήτημα του ύψους των πόρων που διατίθενται για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα.

4. **Χαμηλό επίπεδο συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης και υψηλό επίπεδο έμμεσης φορολογίας.** Στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1995-2004, η συνολική φορολογική επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών) ανέρχεται σε 35,7% ΑΕΠ ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ-15 ανέρχεται κατά την ίδια περίοδο σε 40,2%. Αντίθετα, η **Ελλάδα υπερτερεί στο θέμα της έμμεσης φορολογίας** (δείγμα της ελλιπούς προοδευτικότητας του φορολογικού συστήματος και παράγων έλλειψης φορολογικής δικαιοσύνης σε βάρος των πιο

αδύναμων εισοδηματικά και κοινωνικά στρωμάτων), δεδομένου ότι κατά την προαναφερθείσα περίοδο 1995-2004, η έμμεση φορολογία αποτελεί το **41,9% της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών).** Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίοδο μετά το 2004 η σχέση επιδεινώνεται και το φορολογικό σύστημα γίνεται λιγότερο προοδευτικό μετά τις αυξήσεις ΦΠΑ κ.λπ., Με βάση τα στοιχεία των προϋπολογισμών μεταξύ 2004 και 2007 η συμβολή των έμμεσων φόρων στο σύνολο των φορολογικών εσόδων από 58,3 % το 2004 ανέρχεται σε 59,5% το 2007, αντίθετα η συμβολή των άμεσων φόρων μειώθηκε την αντίστοιχη περίοδο από 41,7% σε 40,5%.[44]

5. **Υστέρηση σε επίπεδο δημόσιων δαπανών για την παιδεία.** Οι δημόσιες δαπάνες ως % του ΑΕΠ για την παιδεία, ανέρχονται σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat σε 3,98% το 2005 και υστερούν του μέσου όρου της ΕΕ-15 (5,06%), αλλά υστερούν ακόμη περισσότερο από την δημόσια χρηματοδότηση για την παιδεία που γίνεται στις χώρες με χαμηλά ποσοστά φτώχειας όπως οι σκανδιναβικές χώρες (Δανία 8,28%), η Σουηδία 6,97%, Φιλανδία 6,31%). Έτσι, από τις διάφορες έρευνες προκύπτει η άμεση συσχέτιση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και φτώχειας (στην Ελλάδα το 61% των φτωχών είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης) και η υστέρηση των δημοσίων δαπανών για την παιδεία, στον βαθμό που την αφορά, δεν εμπνέει αισιοδοξία σχετικά με την μελλοντική πτωτική εξέλιξη του ποσοστού της φτώχειας στην χώρα μας.

6. **Εξαιρετικά ισχνό ποσοστό πληθυσμού σε δια βίου εκπαίδευση.** Στην Ελλάδα το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών σε δια βίου εκπαίδευση ανέρχεται μόλις στο 1,9% έναντι μέσου όρου 11,3% στην ΕΕ-15 (η Ελλάδα κατέχει μακρόθεν την τελευταία θέση).

7. **Υστέρηση σε επίπεδο δημοσίων δαπανών Υγείας.** Οι δημόσιες δαπάνες υγείας ως ποσοστό του ΑΕΠ (2005) ανέρχονται στο 6,5% στην Ελλάδα έναντι μέσου όρου 7,7% στην ΕΕ-15. Η βελτίωση των υπηρεσιών Δημόσιας Παιδείας και **Δημόσιας Υγείας,** μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση των ανισοτήτων και της φτώχειας, ενώ παράλληλα μπορούν να περιορίσουν την διαρροή πόρων που υφίστανται σήμερα τα μεσαία αλλά και τα φτωχά νοικοκυριά για ιδιωτικές δαπάνες στους δύο αυτούς τομείς.

8. **Υστέρηση σε δημόσιες δαπάνες για επιδόματα ανεργίας και πρόωρη συνταξιοδότηση** («Παθητικές» πολιτικές). Στην Ελλάδα το ποσοστό των δημοσίων δαπα-

---

44. Με βάση πιο πρόσφατα στοιχεία της Ευρωπαϊκής στατιστικής υπηρεσίας για το 2006, η απόσταση που χωρίζει την Ελλάδα από το μέσο όρο των Ε.Ε, γίνεται ακόμη μεγαλύτερη σε ότι αφορά στην συνολική φορολογική επιβάρυνση: 33,5% του ΑΕΠ στην Ελλάδα έναντι 41,8% στην Ευρωζώνη. Επομένως πέρα από τον άδικο χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος, η διαφορά αυτή αναδεικνύει σε ποιο βαθμό το φορολογικό σύστημα περιορίζει την χρηματοδότηση της κοινωνικής πολιτικής.

νών **για επιδόματα ανεργίας και πρόωρη συνταξιοδότηση ανέρχεται μόλις στο 0,4% του ΑΕΠ έναντι μέσου όρου 1,5% στην ΕΕ-15.** Με άλλα λόγια η Ελλάδα δαπανά 4 φορές λιγότερα από το μέσο όρο, ενώ παράλληλα το ποσοστό ανεργίας αλλά και μακροχρόνιας ανεργίας είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ-15 (μόνο η Μεγάλη Βρετανία έχει χαμηλότερο ποσοστό δαπανών από την Ελλάδα).

9. **Στην Ελλάδα δεν υφίσταται κάποια μορφή εγγυημένου εισοδήματος σε αντίθεση με την συντριπτική πλειοψηφία των χωρών της Ε.Ε -27.** Από τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο στην Ελλάδα και στην Ουγγαρία δεν προβλέπεται κάποια μορφή ελάχιστου εισοδήματος για άτομα εργάσιμης ηλικίας που δεν διαθέτουν άλλους πόρους. Στην Ισπανία δεν προβλέπεται σε εθνικό επίπεδο ωστόσο χορηγείται σε περιφερειακό επίπεδο (συγκεκριμένα σε επίπεδο «αυτονομιών»), ενώ στην Ιταλία έχουν ληφθεί μέτρα σε τοπικό χωρίς να έχει υιοθετηθεί σχετικό μέτρο σε εθνικό επίπεδο.

Πίνακας 20: Σύγκριση Δεικτών Φτώχειας & Ανισοτήτων και Δημόσιων Πολιτικών (1)

	Ποσοστό κινδύνου φτώχειας - Σύνολο πληθυσμού (EU - SILC 2006)	Ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος: Δείκτης S80/S20 (EU-SILC 2006)	Ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος : Δείκτης Gini (EU-SILC 2006)	Κοινωνικές Δαπάνες ως % του ΑΕΠ - 2005	Συνολική φορολογική επιβάρυνση ως % του ΑΕΠ (με κοινωνικές εισφορές) Μέσος όρος 1995 - 2004	Έμμεση φορολογία ως % της συνολικής φορολογίας Μέσος όρος 1995 - 2004	Συνολική φορολογική επιβάρυνση ως % του ΑΕΠ (με κοινωνικές εισφορές) 2006
Ολλανδία	10	3,8	26	28,2	39,7	31,9	40,4
Δανία	12	3,4	24	30,1	48,8	36	50
Σουηδία	12	3,5	24	32	51,4	33,3	49,7
Γερμανία	13	4,1	27	29,4	40,3	30,1	40,6
Γαλλία	13	4	27	31,5	43,7	36,5	46,1
Αυστρία	13	3,7	25	28,8	43,2	35,1	43,4
Φιλανδία	13	3,6	26	26,7	45,9	31,1	43,6
Λουξεμβούργο	14	4,2	28	21,9	41,1	33,6	36,4
Βέλγιο	15	4,2	28	29,7	45	29,9	46,8
ΕΕ-15	**16**	**4,7**	**29**	**27,8**	**40,2**	**35,5**	**41,8**
Ιρλανδία	18	4,9	32	18,2	31,1	43,4	34
Πορτογαλία	18	6,8	38	24,7	33,7	42,3	37
Ην. Βασίλειο	19	5,4	32	26,8	36,1	38,5	39
Ισπανία	20	5,3	31	20,8	33,5	34,3	37,3
Ιταλία	20	5,5	32	26,4	41,7	33,9	42,6
Ελλάδα	**21**	**6,1**	**34**	**24,2**	**35,7**	**41,9**	**33,5**

Πίνακας 20 : Σύγκριση Δεικτών Φτώχειας & Ανισοτήτων και Δημόσιων Πολιτικών (2) συνέχεια ....

	Ποσοστό κινδύνου φτώχειας - Σύνολο πληθυσμού (EU - SILC 2006)	Δημόσιες Δαπάνες για την Παιδεία ως % του ΑΕΠ - 2005	Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών σε δια βίου μάθηση	Δημόσιες Δαπάνες για Υγεία ως % του ΑΕΠ - 2005	Δημόσιες δαπάνες επιδόματα ανεργίας & πρόωρη συνταξιοδότηση ως % του ΑΕΠ	Ελάχιστο εισόδημα (για 1 άτομο σε € /μήνα) 2007	Ελάχιστο εισόδημα (για 1 άτομο) σε Μονάδες αγοραστικής Δύναμης
Ολλανδία	10	5,19	15,9	8,1	2	588	557,8
Δανία	12	8,28	27,4	6,1	2,6	1201	881,7
Σουηδία	12	6,97	33,4	7,5	1,17	385	322,4
Γερμανία	13	4,53	7,5	7,8	2,3	345	326,3
Γαλλία	13	5,65	7,1	8,8	1,6	441	411,6
Αυστρία	13	5,44	12,9	7,1	1,5	481	466,6
Φιλανδία	13	6,31	23,1	6,7	1,9	381	327,8
Λουξεμβούργο	14	3,81	8,2	5,5	0,65	1185	1081,2
Βέλγιο	15	5,95	8,3	7,7	1,9	645	620,8
ΕΕ-15	16	**5,06**	**11,3**	**7,7**	**1,4**		
Ιρλανδία	18	4,77	7,4	6,9	0,8	805	657,1
Πορτογαλία	18	5,4	4,1	7	1,2	117	210,9
Ην. Βασίλειο	19	5,45	27,5	8,1	0,18	742	657,2
Ισπανία	20	4,23	4,7	6,4	1,4	Υπάρχει σε επίπεδο	Περιφερειών
Ιταλία	20	4,43	5,8	6,8	0,8	Υπάρχει σε επίπεδο	Τοπικό
Ελλάδα	**21**	**3,98**	**1,9**	**6,5**	**0,4**	**Δεν υφίσταται**	

Πηγή: *Eurostat. EU - SILL 2006*

- *A. Petrasova, "Social protection in Europe", Eurostat, Statistics in focus 46/2008.*
- *"Structures of the taxation systems in the European Union: 1995-2004» European Commission, doc. Taxud E4/2006/doc/3201.*
- *"The role of minimum income for social inclusion in the European Union" European Parliament - Policy Department Economic and Scientific Policy, PE 4001.013, Δεκ. 2007.*
- *"Expenditure on Labour Market Policies, 2005", Eurostat, Statistics in focus 45/2008.*
- *"Tax revenue on E.U" Eurostat, Statistics in focus 47/2008.*

8.7. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα συστήματα χορήγησης ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για τα άτομα σε εργάσιμη ηλικία έχουν πλέον γενικευτεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκτός από την Ελλάδα, την Ουγγαρία και Ιταλία (όπου δεν υφίσταται αντίστοιχο μέτρο σε εθνικό επίπεδο). Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, χορηγείται σε δύσκολες εισοδηματικά καταστάσεις και αποβλέπει στην κάλυψη βασικών αναγκών. Πρόκειται για μη αντα-ποδοτική παροχή και χρηματοδοτείται συνήθως από τη φορολογία.

Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα που χορηγείται σε άτομα χωρίς εργασία, στο-χεύει στην δημιουργία ενός δικτύου ασφαλείας λειτουργώντας συμπληρωματικά στα συστήματα κοινωνικής προστασίας τύπου Βίσμαρκ, στο βαθμό που οι κοινω-νικές ασφαλίσεις συνδέονται σε αυτά με την εξάσκηση κάποιας επαγγελματικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια διαδραματίζουν ένα επικουρικό ρόλο. Στα συστή-ματα που καλύπτουν το σύνολο του πληθυσμού (systēme universalistes) το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αποτελεί ενδογενές στοιχείο των συγκεκριμένων συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Στην Νότια Ευρώπη το σύστημα χορήγησης ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος δεν είναι ανεπτυγμένο ή έχει μερικώς υιοθετηθεί[45].

Πιο συγκεκριμένα, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην Ευρώπη αφορά παροχή που υπολογίζεται με διάφορους τρόπους, λαμβάνοντας συνήθως υπόψη την δομή και το μέγεθος του νοικοκυριού, με βάση την διαφορά ανάμεσα στο διαθέσιμο εισό-δημα του ατόμου που επωφελείται και τον στόχο του εγγυημένου εισοδήματος στον οποίο γίνεται αναφορά, ενώ σχεδόν σε όλες τις χώρες (με εξαίρεση την Δανία και το Λουξεμβούργο) δεν φορολογούνται.

Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για τα άτομα εργάσιμης ηλικίας, εκτός από την Ελλάδα όπου δεν υφίσταται , είναι σήμερα γενικευμένο σε όλες τις χώρες στην ΕΕ-15, με εξαίρεση την Ιταλία όπου η εμπειρία σε ορισμένες περιοχές δεν οδήγησε σε υιοθέτηση και γενίκευση του σε εθνικό επίπεδο.

Ο Πίνακας 21 επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι εκτός από ορισμένες κοινές προϋ-ποθέσεις για την χορήγηση, όπως ότι το κριτήριο της κατοικίας που κυριαρχεί σε σχέση με αυτό της υπηκοότητας, η διαθεσιμότητα για απασχόληση, (και η γενίκευση μιας τοπικής διαχείρισης), τα συστήματα εγγυημένου εισοδήματος παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα σε ότι αφορά στον τρόπο χρηματοδότη-της, το ηλικιακό κριτήριο πρόσβασης, (από 16 ετών στην Μεγάλη Βρετανία σε 25 στην Ισπανία, στο Λουξεμβούργο και στην Γαλλία, ή ακόμη χωρίς κριτήριο ηλικίας στις σκανδιναβικές χώρες και στην Γερμανία).

---

45. «Un Panorama des minima sociaux en Europe», Etudes et Rısultats, DRESS, No 464, fev.2006.

Στον Πίνακα 21 παρατίθεται το ύψος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στις διάφορες χώρες για ένα άτομο που κατοικεί μόνο του, εκφρασμένο σε ΜΑΔ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης ώστε να λαμβάνεται υπόψη η διαφορά τιμών ανάμεσα στις χώρες) σε ευρώ, καθώς επίσης και το εγγυημένο εισόδημα ως ποσοστό του κατώτατου μισθού (μόνο για τις χώρες όπου υπάρχει θεσμοθετημένος κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο).

Πίνακας 21: Κατώτατο μηνιαίο εισόδημα σε ΕΥΡΩ για ένα άτομο που διαμένει μόνο

Κατώτατο εισόδημα σε ΕΥΡΩ για ένα άτομο που διαμένει μόνο ανά μήνα (2007)				
Χώρα	Κατώτατο εισόδημα σε ΜΑΔ*	Απόλυτο επίπεδο κατώτατου εισοδήματος (α)	Απόλυτο επίπεδο κατώτατου μισθού (β)	Λόγος: Κατώτατο εισόδημα (α) /Κατώτατος μισθός (β) %
Ρουμανία	55	28	114	24,6
Λετονία	72,2	39	172	22,7
Εσθονία	93,8	58	230	25,2
Λιθουανία	102,7	53	174	30,5
Πολωνία	190,2	109	246	44,3
Τσεχία	191,2	114	288	39,6
Πορτογαλία	210,9	117	470	24,9
Σλοβενία	282,9	206	522	39,4
Σλοβακία	283,3	157	217	72,4
Σουηδία (**)	322,4	385	Δεν υπάρχει	
Γερμανία (**)	326,3	345	Δεν υπάρχει	
Φινλανδία (*) (**)	327,8	381	Δεν υπάρχει	
Γαλλία (**)	411,6	441	1254	35,2
Κύπρος (**)	412,9	356	Δεν υπάρχει	
Αυστρία (***)	466,6	481	Δεν υπάρχει	
Μάλτα	513,5	359	585	61,4
Ολλανδία (**)	557,8	588	1301	45,2
Βέλγιο (**)	620,8	645	1259	51,2
Ιρλανδία	657,1	805	1403	57,4
Ηνωμένο Βασίλειο	657,2	742	1361	54,5
Δανία	881,7	1201	Δεν υπάρχει	
Λουξεμβούργο	1081,2	1185	1570	75,4

Πηγή: *"The role of minimum income for social inclusion in the European Union" European Parliament - Policy Department Economic and Scientific Policy, PE 4001.013, Δεκ. 2007.*

** Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης : Στάθμιση με Δείκτες συγκριτικού επιπέδου τιμών (2006).*

*** Στις χώρες αυτές το ελάχιστο εισόδημα συνδυάζεται με άλλα δικαιώματα που δεν ενσωματώνονται στην παρούσα τιμή.*

**** Μέσος όρος.*

Η ανάλυση της έκτασης των εγγυημένων εισοδημάτων στις διάφορες χώρες δεν μπορεί να προσεγγίζεται ανεξάρτητα από την σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και στα συστήματα επιδότησης σε περίπτωση ανεργίας. Έτσι για παράδειγμα η Μεγάλη Βρετανία μπορεί σε μία πρώτη ανάλυση να φαίνεται ότι χορηγεί γενναιόδωρη κοινωνική πρόνοια την οποία όμως πρέπει να σχετικοποιήσουμε, με βάση ότι υστερεί κατά πολύ σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης σε επίπεδο επιδομάτων ανεργίας. Αντίθετα, στο Βέλγιο, η κοινωνική βοήθεια φαίνεται λιγότερη υψηλή ωστόσο η διάρκεια χορήγησης του επιδόματος ανεργίας είναι από τις μεγαλύτερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ελλάδα συνδυάζει την έλλειψη γενναιοδωρίας σε δύο επίπεδα: Πρώτον, διαθέτει χαμηλό επίπεδο προστασίας σε περίπτωση ανεργίας (τόσο σε ότι αφορά στο ύψος του επιδόματος, στις προϋποθέσεις πρόσβασης και στην διάρκεια χορήγησης που δεν μπορεί να ξεπεράσει το ένα έτος, παρά το γεγονός ότι έχουμε από τα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας) και **δεύτερον, είναι από τις ελάχιστες χώρες της ΕΕ-27 που δεν έχει ακόμη υιοθετήσει κάποια μορφή εγγυημένου εισοδήματος.**

Πίνακας 22: Όροι και προϋποθέσεις χορήγησης ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007)

Χώρα	Αυστρία	Βέλγιο	Βουλγαρία	Κύπρος	Τσεχία	Δανία	Εσθονία	Φιλανδία
Ονομασία (επιδόματος)	Εγγυημένο κατώτατο εισόδημα	Δικαίωμα κοινωνικής ενσωμάτωσης - Εισόδημα ενσωμάτωσης	Μηνιαίο κοινωνικό επίδομα (βοήθημα)	Δημόσιο βοήθημα	Κοινωνικό επίδομα αρωγής (βοήθειας)	Κοινωνική αρωγή	Επίδομα στοιχειώδους διαβίωσης (επιβίωσης)	Toimeentulotuki
Επίπεδο ευθύνης για το μέτρο (καθορισμός κριτηρίων)	Περιφέρεια (Lander)	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος
Γεωγραφική διαφοροποίηση εφαρμογής	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Ναι
Χρηματοδότηση 1: θεσμικό επίπεδο	Περιφέρεια (Lander)	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος	Κράτος (50%) και Δήμοι (50%)	Κράτος	Κράτος
Χρηματοδότηση 2: είδος (τύπος μορφή)	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία
Δικαιούχοι 1: υπηκοότητα/ διαμονή ή προγενέστερη συνεισφορά	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι (7 από τα 8 τελευταία έτη)	Κάτοικοι	Κάτοικοι
Δικαιούχοι 2: υπολογισμός εισοδήματος (ατομικό / ζεύγους / οικογένειας)	Ναι, νοικοκυριό	Ναι, νοικοκυριό	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι, εισόδημα νοικοκυριού. Εισόδημα εξαρτώμενων ατόμων άνω των 18	Ναι	Ναι
Δικαιούχοι 3: Ηλικία	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	18, με ορισμένες εξαιρέσεις	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	Δεν αποτελεί προϋπόθεση	Δεν αποτελεί προϋπόθεση
Διάρκεια επιδόματος	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Προσωρινή. Ανανέωση σε μηνιαία βάση	Απεριόριστη
Όροι επιστροφής στην εργασία	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι		Ναι	Εξαρτάται από τους Τοπικούς Δήμους	Ναι
Κοινωνικά προγράμματα	Όχι γενικό σχέδιο	Όχι	Ναι	Όχι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
Ποσό (ύψος επιδόματος)	Π.χ. Για ένα άτομο 420-542,30 € το μήνα (ανάλογα με την Περιφέρεια)	Π.χ. Για ένα άτομο μέχρι 644,48 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο ηλικίας 25 ετών, 19 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο μέχρι 356 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο 114 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο ηλικίας 25 ετών, 1.201 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο μέχρι 58 € το μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο 389,37/372,62 € το μήνα

Χώρα	Γαλλία	Ελλάδα	Γερμανία	Ουγγαρία	Ιρλανδία	Ιταλία	Λετονία	Λιθουανία
Ονομασία (επιδόματος)	Ελάχιστο εισόδημα	Όχι κρατικό μέτρο	Κοινωνική αρωγή	Όχι κρατικό μέτρο	Συμπληρωματικό επίδομα ευημερίας	Όχι κρατικό μέτρο	Εγγυημένο επίδομα κατώτατου εισοδήματος	Κοινωνικό επίδομα
Επίπεδο ευθύνης για το μέτρο (καθορισμός κριτηρίων)	Κράτος		Περιφέρεια (Lander)		Κράτος	Περιφερειακό	Κράτος	Κράτος
Γεωγραφική διαφοροποίηση εφαρμογής	Όχι		Ναι		Όχι	Ναι	Όχι	Όχι
Χρηματοδότηση 1 : θεσμικό επίπεδο	Κράτος		Περιφέρεια (Lander)		Κράτος	Περιφερειακό	Κράτος	Κράτος
Χρηματοδότηση 2 : είδος (τύπος μορφή)	Φορολογία		Φορολογία		Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία
Δικαιούχοι 1: υπηκοότητα / διαμονή ή προγενέστερη συνεισφορά	Κάτοικοι		Κάτοικοι		Κάτοικοι	Κάτοικοι	Πολίτες και αλλοδαποί με ταυτότητα	Κάτοικοι
Δικαιούχοι 2: υπολογισμός εισοδήματος (ατομικό / ζεύγους / οικογένειας)	Ναι, εισόδημα νοικοκυριού. Εισόδημα εξαρτημένων ατόμων μέχρι τα 25		Ναι		Ναι	Ναι		Ναι
Δικαιούχοι 3: Ηλικία	25, με κάποιες εξαιρέσεις		Δεν αποτελεί προϋπόθεση		18			
Διάρκεια επιδόματος	3 μήνες. Ανανέωση μέχρι 1 χρόνο		Απεριόριστη		Απεριόριστη	Εξαρτάται από την περιοχή	3 μήνες. Ανανέωση (μέγιστο 9 μήνες ανά χρόνο)	3 μήνες. Ανανέωση
Όροι επιστροφής στην εργασία	Ναι		Ναι		Ναι	Εξαρτάται από την περιοχή	Ναι	Ναι
Κοινωνικά προγράμματα	Ναι		Ναι		Ναι	Εξαρτάται από την περιοχή	Ναι	Όχι
Ποσό (ύψος επιδόματος)	Π.χ. Για ένα άτομο: 440,86€ ανά μήνα		Π.χ. Για ένα άτομο: 345€ ανά μήνα		Π.χ. Για ένα άτομο: 805€ ανά μήνα	Εξαρτάται από την περιοχή	Π.χ. Για ένα άτομο: μέχρι 39€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο: μέχρι 53€ ανά μήνα

Χώρα	Λουξεμβούργο	Μάλτα	Ολλανδία	Πολωνία-1	Πολωνία-2
Ονομασία (επιδόματος)	Εγγυημένο κατώτατο εισόδημα	Κοινωνική αρωγή	Μη γενικό ενισχυτικό κατώτατο εισόδημα	Μόνιμο Βοήθημα	Περιοδικό Βοήθημα
Επίπεδο ευθύνης για το μέτρο (καθορισμός κριτηρίων)	Κράτος	Κράτος	Κράτος μαζί με τις δημοτικές αρχές	Κράτος	Κράτος
Γεωγραφική διαφοροποίηση εφαρμογής	Όχι	Όχι	Σχετίζεται με τις επιπρόσθετες βοήθειες του Δήμου	Όχι	Όχι
Χρηματοδότηση 1 : θεσμικό επίπεδο	Κράτος	Κράτος	Ιδιαίτερα η Περιφέρεια (Lander) και διάφορες αναχρηματοδοτήσεις από τις τοπικές κοινότητες για να καλυφθούν οι δαπάνες	Κράτος	Κράτος
Χρηματοδότηση 2 : είδος (τύπος μορφή)	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία
Δικαιούχοι 1: υπηκοότητα / διαμονή ή προγενέστερη συνεισφορά	Κάτοικοι	Πολίτες και κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι
Δικαιούχοι 2: υπολογισμός εισοδήματος (ατομικό / ζεύγους / οικογένειας)	Ναι, νοικοκυριό	Ναι, νοικοκυριό	Ναι, νοικοκυριό. Εισόδημα εξαρτημένων ατόμων μέχρι 18	Ναι, νοικοκυριό.	Ναι, νοικοκυριό.
Δικαιούχοι 3: Ηλικία	25	18-60	18	18	18
Διάρκεια επιδόματος	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Προσωρινό
Όροι επιστροφής στην εργασία	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
Κοινωνικά προγράμματα	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι
Ποσό (ύψος επιδόματος)	Π.χ. Για ένα άτομο: μέχρι 1,184€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο:μέχρι 359€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο ηλικίας 21 μέχρι 65: 588,13€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο:μέχρι 109€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο:μέχρι 109€ ανά μήνα

Χώρα	Πορτογαλία	Σλοβακία	Σλοβενία	Ισπανία	Σουηδία	Ρουμανία	Ην. Βασίλειο
Ονομασία (επιδόματος)	Κοινωνικό ενισχυτικό εισόδημα	Επίδομα υλικών αναγκών	Χρηματική κοινωνική βοήθεια	Όχι κρατικό μέτρο	Οικονομικό επίδομα	Κοινωνική βοήθεια	Υποστηρικτικό εισόδημα
Επίπεδο ευθύνης για το μέτρο (καθορισμός κριτηρίων)	Κράτος	Κράτος, Δημοτικές αρχές	Κράτος	Αυτόνομες κοινότητες	Κράτος και Τοπικές αρχές	Κράτος και Τοπικές αρχές	Κράτος
Γεωγραφική διαφοροποίηση εφαρμογής	Όχι	Ναι	Όχι	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι
Χρηματοδότηση 1 : θεσμικό επίπεδο	Κράτος	Κράτος, Δημοτικές αρχές	Κράτος	Αυτόνομες κοινότητες	Κράτος και Τοπικές αρχές	Τοπικοί προϋπολογισμοί	Κράτος
Χρηματοδότηση 2 : είδος (τύπος μορφή)	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία	Φορολογία
Δικαιούχοι 1: υπηκοότητα / διαμονή ή προγενέστερη συνεισφορά	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι	Κάτοικοι (συνήθως 3-5 χρόνια)	Όλοι οι άνθρωποι με δικαίωμα διαμονής στη χώρα	Κάτοικοι	Μόνιμη κατοικία
Δικαιούχοι 2: υπολογισμός εισοδήματος (ατομικό / ζεύγους / οικογένειας)	Ναι, νοικοκυριό	Ναι, νοικοκυριό	Ναι	Ναι, οικογένεια	Ναι, νοικοκυριό	Ναι, οικογένεια	Ναι, οικογένεια
Δικαιούχοι 3: Ηλικία	18, με κάποιες εξαιρέσεις	Δεν αποτελεί προυπόθεση	18	Γενικά μέχρι 65 χρονών	Όχι	18	16
Διάρκεια επιδόματος	Γενικά 12 μήνες, δυνατότητα επέκτασης σε κάποιες περιπτώσεις	24 μήνες από το κράτος, μετά από τις δημοτικές αρχές	3/6 μήνες (12 μήνες για πάνω από 60)	Γενικά 12 μήνες: δυνατότητα επέκτασης σε κάποιες περιπτώσεις	Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη
Οροι επιστροφής στην εργασία	Ναι	Ναι	Ναι	Εξαρτάται από την κοινότητα	Ναι	Ναι	Όχι
Κοινωνικά προγράμματα	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι γενικό πρόγραμμα	Όχι	Ναι
Ποσό (ύψος επιδόματος)	Π.χ. Για ένα άτομο: μέχρι 177,05€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο:μέχρι 157€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο:μέχρι 205,57€ ανά μήνα	Εξαρτάται από την κοινότητα	Για ένα άτομο: 385€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο: μέχρι 28€ ανά μήνα	Π.χ. Για ένα άτομο ηλικίας 25: μέχρι 742€ ανά μήνα

Πηγή: *"The role of minimum income for social inclusion in the European Union" , European Parliament - Policy Department Economic and Scientific Policy, PE 4001.013, Dec. 2007.*

8.8. Συμπέρασμα

Η λύση στο σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας και των εισοδηματικών ανισοτήτων δεν μπορεί να προέλθει από διαπιστώσεις και αποσπασματικά μέτρα περιορισμένης εμβέλειας αν δεν συνοδευτεί από συνεκτικές πολιτικές και μέτρα για την αντιμετώπιση των πολλαπλών πτυχών/διαστάσεων του προβλήματος με την διάθεση των αναγκαίων μέσων για την υλοποίησή τους.

Οι θετικές προθέσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας ακόμη και όταν υπάρχουν, αποτελούν απλές εξαγγελίες χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα αν δεν συνοδεύονται από τα αντίστοιχα μέσα που θα επιτρέψουν την υλοποίηση συγκεκριμένων μέτρων και πολιτικών. Ακόμη, η υιοθέτηση αποσπασματικών μέτρων πολιτικής που συνοδεύεται από πενιχρά μέσα δεν μπορεί να διασφαλίζει την βελτίωση της κατάστασης και συνιστά στην ουσία πράξη «βοήθειας» και όχι αλληλεγγύης προς τις ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες, ενώ παράλληλα επιτρέπει απλά και μόνο τον μάχιμο, εκ του αποτελέσματος, ισχυρισμό της ύπαρξης δράσεων καταπολέμησης της φτώχειας.

Το πρόβλημα της φτώχειας έχει πολλαπλές διαστάσεις και η αντιμετώπιση των εισοδηματικών ανισοτήτων απαιτεί κατά συνέπεια δέσμη συνεκτικών παρεμβάσεων με στόχο την αναδιανομή του παραγόμενου πλούτου, την ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών και των δημόσιων υπηρεσιών (παιδεία, υγεία κ.λπ.), ενώ παράλληλα, απαιτείται παράλληλα βελτίωση τους σε επίπεδο στόχευσης και αποτελεσματικότητας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί αφενός μέσα **από την αύξηση του μεριδίου της εργασίας στο παραγόμενο προϊόν** (παραπέμποντας στην συλλογική διαπραγμάτευση για καλύτερους μισθούς με θετικές παράλληλα επιπτώσεις, τόσο στο εισόδημα των μισθωτών, όσο και στο σύστημα κοινωνικής προστασίας διαμέσου των κοινωνικών εισφορών), μέσα από **την βελτίωση του συμβατικού και νομοθετικού πλαισίου και κυρίως την ουσιαστική του εφαρμογή** ειδικότερα δε σε ότι αφορά στις επισφαλείς μορφές εργασίας, και παράλληλα μέσα από **ουσιαστική ενίσχυση της προοδευτικότητας του φορολογικού συστήματος** που θα επιτρέψει να αρθούν οι υφιστάμενες κοινωνικές αδικίες και θα τροφοδοτήσει με πόρους την κοινωνική πολιτική.

Κατά συνέπεια η ουσιαστική αντιμετώπιση αντιμετώπισης του προβλήματος της φτώχειας και των ανισοτήτων θέτει κατά προτεραιότητα ζητήματα αναδιανομής του εισοδήματος και του παραγόμενου πλούτου, ενώ οι όποιες αποσπασματικές παρεμβάσεις με τη μορφή των εφάπαξ εισοδηματικών ενισχύσεων, **που στοχεύουν στην στατιστική υπέρβαση** του ορίου της φτώχειας για να μην θεωρούνται «στατιστικά φτωχοί» δεν αποτελεί παρά **«στατιστική λύση του προβλήματος της φτώχειας.**

Τελικά αυτό που προέχει για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι **η καταπολέμηση της λανθασμένης επιστημονικά και κοινωνικο-οικονομικά άποψης ότι οι δαπάνες κοινωνικής πολιτικής αποτελούν θύλακες δημιουργίας των δημοσίων ελλειμμάτων**

και ότι οι απορυθμίσεις αποτελούν την λύση στα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα, ενώ αντίθετα αυτό που χρειάζεται είναι σαφείς και συγκεκριμένοι κοινωνικοί στόχοι και δημόσιες πολιτικές που θα συνοδεύονται από τα αντίστοιχα μέσα ώστε να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της φτώχειας και των ανισοτήτων.

Οι ανισότητες απαιτούν μία συλλογική δράση αναδιανομής τόσο για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης όσο και για λόγους οικονομικής αποτελεσματικότητας (δεδομένου ότι η ανισότητα οδηγεί σε κατασπατάληση ανθρώπινων πόρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν καλύτερα προς όφελος όλων). Οι ανισότητες για να αντιμετωπιστούν χρειάζονται εργαλεία αναδιανομής που θα επιτρέπουν να διορθωθεί η εν λόγω αναποτελεσματικότητα της οικονομίας της αγοράς μέσα από την αναδιανομή του εισοδήματος, είτε μέσα από τον καθορισμό κατώτατων μισθών, είτε μέσα από άλλες άμεσες παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας. Οι πολιτικές εκπαίδευσης-κατάρτισης και δια βίου εκπαίδευσης, με διάφορες μορφές, μπορούν επίσης να αποτελέσουν ισχυρό εργαλείο αποτελεσματικής αναδιανομής επιτρέποντας να αλλάξει δομικά η ανισότητα των εισοδημάτων.

Οι κοινωνικές δαπάνες για την παιδεία και την υγεία αποτελούν βασικά στοιχεία της σύγχρονης αναδιανομής (χωρίς να αποτελούν χρηματικές κοινωνικές μεταβιβάσεις), επιτρέποντας μία αναδιανομή σε είδος. Τα εύρος αυτής της αναδιανομής σε είδος επιτρέπει να μετρηθεί η διαφορά ανάμεσα στις χώρες χαμηλής και στις χώρες υψηλής αναδιανομής. Οι διαφορές για παράδειγμα ανάμεσα σε δύο εργαζόμενους που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό σε δύο διαφορετικές χώρες, εκτός από το ύψος του μισθού (σε όρους αγοραστικής δύναμης) έγκειται επίσης στην διαφορά της ποιότητας των υπηρεσιών παιδείας και υγείας που απολαμβάνουν, αλλά και στο βαθμό που ο καθένας οφείλει να πληρώσει (και σε τι μέγεθος) για τις συγκεκριμένες υπηρεσίες

Καμία χώρα δεν κατόρθωσε να μειώσει τις κοινωνικές ανισότητες χωρίς μία πραγματική φορολογική μεταρρύθμιση. Οι έμμεσοι φόροι και η έλλειψη προοδευτικότητας στο φορολογικό σύστημα **τιμωρούν τους πιο φτωχούς.**

Τα συνδικάτα δεν έχουν το «δικαίωμα» να αλλάξουν τους φόρους και τις κοινωνικές μεταβάσεις, ωστόσο ιστορικά όταν κατά την εκτίμηση τους το κράτος δεν ασκεί σωστά τον ρόλο του στην αναδιανομή του εισοδήματος, τότε παρεμβαίνουν με τα μέσα που διαθέτουν και αυτά είναι οι κοινωνικοί αγώνες και η άμεση αναδιανομή (μέσα από την συλλογική διαπραγμάτευση)[46].

Συμπερασματικά, η μείωση της φτώχειας και των εισοδηματικών ανισοτήτων στην Ελλάδα απαιτεί, μεταξύ άλλων, την άσκηση δημοσίων πολιτικών προς την κατεύθυνση:

---

46. T. Piketty, «L'économie des inégalités» La decouverte, Paris 2001.

- **Αύξησης του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν,** είτε στο επίπεδο της πρωταρχικής (συλλογικής διαπραγμάτευση) είτε στο επίπεδο της δευτερογενούς κατανομής των πόρων (φορολογικό σύστημα και κοινωνική πολιτική).
- **Περισσοτέρων και καλύτερα στοχευμένων κοινωνικών δαπάνών.**
- Αντιμετώπισης της **«ηττοπαθούς προσέγγισης», στα θέματα της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής. Αντιστροφή της σχέσης άμεσων /έμμεσων φορών και προοδευτικός χαρακτήρας στο φορολογικό σύστημα.**
- **Μείωσης της επισφαλούς εργασίας** που εκτός από την μείωση της προσωρινής απασχόλησης σημαίνει περιορισμό της αδήλωτης εργασίας και της ψευδο-αυτοαπασχόλησης και **ταχύτερη ένταξη των οικονομικών μεταναστών στην αγορά εργασίας.**
- **Αύξησης των επιδομάτων ανεργίας,** της διάρκειας χορήγηση τους και των ατόμων που έχουν πρόσβαση σε αυτά.
- **Υιοθέτησης κάποιας μορφής εγγυημένου εισοδήματος** για άτομα σε εργάσιμη ηλικία που δεν διαθέτουν άλλους πόρους, όπως προβλέπεται σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. (Ελλάδα αποτελεί μία από τις ελάχιστες χώρες στην ΕΕ-27, που δεν το έχει υιοθετήσει (εξέταση σε συνδυασμό με το επίδομα ανεργίας).
- **Στήριξης της οικογένειας στην βάση εισοδηματικών κριτηρίων και αντιμετώπισης της παιδικής φτώχειας** μέσα από τον περιορισμό της σχολικής διαρροής, ενίσχυσης και βελτίωσης των υπηρεσιών παιδείας μέσα από την δημόσια εκπαίδευση και τις κοινωνικές υποδομές.
- **Ενίσχυσης της Δημόσιας Παιδείας, Δημόσιας Υγείας, με βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και στήριξη δραστηριοτήτων πολιτισμού που θα παρέχουν δυνατότητες πρόσβασης, ιδιαίτερα, στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα του πληθυσμού.**
- **Σύστασης Παρατηρητηρίου για την φτώχεια** που θα στοχεύει στην καλύτερη διερεύνηση των πολλαπλών πτυχών του φαινομένου της φτώχειας και των ανισοτήτων στην Ελλάδα αλλά κυρίως στην αξιολόγηση της συμβολής των δημόσιων πολιτικών στην καταπολέμηση τους.

ΜΕΡΟΣ 9

Σύγχρονες εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Σύγχρονες εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

9.1. Ευελιξία και Ασφάλεια (Flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα

9.1.1. Γενικό πλαίσιο αλλαγών στις εργασιακές σχέσεις

Η έννοια των εργασιακών σχέσεων εμπεριέχει τη σχέση κεφαλαίου και εργασίας που αντανακλά τον μεταξύ τους συσχετισμό δύναμης και το αποτέλεσμα της μεταξύ τους πρωτογενούς κατανομής του παραγόμενου πλούτου.

Το εργατικό δίκαιο ως θεσμός αποτυπώνει το διαμορφούμενο αποτέλεσμα των κοινωνικών ανταγωνισμών και ως σύλληψη αποσκοπεί από τη φύση του στην άμβλυνση και στον περιορισμό των ανισοτήτων που γεννά η σχέση εργασίας ενισχύοντας τον αδύνατο πόλο της. Έτσι, οι μεταρρυθμίσεις που λαμβάνουν χώρα κατά την τελευταία 20ετία στο πεδίο του εργατικού δικαίου χαρακτηρίζονται από την εισαγωγή σε αυτό στοιχείων του εμπορικού δικαίου, στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού των επιχειρήσεων, που αλλοιώνουν το αρχικό του περιεχόμενο οδηγώντας στην απορρύθμισή του.

Η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων αναδεικνυόμενη ως κυρίαρχη αξία στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης και η αναζήτηση της μείωσης των δαπανών για την εργασία «εργασιακό κόστος» βρίσκονται στο επίκεντρο των αλλαγών που συντελούνται στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων.

Η ενίσχυση της ευελιξίας της εργασίας αποτελεί το βασικό εργαλείο επίτευξης των αλλαγών και εκδηλώνεται με τις επιμέρους ευελιξίες στο πεδίο του μεγέθους της απασχόλησης (απελευθέρωση/ διευκόλυνση απολύσεων), του περιεχομένου της απασχόλησης (μερική, προσωρινή απασχόληση, δανεισμός, κλπ.) του εργάσιμου του χρόνου (ελαστικά ωράρια) και του τρόπου διαμόρφωσης των αμοιβών (ευέλικτες αποδοχές).

Στο πλαίσιο αυτό ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προβάλλοντας ανάλογα εθνικά παραδείγματα, είναι σημαντικός στις εν λόγω εξελίξεις αποδίδοντας στην ευελιξία, από τις αρχές της δεκαετίας, του '90 (Λευκό Βιβλίο για Α-Α-Α), το μέσο για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Έτσι, η ανάπτυξη της ευελιξίας στην Ευρώπη εξελίσσεται με έντονους ρυθμούς σε όλα τα επιμέρους πεδία. Ενδεικτικά μόνο για τις συμβάσεις μερικής και προσωρινής απασχόλησης τα αντίστοιχα ποσοστά εφαρμογής στις χώρες της Ένωσης είναι 18,5 % και 14,5%. Οι εξελίξεις αυτές συμβάλλουν μεν στην αύξηση της ψευδοαπασχόλησης και στη μείωση

της ανεργίας ωστόσο τίθεται εύλογα το ερώτημα για το αν η ανεργία μειώνεται με στατιστικούς ή με πραγματικούς όρους.

Πράγματι, το Πράσινο Βιβλίο της Ένωσης για τον εκσυγχρονισμό της εργατικής νομοθεσίας επιχειρεί να επιφέρει αλλαγές σε ένα ευρύ φάσμα του περιεχομένου του εργατικού δικαίου των κρατών μελών που καλείται να προσαρμοσθεί συγχρονισμένα στα νέα δεδομένα του οικονομικού ανταγωνισμού. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργούνται ανά χώρα ειδικές επιτροπές που αναλαμβάνουν να καταθέσουν σχετικές προτάσεις. Από την άποψη αυτή, βασικό στοιχείο που διαπερνά το κείμενο του Πράσινου Βιβλίου είναι η **ευελιξία με ασφάλεια (flexicurity),** στο οποίο επιχειρούνται τα εξής:

- Η άρση των επιφυλάξεων και αντιδράσεων που δημιουργεί η ανάπτυξη και οι παρενέργειες ευέλικτων πρακτικών στην αγορά εργασίας.
- Η αναγνώριση στοιχειωδών δικαιωμάτων στους ευέλικτα απασχολούμενους με τη δημιουργία ειδικού θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των επιμέρους ευελιξιών, εξέλιξη που έχει ήδη προ πολλού επιτευχθεί στη μεγάλη πλειοψηφία των χωρών της Ένωσης και που απομένει να συμβεί και σε ορισμένες νέες χώρες μετά τη διεύρυνση. Σε αυτό άλλωστε το πλαίσιο κινείται και η ευρωπαϊκή κοινοτική νομοθεσία (π.χ. οδηγίες για τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου, τη μερική απασχόληση, την απόσπαση εργαζομένων, τον χρόνο εργασίας, η πρόταση οδηγίας για τον δανεισμό προσωπικού) και η ευρωπαϊκή κοινωνική συμφωνία για την τηλεργασία. Κατά συνέπεια ο στόχος αυτός έχει σε μεγάλο βαθμό υλοποιηθεί ανεξάρτητα από το περιεχόμενο που λαμβάνει σε κάθε χώρα και τις κριτικές που συγκεντρώνει.
- Η απελευθέρωση του συστήματος των απολύσεων που συνιστά το νέο και κύριο στόχο για τις περισσότερες χώρες, με αντιστάθμισμα την δημιουργία ενός συστήματος ασφάλειας για τα θύματά τους προκειμένου να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας αντλώντας στοιχεία κυρίως από το δανικό σχετικό παράδειγμα.

Ειδικότερα, η απελευθέρωση του συστήματος των απολύσεων αφορά τόσος στις ατομικές όσο και στις ομαδικές απολύσεις:

- Για τις ατομικές απολύσεις επιχειρείται η μείωση του κόστους τους και η χαλάρωση των προϋποθέσεων προσφυγής σε αυτές (π.χ. απεξάρτηση της αποζημίωσης από το χρόνο προϋπηρεσίας, άρση του αιτιολογημένου χαρακτήρα).
- Για τις ομαδικές απολύσεις επιχειρείται η αύξηση του σχετικού ορίου και η χαλάρωση των συνακόλουθων προϋποθέσεων λειτουργίας του θεσμού (π.χ. διοικητική έγκριση των απολύσεων).

Κατά συνέπεια, οι εξελίξεις στο πεδίο του εργατικού δικαίου που συνδέονται με τις πολιτικές διαχείρισης της ανεργίας και της επανένταξης των ανέργων στο πλαίσιο της flexicurity, οδηγεί στη βαθμιαία ελάφρυνση και αλλοίωση του περιεχομένου των

υποχρεώσεων του εργοδότη και στη μετατροπή του σε **δίκαιο της απασχόλησης** που θα συναρθρώνεται με το διαμορφούμενο ευέλικτο πρότυπο εργασίας.

9.1.2. Ευελιξία και Ασφάλεια (Flexicurity): Έννοια και κεντρικά ερωτήματα

Η έννοια ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity) έχει σημειολογικό χαρακτήρα και δεν είναι επιστημονική έννοια.

Πράγματι, η ασφάλεια του εργαζόμενου ως το επικαλούμενο αντιστάθμισμα της ευελιξίας περιλαμβάνει θεωρητικά τις ακόλουθες παραμέτρους με διαφορετικό περιεχόμενο και ανάλογα με τις εκάστοτε επιδιώξεις:

- Κατοχύρωση ελάχιστων δικαιωμάτων για τους ευέλικτα απασχολούμενους
- Κατοχύρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της μη διάκρισης για τους ευέλικτα εργαζόμενους.
- Διατήρηση της θέσης (πόστου) εργασίας χωρίς αρνητική αλλοίωση του περιεχομένου της εργασιακής σχέσης.
- Διατήρηση της απασχόλησης ανεξάρτητα από το περιεχόμενο και τη θέση της απασχόλησης.
- Διατήρηση του εισοδήματος ανεξάρτητα από την αλλαγή του αντικειμένου της απασχόλησης.
- Κατοχύρωση της ψυχολογικής ασφάλειας του εργαζόμενου απέναντι στα φαινόμενα επισφάλειας και ανασφάλειας.
- Κατοχύρωση ενός ασφαλούς συστήματος βασισμένου στην ισχυρή επιδότηση των ανέργων, στην επαγγελματική εκπαίδευση / κατάρτιση και στην επανένταξη διευκολύνοντας την κινητικότητα της εργασίας.

Οι παράμετροι αυτοί της flexicurity συμπυκνώνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Στην αναγνώριση δικαιωμάτων για τους ευέλικτα απασχολούμενους.
- Στην κατοχύρωση όρων «ασφαλούς» μετάβασης σε ένα νέο καθεστώς απασχόλησης μετά την απελευθέρωση των όρων απόλυσης.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν σε ότι αφορά στις προθέσεις των υποστηρικτών της flexicurity και στις πρακτικές με τις οποίες αυτή συνοδεύεται επικεντρώνονται στα εξής:

Ο συνδυασμός ευελιξίας και ασφάλειας επιδιώκεται **με την εξισορρόπηση των δύο πόλων** της flexicurity, **με την υπεροχή της flexicurity** έναντι της (ασφάλειας) security για την διευκόλυνση των επιχειρήσεων, στοιχείο που εκδηλώνεται σημειολογικά και με την πρόταξη του flexi, ή τέλος με την υπεροχή της ασφάλειας του εργαζόμενου ως στοιχείο που ανταποκρίνεται και στον παραδοσιακό ρόλο του εργατικού δικαίου;

Η απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα συνδέεται **με την διατύπωση ενός πρόσθετου ερωτήματος:**

Εάν ο επιδιωκόμενος ρόλος της ευελιξίας για τις επιχειρήσεις είναι κυρίως η μείωση του «εργασιακού κόστους» πώς είναι δυνατόν να υπάρχει ισόρροπη αντιμετώπισή της απέναντι στην ασφάλεια η οποία συνεπάγεται διασφάλιση δικαιωμάτων που στην πλήρη και ουσιαστική της διάσταση συνοδεύεται από αύξηση του «κόστους εργασίας» προκειμένου να αντιμετωπίζονται ουσιαστικά οι αρνητικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη της ευελιξίας;

Μήπως τελικά οι δύο πόλοι είναι ανταγωνιστικοί σε βαθμό που η μεταξύ τους ισορροπία να καθίσταται ουσιαστικά ανέφικτη επειδή η αύξηση των βαρών ασφάλειας για τις επιχειρήσεις θα εξουδετερώνει και θα ακυρώνει τους λόγους για τους οποίους επιδιώκεται η ενίσχυση και επέκταση της ευελιξίας;

Μήπως η επίκληση της flexicurity είναι τελικά ένα εύπεπτο άλλοθι για την ενίσχυση της ευελιξίας σε βάρος της ουσιαστικής ασφάλειας με βάση τις μέχρι σήμερα εφαρμογές που αντλούνται από τα εθνικά σχετικά παραδείγματα όταν:

- Η αναγνώριση δικαιωμάτων των ευέλικτα απασχολούμενων κινείται ανάμεσα στα ελάχιστα δικαιώματα και στην μη διάκριση με βάση την αναλογία δικαιωμάτων πρακτικές που απέχουν από την τυπική, πόσο μάλλον την ουσιαστική μη διάκριση, αποτέλεσμα που ενισχύει την κατάτμηση της αγοράς εργασίας, την ενίσχυση των πολλαπλών ταχυτήτων στους κόλπους των μισθωτών και την εν γένει απορρύθμιση της εργασίας και των συλλογικών εργασιακών σχέσεων.
- Η βέβαιη απελευθέρωση των απολύσεων συνεπάγεται την αβέβαιη περιπλάνηση προς το ασφαλές και αξιοπρεπές εργασιακό μέλλον των ανέργων, στόχος που θα είναι ζητούμενος.

Τέλος στον βαθμό που επιτυγχάνεται η ασφαλής μετάβαση προς την απασχόληση για τα θύματα των απολύσεων μέσα από θεσμούς αποτελεσματικής διαχείρισης των ανέργων και επανένταξή τους, ποιος αναλαμβάνει το κόστος αυτής της μετάβασης; Μήπως η απαλλαγή των επιχειρήσεων από σημαντικό μέρος του κόστους των απολύσεων μετακυλύει το κόστος της επανένταξης προς το κοινωνικό σύνολο προκειμένου η επιδιωκόμενη απελευθέρωση των απολύσεων να έχει ουσιαστικό οικονομικό αντίκρισμα για τις επιχειρήσεις; Αυτή είναι μία παράμετρος που πρέπει οπωσδήποτε να τίθεται σε συζήτηση.

9.1.3. Ευελιξία και δικαιώματα: εφαρμογές/ διαπιστώσεις

Η δημιουργία κανόνων λειτουργίας της ευέλικτης εργασίας και η αναγνώριση δικαιωμάτων προστασίας στους ευέλικτους εργαζόμενους αποτελεί κατ' αρχήν θετική εξέλιξη σε σύγκριση με τον άναρχο τρόπο ανάπτυξής της στο πλαίσιο γενικών νόμι-

μων κανόνων ή με την παράνομη και ασύδοτη λειτουργία της κατά το παρελθόν. Όμως είναι βασικό το ερώτημα ως προς το περιεχόμενο της ασφάλειας που αναγνωρίζει μέχρι σήμερα ο νομοθέτης στον διεθνή και ελληνικό χώρο.

Η παρατηρούμενη **χαλάρωση των προϋποθέσεων** σε σχέση με το παρελθόν για την προσφυγή στις ευέλικτες σχέσεις (π.χ. προσωρινές συμβάσεις, συμβάσεις δανεισμού) δημιουργεί ένα κατ' αρχήν κλίμα απειλής προς την τυπική απασχόληση και τα συνακόλουθα δικαιώματά της. **Η καταστρατήγηση στην πράξη** του γράμματος και του πνεύματος του νομοθέτη συμβαίνει όταν η προσωρινότητα των συμβάσεων δεν δικαιολογείται από την φύση της παρεχόμενης εργασίας ή επεκτείνεται αυθαίρετα ο ιδιαίτερα περιορισμένος νόμιμος χρόνος των συμβάσεων δοκιμής (1-2 μήνες).

Η αναγνώριση αναλογίας δικαιωμάτων στους ευέλικτα απασχολούμενους προς τους τυπικά εργαζόμενους **αφορά συνήθως στην τυπική και μη ουσιαστική διασφάλισή τους** (π.χ. περιορισμένη στην πράξη δυνατότητα επαγγελματικής κατάρτισης, εξέλιξης ή ουσιαστικής κατοχύρωσης ορισμένων επιδομάτων) στην ρητή εξαίρεσή τους (π.χ. προσαύξηση στις υπερωρίες των μερικά απασχολούμενων) ή στην απόκρυψη παραμέτρων που σχετίζονται με την ουσιαστική αναλογία σε δικαιώματα αμοιβής (π.χ. αυξημένοι συνήθως ρυθμοί εργασίας της μερικής απασχόλησης και ανάγκη για προσαυξημένο ωρομίσθιο των μερικά απασχολούμενων).

Η αναγνώριση στους ευέλικτους ελάχιστων δικαιωμάτων που αναιρεί συχνά την αρχή της ίσης μεταχείρισης απέναντι στους τυπικά απασχολούμενους (π.χ. αμοιβή των δανεισμένων με βάση τις ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις στις χρήστριες εταιρείες και όχι με βάση τις καταβαλλόμενες αποδοχές πέραν των ΣΣΕ, υπόθεση Laval για την αμοιβή των αποσπασμένων διασυνοριακών εργαζόμενων από χώρες χαμηλότερης ταχύτητας της Ένωσης με βάση τις ελάχιστες και όχι τις ισχύουσες αμοιβές στη χώρα υποδοχής).

Η τυπική άρνηση κατοχύρωσης δικαιωμάτων σε ευέλικτα απασχολούμενους με τη θέσπιση εξαιρέσεων αναιρεί ουσιαστικά το πνεύμα του νομοθέτη (π.χ. δικαιώματα «συμβασιούχων» από τις διαδοχικές συμβάσεις για πάγιες ανάγκες σύμφωνα με τα σχετικά ΠΔ Δ. Ρέππα και Π. Παυλόπουλου).

Η υψηλής συχνότητας παραβίαση των δικαιωμάτων κυρίως των κατ' ανάγκην ευέλικτα εργαζόμενων που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε πιέσεις της εργοδοσίας αποτελεί ένα πρόσθετο στοιχείο αναφορικά με την ουσιαστική κατοχύρωση και αυτών των τυπικών δικαιωμάτων που απορρέουν από το νόμο.

Οι προαναφερόμενες εξελίξεις στο πεδίο αυτό της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) δημιουργούν σοβαρά **ερωτήματα για το περιεχόμενο της ασφάλειας** τόσο από την τυπική όσο και την από ουσιαστική κατοχύρωση των δικαιωμάτων που άπτονται της ευέλικτης απασχόλησης **σε βαθμό που η ισορροπημένη σχέση μεταξύ**

ευελιξίας και ασφάλειας να αποτελεί προς το παρόν τουλάχιστον θεωρητική αναζήτηση, στο πλαίσιο της προϊούσας απορρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και των γενικότερων κοινωνικών επιπτώσεων στην κοινωνική ζωή των εργαζομένων με τη συνολική υποβάθμιση των όρων εργασίας και διαβίωσης των μισθωτών.

9.1.4. Ευέλικτες απολύσεις και ασφάλεια: το δανικό παράδειγμα

Η απελευθέρωση (διευκόλυνση) των ατομικών απολύσεων στηρίζεται συνήθως στην επιχειρηματολογία για την ανάγκη συνολικής αύξησης της απασχόλησης όπως:

- **Ενίσχυση των κινήτρων προς τις επιχειρήσεις για προσλήψεις** αλλοιώνοντας το σύστημα ατομικών απολύσεων για τις συμβάσεις αορίστου χρόνου (π.χ.CNE και CPE στη Γαλλία με τις γνωστές κοινωνικές αντιδράσεις λόγω της άρσης της αιτιολόγησης).
- **Ενίσχυση των κινήτρων για μείωση της προσωρινής απασχόλησης υπέρ της σταθερής** (π.χ. μείωση των αποζημιώσεων απόλυσης στην Ισπανία) αλλά με αποτέλεσμα οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου να κινούνται σταθερά στο 30-34% της απασχόλησης).

Η απελευθέρωση των ομαδικών απολύσεων κινείται στην ίδια λογική, με εκείνη των ατομικών. Η σύνδεση αποκλειστικά αυτής της κατηγορίας των απολύσεων με την ασφάλεια έχει ως κυριότερη έκφραση τα social plans που συνοδεύουν τις ομαδικές απολύσεις σε χώρες της κεντρικής Ευρώπης με περιορισμένα αποτελέσματα (π.χ. 20% των συμμετεχόντων σε αυτά ανέργων βρίσκει αξιοπρεπή εργασία στη Γαλλία).

Έτσι, **η έννοια της flexicurity** ως προς την ευελιξία των απολύσεων (ατομικών και ομαδικών) και την ασφάλεια, αν και φέρεται ότι κατάγεται από την Ολλανδία, **παρουσιάζει ως βασικότερο εκφραστή της το δανικό παράδειγμα** που διατηρεί μια μακρόχρονη παράδοση στηριγμένη στο **«χρυσό τρίγωνο»:**

- Ευκολία πρόσληψης - απόλυσης
- Αναπλήρωση του μισθού του ανέργου
- Ενεργητικές πολιτικές κατάρτισης/επανένταξης των ανέργων

Πιο συγκεκριμένα, το δανικό παράδειγμα της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Σχετικά χαμηλές αποζημιώσεις απόλυσης (μόνο για τις ατομικές απολύσεις) με μέσο όρο τους μισθούς 13 εβδομάδων.
- Υψηλό όριο ομαδικών απολύσεων όπου σε ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων (100-300 εργαζόμενοι) ισχύει και το 10%.

- Υψηλό ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού κατά την διάρκεια της επιδότησης που κυμαίνεται μεταξύ 85%-90%.
- Σχετικά μεγάλη διάρκεια επιδότησης των ανέργων (μέχρι 4 χρόνια).
- Αποτελεσματικό σύστημα κατάρτισης και επανένταξης ώστε ο μέσος όρος ανεργίας να κυμαίνεται στους 6 μήνες.
- Χαμηλό ποσοστό ανεργίας (5,1%) με υψηλή την παρουσία της μερικής απασχόλησης (22%) και ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό μακροχρόνια ανέργων άνω του ενός έτους (1%).
- Υψηλό ποσοστό απασχόλησης (75%) που κατατάσσει τη χώρα στην πρώτη θέση στην ΄Ενωση.
- Υψηλή κινητικότητα της εργασίας (το 30% των απασχολούμενων αλλάζει δουλειά κάθε χρόνο).

Επίσης, το δανικό μοντέλο της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) στηρίζεται στους ακόλουθους παράγοντες:

- Στο υψηλό επίπεδο κοινωνικού κράτους.
- Στην χρηματοδότηση από το κράτος της διαχείρισης της ανεργίας.
- Στην ανάπτυξη μιας παραδοσιακής κουλτούρας κοινωνικού διαλόγου και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους συνδιαλεγόμενους εφόσον οι πρακτικές flexicurity είναι προϊόν συλλογικών συμβάσεων και συμφωνιών κλαδικού και αποκεντρωμένου επιχειρησιακού και τοπικού χαρακτήρα (διάρκειας 2-3 ετών).
- Στο υψηλό ποσοστό συνδικαλισμού (το υψηλότερο στην Ευρώπη με ποσοστά 80% - 85%) σε μια χώρα με 93% μισθωτή απασχόληση.
- Στην συμμετοχή των συνδικάτων στην διαχείριση και χορήγηση των επιδομάτων ανεργίας παράλληλα με τον έλεγχο των δικαιωμάτων χορήγησης και την επιβολή ποινών λόγω άρνησης σε προσφερόμενες θέσεις εργασίας που συνεπάγονται μείωση της επιδότησης (στο 0,25% - 1,25% των περιπτώσεων).
- Στην υψηλή ποιότητα της απασχόλησης με σημαντική την συμμετοχή του δημόσιου τομέα στην απασχόληση των επανεντασσόμενων ανέργων.
- Στο υψηλό ποσοστό φορολογίας (50,3%του ΑΕΠ) και της φορολογίας του κεφαλαίου (46,5% επιβάρυνση) παρουσιάζοντας του υψηλότερους σχετικούς δείκτες στην ΄Ενωση.

Ωστόσο αξίζει να υπογραμμισθούν και οι ακόλουθοι παράγοντες στην διαμόρφωση των προηγούμενων αποτελεσμάτων όπως:

- **Η μη ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ,** παράγοντας που απελευθερώνει τη χώρα

από τις ασφυκτικές δεσμεύσεις σύγκλισης και των περιοριστικών όρων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και που παρέχει την δυνατότητα ανάπτυξης της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα.

- **Η χαμηλή παρουσία ξένων επενδύσεων** στη χώρα (από τις χαμηλότερες ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ), στοιχείο που περιορίζει σημαντικά τον ρόλο των ξένων επιρροών στο έδαφός της με την μεταφορά πρακτικών που ενισχύουν την προσπάθεια αλλοίωσης του κοινωνικού και εργασιακού της μοντέλου.
- **Η μείωση της απασχόλησης** (παρά τα υψηλά ποσοστά της τελευταίας) που συντελείται από το 2000 και εντεύθεν (από 76,1% σε 75%) συμβάλλει στη μείωση του ποσοστού ανεργίας (από 7% που ήταν στα μέσα της δεκαετίας του '90 στο 5%). Η μείωση της απασχόλησης αφορά στις ηλικίες μέχρι 55 ετών. Το 20% του ενεργού πληθυσμού οδηγείται στην έξοδο μέσα από την αξιοποίηση μέτρων πρόωρης συνταξιοδότησης στην οποία συνήθως οδηγούνται άτομα με ασθενή υγεία (που εναλλακτικά λαμβάνουν άδειες ασθενείας μακράς διάρκειας) ή άτομα με χαμηλά επαγγελματικά προσόντα που κρίνονται ως «μη απασχολήσιμοι».

Με άλλα λόγια, η αναφορά στους παράγοντες ανάπτυξης του μοντέλου της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) στην Δανία καθιστά εύλογα τα συμπεράσματα ως προς την δυνατότητα εξαγωγής του σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

9.1.5. Ιδιαιτερότητες του ελληνικού παραδείγματος

Η Ελλάδα ως προς το επίπεδο ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους ανήκεις στις χώρες δεύτερης ταχύτητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του χαμηλού επιπέδου κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα συνιστούν οι πολιτικές επιδότησης της ανεργίας και επανένταξης των ανέργων. Πράγματι, η διάρκεια επιδότησης των ανέργων δεν υπερβαίνει το έτος αποκλείοντας τους μακροχρόνια ανέργους και θέτοντας περιοριστικούς όρους και σε αυτό το σύστημα επιδότησης (π.χ. διάρκεια προηγούμενης απασχόλησης, απόλυση) και η αναπλήρωση του μισθού κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα (50-55%) αναφορικά με το ύψος της επιδότησης των ανέργων. Οι επιφορτισμένοι φορείς με την προώθηση της απασχόλησης (π.χ. ΟΑΕΔ) διατηρούν περιορισμένο ρόλο στην πράξη εφ' όσον δεν συμβάλλουν στην αποκατάσταση παρά μόνο μονοψήφιου ποσοστού ανέργων που συνήθως κινούνται προς άτυπα δίκτυα (πελατειακά, φιλικά δίκτυα, αγγελίες κλπ.).

Ο ρόλος της επαγγελματικής κατάρτισης είναι περιορισμένος, λειτουργεί αποσπασματικά, απορροφώντας κονδύλια από κοινοτικούς και εθνικούς πόρους (ΟΑΕΔ, ΛΑΕΚ), δεν αποτελεί αντικείμενο των επί μέρους ΣΣΕ, η ενδοεπιχειρησιακή της διάσταση είναι περιορισμένη, η δε αποτελεσματικότητά της περιορίζεται σε ποσοστά που κινούνται στο 10% ως προς τους δικαιούχους που βρίσκουν απασχόληση συναφή με το αντικείμενο της κατάρτισης. Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτη-

ρίζεται από την **έντονη παρουσία της παράνομης ευελιξίας** με 20% την ανασφάλιστη εργασία και υψηλό επίπεδο παραβίασης ειδικότερων πτυχών της εργατικής νομοθεσίας στο πλαίσιο μιας έκδηλα παραβατικής στάσης μεγάλου μέρους των επιχειρήσεων σε συνάρτηση με τους ανεπαρκείς μηχανισμού ελέγχου εφαρμογής της νομοθεσίας, και τη βραδεία απονομή της δικαιοσύνης. Τέλος, **το επίπεδο των μισθών** στην Ελλάδα, δείκτης απαραίτητος για τον υπολογισμό των καταβαλλόμενων αποζημιώσεων απόλυσης, αναλογεί με πραγματικούς όρους στο 72% του αντίστοιχου μέσου επιπέδου της Ένωσης των 15 (81% με όρους αγοραστικής δύναμης).

Το χαμηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας και έντονης ανασφάλειας που χαρακτηρίζει την ελληνική περίπτωση **επιχειρείται να αναπληρωθεί** σε ένα μικρό βαθμό σε περίπτωση απόλυσης με τα εξής:

- Καθιέρωση σχετικά υψηλών αποζημιώσεων (σε μήνες αποζημίωσης) που αναλογούν σε 29 εβδομάδες κατά μέσο όρο τόσο για τις ατομικές όσο για τις ομαδικές απολύσεις.
- Διατήρηση του ορίου για τις ομαδικές απολύσεις σε χαμηλά επίπεδα (2% μηνιαίως) μόνο όμως για τις επιχειρήσεις άνω των 200 εργαζομένων.
- Στις επιχειρήσεις που απασχολούν από 20-199 εργαζόμενους το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται από 2% - 20% αντιστρόφως ανάλογα με το μέγεθός τους.
- Η έγκριση των ομαδικών απολύσεων απαιτεί σχετική απόφαση (συνήθως τυπική διαδικασία) της αρμόδιας διοικητικής αρχής μετά την ολοκλήρωση των διαβουλεύσεων μεταξύ εργοδοσίας και εκπροσώπων των εργαζομένων. Η πρακτική αυτή δεν αποτελεί τον κανόνα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες.
- Στις επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 20 εργαζόμενους (στο 98% των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα) οι απολύσεις είναι ελεύθερες και δεν ισχύει ο θεσμός των ομαδικών απολύσεων.

Η Ελλάδα παρουσιάζει **χαμηλούς δείκτες μισθωτής εργασίας** (63%) **και συνδικαλιστικής πυκνότητας** (28% και μόλις 15% στον ιδιωτικό τομέα στον οποίο η παρουσία θεσμού εκπροσώπησης των εργαζομένων συναντάται μόνο στο 2% των αντίστοιχων επιχειρήσεων). Παράλληλα, η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες με **συγκρουσιακό κλίμα** κοινωνικών σχέσεων, σε αντίθεση με το αντίστοιχο συναινετικό των σκανδιναβικών χωρών, ενώ επίσης παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο κοινωνικού διαλόγου.

Τέλος, Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στην Ελλάδα και ειδικότερα οι κλαδικές και επιχειρησιακές συμβάσεις σπανίως περιλαμβάνουν στην ατζέντα τους θέματα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης.

9.1.6. Σύγκριση μοντέλων

9.1.6.1. Οι διαφορές δανικού και ελληνικού κοινωνικού και εργασιακού μοντέλου εστιάζονται στα εξής:

Πίνακας 23: Διαφορές δανικού και ελληνικού κοινωνικού και εργασιακού μοντέλου

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΔΑΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ
Επίπεδο κοινωνικού κράτους	Ιδιαίτερα υψηλό	Χαμηλό
Φορολογία (Α.Ε.Π %)	Ιδιαίτερα υψηλή (50,3%)	Χαμηλή (34,4%)
Φορολογία κεφαλαίου	Ιδιαίτερα υψηλή(46,5%)	Ιδιαίτερα χαμηλή (15%)
Φορολογία εργασίας	Σχετικά υψηλή (37,4%)	Σχετικά υψηλή (37,9%)
Φορολογία κατανάλωσης	Ιδιαίτερα υψηλή (33,7%)	Χαμηλή (17%)
Συνδικαλιστική πυκνότητα	Ιδιαίτερα υψηλή (85%)	Χαμηλή (28%)
Επίπεδο διαλόγου	Ιδιαίτερα υψηλό	Χαμηλό
Ποσοστό απασχόλησης	Ιδιαίτερα υψηλό (75%)	Χαμηλό (60%)
Ποσοστό μισθωτών	Ιδιαίτερα υψηλό (93%)	Ιδιαίτερα χαμηλό (63%)
Ποσοστό ανεργίας	Χαμηλό (5,1%)	Υψηλό (9,8%)
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας	Χαμηλό (1,1%)	Ιδιαίτερα υψηλό (5,1%)
Επίπεδο μισθών (με όρους αγ. δυν.)	Σχετικά υψηλό (101%/Ε15)	Χαμηλό (81% /Ε15)
Διάρκεια Επιδότησης ανέργων	Υψηλή (μέχρι και 4 έτη)	Ιδιαίτερα χαμηλή (μέχρι το 1 έτος)
Αναπλήρωση μισθού ανέργων	Υψηλή (85-90%)	Ιδιαίτερα χαμηλή (50% 55%)
Αποζημιώσεις απόλυσης	Σχετικά χαμηλές(13 βδομάδες)	Υψηλές (29 εβδομάδες)
Όριο ομαδικών απολύσεων	Υψηλό (μέχρι 10%)	Σχετικά χαμηλό (2% > 2004 εργ.> 20)
Αιτιολογία απολύσεων	Αναιτιολόγητες	Αναιτιολόγητες
Σύστημα επανένταξης ανέργων	Συστηματοποιημένο και ιδιαίτερα αποτελεσματικό	Αποσπασματικό και ιδιαίτερα αναποτελεσματικό
Έλεγχος νομοθεσίας	Πολύ ισχυρός	Ιδιαίτερα ασθενής
Αναλογία εισοδηματικών ανισοτήτων	Χαμηλή (3,5)	Υψηλή (5,8)

Από τις συγκρίσεις που προηγήθηκαν διαπιστώνεται η μεγάλη απόσταση που χωρίζει το επίπεδο του κοινωνικού κράτους ανάμεσα στην ελληνική και δανική περίπτωση, ενώ γενικότερα το σκανδιναβικό κοινωνικό μοντέλο διαφέρει αισθητά και του αντίστοιχου μέσου ευρωπαϊκού επιπέδου υπερέχοντας και χωρών με ισχυρό κοινωνικό κράτος (π.χ. Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία, Βέλγιο). Κατά συνέπεια το δανικό μοντέλο λόγω των ιδιαιτεροτήτων που το χαρακτηρίζουν δεν είναι εξαγώγιμο, πόσο μάλλον σε χώρες δεύτερης ευρωπαϊκής ταχύτητας όπως η Ελλάδα.

9.1.7. Παρεμβάσεις στην ελληνική αγορά εργασίας: αλλαγές απορύθμισης ή αναβάθμισης της εργασίας;

Η απόπειρα μεταφοράς πρακτικών ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) ως προς την διευκόλυνση των απολύσεων και στην Ελλάδα έχει προ πολλού δρομολογηθεί με πλέον πρόσφατη Έκθεση εμπειρογνωμόνων προς το Υπουργείο Απασχόλησης σχετικά με την εφαρμογή του Κοινοτικού Πράσινου Βιβλίου στην Ελλάδα. Η

΄Εκθεση μεταξύ των άλλων αναφέρεται στην ενίσχυση της ευελιξίας (ενθάρρυνση της διευθέτησης του χρόνου εργασίας μέσω κινήτρων προς τους εργαζόμενους, όπως επιχείρησαν στο παρελθόν οι ανεφάρμοστες ουσιαστικά σχετικές διατάξεις, μετατροπή της πλήρους σε μερική απασχόληση). Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην απελευθέρωση των ατομικών και ομαδικών απολύσεων ως αποτέλεσμα του κοινωνικού διαλόγου.

΄Ομως, οι απαιτούμενες παρεμβάσεις στην ελληνική αγορά εργασίας πρέπει να απελευθερωθούν από την λογική ενός παραγωγικού μοντέλου βασισμένου στο χαμηλό κόστος εργασίας και στην απορύθμιση και υποβάθμιση των εργασιακών σχέσεων. Αντίθετα αυτές θα πρέπει να εστιαστούν:

Στην ενίσχυση και συντονισμό των μηχανισμών ελέγχου και αποτελεσματικής εφαρμογής της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας.

- Στην επέκταση της εργατικής νομοθεσίας στους εργαζομένους της γκρίζας ζώνης μεταξύ μισθωτής εργασίας και αυτοαπασχόλησης διευρύνοντας τα κριτήρια της έννοιας της εξαρτημένης εργασίας.
- Στην μείωση του εργάσιμου χρόνου ως έκφραση δίκαιης κατανομής υπέρ των εργαζομένων του μεριδίου που τους αναλογεί από την αυξημένη παραγωγικότητα της εργασίας (πέραν των μισθών) που καρπώνονται σήμερα οι επιχειρήσεις.
- Στην ενίσχυση των δικαιωμάτων των ευέλικτα απασχολούμενων και ως παράγοντα κατά της επιβουλής της τυπικής απασχόλησης σε μια χώρα με χαμηλό επίπεδο αμοιβών και δικαιωμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η διεύρυνση της προστασίας στο σύνολο των πρακτικών ευελιξίας (π.χ. καθιέρωση της εις ολόκληρον ευθύνης του εργοδότη που κάνει χρήση εργολαβιών).
- Στην ενίσχυση της εργασίας στο πεδίο των συλλογικών εργασιακών σχέσεων (π.χ. καθιέρωση των ΣΣΕ σε ομίλους επιχειρήσεων, καθιέρωση εκπροσώπησης των εργαζομένων στις μικρές επιχειρήσεις, κοινής εκπροσώπησης και στους χώρους συνύπαρξης πολλαπλών δραστηριοτήτων (π.χ. Ελ. Βενιζέλος, The Mall).

9.1.8. Εύλογα ερωτήματα / συμπεράσματα

Οι πιέσεις στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ευελιξίας με όχημα την επίκληση της ασαφούς, αβέβαιης και μη ισόρροπης ασφάλειας (που ανταγωνίζεται άλλωστε την ανάγκη των επιχειρήσεων για ευελιξία) αποτελούν παράγοντα περαιτέρω απορύθμισης των εργασιακών σχέσεων και των όρων κοινωνικής συνοχής όταν μάλιστα αυτές αποβλέπουν στην απελευθέρωση του συστήματος των απολύσεων.

Ο απειλές αυτές εγκυμονούν περισσότερους κοινωνικούς κινδύνους σε χώρες με ελλειμματικό κοινωνικό κράτος όπως η Ελλάδα.

Η επίκληση του δανικού προτύπου ως παράδειγμα προς μίμηση παραπέμπει στην άγνοια της πραγματικότητας που χαρακτηρίζει την εκάστοτε εθνική αγορά εργασίας. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν εύλογα, απομονώνεται έντεχνα το σύστημα απελευθέρωσης των απολύσεων, αποστεωμένο από το όλο πλέγμα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών ιδιαιτεροτήτων που διέπουν το δανικό παράδειγμα το οποίο απέχει σε μεγάλο βαθμό από το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο, πόσο μάλλον από την ελληνική περίπτωση.

Η επιλεκτική αναφορά στο σύστημα απολύσεων της Δανίας, αποσιωπώντας το όλο πλέγμα των παραμέτρων για την δημιουργία ενός υψηλού επιπέδου κοινωνικού κράτους προς το οποίο θα ήθελαν να συγκλίνουν οι λαοί της Ευρώπης (όταν γίνεται λόγος για συγκλίσεις) δημιουργεί εύλογα ερωτήματα για τις προθέσεις των κρατούντων σε επίπεδο ΄Ενωσης και εθνικών κρατών.

Την ίδια στιγμή επισημαίνεται ότι και **αυτό το ευρέως αποδεκτό ως επιτυχές παράδειγμα της Δανίας δέχεται σοβαρά πλήγματα,** όπως γενικότερα και το σκανδιναβικό μοντέλο, από τις πιέσεις που ασκούν:

- Πολιτικές δυνάμεις και τις ενώσεις των εργοδοτών για ένταξη στην ΟΝΕ που θα σημάνει την ένταξη στους περιοριστικούς όρους της σύγκλισης.
- Η ελεύθερη διακίνηση υπηκόων από τις χώρες της διεύρυνσης (π.χ. Βαλτικής) που συμβάλλει στην απορύθμιση των συλλογικών συμβάσεων και των εν γένει εργασιακών σχέσεων των χωρών υποδοχής (π.χ. υποθέσεις Viking,Laval).

Τέλος η ανάλυση του δανικού παραδείγματος από την πλευρά της εργασίας απαιτεί και ορισμένες χρήσιμες παρατηρήσεις για την αποφυγή συμπερασμάτων περί ιδανικών παραδειγμάτων. **Ειδικότερα η Δανία :**

- Παρουσιάζει μείωση του μεριδίου της εργασίας στο παραγόμενο εισόδημα (από 62% σε 53% κατά την τελευταία 20ετία) ακολουθώντας την γενικότερη τάση και χωρίς ποτέ σε αυτό το διάστημα να υπερβεί το όριο του 70% και του 75% όπως άλλες χώρες κατά το απώτερο παρελθόν (π.χ. Σουηδία, Ολλανδία).
- Η μείωση του μεριδίου των μισθών και η σχετική μείωση της απασχόλησης των τελευταίων χρόνων συνοδεύεται μεν από την υψηλή φορολόγηση του κεφαλαίου αλλά και από την διατήρηση σε υψηλά επίπεδα της έμμεσης φορολογίας με αυξητική τάση (από 30,5% σε 33,7%) οδήγησαν στη μετακύλιση μέρους του βάρους για την λειτουργία του κοινωνικού κράτους και των όρων της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) από τις επιχειρήσεις στο κοινωνικό σύνολο.

Το παραπάνω συμπέρασμα φαίνεται να μεταφράζεται, εκτός από την αύξηση του μεριδίου του κεφαλαίου στο ΑΕΠ, και στο γεγονός ότι η Δανία, αν και παρουσιάζει σήμερα τον χαμηλότερο δείκτη εισοδηματικής ανισότητας στην Ευρώπη, εντός της τελευταίας δεκαετίας **οι εν λόγω εισοδηματικές ανισότητες έχουν αυξηθεί με τους εντονότερους ρυθμούς στην ΄Ενωση** (μετά τις χώρες της διεύρυνσης) από το 2,9 στο 3,5.

Συμπερασματικά, ο συνδυασμός ευελιξίας και ασφάλειας με την ποικιλία των εκφράσεων που λαμβάνει φαίνεται ότι στην πράξη δεν μπορεί να απαλλαγεί από την επιδίωξη των επιχειρήσεων να μειώσουν το «κόστος εργασίας» μέσα από την χρήση των ευελιξιών. Κατά συνέπεια η πλευρά της ασφάλειας θα υπολείπεται συνεχώς για να μην ακυρώνει τη λογική της ευελιξίας μέσα από σενάρια αναζήτησης της εξισορρόπησης των δύο στόχων. Το φαινόμενο αυτό καταγράφεται ως κανόνας αναφορικά με τα δικαιώματα της ευέλικτης εργασίας όπως αυτά κατοχυρώνονται στο νόμο και στην πράξη στον ευρωπαϊκό χώρο. Και τούτο διότι οι δύο αυτοί πόλοι, ευελιξία και ασφάλεια, δεν είναι δυνατόν να αναπτύσσονται παράλληλα και στον ίδιο βαθμό χωρίς ο ένας να υπερέχει αισθητά του άλλου όπως εν προκειμένω η ζητούμενη ευελιξία σε βάρος των δαπανών για την εργασία. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι η μέχρι σήμερα ανάπτυξη της ευελιξίας δεν θα πρέπει να συνδεθεί με την ενίσχυση των δικαιωμάτων των ευέλικτα εργαζόμενων. Ωστόσο η αναγνώριση και η ενίσχυση των δικαιωμάτων αυτών για να προσεγγίζουν με ουσιαστικούς όρους την ασφάλεια της εργασίας δεν είναι δυνατόν να περιορίζονται στην αναγνώριση ελάχιστων ή τυπικά ανάλογων δικαιωμάτων που απέχουν από την ουσιαστική διάσταση της αναλογίας με βάση τα πλεονεκτήματα που αποκομίζει η επιχείρηση από την χρήση της ευελιξίας. Αυτό σημαίνει ότι ο περιορισμός των προϋποθέσεων προσφυγής στην ευελιξία αλλά και η κατοχύρωση δικαιωμάτων στους ευέλικτα εργαζόμενους στη βάση της ουσιαστικής αναλογίας δικαιωμάτων (π.χ. εύλογη αύξηση του ωρομισθίου των ευέλικτα απασχολούμενων κατά 25%-30% λόγω της έντασης των ρυθμών εργασίας τους) δημιουργεί όρους προς την κατεύθυνση της ασφάλειας γεγονός που καθιστά πιθανότατα ασύμφορη την ευελιξία για τον εργοδότη καταλήγοντας στην ακύρωσή της λόγω της απώλειας του πλεονεκτήματος του χαμηλού της κόστους εφόσον αυτό αυξάνεται σημαντικά. Σε ότι αφορά στη νέα μορφή της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) που εστιάζεται στην απελευθέρωση των απολύσεων και που αποτελεί όπως φαίνεται το καινούργιο στόχο και της ευρωπαϊκής πολιτικής θα πρέπει να επισημανθούν τα εξής: **Πρώτον** ότι η βεβαιότητα της απόλυσης και το κοινωνικό κόστος που γεννά δεν θα πρέπει να ανταλλάσσεται με την αβέβαιη περιπλάνηση προς την επανένταξη της οποίας το περιεχόμενο είναι πάντοτε σχετικό. **Δεύτερον**, ότι τα ελάχιστα επιτυχή παραδείγματα ικανοποιητικής αποτελεσματικότητας που καταγράφεται στην Ευρώπη δεν είναι εξαγώγιμα λόγω των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και της πολλαπλότητας των παραγόντων που τις συνθέτουν. Η συζήτηση για τη ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity) αγνοώντας τις παραμέτρους που συνδέουν ανάλογα εγχειρήματα στο διεθνή χώρο οδηγεί αντικειμενικά σε πολιτικές διευκόλυνσης των επιχειρήσεων οι οποίες παράλληλα θα επιχειρήσουν να μετακυλήσουν μέρους του βάρους της ευθύνης τους για την ανεργία που δημιουργούν προς το κοινωνικό σύνολο. Και αυτό το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σοβαρό για χώρες με ελλειμματικό κοινωνικό κράτος και σε μεγάλο βαθμό μη ελεγχόμενη αγορά εργασίας όπως η ελληνική.

Τέλος η νέα αυτή εκδοχή της ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) φαίνεται ότι αποτελεί και την απάντηση του κεφαλαίου στην θεωρητική προβληματική που αναπτύσσεται στον διεθνή χώρο για την επιβολή φόρου στις επιχειρήσεις για το κοινωνικό κόστος που επιφέρουν σε περίπτωση προσφυγής σε απολύσεις.

Η εκδοχή αυτή με τους όρους με τους οποίους προωθείται είναι απορριπτέα, ως εγκυμονούσα σοβαρότατους κινδύνους για την περαιτέρω αύξηση της ανεργίας και της ανασφάλειας με τις οδύνες που συνεπάγονται, αλλά και ως έκφραση περαιτέρω αύξησης των εισοδηματικών και κοινωνικών ανισοτήτων που συντελείται από τη μετάθεση σοβαρού μεριδίου του βάρους της ευθύνης των επιχειρήσεων προς το κοινωνικό σύνολο με πολιτικές αβέβαιης αποτελεσματικότητας.

9.2. Εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Ευρωπαϊκή εμπειρία

9.2.1. Εισαγωγή

Οι εξελίξεις τα τελευταία χρόνια στον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του δημοσίου τομέα αλλά και ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων στην κεντρική δημόσια διοίκηση είναι σημαντικές σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και χαρακτηρίζονται γενικά από μια **τάση αποδυνάμωσης και ιδιωτικοποίησης της κεντρικής δημόσιας διοίκησης.**

Ιστορικά, κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα, το κράτος ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 1929 και την επιστημονική διατύπωση της κεϋνσιανής θεωρίας αυξάνει διαρκώς τον παρεμβατικό του ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, όλο και περισσότερες κοινωνικο-οικονομικές δραστηριότητες υπάγονται στη δικαιοδοσία ή και το έλεγχό του: ναυτιλία, εργασία, ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, δημόσια έργα, εμπόριο, βιομηχανία.

Στο μεσοπόλεμο, παρατηρείται μία σημαντική, ποιοτική περισσότερο αλλαγή της κρατικής παρέμβασης στους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας, με την γένεση του «κράτους- ρυθμιστή», με συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές (φορολογική, εισοδηματική, νομισματική, συναλλαγματική, δημοσιονομική κ.λπ.) οι οποίες επιτελούν ρυθμιστικές κυρίως λειτουργίες σ' ένα ευρύ φάσμα κοινωνικο-οικονομικών δραστηριοτήτων.

Αυτή η εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα μια ποιοτικά διαφορετική παρέμβαση του Κράτους. Όχι πλέον οριζόντιας επέκτασης αλλά κάθετης εμβάθυνσης, καθώς διαμέσου της οικονομικής και κοινωνικής του πολιτικής το Κράτος παρεμβαίνει πολύ πιο αποφασιστικά σ' όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας.

Το επόμενο στάδιο παρέμβασης αναφέρεται στην εμφάνιση του Κράτους - Πρόνοιας με την εμπλοκή του κράτους σε νέους τομείς: Πολιτισμός, Αθλητισμός, Κοι-

νωνική Ασφάλιση, Εθνικά Συστήματα Υγείας, Κοινωνική Πολιτική, Περιβάλλον, Ισότητα Δύο Φύλων, Νεότητα κ.ο.κ. Το Κράτος - Πρόνοιας αναπτύσσεται στη Δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες 1950 και 1960,κατά τις οποίες συντελείται σημαντικό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής προστασίας.

Η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1970 και η εμφάνιση συνθηκών στασιμοπληθωρισμού τροφοδότησε απόψεις αμφισβήτησης της κρατικής παρέμβασης καθώς και της αναγκαιότητας σχεδιασμού και άσκησης δημόσιων πολιτικών, με αποτέλεσμα οι εφαρμοζόμενες πολιτικές «των οικονομικών της προσφοράς» να συμβάλλουν στην αναδιάρθρωση των σχέσεων κράτους, αγοράς και κοινωνίας προς την κατεύθυνση της αναβαθμισμένης θέσης της αγοράς και της υποβάθμισης των λειτουργιών του κράτους και της κοινωνίας.

Στο πλαίσιο αυτό, **η «ιδιωτικοποίηση του κράτους»** θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ότι αποτελεί το ευρύ φάσμα εκείνων των πολιτικών που σχεδιάστηκαν για να μειώσουν τις αρμοδιότητες, να περιορίσουν τις λειτουργίες και γενικότερα να αποδυναμώσουν την επιρροή του δημόσιου τομέα[47] στην λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας.

Στην κατεύθυνση αυτή οι εφαρμοζόμενες πολιτικές και τάσεις αποκέντρωσης και ιδιωτικοποίησης των κρατικών λειτουργιών, είτε με αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, είτε με οργανωτικές αλλαγές, είτε με επιχειρησιακές αλλαγές, έχουν άμεση επίπτωση στις εργασιακές σχέσεις και την απασχόληση στον δημόσιο τομέα, καθώς συνδέονται άμεσα με το εργασιακό καθεστώς (μονιμότητα) των εργαζομένων και όπως είναι φυσικό συνάντησαν τις σθεναρές αντιδράσεις των συνδικαλιστικών τους οργανώσεων.

9.2.2. Διάρθρωση και τάσεις απασχόλησης στον δημόσιο τομέα

Η σύγκριση και μελέτη της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων στο δημόσιο τομέα σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρουσιάζει αρκετές εννοιολογικές και μεθοδολογικές δυσκολίες καθώς η οριοθέτηση του δημοσίου τομέα, ιδιαίτερα όσον αφορά τον διαχωρισμό της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και του ευρύτερου δημοσίου τομέα καθώς και η συλλογή στατιστικών στοιχείων σε κάθε κράτος μέλος διαφέρει. Ως εκ τούτου, ο προσδιορισμός της έννοιας του δημόσιου τομέα ποικίλλει από χώρα σε χώρα, γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες στην προσέγγιση του και ιδιαίτερα αναφορικά με την στατιστική αποτύπωσή του[48].

---

47. Wright, V. (ed.), Industrial Privatisation in Western Europe: Pressures, Problems and Paradoxes, In: Privatisation in Western Europe Pressures, Problems and Paradoxes, Pinter Publishers London 1994, p. 1 And: Swaan, A. de, Zorg en de staat, Amsterdam 1989, p. 235.

48. Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ, (2005), «Η έννοια της κεντρικής διοίκησης παρουσιάζει δυσκολίες στην ταξινόμηση και οριοθέτηση της, καθώς κατά την κοινή αντίληψη συμπεριλαμβάνει όλες τις μορφές της διοίκησης

Σε έρευνα που εκπονήθηκε και δημοσιεύθηκε από το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Εργασιακών Σχέσεων (EIRO 2007)[49], επιχειρήθηκε η συγκριτική απεικόνιση των εργασιακών σχέσεων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης στον Ευρωπαϊκό χώρο. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, η έννοια της δημόσιας διοίκησης σε κάθε κράτος μέλος οριοθετείται ως εξής :

Αυστρία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις διοικητικές υπηρεσίες και την δημόσια διοίκηση με τη στενή έννοια, και εμπεριέχει τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τα δημόσια σχολεία, τις υπηρεσίες της δικαιοσύνης και τις υγειονομικές υπηρεσίες[50].

Βέλγιο: Η κεντρική δημόσια διοίκηση περιλαμβάνει όλες τις ομοσπονδιακές δημόσιες υπηρεσίες και τα δημόσια επιστημονικά κέντρα.

Βουλγαρία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει το τμήμα του δημόσιου τομέα που σχετίζεται με τη διοίκηση των δημοσίων υπηρεσιών.

Κύπρος: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις δημόσιες διοικητικές υπηρεσίες, τις μη κερδοσκοπικές κυβερνητικές οργανώσεις, τους δασκάλους, τους εργαζομένους στους κλάδους υγείας, τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία.

Τσεχία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει όλες τις δημόσιες διοικητικές (κεντρικές και περιφερειακές) υπηρεσίες.

Δανία: Οι όροι «κεντρική διοίκηση» και «δημόσιος τομέας» περιλαμβάνουν τις δημόσιες υπηρεσίες στο σύνολό τους (π.χ. δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες και υπουργεία).

Γερμανία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις δημόσιες διοικητικές υπηρεσίες, τα δικαστήρια, τον στρατό, την αστυνομία και την δημόσια εκπαίδευση (σχολεία).

ΕΕ:Σύμφωνα με την έννοια που αποδίδεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στην κεντρική δημόσια διοίκηση, αυτή συμπεριλαμβάνει τα Υπουργεία και τους εργαζόμενους σε αυτά.

Φινλανδία: Η κεντρική διοίκηση συνίσταται από τα Υπουργεία και από άλλες ανωτέρου επιπέδου δημόσιες υπηρεσίες.

που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες και χρηματοδοτούνται από το δημόσιο», ωστόσο το κριτήριο της κρατικής χρηματοδότησης είναι πολύ ευρύ σε αντίθεση με αυτό της «λειτουργίας σύμφωνα με στους κανόνες του δημοσίου δικαίου», το οποίο και φαίνεται να υπερτερεί.

49. EIRO (2007), "Industrial relations in the public sector in Europe" (www.eurofound.eu.int). Ο συντονισμός και η συγγραφή της συγκριτικής μελέτης πραγματοποιήθηκε από τον Lorenzo Bordoga (Fondazione Regionale Pietro Seveso). Η μελέτη βασίζεται στην συνεισφορά των εθνικών κέντρων που συμμετέχουν στο δίκτυο του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Εργασιακών σχέσεων της ΕΕ- 27και της Νορβηγίας.

50. Στην έρευνα αυτή, το 2003 στον δημόσιο τομέα της Αυστρίας ανήκαν και οι ταχυδρομικές και τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, ωστόσο το 2004 συντελέσθηκε ιδιωτικοποίηση τους

Γαλλία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις δημόσιες υπηρεσίες, τα εθνικά δημόσια κέντρα - ινστιτούτα, π.χ. δημόσια ιδρύματα διδασκαλίας και έρευνας, τους δασκάλους, τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία.

Ελλάδα: Ο δημόσιος τομέας περιλαμβάνει την κεντρική και περιφερειακή δημόσια διοίκηση, την νομαρχιακή και τοπική αυτοδιοίκηση, τους κλάδους της δημόσιας υγείας και εκπαίδευσης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου κά.

Ουγγαρία: Η κεντρική δημόσια διοίκηση περιλαμβάνει τις δημόσιες υπηρεσίες, τις δικαστικές υπηρεσίες, την άμυνα και την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση.

Ιρλανδία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει, όλα τα τμήματα της κυβέρνησης εκτός από το στρατό, καθώς και τους εργαζόμενους σε σωφρονιστικά καταστήματα.

Ιταλία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει εργαζόμενους σε υπουργεία, στο γραφείο του Πρωθυπουργού και στις οικονομικές - φορολογικές υπηρεσίες.

Λετονία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει: όλα τα δημόσια τμήματα διοίκησης, το κλάδο της άμυνας και τον τομέα της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλειας.

Λιθουανία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει υπαλλήλους που εργάζονται σε υπηρεσίες της κυβέρνησης και, γενικότερα, σε δημόσιες διοικητικές υπηρεσίες.

Λουξεμβούργο: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις δημόσιες υπηρεσίες, τις δικαστικές αρχές, την αστυνομία, την εκπαίδευση (σχολεία).

Μάλτα: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τους εργαζόμενους στα υπουργεία και σε άλλους κυβερνητικούς φορείς.

Ολλανδία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τα υπουργεία και αλλά και αυτόνομες δημόσιες διοικητικές αρχές.

Νορβηγία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τους εργαζόμενους σε υπουργεία, σε δημόσιες αρχές, στις ένοπλες δυνάμεις, στην αστυνομία, και τους εργαζόμενους στο πανεπιστήμιο και σε κρατικά κολέγια.

Πολωνία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τα Υπουργεία και άλλες δημόσιες διοικητικές αρχές.

Πορτογαλία: Η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει εργαζόμενους σε υπουργεία, δασκάλους, εργαζόμενους στην δημόσια υγεία, ένοπλες δυνάμεις, αστυνομία και άλλες δημόσιες αρχές.

Ισπανία: Η κεντρική δημόσια διοίκηση συμπεριλαμβάνει τους εργαζόμενους στα υπουργεία. Δεν περιλαμβάνει τους δασκάλους, την αστυνομία και τις ένοπλές δυνάμεις.

Ηνωμένο Βασίλειο: Η δημόσια διοίκηση περιλαμβάνει τους δημοσίους υπαλλήλους που εργάζονται στα υπουργεία και σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες, εκτός από τις υπηρεσίες υγείας.

Η απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση και, γενικότερα, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα παρουσίασε σημαντική μείωση στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης κατά την δεκαετία του 1980 και του 1990, μια τάση που, κατά την χρονική περίοδο εκπόνησης της συγκριτικής μελέτης, παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα κράτη - μέλη.

Ειδικότερα,[51] μόνο σε 10 από τις 26[52] χώρες που συμμετείχαν στην συγκριτική έρευνα, και, συγκεκριμένα, στην Αυστρία, την Δανία, την Φιλανδία, την Γαλλία, την Ουγγαρία, την Ιταλία, την Μάλτα, την Ολλανδία, την Ρουμανία και την Ισπανία, παρατηρείται γενικά μείωση στον αριθμό των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση της τάξεως του 1% έως 3%, με εξαίρεση την Αυστρία και την Ολλανδία, όπου καταγράφονται μειώσεις 28% και 7% αντίστοιχα. Στην περίπτωση της Αυστρίας, η μείωση αυτή μπορεί να αποδοθεί στην ιδιωτικοποίηση των ταχυδρομικών και τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, που σε κάποιες άλλες ευρωπαϊκές χώρες είχε συντελεσθεί στα τέλη του 1980 και στην δεκαετία του 1990. Όσον αφορά στα αίτια της μείωσης της απασχόλησης στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, αυτά αποδίδονται κυρίως σε διαδικασίες αποκέντρωσης του δημοσίου τομέα ή σε περικοπές και περιορισμούς κρατικών προϋπολογισμών.

Αντίθετα, η απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση έχει σημειώσει αύξηση στις υπόλοιπες 16 χώρες: Στις τέσσερις από αυτές (Βέλγιο, Εσθονία, Λιθουανία και Πολωνία) καταγράφεται αύξηση στην απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση πλέον του 10%, ενώ ακόμη μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στην Βουλγαρία και την Λετονία, όπου η αύξηση ξεπερνά το 20%.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι, ανάμεσα στα νέα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, (οι οποίες προσχώρησαν κατά την διάρκεια διεξαγωγής της συγκριτικής μελέτης), μόνον στην Ουγγαρία καταγράφεται μια μικρή μείωση στην απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Από την άλλη πλευρά, ανάμεσα στα «παλαιά» κράτη μέλη (ΕΕ-15[53]), σε επτά χώρες διαπιστώνεται μείωση στην απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση και σε έξη χώρες παρατηρείται αύξηση.

Ο Πίνακας 24 καταδεικνύει, ότι σε μια ομάδα χωρών (Αυστρία, Ουγγαρία, Μάλτα και Ολλανδία), η μείωση στην απασχόληση αφορά τόσο την κεντρική δημόσια διοίκηση όσο και τον δημόσιο τομέα εν γένει, ενώ σε μια αξιοσημείωτα μεγαλύτερη ομάδα χωρών (Βέλγιο, Κύπρος, Ελλάδα, Ιρλανδία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Νορβηγία, Σλοβενία και Ηνωμένο Βασίλειο), η αύξηση αφορά τόσο στην κεντρική

51. Η συγκριτική μελέτη αφορά στοιχεία 2003-2005, τα οποία δημοσιοποιήθηκαν το 2007.

52. Δεδομένα για την Πορτογαλία δεν ήταν διαθέσιμα, ενώ η Σουηδία δεν συμμετείχε.

53. Εξαιρούνται η Πορτογαλία και η Σουηδία.

διοίκηση, όσο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Ταυτόχρονα, μια τρίτη ομάδα χωρών (Δανία, Φιλανδία, Γαλλία, Ισπανία και Ιταλία) εμφανίζει μείωση των ποσοστών απασχόλησης όσον αφορά στην κεντρική δημόσια διοίκηση, η οποία όμως εξισορροπείται από αντίστοιχη αύξηση της απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (η οποία έχει ως δικαιολογητική βάση υφιστάμενες διαδικασίες αποκέντρωσης). Τέλος, σε μια τέταρτη ομάδα χωρών (αποτελούμενη κυρίως από χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και την Γερμανία) παρατηρείται αντίστροφη τάση με την απασχόληση στην κεντρική διοίκηση να αυξάνεται, ενώ μειώνεται ή παραμένει σταθερός ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί σε ένα είδος «αναδιοργάνωσης» των κρατικών λειτουργιών και την δημιουργία μιας «νέας κατάστασης» και αναδιάρθρωσης του κράτους.

9.2.3. Διάρθρωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Πίνακας 24: Εξέλιξη της απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση και στο δημόσιο τομέα[54].

		Κεντρική Διοίκηση	Δημόσιος Τομέας	Συνολική Απασχόληση (σε χιλιάδες)	Συνολικός Πληθυσμός (σε χιλιάδες)
	Χρόνος	Άνδρες Γυναίκες	Άνδρες Γυναίκες	Άνδρες Γυναίκες	Άνδρες Γυναίκες
Αυστρία	2003	191,48	510,9	2,288 1,857	3,877 4,120
	2004	137,028	448,603	2,282 1,862	3,898 4,147
	2005	Δεν υπάρχουν στοιχεία	Δεν υπάρχουν στοιχεία	2,291 1,891	3,939 4,170
Βέλγιο	2003	35,880 37,801	479,062 523,801	2,357 1,784	5,067 5,289
	2004	40,195 41,857	488,099 562,289	2,369 1,796	5,086 5,310
	2005	40,660 43,049	480,315 565,687	2,369 1,834	5,127 5,350
Βουλγαρία	2003	24,424 28,672	475,000 507,000	1,676 1,490	3,792 4,030
	2004	28,891 33,509	432,000 477,000	1,717 1,520	3,775 4,010
	2005	28,103 38,559	403,000 462,000	1,763 1,539	3,754 3,993

54. Τα στοιχεία αφορούν τη χρονική περίοδο 2003-2005 και δημοσιεύτηκαν στη συγκριτική μελέτη του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Εργασιακών Σχέσεων το 2007.

Κύπρος	2003	26,106 21,092	35,912 25,247	198 158	333 356
	2004	26,090 21,654	35,904 25,924	204 157	347 367
	2005	26,196 22,872	36,014 27,311	208 159	354 373
Τσεχία	2003	19,1	736	2,772 2,138	4,941 5,238
	2004	18,9	732,7	2,782 2,148	4,959 5,237
	2005	19,4	729,8	2,820 2,146	4,987 5,242
Γερμανία	2003	380,152 110,963	2,302,638 2,476,766	212,337 17,382	39,931 41,668
	2004	379,581 113,104	2,254,187 2,415,685	21,389 17,480	39,947 41,642
	2005	Δεν υπάρχουν στοιχεία	Δεν υπάρχουν στοιχεία	21,294 17,485	39,938 41,590
Δανία	2003	98,665 79,368	249,995 586,291	1,480 1,270	2,650 2,708
	2004	97,132 78,610	249,723 586,869	1,471 1,280	2,662 2,717
	2005	97,056 79,483	251,240 590,252	1,480 1,291	2,671 2,725
Ε.Ε.	2003	1,005 1,679	8,743 12,271	302 291	621 729
	2004	1,049 1,811	8,447 12,885	298 295	619 729
	2005	1,079 1,892	7,982 12,848	299 305	616 727
Ελλάδα	2003	278,226 202,947	541,283 378,645	2,663 1,611	5,190 5,388
	2004	291,373 211,023	578,778 417,980	2,671 1,642	5,207 5,409
	2005	276,887 206,708	556,109 409,367	2,697 1,672	5,227 5,431
Ισπανία	2003	494,5	1,347,000 1,391,800	10,959 6,834	20,532 21,221
	2004	494,5	1,404,100 1,463,700	11,107 7,148	20,894 21,547
	2005	325,300 157,600	1,393,500 1,474,500	11,347 7,557	21,268 325,300
Φινλανδία	2003	64,121 60,069	189,800 456,400	1,222 1,133	2,529 2,664
	2004	63,172 60,739	190,600 461,800	1,229 1,136	2,536 2,669
	2005	63,009 60,812	196,400 461,000	1,238 1,153	2,547 2,678

Γαλλία	2003	2,543,000	4,981,000	13,542 11,409	28,401 30,108
	2004	2,522,000	5,090,000	13,488 11,475	28,564 30,286
	2005	Δεν υπάρχουν στοιχεία	Δεν υπάρχουν στοιχεία	13,475 11,555	28,748 30,476
Ουγγαρία	2003	320	818,7	2,118 1,788	4,722 5,258
	2004	318,1	816,5	2,106 1,773	4,703 5,241
	2005	317,7	805,9	2,104 1,775	4,698 5,234
Ιρλανδία	2003	37,7	338,6	1,053 761	1,983 2,008
	2004	37,6	345,3	1,083 787	2,018 2,041
	2005	38,5	351	1,128 831	2,067 2,081
Ιταλία	2003	136,126 129,938	1,645,957 1,868,219	14,990 9,159	27,873 29,525
	2004	132,920 128,808	1,635,812 1,888,879	14,733 9,499	27,830 29,612
	2005	130,483 128,557	1,622,681 1,897,888	14,784 9,497	28,192 29,885
Λιθουανία	2003	2,324	144,500 259,400	728 715	1,607 1,839
	2004	2,449	137,800 262,300	736 705	1,601 1,832
	2005	2,589	143,100 265,100	753 726	1,597 1,827
Λουξεμβούργο	2003	22,878	29,864	173 118	219 224
	2004	23,589	30,577	176 123	221 224
	2005	Δεν υπάρχουν στοιχεία	Δεν υπάρχουν στοιχεία	179 129	223 227
Λετονία	2003	35,000 32,000	371,256	512 486	1,071 1,258
	2004	40,000 33,000	355,824	516 492	1,068 1,251
	2005	45,000 37,000	Δεν υπάρχουν στοιχεία	528 496	1,062 45,000
Μάλτα	2003	20,878 11,171	34,887 14,619	105 47	198 201
	2004	20,183 11,828	34,518 15,201	105 45	198 202
	2005	19,470 12,222	33,306 15,427	105 47	199 203

Ολλανδία	2003	125,726	509,330 451,670	4,621 3,653	7,969 8,068
	2004	70,000 48,000	492,440 454,560	4,542 3,615	8,012 70,000
	2005	69,269 47,345	476,850 458,150	4,492 3,636	7,992 69,269
Νορβηγία	2003	69,814 54,906	224,038 532,940	1,197 1,071	4,564
	2004	70,412 57,927	226,012 547,468	1,201 1,077	4,592
	2005	69,068 58,356	222,656 554,151	1,211 1,078	4,623
Πολωνία	2003	105,138	1,705,274 2,073,880	7,432 6,185	18,169 19,487
	2004	119,022	1,654,367 2,041,265	7,565 6,229	18,139 19,461
	2005	119,963	Δεν υπάρχουν στοιχεία	7,809 6,306	18,104 19,422
Πορτογαλία	2003	Δεν υπάρχουν στοιχεία	Δεν υπάρχουν στοιχεία	2,728 2,282	5,042 5,393
	2004	Δεν υπάρχουν στοιχεία	755	2,726 2,289	5,083 5,421
	2005	346,532 221,852	737,774	2,708 2,309	5,115 5,448
Ρουμανία	2003	97,142	320,100 629,500	4,989 4,166	10,549 11,136
	2004	94,576	315,800 633,700	4,926 4,178	10,527 11,111
	2005	101,451	312,200 638,100	4,979 4,135	10,521 11,089
Σλοβενία	2003	19,670 13,859	65,000 131,000	497 413	976 1,020
	2004	20,400 14,250	72,000 137,000	513 430	977 1,020
	2005	20,457 14,310	72,000 148,000	516 434	979 1,021
Σλοβακία	2003	3,385 4,942	214,153 333,052	1,174 988	2,613 2,777
	2004	3,685 5,058	199,993 320,008	1,191 977	2,601 2,768
	2005	3,836 4,979	191,544 306,844	1,232 983	2,609 2,770
Ηνωμένο Βασίλειο	2003	258,900 283,870	1,965,600 3,634,000	15,179 13,006	28,328 29,807
	2004	264,140 289,970	1,983,600 3,716,400	15,298 13,170	28,405 29,880
	2005	261,880 289,120	5,800,000	15,394 13,347	28,476 29,945

***Πηγή:** ΕυρωπαϊκήΕπιτροπή, 2006 (η Νορβηγία δεν συμπεριλαμβάνεται), Νορβηγία: ΟΟΣΑ, 2006α και ΟΟΣΑ, 2006β.*

Πίνακας 25: Θετικές και αρνητικές αλλαγές στους αριθμούς των εργαζομένων στην κεντρική διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, 2003-2006.

		Κεντρική διοίκηση	
		-	+
Ευρύτερος Δημόσιος τομέας	-	Αυστρία, Ουγγαρία Μάλτα, Ολλανδία	Βουλγαρία, Τσεχία, Γερμανία, Ε.Ε., Λετονία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία
	+	Δανία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία, Ιταλία	Βέλγιο, Κύπρος, Ελλάδα,Ιρλανδία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Νορβηγία, Σλοβενία, Ην. Βασίλειο

Πηγή: *EIRO, Εθνικές συνεργασίες, 2006.*

Πίνακας 26: Τάσεις απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, 2003-2006 (% αλλαγή).

	Κεντρική διοίκηση	Δημόσιος τομέας
	Αλλαγή (%) 2003-2006	Αλλαγή (%) 2003-2006
Αυστρία	-28,40%	-12,10%
Βέλγιο	13,60%	4,30%
Βουλγαρία	25,50%	-11,90%
Κύπρος	3,90%	3,50%
Τσεχία	1,50%	-0,80%
Γερμανία	0,30%	-2,20%
Δανία	-0,80%	0,60%
ΕΕ	10,60%	-0,80%
Ελλάδα	0,50%	4,90%
Ισπανία	-2,30%	4,70%
Φινλανδία	-0,30%	1,70%
Γαλλία	-0,80%	2,10%
Ουγγαρία	-0,70%	-1,50%
Ιρλανδία	2,10%	3,60%
Ιταλία	-2,60%	0,10%
Λιθουανία	11,40%	1%
Λουξεμβούργο	3,10%	2,30%
Λετονία	22,30%	-4,10%
Μάλτα	-1,10%	-1,50%
Ολλανδία	-7,20%	-2,70%
Νορβηγία	2,10%	2,60%
Πολωνία	14,10%	-2,20%
Πορτογαλία	n.a.	-2,20%
Ρουμανία	4,40%	0,07%
Σλοβενία	3,60%	12,20%

Σλοβακία	5,80%	8,90%
Ην.Βασίλειο	1,50%	3,50%

Πηγή: *EIRO, Εθνικές συνεργασίες, 2007.*[55]

Τα ποσοστά απασχόλησης των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση συγκριτικά με τον ευρύτερο δημόσιο τομέα **εξαρτώνται** πρωτίστως από την διοικητική δομή και παράδοση κάθε χώρας, και επηρεάζονται από την κατάταξη ή όχι των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας στην κεντρική δημόσια διοίκηση (όπως συμβαίνει για παράδειγμα στην Αυστρία, την Κύπρο, την Γαλλία, την Γερμανία, την Ουγγαρία, την Λετονία, το Λουξεμβούργο, την Νορβηγία, την Πορτογαλία κά) αλλά και άλλων δημόσίων υπηρεσιών, όπως οι υπηρεσίες υγείας (Αυστρία) και εκπαίδευσης (π.χ. Γαλλία). Παράλληλα, το μέγεθος κάθε χώρας επηρεάζει την απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση, καθώς σε αυτές της περιπτώσεις, όπως στην Κύπρο, το Λουξεμβούργο και την Μάλτα, τα περιθώρια για διοικητική αποκέντρωση είναι περιορισμένα.

Η αναλογία των απασχολουμένων στον δημόσιο τομέα, συγκριτικά με το σύνολο του εργατικού δυναμικού κάθε χώρας, διακρίνει **τέσσερις ομάδες χωρών.** Καταρχήν, ξεχωρίζουν οι χώρες εκείνες που η απασχόληση στον δημόσιο τομέα (κεντρική διοίκηση) είναι αρκετά σημαντική και αναλογεί στο 25% τουλάχιστον του εργατικού δυναμικού και εντοπίζεται κατεξοχήν στις Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Νορβηγία, Φιλανδία), όπου η κρατική πρόνοια είναι παραδοσιακά ιδιαίτερα σημαντική αλλά και το Βέλγιο και την Μάλτα, σε συνδυασμό με κάποιες από τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, όπως η Πολωνία, η Λετονία, η Λιθουανία και η Βουλγαρία.

Από την άλλη πλευρά, διακρίνονται χώρες με περιορισμένο δημόσιο τομέα, στις οποίες η αναλογία του δημοσίου τομέα στο σύνολο της συνολικής απασχόλησης δεν ξεπερνά το 10-12%. Η ομάδα αυτή αποτελείται από την Αυστρία, την Γερμανία, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία αλλά και την Ρουμανία και την Εσθονία (η τελευταία μάλιστα με ποσοστό του 3,4%).

Ανάμεσα στις δύο κατηγορίες, δύο ακόμη τάσεις μπορούν να αναγνωρισθούν. Η μια ομάδα (Γαλλία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Σλοβακία και Ηνωμένο Βασίλειο) συγκλίνει περισσότερο με την πρώτη κατηγορία και εμφανίζει αυξημένη απασχόληση στον δημόσιο τομέα, με ποσοστά το 20-23%, ενώ η τέταρτη παρουσιάζει σχετικά χαμηλά

55. Αυστρία, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο: Στοιχεία για το 2006 δεν είναι διαθέσιμα, ο πίνακας δείχνει την αλλαγή το 2003-2004. Λετονία, Πολωνία: Στοιχεία του δημόσιου τομέα για το 2006 δεν είναι διαθέσιμες, ο πίνακας δείχνει την αλλαγή το 2003-2004. Πορτογαλία: στοιχεία για της κεντρικής διοίκησης για το 2003 και 2004 δεν είναι διαθέσιμα.

ποσοστά απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, και συμπεριλαμβάνει την Τσεχία, Ιταλία, την Πορτογαλία, την Ισπανία (ποσοστό περίπου 15%), την Κύπρο και την Ιρλανδία (17-18%).

9.2.4. Απασχόληση ανά φύλο στον δημόσιο τομέα

Η συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση στον δημόσιο τομέα είναι γενικά **υψηλότερη** από ότι στο σύνολο της οικονομίας, και έχει παρουσιάσει σημαντική αύξηση από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Διαπιστώνεται, ωστόσο, σημαντική διαφορά ανάμεσα σε επαγγέλματα που ανήκουν στην κεντρική δημόσια διοίκηση και παραδοσιακά ασκούνται επί το πλείστον από άνδρες, (εργαζόμενοι στην αστυνομία, στις ένοπλες δυνάμεις και στην άμυνα, εργαζόμενοι στο διπλωματικό σώμα και στο σωφρονιστικό σύστημα) και σε άλλα, που σε κάποιες χώρες ανήκουν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και χαρακτηρίζονται από γυναικεία απασχόληση (κυρίως οι υπηρεσίες εκπαίδευσης, οι υπηρεσίες υγείας αλλά και κοινωνικές κυρίως υπηρεσίες) (Πίνακας 27).

Σε 12 από 17 ευρωπαϊκές χώρες, όπου υπήρξαν διαθέσιμα στοιχεία, η αναλογία των γυναικών που απασχολούνται στην κεντρική δημόσια διοίκηση είναι μικρότερη από την γυναικεία απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (εξαιρέσεις αποτελούν η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Εσθονία, η Ελλάδα και η Μάλτα). Στις περισσότερες χώρες, και ειδικότερα στην Δανία, την Ολλανδία, την Σλοβενία, την Ισπανία, την Λετονία, την Νορβηγία και την Πορτογαλία[56], η αναλογία είναι ακόμη μικρότερη από την συνολική συμμετοχή των γυναικών στην οικονομία της κάθε χώρας συνολικά.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, η συμμετοχή των εργαζόμενων γυναικών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, είναι αξιοσημείωτα υψηλότερη από εκείνη των ανδρών, ιδιαίτερα στις Σκανδιναβικές χώρες όπου 7 στους 10 δημοσίους υπαλλήλους είναι γυναίκες. Μόνο σε τρεις μεσογειακές χώρες, ανάμεσα στους και η Ελλάδα, η αναλογία των γυναικών στον δημόσιο τομέα, συνολικά, είναι χαμηλότερη των ανδρών.

Συμπερασματικά, **ο δημόσιος τομέας παρουσιάζει μια υψηλή πυκνότητα στην γυναικεία απασχόληση,** ωστόσο, διαφοροποιείται αισθητά ανάμεσα στην κεντρική διοίκηση και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, με την παρουσία των γυναικών στην κεντρική διοίκηση να υστερεί έναντι του δημοσίου τομέα.

56. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις χώρες αυτές η έννοια της κεντρικής διοίκησης συμπεριλαμβάνει τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία.

Πίνακας 27: Αναλογία γυναικείας απασχόλησης (%)

	Έτη	Ποσοστό (%) επί της συνολικής απασχόλησης	Δημόσιος τομέας	Κεντρική διοίκηση	Ποσοστό (%) στην κεντρική διοίκηση	Ποσοστό (%) των μερικά απασχολούμενων στην κεντρική διοίκηση
Αυστρία	**2005**	45,2	n.a [1]	37,7	n.a	n.a
Βέλγιο	**2005**	43,6	54,1	51,4	45,1	n.a
Βουλγαρία	**2005**	46,6	53,4	57,8	54,5	n.a
Κύπρος	**2005**	43,3	43,1	46,6	n.a.	n.a
Τσεχία	**2005**	43,2	n.a.	n.a.	n.a.	n.a
Γερμανία	**2004**	45	51,7	23	22	62
Δανία	**2005**	46,6	70,1	45	26	48,6
ΕΕ	**2005**	50,5	61,7	63,7	64,2	n.a
Ελλάδα	**2005**	38,3	42,4	42,7	n.a.	83,8
Ισπανία	**2005**	40	51,4	32,6	n.a.	72,7
Φινλανδία	**2005**	48,2	70,1	49,1	50	63,8
Γαλλία	**2004**	46	n.a.	n.a.	n.a.	n.a
Ουγγαρία	**2005**	45,8	n.a.	n.a.	n.a.	n.a
Ιρλανδία	**2005**	42,4	n.a.	n.a.	n.a.	n.a
Ιταλία	**2005**	39,1	53,9	49,6	n.a.	79,5
Λιθουανία	**2005**	49,1	64,9	n.a.	n.a.	n.a
Λουξεμβούργο	**2004**	41,1	n.a.	n.a.	n.a.	n.a
Λετονία	**2005**	48,4	n.a.	45,1	63,6	n.a
Μάλτα	**2005**	30,9	31,7	38,6	n.a.	79,5
Ολλανδία	**2005**	44,7	49	40,6	n.a.	75
Νορβηγία	**2005**	47,1	71,3	45,8	n.a.	78,6
Πολωνία	**2004**	45,2	55,2	n.a.	n.a.	n.a
Πορτογαλία	**2005**	46	n.a.	39	n.a.	n.a
Ρουμανία	**2005**	45,4	67,1	66,2	n.a.	n.a
Σλοβενία	**2005**	45,7	67,3	41,2	n.a.	n.a
Σλοβακία	**2005**	44,4	61,6	56,5	n.a.	n.a.
Ην. Βασίλειο	**2004**	46,3	65,2	52,3	n.a.	89,7
	2005	46,4	n.a.	52,5	n.a.	89,5

Πηγή: *EIRO, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2006, ΟΟΣΑ, 2006[α].*[57]

9.2.5. Ευέλικτες μορφές απασχόλησης στον δημόσιο τομέα

Η σταθερή, μόνιμη και πλήρης απασχόληση χαρακτηρίζει γενικά τις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, **οι ευέλι-**

57. Για την Αυστρία, την Κύπρο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ουγγαρία, τη Λετονία, το Λουξεμβούργο , τη Νορβηγία, την Πορτογαλία και τη Σλοβενία: η κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία.

κτες μορφές απασχόλησης, (συμβάσεις ορισμένου χρόνου, μερικής απασχόλησης), παρουσιάζουν **αξιοσημείωτη αύξηση στον δημόσιο τομέα** συνολικά, συνοδευόμενη από μια τάση απορρύθμισης των όρων εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα, σε χώρες όπως η Μάλτα, η Ρουμανία, η Σλοβενία και η Ιταλία, η έκταση των συμβάσεων ορισμένου χρόνου είναι αρκετά περιορισμένη και αφορά περίπου το 2-3% των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση (στην Ιταλία τα ποσοστά της «άτυπης απασχόλησης» είναι υψηλότερα.) Από την άλλη πλευρά, τα ποσοστά των συμβάσεων αυτών, σε άλλες χώρες, μεταξύ των οποίων η Γαλλία[58], και η Ισπανία[59], αγγίζουν το 12-13%, ενώ είναι ακόμη υψηλότερο στο Βέλγιο, την Κύπρο[60], στην Φιλανδία, την Πορτογαλία[61] και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Η προσωρινή απασχόληση εντοπίζεται συνήθως στα δύο «άκρα της επαγγελματικής κλίμακας», δηλαδή, είτε στην ανειδίκευτή εργασία και τα χειρωνακτικά επαγγέλματα, είτε στις ανώτερες διευθυντικές θέσεις.[62]

Η συχνότητα των συμβάσεων ορισμένου χρόνου στην κεντρική δημόσια διοίκηση συνδέεται τις περισσότερες φορές[63] με την σχέση της κεντρικής διοίκησης και της πολιτικής, καθώς η εναλλαγή των κυβερνήσεων στην εξουσία συνοδεύεται από την τοποθέτηση σε ανώτερες θέσεις της κεντρικής δημόσιας διοίκησης προσώπων που απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη της εκάστοτε κυβερνητικής εξουσίας.

Άλλες φορές, πάλι, η προσωρινή απασχόληση στην κεντρική διοίκηση αφορά δοκιμαστική περίοδο,(π.χ. στην Πολωνία), προκειμένου να αποφασισθεί η καταλληλότητα ή μη του εργαζομένου στην συγκεκριμένη θέση εργασίας.

Παρόλα αυτά, η σύναψη συμβάσεων ορισμένου χρόνου στον κεντρική δημόσια διοίκηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνεχίζει να είναι περιορισμένη και να αποτελεί την εξαίρεση, εμφανίζει σταδιακά αυξητικά μεγέθη σε κάποιες χώρες, όπως στην Ιρλανδία, ενώ σε άλλες χώρες όπως η Γαλλία, γίνονται προσπάθειες μείωσης τους μέσω πολιτικών μετατροπής των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου χρόνου.

Η μερική απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση είναι λιγότερη διαδεδομένη από ότι στην ευρύτερο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα. Η έλλειψη επαρκών στατιστικών στοιχείων σε διάφορες χώρες δυσχεραίνει την διεξαγωγή γενικών

---

58. Στην κεντρική διοίκηση συμπεριλαμβάνονται οι ένοπλες δυνάμεις και ο τομέας της εκπαίδευσης.

59. Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης αφορούν κυρίως τους νέους και τις γυναίκες.

60. Συμπεριλαμβανομένων και των ενόπλων δυνάμεων.

61. Συμπεριλαμβανομένων και των ενόπλων δυνάμεων.

62. Ιδιαίτερα στο Βέλγιο, την Δανία, την Ιταλία, την Μάλτα, την Νορβηγία, την Ρουμανία και σε κάποια έκταση στην Ισπανία.

63. Για παράδειγμα στην Ιταλία, το Βέλγιο.

συμπερασμάτων, ωστόσο τα διαθέσιμα στοιχεία καταδεικνύουν ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι μερικώς απασχολούμενοι, σύμφωνα με τα στοιχεία της συγκεκριμένης μελέτης, φαίνεται ότι αποτελούν το 2-4% των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα και την Μάλτα, 6-8% στην Ιταλία και την Φιλανδία, 10-12% στην Δανία, την Γαλλία και την Γερμανία[64], 18-21% στη Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο και άνω του 30% των εργαζομένων στο Βέλγιο. Σε κάθε περίπτωση, η μερική απασχόληση και στην κεντρική δημόσια διοίκηση αφορά κατά κύριο λόγο στις γυναίκες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στην Γερμανία και την Φιλανδία δυο στους τρεις μερικά απασχολούμενους στην κεντρική διοίκηση είναι γυναίκες, ενώ σε χώρες όπως η Ιταλία, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Νορβηγία και η Ισπανία, οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν ποσοστά γύρω στο 73-80%, με ακόμη υψηλότερα ποσοστά στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο.

9.2.6. Η φύση της εργασιακής σχέσης

Σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες, η πλειοψηφία των εργαζομένων στην κεντρική διοίκηση (δημόσιοι υπάλληλοι) απολάμβαναν παραδοσιακά και, κατά το πλείστον, εξακολουθούν να απολαμβάνουν ειδικό εργασιακό καθεστώς (μονιμότητα) σε σχέση με τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα. Οι ειδικοί παράμετροι της φύσης της εργασιακής σχέσης των δημοσίων υπαλλήλων απορρέουν από το γεγονός ότι το κράτος λειτουργεί ως εργοδότης και, διαμέσου αυτού, εκπληρώνονται κυρίαρχες λειτουργίες της κρατικής διοίκησης. Ωστόσο, πέραν των ειδικών προνομίων στους όρους εργασίας,[65] που υφίστανται για στους εργαζόμενους στην κεντρική δημόσια διοίκηση[66], η σχέση εργασίας τους, λόγω της προαναφερθείσας ιδιότυπης φύσης της, υπόκειται σε «ειδικούς» περιορισμούς, όπως η απαγόρευση των συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των εκπροσώπων των εργαζομένων και του κράτους-εργοδότη, η απαγόρευση του δικαιώματος στην απεργία (για ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση) ή και σε κάποιες περιπτώσεις ο περιορισμός άσκησης και του δικαιώματος του «συνεταιρίζεσθαι».

Στην σύγχρονη οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα, συντελείται ένα κύμα μεταρρυθμίσεων των εργασιακών σχέσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, το οποίο, ως ένα βαθμό, φαίνεται ότι επηρεάζει και τις λειτουργίες της κεντρικής δημό-

---

64. Εάν στην κεντρική δημόσια διοίκηση στην Γερμανία συμπεριληφθούν οι εργαζόμενοι στις ένοπλες δυνάμεις, το ποσοστό αυτό αγγίζει το 17%.

65. Η εργασιακή ασφάλεια συνίσταται στις περισσότερες περιπτώσεις σε ειδικό προνομιακό καθεστώς ως προς την καταγγελία της σύμβασης εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων.

66. Για παράδειγμα: Ειδικό εργασιακό καθεστώς Δημοσίων Υπαλλήλων στη Γερμανία, μέσω του Κανονισμού «Beamte», Ειδικός Κανονισμός Δημοσίων Υπαλλήλων στη Γαλλία (fonctionnaires titulaires).

σιας διοίκησης. Ανάμεσα στον σχεδιασμό των ευρωπαϊκών και κρατικών πολιτικών συμπεριλαμβάνεται και «η βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών» διαμέσου της «ομοιογενοποίησης» των εργασιακών σχέσεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα[67]. Συγκεκριμένα, οι πολιτικές αυτές εστιάζονται στην ανάγκη μεταρρύθμισης των όρων εργασίας στο δημόσιο τομέα με την εισαγωγή και υιοθέτηση βασικών στοιχείων από τον ιδιωτικό τομέα, δηλαδή ουσιαστικά εισηγούνται την κατάργηση των ρυθμιστικών όρων εργασίας του δημοσίου τομέα και την αντικατάσταση τους από δυσμενέστερους που ισχύουν στον ιδιωτικό τομέα. Ενδεικτικά, παραθέτουμε κάποιες μορφές απορρύθμισης των όρων λειτουργίας και εργασίας του δημόσιου τομέα, όπως η ιδιωτικοποίηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων των δημόσιων επιχειρήσεων, οι αποκρατικοποιήσεις και η αναδιάρθρωση των δομών του Δημοσίου, η ανάθεση δημοσίων λειτουργιών σε ιδιώτες διαμέσου εργολαβιών (Contracting Act), η αναμόρφωση των πολιτικών απασχόλησης και η καθιέρωση νέων όρων ευελιξίας στις εργασιακές σχέσεις στο δημόσιο τομέα.

Ειδικότερα, όσον αφορά **στις προωθούμενες αλλαγές στους όρους εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων,** αυτές εκφράζονται με την «αποδυνάμωση» και διάβρωση των ρυθμίσεων εργασιακών σχέσεων, αλλά και τον περιορισμό του αριθμού των εργαζομένων που απολαμβάνουν το ειδικό αυτό (μονιμότητα) εργασιακό καθεστώς. Συγκεκριμένα, παρατηρούνται αλλαγές στις διαδικασίες καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, στις πολιτικές αμοιβών και ανέλιξης στην ιεραρχία και μισθών αλλά και στους όρους και τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, με την ταυτόχρονη μεταφορά λειτουργιών και υπηρεσιών από την κεντρική διοίκηση σε αποκεντρωμένες ή ανεξάρτητες αρχές και την μετατροπή των συμβάσεων εργασίας δημοσίου σε συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου.

9.2.7. Ιδιωτικοποίηση και αποκέντρωση των δημόσιων επιχειρήσεων

Η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων έλαβε χώρα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ήδη από τη δεκαετία του 1980, αλλά και σε μεγαλύτερο βαθμό τη δεκαετία του 1990, και επηρέασε κυρίως τους κλάδους των τηλεπικοινωνιών, των ταχυδρομικών υπηρεσιών, των δημόσιων υπηρεσιών, των τραπεζών και των ασφαλειών. Το αποτέλεσμα αυτών των πολιτικών ήταν η μείωση της απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, αλλά και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο η απασχόληση στο δημόσιο τομέα παρουσίασε μείωση της τάξης των δύο εκατομμυρίων εργαζομένων μεταξύ της δεκαετίας 1980 και 1990, επηρεάζοντας σημαντικά και τους εργαζόμενους στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Το ίδιο μοντέλο ιδιωτικοποιήσεων ακολουθήθηκε και σε άλλες χώρες, όπως η Δανία, η Ιταλία (κρατικοί σιδηρόδρομοι/τραμ, ταχυδρομικές υπηρεσίες, τηλεπικοινωνίες,

67. Οι πολιτικές και κατευθύνσεις αυτές έχουν εκφρασθεί και με τον όρο «Νέα δημόσια διοίκηση» ("New public management"), η οποία συναντάται σε κείμενα του ΟΟΣΑ.

τράπεζες), η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Ισπανία (τηλεπικοινωνίες, τηλεόραση, αερομεταφορές, παραγωγή τσιγάρων), αλλά και η Γαλλία και η Γερμανία, όπου το καθεστώς της κεντρικής δημόσιας διοίκησης είναι παραδοσιακά κατοχυρωμένο[68].

Το κύμα αυτό της ιδιωτικοποίησης του δημοσίου τομέα, χαρακτηρίζει, κατά τη δεκαετία του 1990, την πλειοψηφία των χωρών της Ε.Ε.-15, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων[69].

Εξάλλου, η ανάθεση δραστηριοτήτων και λειτουργιών της κεντρικής δημόσιας διοίκησης σε χαμηλότερα επίπεδα διοίκησης ή σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, έχει προχωρήσει ή συντελείται ήδη σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Αυστρία, το Βέλγιο, η Δανία, η Φινλανδία, η Ουγγαρία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Νορβηγία, η Σλοβενία και το Ηνωμένο Βασίλειο, επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στην απασχόληση και στο εργασιακό καθεστώς των εργαζομένων.

Στο Βέλγιο, μια σειρά από κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις, κατά τις δεκαετίες 1980 και 1990, επαναδιοργάνωσαν το ομοσπονδιακό κράτος σε τρία επίπεδα διοίκησης (τρεις Κοινότητες, Φλαμανδική, Γερμανική και Γαλλική και, ουσιαστικά, σε τρεις διοικητικές περιφέρειες, Flanders, Wallonia και Brussels), έχοντας ως συνέπεια την αντίστοιχη μεταφορά των εργαζομένων από τη κεντρική δημόσια διοίκηση, στην τοπική αυτοδιοίκηση και στις περιφέρειες. Εξίσου σημαντική διοικητική μεταρρύθμιση αποτέλεσε για το Βέλγιο το «Σχέδιο Κοπέρνικος»[70], το οποίο δημιούργησε μια τρίτη κατηγορία εργαζομένων, και σύμφωνα με το οποίο, η διάρκεια των συμβάσεων των εργαζομένων στα τρία ανώτατα επίπεδα διοίκησης ορίζεται εξαετής, ενώ παράλληλα προωθούνται συνεργασίες - εργολαβίες με εξωτερικά (πέραν της κεντρικής δημόσιας διοίκησης) ιδιωτικά γραφεία παροχής υπηρεσιών-έργου.

Στη Δανία, η πιο σημαντική αναδιοργάνωση της κεντρικής δημόσιας διοίκησης ξεκίνησε τον Ιανουάριο 2007, με την μείωση των δήμων από 270 σε 98 ή 99, τη συγχώνευση των δημοσίων υπηρεσιών σε 5 από 14, με στόχο την οικονομική ανάκαμψη, και την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Την αναδιοργάνωση αυτή, προβλέπεται ότι θα ακολουθήσει μια αντίστοιχη ανακατανομή των δημοσίων υπηρεσιών, η οποία εκτιμάται ότι θα επηρεάσει σημαντικά

---

68. Στη Γαλλία, στις αρχές του 1980, πραγματοποιήθηκαν ιδιωτικοποιήσεις βιομηχανικών εταιρειών (όπως η Renault), τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών, σιδηροδρόμων/τραμ, δημόσιων υπηρεσιών, ταχυδρομικών και τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, που επηρέασαν ποσοστό άνω του 10% του εργατικού δυναμικού. Ανάλογα στη Γερμανία, οι κρατικοί σιδηρόδρομοι και οι ταχυδρομικές υπηρεσίες ιδιωτικοποιήθηκαν προκαλώντας αλλαγές στο εργασιακό καθεστώς των νεοπροσλαμβανόμενων. Το κύμα ιδιωτικοποιήσεων επηρέασε και τον κλάδο των αερομεταφορών (Lufthansa) αλλά και κάποιες υπηρεσίες που παραχωρήθηκαν στην τοπική αυτοδιοίκηση (συλλογή σκουπιδιών και καθαρισμός δρόμων).

69. Στην Αυστρία, για παράδειγμα, η ιδιωτικοποίηση των ταχυδρομικών και τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών συντελέσθηκε το 2003-04, με αποτέλεσμα τη μείωση της απασχόλησης στην κεντρική δημόσια διοίκηση κατά 30-35%.

70. "Copernicus Plan".

τις συνθήκες απασχόλησης και τις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση[71]. Στην Φινλανδία, εξάλλου, ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων[72] μειώθηκε από 215.000 το 1988 και 124.000 το 2005.

Στην Ουγγαρία, κάποια τμήματα υπηρεσιών της κεντρικής δημόσιας διοίκησης (υπουργείων κ.λπ.) μεταφέρθηκαν στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης του κράτους, εκτός κεντρικής διοίκησης, με αποτέλεσμα τη μετατροπή των συμβάσεων εργασίας των εργαζομένων αυτών, από δημοσίου σε ιδιωτικού δικαίου. Οι εργαζόμενοι αυτοί, υπό τις νέες συνθήκες, έχουν την επιλογή είτε της πρόωρης συνταξιοδότησης, είτε της επαναπρόσληψής τους με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου.

Στην Ιρλανδία, το 2002, ξεκίνησε μια διαδικασία αποκέντρωσης της δημόσιας διοίκησης, η οποία εκτιμάται ότι θα επηρέαζε περίπου το 40% των δημοσίων υπαλλήλων, ωστόσο η διαδικασία αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί εξαιτίας σημαντικών αντιδράσεων. Παράλληλα, το 2004, το Σχέδιο Αναδιοργάνωσης της Δημόσιας Διοίκησης, είχε ως αποτέλεσμα την τροποποίηση των διαδικασιών πρόσληψης και τους όρους εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων, υιοθετώντας ευέλικτες πρακτικές, ιδιαίτερα επιλογής των εργαζομένων, παρέχοντας τη δυνατότητα άμεσης πρόσληψης από τα επιμέρους τμήματα δημόσιας διοίκησης. Στο ίδιο Σχέδιο Αναδιοργάνωσης της Δημόσιας Διοίκησης, προβλέπεται μεγαλύτερη ευελιξία όσον αφορά στην καταγγελία της σύμβασης εργασίας (απόλυση) και τις πειθαρχικές κυρώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς πλέον δεν απαιτείται Υπουργική Απόφαση, αλλά μπορούν να επιβληθούν από πειθαρχικές ποινές[73] από Ανώτατους Διοικητικούς Υπαλλήλους (Secretary General/ Head of Office), ενώ παράλληλα θεσπίστηκε η δυνατότητα προσφυγής στο Αρμόδιο Δικαστήριο για «άδικη» καταγγελία της σύμβασης (Unfair Dismissal Act).

Στη Μάλτα, εξάλλου, η Κυβέρνηση προχώρησε τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας περιορισμών του κρατικού προϋπολογισμού, σε μία αναδιοργάνωση της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, η οποία στοχεύει στη μείωση των εργαζομένων στη Δημόσια Διοίκηση, με συνταξιοδότηση χωρίς αναπλήρωση. Στη Νορβηγία, η κεντρική δημόσια διοίκηση έχει υποστεί μια διαρκή αναδιοργάνωση ήδη από τις αρχές του 1990, με σημαντικές αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις και την απασχόληση, καθώς σημαντικές δραστηριότητες του δημοσίου έχουν μεταφερθεί στον ιδιωτικό, ημι-ιδιωτικό τομέα και την τοπική αυτοδιοίκηση (Contracting Act).

΄Ενα σημαντικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα έχει προωθηθεί και στην Πορτογαλία από το Μάρτιο 2006, το οποίο αποτελεί ίσως την πλέον αξιοσημείωτη μεταρρύθ-

71. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, ήδη τα τελευταία χρόνια, στην Δανία, έχουν γίνει σημαντικές αλλαγές στην αναλογία των δημόσιων υπαλλήλων και των εργαζομένων με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου στη δημόσια διοίκηση.

72. Χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

73. Οι οποίες πολλές φορές συνεπάγονται καταγγελία της σχέσης εργασίας.

μιση τα τελευταία τριάντα χρόνια στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Σύμφωνα με τη μεταρρυθμιστική διαδικασία, προβλέπεται μείωση των δομών της κεντρικής δημόσιας διοίκησης από 518 σε 332 με σημαντικές επιπτώσεις στους όρους εργασίας περίπου 570.000 εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα.

Στη Σλοβενία, από την άλλη πλευρά, ο αριθμός των εργαζομένων στη κεντρική δημόσια διοίκηση αυξήθηκε από 9.000 στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε 34.000 το 2005. Παράλληλα, το 2005, προωθήθηκε τροπολογία για τις εργασιακές σχέσεις στο δημόσιο τομέα, με στόχο τη σύγκλιση των όρων καταγγελίας της σύμβασης εργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με την επέκταση της υποχρεωτικής αιτιολογίας της καταγγελία της σύμβασης εργασίας και στον ιδιωτικό τομέα.

Στην Ολλανδία, τέλος, έχει υιοθετηθεί τα τελευταία χρόνια ένα πρόγραμμα «ομογενοποίησης» των εργασιακών σχέσεων στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, με στόχο την κατάργηση του ειδικού καθεστώτος απασχόλησης και την ταυτόχρονη μείωση του αριθμού των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση.

Οι αναφορές αυτές σε παραδείγματα των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής΄Ενωσης, **καταδεικνύουν τις προσπάθειες και τις τάσεις συρρίκνωσης της κεντρικής δημόσιας διοίκησης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο**, με άμεση συνέπεια τη μείωση του αριθμού των εργαζομένων με καθεστώς δημοσίου δικαίου και, παράλληλα, διάβρωσης των ρυθμισμένων εργασιακών σχέσεων που συνδέονται με αυτό.

Οι αντιδράσεις των εργαζομένων προς τις πολιτικές και πρακτικές αυτές υπήρξαν έντονες. Ως συνέπεια αυτών, σε πολλές περιπτώσεις, οι εργαζόμενοι στην κεντρική δημόσια διοίκηση κατόρθωσαν να διατηρήσουν το ειδικό εργασιακό καθεστώς (μονιμότητα) τουλάχιστον μέχρι τη συνταξιοδότηση, και το νέο εργασιακό καθεστώς (μη μονιμότητα) να εφαρμοσθεί μόνο στο νεοπροσλαμβανόμενο προσωπικό[74].

Είναι χαρακτηριστικό ότι στις προαναφερόμενες ασκούμενες πολιτικές δύο τάσεις είναι ιδιαίτερα διακριτές:

Η πρώτη, η οποία παρατηρείται στην πλειοψηφία των Ευρωπαϊκών χωρών, αφορά στον διαχωρισμό ανάμεσα στους εργαζόμενους στη κεντρική διοίκηση με καθεστώς δημοσίου δικαίου και τους εργαζόμενους με καθεστώς ιδιωτικού δικαίου.[75]

Αλλά και ως προς αυτή την διάκριση, υφίστανται διαφοροποιήσεις ανάμεσα στον νομικό χαρακτηρισμό που προσδίδει το κάθε κράτος μέλος στην έννοια του ειδικού εργασιακού καθεστώτος των εργαζομένων με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου

---

74. Στη Γερμανία περισσότεροι από το 50% των εργαζομένων υπό το καθεστώς δημοσίου δικαίου στους σιδηροδρόμους και τις ταχυδρομικές υπηρεσίες διατήρησαν το ειδικό προνομιακό καθεστώς, ενώ ανάλογη ρύθμιση θεσπίστηκε και στην περίπτωση της ιδιωτικοποίησης των ταχυδρομικών και τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών στη Γαλλία (περίπου 400.000 εργαζόμενοι διατήρησαν το ειδικό καθεστώς σε σύνολο 460.000).

75. Η διάκριση αυτή δεν αφορά μόνο την κεντρική δημόσια διοίκηση αλλά και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Η νομική βάση για το ειδικό αυτό εργασιακό καθεστώς, έχει έρεισμα στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες σε νομοθετικές ή διοικητικές πράξεις με ορισμένες εξαιρέσεις[76], όπου υπάρχει συνταγματική κατοχύρωση.

Σε πολλές χώρες, τα ποσοστά των εργαζομένων που απασχολούνται με καθεστώς δημοσίου δικαίου[77] στην κεντρική δημόσια διοίκηση σε σύγκριση με αυτούς που απασχολούνται με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου είναι υψηλά Επί παραδείγματι, στην Αυστρία ποσοστό 60 - 66% των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση απασχολείται με συμβάσεις δημοσίου δικαίου, στο Βέλγιο γύρω στο 75%, στη Βουλγαρία ποσοστό 55% περίπου, στην Κύπρο 55 - 65%, στη Φινλανδία ποσοστό 83%, στη Γαλλία, στην Εσθονία και στη Λιθουανία ποσοστό που αγγίζει το 100%, στο Λουξεμβούργο ποσοστό 67% και στην Πορτογαλία ποσοστό 74% περίπου.

Στη Γερμανία, οι εργαζόμενοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου στην κεντρική δημόσια διοίκηση αποτελούν το 40 - 43% των εργαζομένων , στην Ισπανία το 46 - 48% και στη Δανία το 35%. Στην Ιταλία, η εργασιακή σχέση των δημοσίων υπαλλήλων στην κεντρική δημόσια διοίκηση (περίπου 3.500.000 εργαζόμενοι), μετά την εργασιακή μεταρρύθμιση του 1993, μεταβλήθηκε και ουσιαστικά διέπεται πλέον από κανόνες ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση τους δικαστές, τους καθηγητές πανεπιστημίου, τους ανώτατους εργαζόμενους στο διπλωματικό σώμα, τους εργαζόμενους στην αστυνομία και τις ένοπλες δυνάμεις.[78]

Με άλλα λόγια διαπιστώνεται ότι σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες εμφανίζεται **μια τάση «ομογενοποίησης» των όρων εργασίας ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα,** η οποία χαρακτηρίζεται από την κατάργηση των ρυθμίσεων εργασιακών σχέσεων των δημόσιων υπαλλήλων λόγω της ιδιαιτερότητας της σχέσης εργασίας τους και την υιοθέτηση πρακτικών ευελιξίας, προσωρινής απασχόλησης, μείωσης των συνταξιοδοτικών και κοινωνικοασφαλιστικών παροχών και γενικότερα αποδυνάμωση της φύσης της εργασιακής τους σχέσης.

Εξαίρεση στον γενικό αυτό κανόνα, αποτελούν ελάχιστες χώρες στις οποίες παρατηρείται προσπάθεια εναρμόνισης των όρων εργασίας δημοσίου και ιδιωτικού τομέα «προς τα άνω», με την επέκταση δηλαδή και ενίσχυση της εργασιακής προστασίας που διέπει τον δημόσιο τομέα και στους εργαζομένους με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου (Γαλλία, Ιταλία).

---

76. Όπως η Γερμανία, η Εσθονία και η Μάλτα.

77. Όπως οριοθετείται σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα και παρέχει προστασία κατά της απόλυσης και ευνοϊκές ρυθμίσεις σε συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά ζητήματα.

78. Το ποσοστό των εργαζομένων αυτών καλύπτει το 15% περίπου των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση.

Τέλος, σε αντίθετη κατεύθυνση φαίνεται να κινούνται τα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε.-27, στα οποία τα τελευταία χρόνια είναι ευδιάκριτη η αύξηση της απασχόλησης στην κεντρική δημόσια διοίκηση με την ταυτόχρονη ενίσχυση των δικαιωμάτων και προνομίων για τους εργαζόμενους αυτούς.[79]

9.2.8. Συνδικαλιστική πυκνότητα των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση

Η συνδικαλιστική πυκνότητα των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση είναι παραδοσιακά υψηλότερη από αυτή του ιδιωτικού τομέα, και η διαπίστωση αυτή αφορά τόσο τους εργαζόμενους στην κεντρική δημόσια διοίκηση με σχέση δημοσίου δικαίου όσο και αυτούς με σχέση ιδιωτικού δικαίου, ειδικά για τις χώρες της Ε.Ε. - 15 (βλ. Πίνακα 28).

Πίνακας 28: Πυκνότητα των σωματείων (των εργαζομένων) στην κεντρική διοίκηση

Πάνω από 75%	55%-70%	40%-55%	25%-40%	15%-25%	Κάτω από 15%
Δανία	Αυστρία	Βέλγιο	Βουλγαρία	Γαλλία	Τσεχία
Φινλανδία	Ιρλανδία	Γερμανία	Ουγγαρία		Ε.Ε.
Νορβηγία	Ρουμανία	Ιταλία	Ολλανδία		Λετονία
	Ην. Βασίλειο		Πορτογαλία		Λιθουανία
					Πολωνία
					Σλοβακία

Πηγή: *EIRO, 2006.*

Έτσι, η συνδικαλιστική πυκνότητα στην κεντρική διοίκηση στη Δανία και τη Νορβηγία ξεπερνά το 75%, ανέρχεται σε ποσοστά ανάμεσα στο 55% και 70% στην Αυστρία, τη Φινλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ρουμανία και την Ιρλανδία, σε ποσοστά γύρω στο 40 - 55% στη Γερμανία, το Βέλγιο και την Ολλανδία και γύρω στο 30% στην Πορτογαλία [80].

Σε αντίθεση με τις χώρες της Ε.Ε. - 15, η συνδικαλιστική πυκνότητα στην κεντρική δημόσια διοίκηση στις νέες χώρες είναι χαμηλή, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του πίνακα, με εξαίρεση την Ουγγαρία, τη Σλοβενία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του συνδικαλισμού στην κεντρική διοίκηση, αποτελεί **ο πολυκερματισμός** των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Στην Ιταλία για παράδειγμα,

79. Περιπτώσεις της Τσεχίας, της Εσθονίας, της Ουγγαρίας, της Λετονίας, της Πολωνίας και της Σλοβενίας.

80. Πολύ υψηλά ποσοστά διακρίνονται και στο Λουξεμβούργο και τη Μάλτα, τα διαθέσιμα στοιχεία όμως δεν είναι ακριβή.

παρότι υπάρχουν τρεις μεγάλες ομοσπονδίες (η Γενική Συνομοσπονδία των Ιταλών Εργαζομένων (Cgil) η Ιταλική Συνομοσπονδία των Συνδικάτων (Cisl) και η Ένωση των Ιταλών Εργαζομένων (Uil)], παράλληλα υφίσταται περίπου άλλες 125 συνδικαλιστικές οργανώσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν περιορισμένη διαπραγματευτική ικανότητα.)

9.2.9. Το δικαίωμα στη Συλλογική Διαπραγμάτευση

Το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση στην κεντρική δημόσια διοίκηση υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς στις χώρες της Ε.Ε. - 27. Ειδικότερα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, οι συλλογικές διαπραγματεύσεις αποτελούν το μόνο βασικό τρόπο καθορισμού των όρων εργασίας και των συνθηκών απασχόλησης στη δημόσια διοίκηση, αλλά και του ύψους των μισθών και των ημερομισθίων.[81]

Στα κράτη μέλη, που το δικαίωμα στην συλλογική διαπραγμάτευση στον δημόσιο τομέα επιτρέπεται, υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς και, οι όποιες συλλογικές συμφωνίες, που συνάπτονται δεν έχουν δεσμευτικό αποτέλεσμα για τα μέρη αλλά χρήζουν επικύρωσης από το αρμόδιο Κυβερνητικό - Διοικητικό Όργανο, ενώ δεν αφορούν το σύνολο των απασχολουμένων στην Κεντρική Διοίκηση.[82]

Κατά συνέπεια, το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση στη δημόσια διοίκηση, είτε είναι εξαιρετικά περιορισμένο και στην πραγματικότητα δεν οδηγεί σε δεσμευτικό αποτέλεσμα, ειδικά για θέματα αμοιβών[83], είτε δεν υφίσταται.[84]

Στον Πίνακα 29 που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι ειδικές ρυθμίσεις και οι περιορισμοί στην άσκηση δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη συνδικαλιστική ελευθερία των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

---

81. Οι χώρες αυτές είναι η Κύπρος, η Δανία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, το Ηνωμένο Βασίλειο.

82. Επί παραδείγματι, στην Ιταλία οι ένοπλες δυνάμεις, η αστυνομία και οι δικαστές αποκλείονται των συλλογικών διαπραγματεύσεων (472.000 περίπου εργαζόμενοι). Το ίδιο ισχύει και για τους ανώτερους διοικητικούς υπαλλήλους στη Φινλανδία (5.000 περίπου εργαζόμενοι σε σύνολο 124.000). Στη Δανία, η συλλογική συμφωνία δεν περιλαμβάνει συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά ζητήματα, τα οποία ανήκουν στην κρατική παρέμβαση.

83. Όπως στην περίπτωση του Βελγίου και της Γαλλίας.

84. Ενδεικτικά αναφέρουμε το παράδειγμα της Γερμανίας, όπου σημαντικός αριθμός των εργαζομένων στην Κεντρική Διοίκηση (περίπου 40%) εξαιρείται του δικαιώματος για συλλογική διαπραγμάτευση και απεργία.

Πίνακας 29: Ειδικό εργασιακό καθεστώς στην κεντρική διοίκηση

Χώρες	Ειδικό καθεστώς		Ως ποσοστό (%) της απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση	Δικαίωμα στο συνεταιρισμό	Δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση	Δικαίωμα στην Απεργία
	Ναι	Όχι				
Αυστρία	Ναι (Κώδικας Δημοσίων Υπαλλήλων Beamte)		60%-66%	Ναι	Όχι	Όχι
Βέλγιο	Θεσμοθετημένη μονιμότητα στα τμήματα της διοίκησης		70%-75%	Ναι	Σχετικό	Όχι
Βουλγαρία	Εργαζόμενοι με συμβάσεις στα τμήματα της διοίκησης		55%	Ναι	Όχι	Όχι
Κύπρος	Καθεστώς δημοσίου δικαίου		55%-65%	Ναι, με περιορισμούς για Τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις Ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες
Τσεχία		Όχι	-	Ναι, με περιορισμούς για τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία	Ναι, με οριακή έκταση για τις διαπραγματεύσεις αμοιβών στην Κεντρική διοίκηση	Ναι, με περιορισμούς για τα δικαστήρια, την αστυνομία, τις ένοπλες δυνάμεις, και τις δυνάμεις ασφαλείας
Γερμανία	Ναι (Κώδικας Δημοσίων Υπαλλήλων Beamte)		40%-43%	Ναι	Όχι	Όχι
Δανία	Θεσμοθετημένη εργασιακή σχέση στα τμήματα της διοίκησης		35%	Ναι	Ναι	Όχι
ΕΕ	Καθεστώς δημοσίου δικαίου (δημόσιοι υπάλληλοι)		90%-100%	Ναι	Όχι	Όχι
Ελλάδα	Καθεστώς δημοσίου δικαίου (δημόσιοι υπάλληλοι)		-	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Ναι	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές και τις ένοπλες δυνάμεις

Ισπανία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		46%-48%	Ναι	Ναι	Ναι, εκτός από δικαστές, την αστυνομία και το στρατιωτικό προσωπικό
Φινλανδία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		83%	Ναι	Ναι	Ναι
Γαλλία	Δημόσιοι υπάλληλοι του Κράτους		100%	Ναι, με περιορισμούς για τις ένοπλες δυνάμεις και Τους δικαστές	Σχετικό	Ναι, με περιορισμούς για τις ένοπλες δυνάμεις και τους δικαστές
Ουγγαρία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.	Ναι	Όχι	Ναι, κανονισμένο με ειδικούς κανόνες και με περιορισμούς για τις ένοπλες δυνάμεις
Ιρλανδία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.	Ναι	Ναι	Ναι, υπό προϋποθέσεις
Ιταλία		Όχι	-	Ναι, με ειδικούς κανόνες για τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές ,τους διπλωμάτες και τους νομάρχες, τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία	Ναι, με ειδικούς κανόνες
Λιθουανία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		90%-100%	Ναι	Όχι	Ναι
Λουξεμβούργο	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		67%	Ναι	Όχι, για τους υπαλλήλους στα τμήματα της διοίκησης και υπαλλήλους γραφείου	Απαγορευμένο για μερικούς εργαζομένους στα τμήματα της διοίκησης
Λετονία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		34%-35%	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Όχι	Όχι

Μάλτα	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.*	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες και μερικούς άλλους δημόσιους υπαλλήλους	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες και μερικούς άλλους δημόσιους υπαλλήλους	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες και μερικούς άλλους δημόσιους Υπαλλήλους
Ολλανδία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.	Ναι	Ναι	Ναι, με περιορισμούς για τις ένοπλες δυνάμεις
Νορβηγία	Ναι		n.a.	Ναι	Ναι	Ναι, υπό προϋποθέσεις.
Πολωνία	Ανώτεροι υπάλληλοι στα τμήματα της διοίκησης		3%-4%	Ναι	Όχι	Όχι
Πορτογαλία	Δημόσιοι υπάλληλοι		74%	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία	Όχι	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία
Ρουμανία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.	Ναι	Όχι	Ναι
Σλοβενία	Εργαζόμενοι με σύμβαση στα τμήματα της διοίκησης		n.a.	Ναι	Ναι	Ναι, με ειδικούς μηχανισμούς για αμφισβητούμενη απόφαση και ελάχιστες υπηρεσίες Πρόνοιας
Σλοβακία	Υπάλληλοι καριέρας στα τμήματα της διοίκησης		68%	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις ,την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Ναι, με περιορισμούς για τους δικαστές, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, τους πυροσβέστες	Ναι, αλλά όχι για τους ανώτερους υπαλλήλους στα τμήματα της διοίκησης, τους πυροσβέστες και την αστυνομία
Ην.Βασίλειο		Όχι	-	Ναι	Ναι	Ναι

* Η ένδειξη n.a σημαίνει ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία

Πηγή:*EIRO, 2006.*

9.2.10. Διάρθρωση και καθορισμός των αμοιβών

Στα κράτη μέλη που οι συλλογικές διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό των αμοιβών επιτρέπονται, η διάρθρωσή τους μπορεί να ποικίλλει, ανάμεσα σε ένα ιδιαίτερα συγκεντρωτικό σύστημα[85] και σε ένα αποκεντρωμένο μοντέλο[86] (Πίνακας 30).

Η Γαλλία, έχει ίσως το πιο συγκεντρωτικό σύστημα καθορισμού του μισθού στην κεντρική δημόσια διοίκηση από όλες τις χώρες - μέλη της Ε.Ε. - 27. Οι διαπραγματεύσεις για τις αυξήσεις και τον καθορισμό των αμοιβών, λαμβάνουν μέρος σε κεντρικό επίπεδο, ανάμεσα στα αρμόδια σωματεία των εργαζομένων στην Κεντρική Δημόσια Διοίκηση και τον αρμόδιο Υπουργό Δημόσιας Διοίκησης, μέσα στα όρια που έχουν σκιαγραφηθεί στον κρατικό προϋπολογισμό από τον Υπουργό των Οικονομικών. Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων, επηρεάζει όλους τους δημοσίους υπαλλήλους και όχι μόνο αυτούς της κεντρικής δημόσιας διοίκησης, με μία απόφαση που αυξάνει κατά το ίδιο ποσοστό τους μισθούς και τα ημερομίσθια όλων των εργαζομένων σε αυτούς και αφορά περίπου 5.000.000 εργαζόμενους.

Αντίθετα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου το σύστημα είναι εντελώς αποκεντρωμένο, κάθε τμήμα της δημόσιας διοίκησης διαπραγματεύεται ξεχωριστά με τους αντίστοιχους εκπροσώπους των εργαζομένων, με αποτέλεσμα την διασπορά στα συστήματα αμοιβών και την ευελιξία διαφοροποίησης των αυξήσεων και των μισθών και ημερομισθίων, ανάλογα με τη συλλογική συμφωνία.

85. Όπως στη Γαλλία και την Γερμανία.

86. Όπως στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία, τη Φινλανδία και τη Νορβηγία.

Πίνακας 30: Σύστημα καθορισμού του μισθού στην κεντρική διοίκηση

Συγκεντρωτικό	**Χώρα**
	Κύπρος
	Γαλλία
	Γερμανία
	Ελλάδα
	Ιρλανδία
	Λουξεμβούργο
	Μάλτα
	Σλοβενία
	Σλοβακία
Αποκεντρωτικό με κεντρικά συντονισμένους μηχανισμούς	Τσεχία
	Δανία
	Φινλανδία
	Ιταλία
	Νορβηγία
	Ισπανία
Αποκεντρωτικό	Ηνωμένο Βασίλειο (απλό επίπεδο, αποκεντρωτικό σύστημα, με συντονισμό Υπουργικού Γραφείου και μέσα σε Ταμειακούς περιορισμούς), Ολλανδία (μέτρια)

Πηγή: *EIRO, 2006.*

9.2.11. Το δικαίωμα στην Απεργία

Το δικαίωμα στην απεργία των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση, υπόκειται σε περιορισμούς στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Σε κάποιες χώρες το δικαίωμα στην απεργία είναι απλά απαγορευμένο, σε άλλες χώρες οι περιορισμοί που το περιβάλλουν ουσιαστικά οδηγούν στην κατάργηση του , ενώ σε μία τρίτη ομάδα χωρών διέπεται, με κάποιες τροποποιήσεις, από τους ίδιους κανόνες, που έχουν θεσπισθεί για τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα.

Εκτός από τις ένοπλες δυνάμεις, τους εργαζόμενους στην άμυνα και τον δικαστικό κλάδο, που στις περισσότερες περιπτώσεις, η απεργία απαγορεύεται ρητά, αυστηροί περιορισμοί ή ρητές απαγορεύσεις για απεργιακές κινητοποιήσεις στους εργαζόμενους στην κεντρική δημόσια διοίκηση υφίστανται στην Γερμανία, στο Βέλγιο, τη Βουλγαρία, τη Δανία, την Εσθονία, την Ουγγαρία, τη Λετονία και την Πολωνία. Το δικαίωμα στην απεργία στις χώρες αυτές επιτρέπεται μόνο για τους εργαζόμενους με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου στη δημόσια διοίκηση.

Στο Βέλγιο, οι απεργίες για εργαζόμενους στη δημόσια διοίκηση, παραδοσιακά δεν επιτρέπονταν, όμως μετά τη θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Καταστατικού Χάρτη (European Social Charter), το δικαίωμα στην απεργία είναι απεριό-

ριστα αναγνωρισμένο. Ρητή απαγόρευση ισχύει μόνον για τους εργαζομένους στις ένοπλες δυνάμεις, ενώ για τους εργαζομένους στην αστυνομία υφίσταται υπό προϋποθέσεις.

Στη Βουλγαρία, οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν δικαίωμα σε «συμβολική» απεργία, χωρίς όμως παράλληλη αποχή από την εργασία.

Στη Δανία και την Γερμανία, οι εργαζόμενοι με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στον δημόσιο τομέα, μπορούν να απεργήσουν, με μόνο αίτημα της κινητοποίησης την ανανέωση της σύμβασής εργασίας τους, ενώ στην Εσθονία, η απεργία στον δημόσιο τομέα είναι απαγορευμένη για όλους τους εργαζόμενους.

Στην Αυστρία, το δικαίωμα στην απεργία στο δημόσιο τομέα, διέπεται από ασαφείς κανόνες και ως εκ τούτου, υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις για την νομιμότητα ή μη της άσκησής του.

Σε κάποιες χώρες, ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στη νομιμότητα του τρόπου άσκησης του δικαιώματος με τον παράλληλο διαχωρισμό σε τομείς της δημόσιας διοίκησης που κρίνονται «απαραίτητοι» για την δημόσια λειτουργία και σε τομείς «αναγκαίους» για τη δημόσια λειτουργία (Ιταλία, Λουξεμβούργο, Σλοβενία, Λιθουανία)[87].

Σε κάποιες χώρες, το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει συστήματα ειρηνικής επίλυσης των διαφορών πριν ή παράλληλα με την ενάσκηση του δικαιώματος της απεργίας (Μεσολάβηση - Διαιτησία). Έτσι, στη Νορβηγία η μεσολάβηση για τις υπηρεσίες που το δικαίωμα στην απεργία επιτρέπεται και η διαιτησία, για τους τομείς που η απεργία απαγορεύεται, είναι υποχρεωτική.

Τέλος, σε κάποιες χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα) το δικαίωμα στην απεργία είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και αφορά τόσο τους εργαζόμενους με σχέση ιδιωτικού όσο και με σχέση δημοσίου δικαίου.

9.2.12. Συμπεράσματα

Αναμφισβήτητα, το εγχείρημα **της σύγκρισης των εργασιακών σχέσεων στην κεντρική δημόσια διοίκηση στην Ευρώπη,** σε πλαίσια ξεχωριστά από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι εξαιρετικά δύσκολο. Κι αυτό γιατί, στην προσπάθεια αυτή, ανακύπτουν πολλά ζητήματα αναφορικά με τον καθορισμό και την έννοια που προσδίδει το κάθε κράτος μέλος στην κεντρική διοίκηση και τα εθνικά χαρακτηριστικά που τη διέπουν.

---

87. Για παράδειγμα, στην Ιταλία, ο νομοθέτης χαρακτηρίζει απαραίτητες για τη δημόσια λειτουργία όλες εκείνες τις υπηρεσίες της κεντρικής διοίκησης που σχετίζονται με την υγεία, την ασφάλεια, την εκπαίδευση κλπ.

Ωστόσο, παρά τη δυσκολία προσέγγισης του θέματος, κάποια συμπεράσματα για τις εργασιακές σχέσεις στην κεντρική δημόσια διοίκηση, είναι ευδιάκριτα.

Κατ' αρχήν, **η απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση,** σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, συνδέεται με ειδικό (μονιμότητα) εργασιακό καθεστώς, το οποίο περιλαμβάνει ειδικές προστατευτικές διατάξεις σε θέματα όπως η καταγγελία της σύμβασης εργασίας, και διαφέρει, ως προς τα επίπεδα προστασίας, από την απασχόληση τόσο στον ιδιωτικό τομέα, όσο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Παράλληλα, διακρίνονται **δύο τάσεις,** όσον αφορά στην απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. **Μια ομάδα χωρών,** ιδιαίτερα της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης, όπου παρατηρείται μείωση της απασχόλησης, με διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα, **ενώ μια άλλη,** κατά την πλειονότητα αποτελούμενη από νέα κράτη μέλη, στα οποία διαπιστώνεται αύξηση της απασχόλησης στην κεντρική δημόσια διοίκηση.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας, τα ποσοστά απασχόλησης του δημόσιου τομέα στο σύνολο του εργατικού δυναμικού κάθε χώρας, διαφέρουν.

Στις Σκανδιναβικές χώρες, αλλά και σε κάποιες από τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης,[88] τα ποσοστά είναι σημαντικά (αναλογούν στο 25% του εργατικού δυναμικού), σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ρουμανία και Εσθονία), όπου τα ποσοστά είναι χαμηλά (γύρω στο 10% του εργατικού δυναμικού).Στις υπόλοιπες χώρες οι τάσεις της απασχόλησης κυμαίνονται ανάμεσα στις δύο προαναφερθείσες ομάδες, ανάλογα με την οικονομική και γεωγραφική δομή τους.

Τα ευρήματα της συγκριτικής μελέτης, ωστόσο, καταδεικνύουν, μία **γενικευμένη τάση,** σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, **σύγκλισης των όρων εργασίας μεταξύ κεντρικής δημόσιας διοίκησης και ιδιωτικού τομέα, με όρους υποβάθμισης** και όχι ενίσχυσης της ποιότητας της εργασίας και η οποία εκδηλώνεται με μείωση της απασχόλησης στην κεντρική δημόσια διοίκηση και παράλληλη κατάργηση του ειδικού (μονιμότητα) εργασιακού καθεστώς τους. Συγκεκριμένα, **οι πολιτικές αυτές περιλαμβάνουν,** την υιοθέτηση περισσοτέρων ευέλικτων μορφών πρόσληψης, την αύξηση της προσωρινής απασχόλησης, την εισαγωγή και υιοθέτηση νέων συστημάτων αμοιβών και πολιτικών μισθών, την επιδείνωση των όρων και προϋποθέσεων συνταξιοδότησης καθώς και μία αποδυνάμωση του παραδοσιακά υψηλού επιπέδου προστασίας κατά της καταγγελίας της σύμβασης. Οι πιέσεις προς αυτή την κατεύθυνση φαίνεται ότι είναι έντονες και γενικευμένες, ωστόσο οι αντιδράσεις από την πλευρά των εργαζομένων είναι έντονες. Πιο συγκεκριμένα, **οι ευέλικτες μορφές**

88. Στο Βέλγιο, την Πολωνία, την Λετονία, την Λιθουανία αλλά και τη Μάλτα και την Βουλγαρία.

απασχόλησης (συμβάσεις ορισμένου χρόνου, μερική απασχόληση), **παρουσιάζουν σημαντική αύξηση στην κεντρική δημόσια διοίκηση** τα τελευταία χρόνια, ενώ **η πλήρης και μόνιμη απασχόληση** παραμένει στάσιμη ή αυξάνεται με πολύ αργούς ρυθμούς. [89]

΄Ενα δεύτερο βασικό συμπέρασμα της μελέτης, αφορά την διαφοροποίηση που εμφανίζεται μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, αναφορικά με την απασχόληση και τους όρους εργασίας των απασχολουμένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Παρά τις υπάρχουσες αποκλίσεις, μπορούν να αναγνωρισθούν βασικές ομάδες χωρών με κοινά χαρακτηριστικά.

Η πρώτη ομάδα αφορά στα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε.-27, όπου (με εξαίρεση την Ουγγαρία), διακρίνεται τα τελευταία χρόνια αύξηση της απασχόλησης στην κεντρική δημόσια διοίκηση, αδύναμες εργασιακές σχέσεις, εξαιρετικά χαμηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, μεγάλη δυσκολία στη συλλογική διαπραγμάτευση και γενικά αυστηρούς περιορισμούς στο δικαίωμα της απεργίας.

Μία δεύτερη ομάδα συμπεριλαμβάνει τις Σκανδιναβικές χώρες, τη Δανία, τη Νορβηγία και τη Φινλανδία, στην οποία θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν η Ολλανδία και η Ιρλανδία. Τα κύρια χαρακτηριστικά που διακρίνονται σε αυτές τις χώρες συνοψίζονται στα υψηλά επίπεδα απασχόλησης στην κεντρική διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, μία τάση «ομογενοποίησης» των όρων εργασίας με αυτούς του ιδιωτικού τομέα, με όρους απορρύθμισης, πολύ υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, αποκεντρωμένες πρακτικές συλλογικής διαπραγμάτευσης και ισχνοί περιορισμοί του δικαιώματος στην απεργία.

Η Γερμανία, η Γαλλία, η Αυστρία και το Βέλγιο χαρακτηρίζονται από δυνατή παράδοση στις εργασιακές σχέσεις της δημόσιας διοίκησης. Η απασχόληση στις χώρες αυτές είναι ιδιαίτερα υψηλή, το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση και την απεργία περιορισμένο, ενώ η συνδικαλιστική πυκνότητα βρίσκεται σε ένα μέσο επίπεδο. Και στις χώρες όμως, αυτές, η τάση αλλαγής των υφιστάμενων εργασιακών σχέσεων και επιδείνωσης των όρων εργασίας, είναι εμφανής και έρχεται αντιμέτωπη με ισχυρές αντιδράσεις από τα συνδικάτα.

Το Ηνωμένο Βασίλειο, εξάλλου, αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς δεν υφίσταται ειδικό καθεστώς για τους εργαζόμενους στη δημόσια διοίκηση, ενώ δεν υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί στη συλλογική διαπραγμάτευση, καθώς και στο δικαίωμα στην απεργία.

---

89. Υψηλά ποσοστά προσωρινής απασχόλησης καταγράφονται στο Βέλγιο, την Φιλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Πορτογαλία και την Κύπρο.

Στις Μεσογειακές χώρες, τέλος, (με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ιταλία) φαίνεται ότι κυριαρχούν στοιχεία τόσο από τις Σκανδιναβικές χώρες όσο και από το Ηνωμένο Βασίλειο. Το δικαίωμα στην απεργία για τους εργαζόμενους στη δημόσια διοίκηση είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, ενώ η συνδικαλιστική πυκνότητα βρίσκεται σε μέτρια προς υψηλά επίπεδα.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι, **οι τάσεις εναρμόνισης των όρων εργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα,** με όρους απορρύθμισης και υποβάθμισης του υφιστάμενου πλαισίου είναι εμφανείς. Όμως, στις περισσότερες χώρες οι διαδικασίες αυτές συναντούν σημαντικές αντιδράσεις, που συνδέονται άμεσα με τις βαθιές ρίζες που κατέχουν η απασχόληση και οι εργασιακές σχέσεις στο δημόσιο τομέα και στην κεντρική διοίκηση αλλά και την εργασιακή παράδοση κάθε χώρας.

9.3. Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα

9.3.1. Η φύση και ο χαρακτήρας της σχέσης εργασίας στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα

Υπάρχουν **σημαντικές διαφορές** ανάμεσα στο εργασιακό καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων και των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα. Οι διαφορές αυτές αφορούν τόσο στο καθεστώς απασχόλησης και τα εργασιακά δικαιώματα (πρόσβαση στην απασχόληση, μισθολόγιο, προσδιορισμός ωραρίου, κλπ.), όσο και τα συνδικαλιστικά τους δικαιώματα (συλλογική διαπραγμάτευση, απεργία, κλπ.).

Υπάρχουν όμως και εσωτερικές διαφοροποιήσεις. Μια **πρώτη** διάκριση πρέπει να γίνει μεταξύ των «αμιγώς» δημοσίων υπαλλήλων και των εργαζόμενων με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου στο δημόσιο τομέα. Μια **δεύτερη** διάκριση μπορεί να γίνει στο εσωτερικό της κατηγορίας των δημοσίων υπαλλήλων ανάλογα με την ειδίκευση και το περιεχόμενο της εργασίας τους (λ.χ. ιατροί, εκπαιδευτικοί των, διαφόρων βαθμίδων, δικαστικοί).

Ειδικότερα, το ειδικό (μονιμότητα) εργασιακό καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων θεσπίζεται στο άρθρο 103 του Συντάγματος, και καθιερώθηκε προκειμένου να διασφαλισθεί η θέση εργασίας τους, λόγω του ιδιαίτερου ρόλου τους στα πλαίσια της κρατικής λειτουργίας. Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι «κανείς δεν μπορεί να διορισθεί υπάλληλος σε οργανική θέση που δεν είναι νομοθετημένη», με εξαίρεση την κάλυψη απρόβλεπτων και επειγουσών αναγκών, που μπορούν να καλυφθούν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ιδιωτικού δικαίου. Το ειδικό αυτό καθεστώς, που ουσιαστικά αφορά στην καταγγελία της σύμβασης εργασίας, περιβάλλοντάς την με πρόσθετη ασφάλεια κατά της απόλυσης, αναφέρεται στους εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου.

Στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (ΔΕΚΟ κ.ά.), η σταθερότητα αυτή πηγάζει από τους κανονισμούς εργασίας. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει, ότι επί της ουσίας, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, δεν πρόκειται περί μονιμότητας, με την προαναφερόμενη έννοια, αλλά περί μιας σχέσης εργασίας περισσότερο προστατευμένης σχετικά με τον ιδιωτικό τομέα, η προστασία δε αυτή είναι δυνατόν να αρθεί υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων τα ποινικά αδικήματα, τα σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα και η αποδεδειγμένη υπηρεσιακή ανεπάρκεια.[90]

Αν και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν απαγορεύει την σύσταση συνδικαλιστικών οργανώσεων στο δημόσιο τομέα, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί στην άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων και κάποιων κατηγοριών των εργαζομένων στην άμυνα.[91]

Όσον αφορά το δικαίωμα στις συλλογικές διαπραγματεύσεις στο δημόσιο τομέα, αυτό ρυθμίζεται από τον Νόμο 2738/1999, όπου ουσιαστικά υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς στην άσκηση του[92] .

Τα απεργιακά δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων ρυθμίζονται πρωτίστως από το Σύνταγμα και από τον Νόμο 1264/1982. Σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 23), απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Επιπρόσθετα, το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

Το 2005 μάλιστα, με την θέσπιση του Ν3429/2005, επιχειρήθηκε η αλλαγή του εργασιακού καθεστώτος των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ, σύμφωνα με την οποία προβλέπεται η υιοθέτηση νέων Κανονισμών Εργασίας, η άρση της υφιστάμενης προστασίας των όρων εργασίας και η διεύρυνση της δοκιμαστικής περιόδου εργασίας σε επτά μήνες.

Με τις ρυθμίσεις αυτές επιβάλλεται ουσιαστικά η μονομερής κατάρτιση του εσωτερικού κανονισμού των ζημιογόνων δημοσίων επιχειρήσεων παρακάμπτοντας τις συλ-

---

90. Γ. Κουζής, Για το ζήτημα της άρσης της «μονιμότητας» στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Τεύχος 121, Οκτώβριος 2005.

91. Δεν επιτρέπεται η άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων να υπερβαίνει τα όρια που προσδιορίζονται από τις ιδιομορφίες, την αποστολή και ιδιαίτερα τον εθνικό, κοινωνικό και υπερκομματικό χαρακτήρα των δύο αυτών φορέων, αφήνοντας με αυτόν τον τρόπο περιθώρια για πολλαπλές ερμηνείες.

92. Αποκλείοντας σημαντικά πεδία, όπως τον καθορισμό των αμοιβών, τον τρόπο προσλήψεων κά.

λογικές διαδικασίες σύμφωνα με τον γενικό νόμο για την κατάρτιση των εσωτερικών κανονισμών αλλά και τα προηγουμένως ισχύοντα για τις ΔΕΚΟ. Με πρόσφατη (Ιούλιος 2008) μάλιστα τροπολογία το περιεχόμενο των εργασιακών σχέσεων για το νεοπροσλαμβανόμενο προσωπικό στο σύνολο των ΔΕΚΟ μπορεί να παραπέμπει μέχρι και στα κατώτερα όρια που προβλέπει η ΕΓΣΣΕ, παρακάμπτοντας κάθε άλλη ευνοϊκότερη ρύθμιση.

Αν και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν απαγορεύει την σύσταση συνδικαλιστικών οργανώσεων στο δημόσιο τομέα, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί στην άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων και κάποιων κατηγοριών των εργαζομένων στην άμυνα, (δεν επιτρέπεται η άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων να υπερβαίνει τα όρια που προσδιορίζονται από τις ιδιομορφίες, την αποστολή και ιδιαίτερα τον εθνικό, κοινωνικό και υπερκομματικό χαρακτήρα των δύο αυτών φορέων), αφήνοντας με αυτόν τον τρόπο περιθώρια για πολλαπλές ερμηνείες.

Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στο δημόσιο τομέα ρυθμίζονται από τον Νόμο 2738/1999 ("Συλλογικές Διαπραγματεύσεις στη Δημόσια Διοίκηση, μονιμοποιήσεις συμβασιούχων αορίστου χρόνου και άλλες διατάξεις"). Οι διατάξεις του αφορούν στους έμμισθους πολιτικούς υπαλλήλους με σχέση δημοσίου δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών υπαλλήλων, του Δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης α΄ και β΄ βαθμίδας. Ως προς το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση των απασχολούμενων με σχέση εξαρτημένης εργασίας ιδιωτικού δικαίου σε επιχείρηση, εκμετάλλευση ή υπηρεσία του ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα της οικονομίας, ρυθμίζεται από τον Νόμο 1876/1990 («Ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και άλλες διατάξεις»).

Ωστόσο με πρόσφατη (Ιούλιος 2008) τροπολογία και σε συνέχεια των ρυθμίσεων του Ν.3429/05 για το εργασιακό καθεστώς στις ΔΕΚΟ, εκχωρείται η μισθολογική πολιτική των ΔΕΚΟ στην κυβέρνηση (όχι μόνο των ζημιογόνων αλλά και του συνόλου των επιχορηγουμένων από το Δημόσιο επιχειρήσεων), στο πλαίσιο τριπλού πλαφόν (δείκτη τιμών καταναλωτή, οικονομική κατάσταση επιχείρησης, πορεία Κρατικού Προϋπολογισμού) επιφέροντας πλήγμα στην έννοια της συλλογικής διαπραγμάτευσης στις εν λόγω επιχειρήσεις. Παράλληλα επιφέρεται ένα πρόσθετο πλήγμα στο συνδικαλιστικό κίνημα που αναπτύσσεται στις ΔΕΚΟ που σημειωτέον αποτελούν και τα κύρια πεδία ανάπτυξης και δράσης του συνδικαλισμού στην Ελλάδα. Επιπλέον, με τις νέες ρυθμίσεις βάλλεται και ο συνταγματικός θεσμός της διαιτησίας εφόσον αίρεται και το δικαίωμα των εργαζομένων να προσφεύγουν στον αρμόδιο φορέα επίλυσης των συλλογικών διαφορών (Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας) σε περίπτωση αδιεξόδου των διαπραγματεύσεων και έλλειψη συμφωνίας των εμπλεκομένων σε αυτές μερών.

Τα απεργιακά δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων ρυθμίζονται πρωτίστως από το Σύνταγμα και από τον Νόμο 1264/1982. Σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 23), απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Επιπρόσθετα, το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

9.3.2. Χαρακτηριστικά της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα

Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα περιλαμβάνει την κεντρική και περιφερειακή δημόσια διοίκηση, την νομαρχιακή και τοπική αυτοδιοίκηση, τους κλάδους της δημόσιας υγείας και εκπαίδευσης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου κά. Ιδιαίτερο μπορεί να χαρακτηρισθεί το καθεστώς των Δημοσίων Επιχειρήσεων Κοινής Ωφελείας (ΔΕΚΟ), υπό την έννοια ότι αυτές νοούνται ως επιχειρήσεις του «ευρύτερου δημοσίου τομέα».

Πιο συγκεκριμένα, ως κεντρική δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα νοούνται οι δημόσιες Υπηρεσίες (Υπουργεία, Δικαστήρια, Ένοπλες Δυνάμεις, Αστυνομία, Δημόσια Εκπαίδευση, Δημόσια Υγεία κά). Η απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ως σύνολο, για το 2007, ανέρχεται σε 1.018.000 άτομα[93], ποσοστό που αντιστοιχεί στο 36,2% της συνολικής απασχόλησης έναντι ποσοστού 63,8% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα.

Στους πίνακες που ακολουθούν, απεικονίζεται η σύνθεση της απασχόλησης τόσο στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, όσο και στις δημόσιες υπηρεσίες [94] για το 2007.

93. Εκ των οποίων 527.967 (ποσοστό περίπου 52 %) απασχολούνται στις Δημόσιες Υπηρεσίες.

94. Τα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν στον διαχωρισμό ευρύτερου δημόσιου τομέα και δημοσίων υπηρεσιών.

Πίνακας 31: Σύνθεση απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα

Ευρύτερος δημόσιος τομεας*			
Πλήρης απασχόληση		Μερική απασχόληση	
Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
553.462	433.930	7.708	22.900
Μόνιμη εργασία		Προσωρινή εργασία	
Άνδρες	Θήλεις	Άνδρες	Γυναίκες
521.256	407.068	39.914	49.762

** Περιλαμβάνει δημόσιες υπηρεσίες, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ή δημόσιους οργανισμούς. Δήμους, κοινότητες, δημοτικές επιχειρήσεις, κρατικές τράπεζες, επιχειρήσεις ελεγχόμενες από το δημόσιο και αφορά όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος/ Επεξεργασία: (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

***Πηγή :** ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β τρίμηνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Πίνακας 32: Σύνθεση απασχόλησης στις Δημόσιες Υπηρεσίες

Δημόσια υπηρεσία			
Πλήρης απασχόληση		Μερική απασχόληση	
Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
291.780	222.777	2.407	11.003
Μόνιμη εργασία		Προσωρινή εργασία	
Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
280.410	212.842	13.777	20.938

***Πηγή:** ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β τρίμηνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ).*

Η προσωρινή απασχόληση (συμβάσεις ορισμένου χρόνου) είναι αρκετά διαδεδομένη σε όλους τους κλάδους και τις υπηρεσίες του δημοσίου τομέα. Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία, 89.676 εργαζόμενοι στον ευρύτερο δημόσιο τομέα απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (ποσοστό 8,8% της συνολικής απασχόλησης), με τις γυναίκες (49.762 εργαζόμενες) να αποτελούν την πλειονότητα των εργαζομένων αυτών[95].

Ποσοστό 43,5% των προσωρινά απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα έχει συμβάσεις διάρκειας από 7 έως 12 μήνες, ενώ ένας στους δέκα συμβασιούχους εργάζεται με συμβάσεις είτε πάνω από τρία χρόνια, είτε από 4 έως έξη μήνες είτε από 13 έως 18 μήνες. (Πίνακας 33).

95. Στον ευρύτερο δημόσιο τομέα συναντάμε, επίσης, εργαζόμενους με συμβάσεις δανεισμού (γραφεία προσωρινής απασχόλησης), οι οποίοι ανέρχονται, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου, σε 3.789 εργαζόμενους σε σύνολο 9.287 συνολικών συμβάσεων δανεισμού (ιδιωτικού ή δημοσίου τομέα).

Πίνακας 33: Διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου

Διάρκεια σύμβασης	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο Μισθωτών
Είναι μόνιμη ή με σύμβαση αόριστης διάρκειας	*91,2%*	*87,6%*	*88,9%*
Είναι προσωρινή ή με σύμβαση ορισμένου χρόνου:	8,8%	12,4%	11,1%
Διάστημα μικρότερο από ένα μήνα	*1,3%*	*5,7%*	*4,4%*
- 1 έως 3 μήνες	*3,6%*	*9,3%*	*7,7%*
- 4 >> 6 >>	*10,8%*	*27,8%*	*23,1%*
- 7 >> 12 >>	*43,5%*	*26,4%*	*31,1%*
- 13 >> 18 >>	*14,6%*	*7,6%*	*9,5%*
- 19 >> 24 >>	*7,6%*	*6,3%*	*6,7%*
- 25 >> 36 >>	*5,6%*	*3,5%*	*4,1%*
- Πάνω από 3 χρόνια	*13,0%*	*13,5%*	*13,4%*
Σύνολο προσωρινής	100%	100%	100%

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ).*

Η αναλογία των γυναικών στην προσωρινή απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλή (ποσοστό 55,5%), και εστιάζεται ιδιαίτερα σε συμβάσεις ορισμένου χρόνου διάρκειας από 7 έως 18 μήνες και 25 μέχρι 36 μήνες (Πίνακας 34).

Πίνακας 34: Ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών στην προσωρινή απασχόληση

Αναλογία Γυναικών Διάρκεια σύμβασης	Ευρύτερο Δημόσιο Τομέα	Ιδιωτικό Τομέα	Σύνολο Μισθωτών
Σύνολο Μισθωτών	45,0%	40,2%	41,8%
Είναι μόνιμη ή με σύμβαση αόριστης διάρκειας	*43,8%*	*39,0%*	*40,7%*
Είναι προσωρινή ή με σύμβαση ορισμένου χρόνου:	55,5%	48,5%	50,4%
Διάστημα μικρότερο από ένα μήνα	*55,7%*	*34,5%*	*36,2%*
- 1 έως 3 μήνες	*29,5%*	*36,9%*	*36,0%*
- 4 >> 6 >>	*46,4%*	*50,3%*	*49,8%*
- 7 >> 12 >>	*59,4%*	*47,9%*	*52,4%*
- 13 >> 18 >>	*64,0%*	*51,6%*	*57,0%*
- 19 >> 24 >>	*51,7%*	*59,2%*	*56,8%*
- 25 >> 36 >>	*70,0%*	*57,4%*	*62,2%*
- Πάνω από 3 χρόνια	*43,9%*	*50,4%*	*48,7%*

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Η προσωρινή απασχόληση στην Ελλάδα δεν αποτελεί επιλογή, καθώς επτά στους δέκα εργαζόμενους με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, είτε άνδρες είτε γυναίκες, κατέφυγαν σε αυτή την μορφή απασχόλησης καθώς δεν κατέστη δυνατόν

να εργασθούν με συμβάσεις αορίστου χρόνου (μόνιμη απασχόληση), ενώ μόνο το 3,5% των προσωρινά απασχολούμενων επιθυμεί την απασχόληση με σύμβαση ορισμένου χρόνου[96].

Το ήμισυ περίπου των απασχολουμένων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα εργάζεται σε Δημόσιες Υπηρεσίες (52%), ένας στους πέντε σε ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή σε Δημόσιο Οργανισμό (22,2%), ένας στους δέκα σε Δήμο, Κοινότητα ή Δημοτική επιχείρηση (12,2%), ενώ μικρότερα ποσοστά απασχόλησης καταγράφονται στις Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας (ΔΕΚΟ), στις κρατικές τράπεζες και στις επιχειρήσεις που ελέγχονται από το δημόσιο (ποσοστά 6,8%, 3%, και 4% αντίστοιχα).

Η αναλογία της προσωρινής απασχόλησης είναι μεγαλύτερη στις Δημόσιες Υπηρεσίες (39%), στα ΝΠΔΔ, στους Δημόσιους Οργανισμούς (23%) αλλά και την Τοπική Αυτοδιοίκηση (26%). Είναι αξιοσημείωτο δε, ότι ένας στους πέντε εργαζόμενους στην Τοπική Αυτοδιοίκηση εργάζεται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. (Πίνακας 35).

Πίνακας 35: Αναλογία προσωρινής απασχόλησης στον δημόσιο τομέα

	Μόνιμη	Προσωρινή	Σύνολο	Προσωρινή (%)
Δημόσια Υπηρεσία	493.253	34.714	527.967	6,6%
ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή Δημ. Οργανισμός	204.669	20.889	225.558	9,3%
Δήμος, Κοινότητα Δημ. Επιχείρηση	100.516	23.258	123.774	18,8%
Δημ. Επιχείρηση Κοινής Ωφέλειας	64.288	5.282	69.570	7,6%
Κρατική τράπεζα	29.644	752	30.396	2,5%
Επιχ. ελεγχόμενη από Δημόσιο	35.957	4.778	40.735	11,7%
Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	928.327	89.673	1.018.000	8,8%

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ).*

Αναφορικά με την απασχόληση ανά τομέα δραστηριότητας δημοσίου, παρατηρείται ότι ο τομέας Δημόσιας Διοίκησης - Άμυνας και Κοινωνικής Ασφάλισης συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης, καθώς σε αυτόν απασχολούνται τέσσερις στους δέκα εργαζόμενους του ευρύτερου δημοσίου τομέα (38,4%), ενώ ακολουθούν η Εκπαίδευση (23,3%), και η Υγεία και Κοινωνική μέριμνα (15%).

Πίνακας 36: Απασχόληση κατά τομείς δραστηριότητας στο δημόσιο τομέα

96. Από το ποσοστό αυτό εννέα στους δέκα απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα.

	Δημόσια διοίκηση	Εκπαίδευση	Υγεία	Σύνολο
Δημόσια Υπηρεσία	279.201	190.359	36.982	527.967
ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή Δημ. Οργανισμός	33.029	38.797	102.802	225.558
Δήμος, Κοινότητα Δημ. Επιχείρηση	78.641	5.376	9.402	123.774
Δημ. Επιχείρηση Κοινής Ωφέλειας		625	2.029	69.570
Κρατική τράπεζα				30.396
Επιχ. ελεγχόμενη από Δημόσιο		2.459	3.085	40.735
Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	390.871	237.616	154.300	1.018.000

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ).*

Στους ίδιους τομείς δραστηριότητας του δημοσίου συγκεντρώνεται επίσης και η προσωρινή απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.[97]

Ενδιαφέροντα είναι τα στοιχεία που αφορούν **την διάρκεια των συμβάσεων της προσωρινής απασχόλησης στον δημόσιο τομέα,** ιδιαίτερα μετά την έκδοση των ΠΔ 180/2004 και 164/2004, «περί μετατροπής των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου». Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, το 43,5% των συμβάσεων ορισμένου χρόνου στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, έχει διάρκεια από 7 έως 12 μήνες, ενώ ένας στους δέκα εργαζόμενους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου έχει σύμβαση που διαρκεί είτε πάνω από τρία χρόνια, είτε από 4 έως έξη μήνες είτε από 13 έως 18 μήνες (13%, 11% και 14,6% αντίστοιχα).

Το μεγαλύτερο τμήμα της προσωρινής απασχόλησης, διάρκειας από 7 έως 12 μήνες συγκεντρώνεται στις Δημόσιες Υπηρεσίες, και της Δημόσιες επιχειρήσεις Κοινής Ωφελείας αλλά και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση που αγγίζει το 36%. Μάλιστα, στους τομείς αυτούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, η διάρκεια των συμβάσεων για έναν από τους πέντε εργαζόμενους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, έχει διάρκεια 13 έως 18 μήνες.

97. Στις δημόσιες υπηρεσίες αναλογούν εννέα στους δέκα προσωρινά απασχολούμενους, στα ΝΠΔΔ και στους Δημόσιους οργανισμούς ποσοστό που ανέρχεται σε 75%, ενώ στην Τοπική αυτοδιοίκηση το ποσοστό αγγίζει το 22,2%.

Πίνακας 37: Διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου ανά ιδιοκτησιακό καθεστώς επιχείρησης στο δημόσιο τομέα

Ιδιοκτησιακό καθεστώς επιχείρησης	< 1 μήνα	1 - 3 μήνες	4 - 6 μήνες	7 - 12 μήνες	13 - 18 μήνες	19 - 24 μήνες	25 - 36 μήνες	Πάνω από 3 χρόνια	Σύνολο
Δημόσια Υπηρεσία	339	693	3.070	17.296	4.289	2.327	1.287	5.413	34.714
ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή Δημ. Οργανισμός	140	576	2.589	7.487	3.953	2.099	1.719	2.329	20.889
Δήμος, Κοινότητα Δημ Επιχείρηση	663	810	2.190	8.471	4.333	1.749	1.539	3.503	23.258
Δημ. Επιχείρηση Κοινής Οφέλειας		800	758	3.097	495	132			5.282
Κρατική τράπεζα		56	**479**	217					752
Επιχ. ελεγχόμενη από Δημόσιο		311	566	2.458		545	458	440	4.778
Σύνολο	1.142	3.246	9.652	39.026	13.070	6.852	5.003	11.685	89.673

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου/ Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Με άλλα λόγια, από την ανάλυση των χαρακτηριστικών της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα προκύπτουν τα εξής **συμπεράσματα: Καταρχάς,** η απασχόληση στην κεντρική δημόσια διοίκηση (δημόσιες υπηρεσίες) αποτελεί το ήμισυ περίπου της συνολικής απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. **Παράλληλα, διαπιστώνεται** ότι τα ποσοστά της προσωρινής απασχόλησης (συμβάσεις ορισμένου χρόνου) στον δημόσιο τομέα είναι ιδιαίτερα υψηλά και υπερτερούν του ιδιωτικού, με την γυναικεία απασχόληση να κυριαρχεί στην μορφή αυτή της απασχόλησης. **Τέλος,** από την ανάλυση των στοιχείων, προκύπτει σαφώς ότι η πλειοψηφία των συμβάσεων αυτών έχει διάρκεια από 7 έως 12 μήνες, και συναντάται ιδιαίτερα στις Δημόσιες Υπηρεσίες, τις ΔΕΚΟ αλλά και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

9.3.3. Η διαμόρφωση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα το 2007

Η κατάσταση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, δεν άλλαξε θεαματικά το 2007. Στο ποσοστό της συνολικής ένταξης εργαζομένων στο σύνολο της απασχόλη-

σης για το 2007[98], το οποίο ανέρχεται περίπου στο 5% [99], ποσοστό 20% (ένας στους πέντε περίπου) απασχολείται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.[100]

Από τους εργαζόμενους που εισήλθαν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα το 2007, ένας στους τρεις απασχολείται με συμβάσεις αορίστου χρόνου, ενώ οι υπόλοιποι δύο (2/3) απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να επισημανθεί, ότι τα προαναφερόμενα στοιχεία για την προσωρινή απασχόληση, το μεγαλύτερο ποσοστό αντιστοιχεί σε συμβάσεις ορισμένου χρόνου διάρκειας από 7 έως 12 μήνες (53%).

Πίνακας 38: Εισροές ανέργων και άεργων στον ευρύτερο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ανά φύλο και καθεστώς απασχόλησης

Τομέας Οικονομίας Φύλο & Απασχόληση	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο Εισροών	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας
Άνδρες	11.603	58.709	70.312	16,5	83,5
Γυναίκες	15.157	56.693	71.850	21,1	78,9
Σύνολο Εισροών	26.760	115.402	142.162	18,8	81,2
Πλήρης Απασχόληση	22.857	93.679	116.536	19,6	80,4
Μερική Απασχόληση	3.903	21.723	25.626	15,2	84,8
Μόνιμη Εργασία	9.388	71.255	80.643	11,6	88,4
Προσωρινή Εργασία	17.372	44.147	61.519	28,2	71,8
Ποσοστιαία Συμμετοχή	**Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα**	**Ιδιωτικού Τομέα**	**Συνόλου Εισροών**		
Γυναικών	56,6%	49,1%	50,5%		
Μερικής Απασχόλησης	14,6%	18,8%	18,0%		
Προσωρινή Εργασίας	64,9%	38,3%	43,3%		

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασία (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι περίπου **τα 2/3 των εισερχομένων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα απασχολήθηκαν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου[101],** δηλαδή ένας

98. Τα στοιχεία αφορούν άτομα που εντάχθηκαν στην αγορά εργασίας το 2007 και κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα ήταν άνεργα ή άεργα (εισροές). Δεν συνοδεύεται από στοιχεία που αφορούν τον αριθμό των ατόμων που αποχώρησαν από την αγορά εργασίας, είτε λόγω συνταξιοδότησης, είτε λόγω λήξης ή καταγγελίας της σύμβασης εργασίας τους (εκροές).

99. Αφορά τόσο τον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα.

100. Από τους εισερχόμενους συνολικά στην αγορά εργασίας στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, ένας στους πέντε απασχολείται με καθεστώς μερικής απασχόλησης, ενώ τέσσερις στους δέκα απασχολείται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (18% και 43,3% αντίστοιχα).

101. Με αποτέλεσμα να αποτελούν το 19% των συνολικά προσωρινά απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

στους πέντε εργαζόμενους που απασχολούνται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα με συμβάσεις προσωρινής απασχόλησης, προσελήφθη το 2007. Στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, δε, όπου ποσοστό περίπου 18% των εργαζομένων εντάχθηκε στην απασχόληση το 2007, η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων αυτών (75%), προσελήφθη με προσωρινή απασχόληση, και μάλιστα με διάρκεια συμβάσεων από 7 έως 12 μήνες.

Πίνακας 39: Εισροές ανέργων και άεργων ανά ιδιοκτησιακό καθεστώς επιχείρησης στο δημόσιο τομέα

Εισροές Ανέργων & Άεργων	Μόνιμη	Προσωρινή	Σύνολο
Δημόσια Υπηρεσία	5.241	5.305	10.546
ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή Δημ. Οργανισμός	1.749	4.820	6.569
Δήμος, Κοινότητα Δημ. Επιχείρηση	1.239	3.474	4.713
Δημ. Επιχείρηση Κοινής Ωφέλειας	219	2.180	2.399
Κρατική τράπεζα		217	217
Επιχ. ελεγχόμενη από Δημόσιο	941	1.374	2.315
Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	9.389	17.370	26.759

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Τέσσερις, κυρίως, τομείς δραστηριότητας του δημοσίου τομέα, απορρόφησαν το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων (75%), που απασχολήθηκαν είτε με συμβάσεις αορίστου χρόνου (28%), είτε με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (47%) το 2007 και ειδικότερα ο τομέας της δημόσιας διοίκησης και άμυνας, ο κλάδος της δημόσιας εκπαίδευσης και ο κλάδος της δημόσιας υγείας.

Πίνακας 40: Ποσοστό εισροών ανέργων και άεργων κατά τομείς δραστηριότητας στο δημόσιο τομέα

Αναλογία των Εισροών από Ανέργους & Άεργους	Δημόσια διοίκηση	Εκπαίδευση	Υγεία	Άλλες δραστηριότητες
Δημόσια Υπηρεσία	17,4	12,3	4,8	1,4
ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ ή Δημ. Οργανισμός	2,7	3,3	13,3	2,1
Δήμος, Κοινότητα Δημ. Επιχείρηση	9,4		0,4	6,3
Ευρύτερος ΔημόσιοςΤομέας	29,5	15,7	19,6	9,9
Μόνιμα Απασχολούμενοι	10,9	4,8	9,1	3,0
Προσωρινά Απασχολούμενοι	*18,6*	*10,9*	*10,5*	*6,8*

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Εξετάζοντας την διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης του ευρύτερου δημοσίου τομέα (1999- 2007), διαπιστώνεται ότι από το 2000 η σταθερή, μόνιμη απασχόληση διατηρείται σε υψηλά ποσοστά της τάξεως του 90%, σε σχέση με το σύνολο της απα-

σχόλησης, με παράλληλη σταδιακή αύξηση των εργαζομένων που απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και διατηρούν το καθεστώς προσωρινής απασχόλησης διαχρονικά και η οποία πλέον ανέρχεται στο 7,1 % έναντι 4,3% το 1999.[102]

Διάγραμμα 105

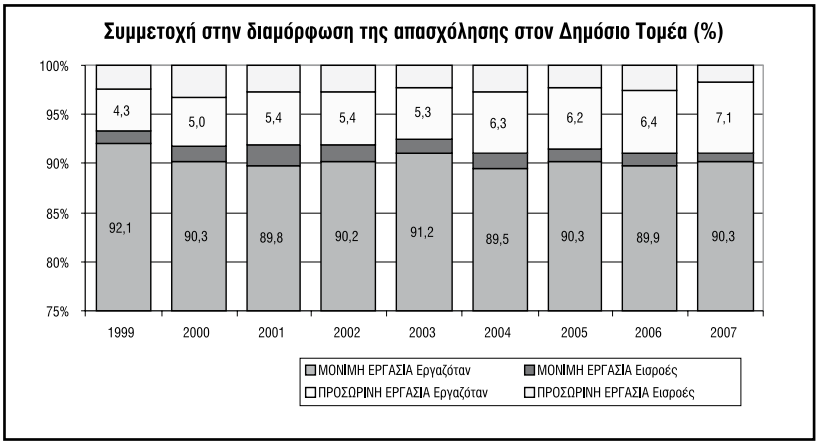

Πηγή: *ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1999-2007 Β΄Τριμήνου.*

Συμπερασματικά παρατηρείται αύξηση των προσωρινά απασχολούμενων που διατήρησαν την απασχόληση τους με το ίδιο καθεστώς απασχόλησης διαχρονικά στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ενώ κατά το τελευταίο έτος ο ρυθμός αύξησης των εργαζομένων με προσωρινή απασχόληση είναι πολλαπλάσιος [103] από τον ρυθμό αύξησης όσων διατήρησαν την μόνιμη και σταθερή απασχόληση.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι το κράτος, υπό την ιδιότητα του εργοδότη, τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στις Δημόσιες Υπηρεσίες και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, ενισχύει την ευελιξία και την προσωρινή απασχόληση σε βάρος της σταθερής απασχόλησης, αναπαράγοντας τις συνθήκες ανασφάλειας του ιδιωτικού τομέα στους εργαζομένους.

9.3.4. Οι αμοιβές στο ευρύτερο δημόσιο τομέα

Ο προσδιορισμός του μισθολογίου των δημοσίων υπαλλήλων δεν αποτελεί αντικείμενο συλλογικής διαπραγμάτευσης συλλογικών συμβάσεων εργασίας αλλά νομοθετικής ρύθμισης. Ο νέος τρόπος καθορισμού του μισθολογίου των δημοσίων

102. Αντίθετα, η διαχρονική διαμόρφωση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, καθώς παρατηρείται σταδιακά αύξηση της σταθερής απασχόλησης, η οποία διαμορφώνεται σε ποσοστό 83,8% για το 2007, με παράλληλη μείωση όσων διατήρησαν διαχρονικά το καθεστώς της προσωρινής απασχόλησης και το ποσοστό των οποίων ανέρχεται το 2007 σε ποσοστό 10% έναντι 13,4% το 1999.

103. Συγκεκριμένα έξη φορές μεγαλύτερος.

υπαλλήλων βασίζεται στον Νόμο 3205/2003 («Μισθολογικές ρυθμίσεις λειτουργών και υπαλλήλων του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ, μονίμων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων και αντιστοίχων της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού και Λιμενικού Σώματος, και άλλες συναφείς διατάξεις»). Ο βασικός μισθός είναι κοινός μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών της κεντρικής διοίκησης και παράλληλα υπάρχουν 18 μισθολογικά κλιμάκια ανά κατηγορία εκπαίδευσης (υποχρεωτική, δευτεροβάθμια, πανεπιστημιακή, τεχνική).

Συνήθως ως σημείο αναφοράς για τις όποιες μισθολογικές αυξήσεις χρησιμοποιούνται οι δυνατότητες και τα περιθώρια του κρατικού προϋπολογισμού. Από την πλευρά, η Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ), το τριτοβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο των δημοσίων υπαλλήλων, έχει ως σημείο αναφοράς τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων σε άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, **η πλειοψηφία των εργαζομένων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (ένας στους τρεις εργαζόμενους) αμείβεται με καθαρό μηνιαίο εισόδημα από 1.000 έως 1.250 ευρώ.**[104] Παράλληλα, πολύ μικρό ποσοστό εργαζομένων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα αμείβεται με μηναίο εισόδημα μικρότερο των 750 ευρώ[105].

Πίνακας 41: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα

	Συνολική Απασχόληση Μισθωτών		
	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο Μισθωτών
<250€	4.615	18.693	23.308
251-500€	18.557	92.539	111.096
501-750€	53.362	453.231	506.593
751-1.000€	181.398	577.664	759.062
1.001-1.250€	309.971	256.395	566.366
1.251-1.500€	218.357	101.186	319.543
1.501-1.750€	49.584	23.062	72.646
1.751-2.000€	21.296	13.152	34.448
> 2.000€	24.605	19.230	43.835
Δ.Α/Δ.Γ.	136.255	323.206	459.461
Σύνολο	1.018.000	1.878.358	2.896.358
<750€	*76.534*	*564.463*	*640.997*

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

104. Αντίστοιχα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα (1/3) έχει μηνιαίες καθαρές αποδοχές από 750 έως 1000 ευρώ.

105. Στις αντίστοιχες αμοιβές το ποσοστό στον ιδιωτικό τομέα είναι υπερδιπλάσιο και αγγίζει το 36,3%.

Ως προς τις κατά φύλο ανισότητες αμοιβών, ποσοστό 60% των εργαζομένων που έχουν καθαρό μηνιαίο εισόδημα μικρότερο των 750 ευρώ είναι γυναίκες, απασχολούμενες είτε με σύμβαση ορισμένου, είτε με σύμβαση αορίστου χρόνου. **Ιδιαίτερα διαδεδομένη στην γυναικεία απασχόληση και στον δημόσιο τομέα είναι η μερική απασχόληση,** καθώς τρεις στους τέσσερις εργαζόμενους που απασχολούνται με καθεστώς μερικής απασχόλησης είναι γυναίκες.

Διαφοροποιήσεις στις αμοιβές δημόσίου και ιδιωτικού τομέα παρατηρούνται και στις αποδοχές των μερικά και προσωρινά απασχολούμενων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, οι καθαρές μηνιαίες αποδοχές των προσωρινά απασχολούμενων κυμαίνονται από 251 ευρώ έως 1.000 ευρώ τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Έτσι, καθαρές μηνιαίες αποδοχές ποσού κάτω των 750 ευρώ αναλογούν σε ποσοστό 56% των απασχολούμενων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (59% στον ιδιωτικό και 47% στον δημόσιο τομέα), με την πλειονότητα των προσωρινά απασχολούμενων που αμείβονται με τα ποσά αυτά να απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα (ποσοστό 77%).

Πίνακας 42: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ανά καθεστώς απασχόλησης (μόνιμη - προσωρινή)

	Μόνιμα Απασχολούμενοι			Προσωρινά Απασχολούμενοι		
	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο
<250€	2.653	8.207	10.860	1.962	10.486	12.448
251-500€	8.636	56.751	65.387	9.921	35.788	45.709
501-750€	31.467	386.058	417.525	21.895	67.173	89.068
751-1.000€	155.605	525.156	680.761	25.793	52.508	78.301
1.001-1.250€	301.341	236.338	537.679	8.630	20.057	28.687
1.251-1.500€	216.541	97.248	313.789	1.816	3.939	5.755
1.501-1.750€	48.411	21.707	70.118	1.173	1.355	2.528
1.751-2.000€	21.233	12.647	33.880	64	505	569
> 2.000€	23.840	18.660	42.500	766	570	1.336
Δ.Α/Δ.Γ.	118.600	282.957	401.557	17.655	40.250	57.905
Σύνολο	928.327	1.645.729	2.574.056	89.675	232.631	322.306
<750€	*42.756*	*451.016*	*493.772*	*33.778*	*113.447*	*147.225*

***Πηγή**: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Πίνακας 43: Διάρθρωση αμοιβών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ανά καθεστώς απασχόλησης (πλήρης - μερική)

	Πλήρης Απασχόληση Μισθωτών			**Μερική Απασχόληση Μισθωτών**		
	Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας	**Ιδιωτικός Τομέας**	**Σύνολο**	**Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας**	**Ιδιωτικός Τομέας**	**Σύνολο**
<250€	1.195	5.733	6.928	3.420	12.960	16.380
251-500€	8.271	48.995	57.266	10.286	43.545	53.831
501-750€	46.183	428.705	474.888	7.179	24.526	31.705
751-1.000€	178.518	569.616	748.134	2.880	8.047	10.927
1.001-1.250€	309.095	254.007	563.102	876	2.388	3.264
1.251-1.500€	218.110	100.418	318.528	247	769	1.016
1.501-1.750€	49.359	23.062	72.421	225		225
1.751-2.000€	20.718	13.152	33.870	578		578
> 2.000€	24.605	19.230	43.835			
Δ.Α/Δ.Γ.	131.337	297.462	428.799	4.918	25.744	30.662
Σύνολο	987.391	1.760.380	2.747.771	30.609	117.979	148.588
<500€	*9.466*	*54.728*	*64.194*	*13.706*	*56.505*	*70.211*

Πηγή: *Γ.Γ. ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 2007 Β΄ τριμήνου. Επεξεργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).*

Ανάλογες διαφοροποιήσεις καταγράφονται και στην **μερική απασχόληση,** όπου η μείωση των αποδοχών είναι ακόμη μεγαλύτερη, τόσο ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα.[106] Μάλιστα, ποσοστό 60% των μερικώς απασχολούμενων αμείβεται με καθαρό μηναίο μισθό κάτω των 500 ευρώ (61% στον ιδιωτικό και 53% στον ευρύτερο δημόσιο τομέα).

Συμπερασματικά, **οι μισθολογικές αποδοχές στον δημόσιο τομέα, αν και υψηλότερες του ιδιωτικού τομέα,** υπολείπονται κατά πολύ των αποδοχών των κρατών- μελών της ΕΕ-15. Διαφαίνεται δε, ότι οι αποδοχές των απασχολουμένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στο δημόσιο είναι χαμηλότερες των απασχολουμένων με συμβάσεις αορίστου χρόνου, στις συμβάσεις δε μερικής απασχόλησης η μείωση είναι ακόμη μεγαλύτερη, με αποτέλεσμα για ένα σημαντικό ποσοστό των εργαζομένων, οι αποδοχές να είναι ιδιαίτερα πενιχρές.

106. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, 8 στους 10 εργαζόμενους με μερική απασχόληση στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα έχει καθαρές μηνιαίες αποδοχές που δεν ξεπερνούν τα 750 ευρώ.

ΜΕΡΟΣ 10

Οι δαπάνες υγείας στην Ελλάδα

Οι δαπάνες υγείας στην Ελλάδα

10.1. Δημόσιες και Ιδιωτικές δαπάνες υγείας

Οι δαπάνες υγείας ανά κάτοικο στην Ελλάδα, υπολογισμένες σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, ώστε να είναι συγκρίσιμες με τις αντίστοιχες δαπάνες σε άλλες χώρες, είναι υψηλότερες του μέσου όρου του ΟΟΣΑ (Διάγραμμα 106). Ανέρχονταν το 2005 σε περίπου 3.000 δολάρια ετησίως και υπερέβαιναν τις αντίστοιχες δαπάνες σε χώρες με υψηλότερο ΑΕΠ ανά κάτοικο, όπως η Ισπανία, η Φιλανδία, η Ιαπωνία, η Ιταλία, η Βρετανία, η Σουηδία και η Ιρλανδία.

Διάγραμμα 106

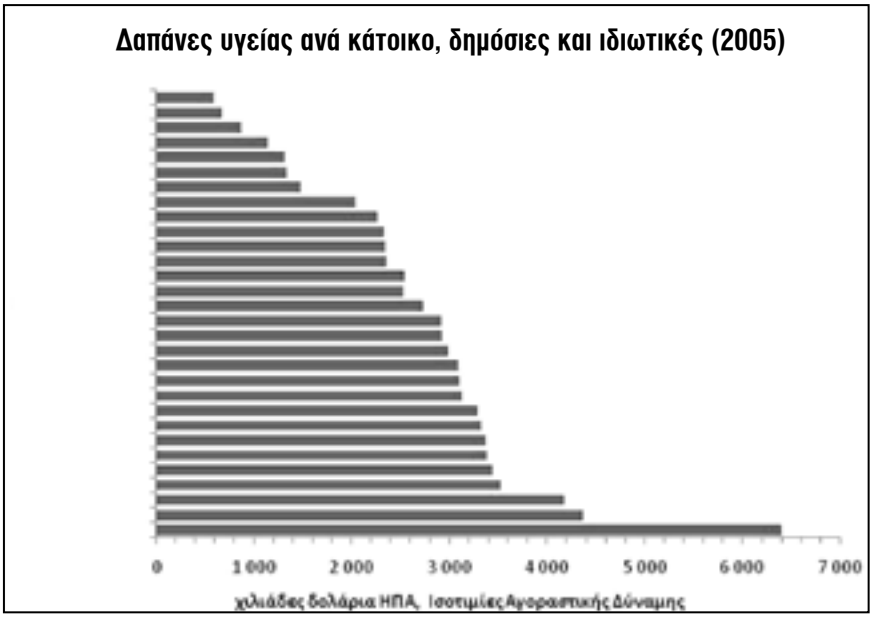

Πηγή: *ΟΟΣΑ.*

Είναι αξιοσημείωτο ότι μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, είναι θεαματικά υψηλό το επίπεδο δαπανών στις ΗΠΑ. Ακολουθούν στην κατάταξη, αλλά από μεγάλη απόσταση, η Νορβηγία και η Ελβετία. Αντίθετα, το επίπεδο δαπανών υγείας ανά κάτοικο είναι πολύ χαμηλό στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, στην Τουρκία, το Μεξικό και την Κορέα.

Το υψηλό επίπεδο δαπανών υγείας ανά κάτοικο στην Ελλάδα οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στην ταχεία αύξηση των δαπανών της περιόδου 1995-2005. Όπως φαίνεται

στο Διάγραμμα 107, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των δαπανών στην Ελλάδα ανήλθε, κατά την συγκεκριμένη περίοδο, σε 4,7%. Η αύξηση αυτή, αντιστοιχεί σε σωρευτική μεταβολή +58% σε μια δεκαετία.

Διάγραμμα 107

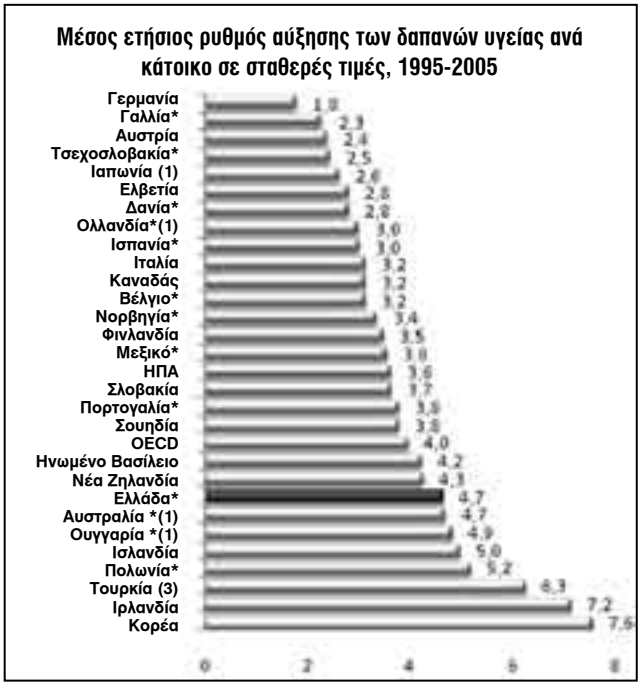

Πηγή: *ΟΟΣΑ.*

Υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης επιτεύχθηκαν κυρίως σε χώρες στις οποίες το επίπεδο ήταν χαμηλό κατά το 1995 (Τουρκία, Κορέα, Πολωνία, Ουγγαρία).

Η άνοδος των δαπανών στην Ελλάδα μετά το 1995 οφείλεται στην διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε κατά την δεκαετία 1995-2005, καθώς υπάρχει ισχυρή συσχέτιση της αύξησης των δαπανών υγείας ανά κάτοικο και της μεγέθυνσης του ΑΕΠ ανά κάτοικο: με άλλα λόγια, ο ρυθμός ανάπτυξης μιας οικονομίας επηρεάζει άμεσα και σημαντικά τον ρυθμό με τον οποίο αυξάνονται οι δαπάνες υγείας ανά κάτοικο (Διάγραμμα 108).

Διάγραμμα 108

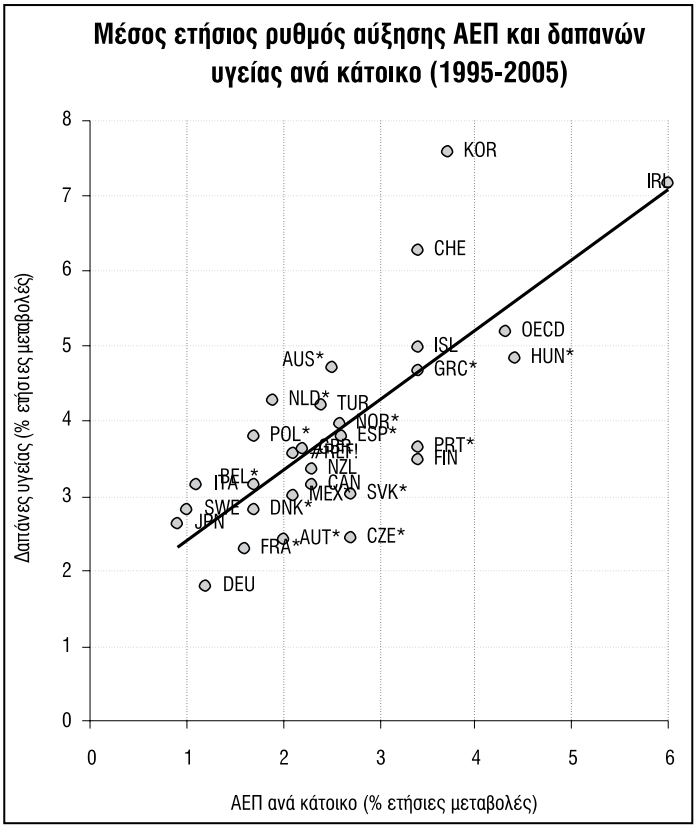

Πηγή: *ΟΟΣΑ.*

Η ευθεία γραμμή που φαίνεται στο Διάγραμμα 108, αποτελεί μια γραμμή πρόβλεψης, με την έννοια ότι δείχνει πόσο αναμένουμε να είχαν αυξηθεί οι δαπάνες υγείας ανά κάτοικο με δεδομένη την αύξηση του ΑΕΠ ανά κάτοικο κατά τα έτη 1995-2005.

Παραδείγματος χάρη, εάν μια χώρα είχε αύξηση του ΑΕΠ ανά κάτοικο 5%, θα αναμέναμε αύξηση των δαπανών υγείας ανά κάτοικο κατά 6,1%. Εάν η χώρα αυτή παρουσίαζε υψηλότερη αύξηση των δαπανών, π.χ. 6,8%, τότε η διαφορά 0,7% δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από την αύξηση του ΑΕΠ ανά κάτοικο και η χώρα θα βρισκόταν πάνω από την ευθεία πρόβλεψης (τέτοια είναι π.χ. η περίπτωση της Κορέας, της Αυστραλίας, της Πολωνίας κλπ).

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αύξηση του ΑΕΠ εξηγεί πλήρως την αύξηση των δαπανών υγείας ανά κάτοικο καθώς η χώρα βρίσκεται ακριβώς επί της γραμμής πρόβλεψης. Επομένως, η αύξηση των ετών 1995-2005 θα πρέπει να θεωρηθεί ως «φυσική», με την έννοια ότι ήταν αναμενόμενη και δεν αποτελεί προϊόν κάποιων υπερβολών, τουλάχιστον εάν θεωρήσουμε ως αναφορά αυτό που συμβαίνει διεθνώς.

Η παρατηρούμενη μεγέθυνση του κλάδου πραγματοποιήθηκε **στην κατεύθυνση της ιδιωτικοποίησης των υπηρεσιών υγείας. Το ποσοστό ιδιωτικών δαπανών** στις συνολικές δαπάνες υγείας στην Ελλάδα ήταν το 2005 το υψηλότερο μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ: 57,1% έναντι 54,9% στις ΗΠΑ (Διάγραμμα 109). Επομένως, η ταχύρυθμη αύξηση των δαπανών ανά κάτοικο μετά το 1995 (που οφειλόταν στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη της χώρας) **αποτελεί δείκτη της ταχύτατης μεγέθυνσης του κλάδου παραγωγής υπηρεσιών υγείας στην κατεύθυνση της μετατροπής της υγείας από δημόσια σε ιδιωτική παραγωγή και παροχή υπηρεσιών υγείας.**

Διάγραμμα 109

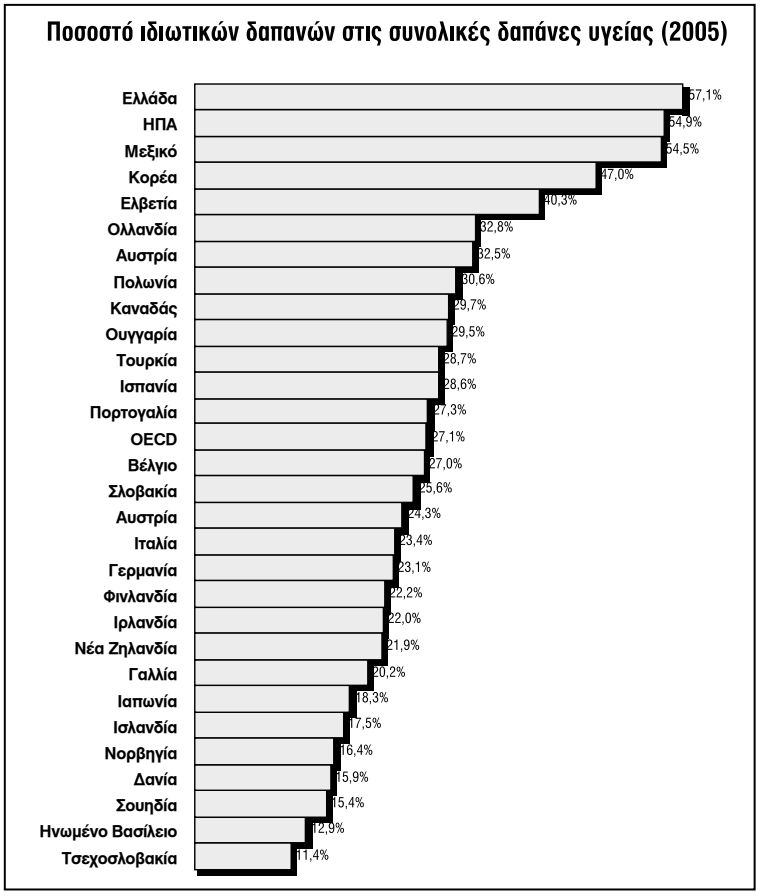

Πηγή: *ΟΟΣΑ.*

΄Ενα μέρος των ιδιωτικών δαπανών καταβάλλεται από τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες και το υπόλοιπο αποτελεί τις δαπάνες υγείας των νοικοκυριών (pay out of pocket, κατά την διατύπωση του Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, SHARE).

Σύμφωνα με μελέτη του 2005[107], **οι δαπάνες υγείας των νοικοκυριών** για ιατρική φροντίδα χωρίς εισαγωγή σε νοσοκομείο ανερχόταν το 2005 στο 68% των συνολικών δαπανών τους για υγεία (εκ των οποίων περίπου 31% για οδοντιατρική φροντίδα, 23% για ιατρικές υπηρεσίες, 11% για παραϊατρικές φροντίδες και 3% για θεραπευτικό εξοπλισμό). Τα ποσοστά για αγορά φαρμάκων και νοσοκομειακή περίθαλψη ανέρχονταν, σύμφωνα με την ίδια πηγή, σε 17,5% και 14,4% αντίστοιχα. Η δαπάνη για νοσοκομειακή περίθαλψη, σύμφωνα με την ίδια μελέτη, αφορά σε πληρωμές ιατρών σε ιδιωτικά νοσοκομεία (περίπου 26%), νοσήλια σε ιδιωτικά νοσοκομεία (περίπου 29%), συμμετοχή στο κόστος των δημόσιων νοσοκομείων (περίπου 21%), άτυπες αμοιβές σε δημόσια νοσοκομεία (20%) και σε αμοιβές αποκλειστικών νοσοκόμων και άλλων εξωτερικών επαγγελματικών υγείας (4%).

Σύμφωνα με υπολογισμούς του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, με βάση τα πρωτογενή στοιχεία της βάσης δεδομένων SHARE για το έτος 2004 και *για τις ηλικίες άνω των 50 ετών*, η δαπάνη των νοικοκυριών για ιατρική φροντίδα χωρίς εισαγωγή στο νοσοκομείο ανήλθε σε 50,6% της συνολικής δαπάνης τους, για φάρμακα σε 33,7%, και για νοσοκομειακή περίθαλψη σε 15,7%.

Για την δαπάνη για νοσοκομειακή περίθαλψη, οι υπολογισμοί του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ με βάση τα στοιχεία του SHARE (Πίνακας 44) **προσδιόρισαν ως σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της μέσης ημερήσιας δαπάνης των νοικοκυριών** (δηλαδή της ιδιωτικής δαπάνης που δεν βαρύνει τις ασφαλιστικές εταιρείες) τους εξής:

Πρώτον, οι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ καταβάλλουν σημαντικά υψηλότερα ποσά που δεν καλύπτονται από ασφαλιστικά ταμεία ή εταιρείες. Σύμφωνα με τους Σίσκου, Καϊτελίδου et al. (2005), αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι υπηρεσίες του ΙΚΑ δεν προσφέρουν υψηλή ικανοποίηση στους πολίτες με αποτέλεσμα να στρέφονται σε υπηρεσίες υγείας που παρέχονται έναντι χρηματικού αντιτίμου.

Δεύτερον, οι πολίτες με αυξημένο εισόδημα δαπανούν υψηλότερα ποσά, πιθανότατα σε πληρωμές ιατρών και νοσήλια σε ιδιωτικά νοσοκομεία. Το ύψος του διαθέσιμου εισοδήματος σχετίζεται άμεσα με την πιθανότητα νοσηλείας σε ιδιωτικό νοσοκομείο.

Τρίτον, οι ιδιωτικές δαπάνες για νοσοκομειακή περίθαλψη αυξάνονται με τα χρόνια εκπαίδευσης του ασθενούς. Πρόκειται, ενδεχομένως, για μια «πολιτισμική μεταβλητή» που εκφράζει την αυξημένη προτίμηση των κοινωνικών ομάδων υψηλής εκπαίδευσης για τα ιδιωτικά νοσοκομεία ανεξαρτήτως εισοδήματος.

---

107. Ο. Σίσκου, Δ. Καϊτελίδου, Μ. Θεοδώρου, Λ. Λιαρόπουλος (2005), «Η δαπάνη υγείας στην Ελλάδα: το ελληνικό παράδοξο», Τμήμα Νοσηλευτικής, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τέταρτον, οι ιδιωτικές δαπάνες για νοσοκομειακή περίθαλψη είναι υψηλότερες για τους πιο ηλικιωμένους και σημαντικά υψηλότερες για τις γυναίκες.

Πέμπτον, το ημερήσιο κόστος της νοσοκομειακής περίθαλψης για τα νοικοκυριά μειώνεται με την διάρκειά της. Αυτό υποδηλώνει την ύπαρξη υψηλών εφάπαξ δαπανών που πραγματοποιούνται ανεξάρτητα από την διάρκεια της νοσηλείας.

Πίνακας 44: Προσδιοριστικοί παράγοντες της ημερήσιας ιδιωτικής δαπάνης για νοσοκομειακή περίθαλψη (2004)

Coefficients [a]

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
		B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	448,123	29,518		15,182	,000
	MALE	-680,601	7,422	-,582	-91,706	,000
	AGE	4,366	,463	,086	9,427	,000
	IKA_OGA	418,089	6,721	,372	62,208	,000
	NIGTHS_IN_HOSPITAL	-95,021	1,173	-,483	-80,982	,000
	ANNUAL_NET_ EARNINGS_BEFORE_ TAX_THOUSAND_EUROS	18,577	,321	,445	57,908	,000
	YEARS_OF_EDUCATION	16,124	,832	,132	19,380	,000

[a] Dependent Variable: OUT_OF_POCKET_INPATIENT_PER_NIGHT

Πηγή: *Επεξεργασία στοιχείων SHARE από το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, πολλαπλή παλινδρόμηση (R^2=0.52). Εργασία σε εξέλιξη, προσωρινά αποτελέσματα.*

Από την βάση δεδομένων SHARE προκύπτει ότι **το ημερήσιο κόστος της νοσοκομειακής περίθαλψης** που καταβάλλουν οι πολίτες άνω των 50 ετών, πέραν των δαπανών που πραγματοποιούν για αυτούς τα ασφαλιστικά ταμεία και οι ασφαλιστικές εταιρείες, ανέρχεται κατά μέσον όρο σε 194 ευρώ για τους άνδρες και σε 288 για τις γυναίκες. Στο σημείο αυτό **αξίζει να σημειωθεί ότι μόνον το 10% των πολιτών καλύπτονται στην Ελλάδα από ιδιωτικά συμβόλαια υγείας ασφαλιστικών εταιρειών και το μεγάλο βάρος των αυξημένων ιδιωτικών δαπανών το αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι πολίτες.**

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει επίσης ότι **το δημόσιο σύστημα πρωτοβάθμιας υγειονομικής φροντίδας** έχει οδηγηθεί, διαμέσου **της ελλιπούς χρηματοδότησης**[108], σε ανεπάρκειες τις οποίες επιχειρεί να καλύψει ο ιδιωτικός τομέας με όρους επιχειρηματικής αποδοτικότητας. Αποτέλεσμα αυτής της πορείας είναι η

108. E. Mossialos, S. Allin, K. Davaki (2005), «Analyzing the Greek health system: A tale of fragmentation and inertia», Health Economics, 14: 151-168.

άνοδος των ιδιωτικών δαπανών των πολιτών που στρέφονται σε υπηρεσίες των επιχειρήσεων υγείας. Παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των εισαγωγών στα νοσοκομεία αφορούν στα δημόσια νοσοκομεία και ο ιδιωτικός τομέας καλύπτει περίπου το 1/5 της «αγοράς», τα νοικοκυριά έχουν στραφεί σε μαζικές αγορές υπηρεσιών υγείας από ιδιώτες επαγγελματίες εκτός νοσοκομείου ή από ιδιωτικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών υγείας. Έτσι, η βασικότερη αιτία της ελλειμματικής λειτουργίας στην κατεύθυνση της δημόσιας παραγωγής και παροχής υπηρεσιών στην υγεία στην Ελλάδα είναι η ελλιπής δημόσια χρηματοδότηση του υγειονομικού συστήματος στην χώρα μας.

10.2. Τάσεις ιδιωτικοποίησης του δημόσιου τομέα υγείας

Η πολιτική αυτή αποδιάρθρωσης του δημόσιου τομέα υγείας συνέπεσε με την ταχύρυθμη οικονομική μεγέθυνση της ελληνικής οικονομίας μετά το 1995. Η αύξηση των εισοδημάτων των πιο εύπορων και των μεσαίων στρωμάτων, που επήλθε ως συνέπεια αυτής της ταχύρυθμης οικονομικής μεγέθυνσης, προκάλεσε μια θεαματική αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών υγείας. Αυτές οι δύο εξελίξεις, δηλαδή η μεγάλη αύξηση της ζήτησης (ή με άλλα λόγια, της δαπάνης υγείας ανά κάτοικο), και η πολιτική αποδιάρθρωσης του δημόσιου τομέα, απετέλεσαν ένα εξαιρετικά ευνοϊκό έδαφος για την συγκρότηση ενός καπιταλιστικού κλάδου παραγωγής υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα. Ο επιχειρηματικός τομέας παροχής υπηρεσιών υγείας αναπτύσσεται κατά τα τελευταία έτη με ρυθμούς μεγέθυνσης της τάξης του 15% ετησίως. Ευνοϊκό ρόλο για την ανάπτυξη του ιδιωτικού κλάδου υγείας ανέλαβαν και η απελευθέρωση της αγοράς υπηρεσιών υγείας και η διάδοση των ιδιωτικών ασφαλιστήριων συμβολαίων ιατροφαρμακευτικής κάλυψης. Αμφότερες οι εξελίξεις ήταν το αποτέλεσμα των ασκούμενων πολιτικών υγείας της τελευταίας εικοσαετίας. Έτσι, τα μεγάλα περιθώρια κέρδους προσέλκυσαν επιχειρηματικά κεφάλαια που επενδύθηκαν στον κλάδο δημιουργώντας έτσι τις υλικές προϋποθέσεις για την περαιτέρω υποχώρηση της υγείας ως δημόσια παραγωγή και παροχή υπηρεσιών υγείας και την εδραίωση της υγείας-εμπόρευμα.

Ο στρατηγικός πολιτικός στόχος της δωρεάν παροχής υπηρεσιών υγείας στους πολίτες, απαξιώνεται και αντικαθίσταται από τον στόχο της συγκρότησης ενός επιχειρηματικού κλάδου παραγωγής υπηρεσιών υγείας που λειτουργεί με τους «νόμους της αγοράς», δηλαδή της καπιταλιστικής οικονομίας. Με άλλα λόγια, οι υπηρεσίες υγείας τείνουν να μετατραπούν, στον βαθμό που συνεχίζεται η διαδικασία υποχώρησης των δημοσίων δαπανών υγείας και της μεγέθυνσης των ιδιωτικών δαπανών, από *δημόσιες σε ιδιωτικές*. **Τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος**, τα οποία αναμφίβολα αντιμετώπιζαν προβλήματα στις σχέσεις τους με τα δημόσια ταμεία και τα νοσοκομεία εξαιτίας των γραφειοκρατικών διαδικασιών και των λειτουργικών δυσλειτουρ-

γιών[109], είχαν εντούτοις πρόσβαση στις παρεχόμενες υπηρεσίες χάρη στην ιδιότητα του πολίτη που δικαιούται της χρήσης των δημόσιων αγαθών. Καθώς οι υπηρεσίες υγείας μετατρέπονται σε εμπορεύματα, τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος θα αντιμετωπίσουν σοβαρές δυσκολίες που θα προστεθούν σε όσες ήδη αντιμετωπίζουν λόγω της μακροχρόνιας αναδιανομής του εισοδήματος που πραγματοποιείται σε βάρος των ασθενέστερων εισοδηματικά κοινωνικών στρωμάτων του πληθυσμού. Επιπλέον, το δημόσιο σύστημα υγείας στην χώρα μας καθίσταται ο αποκλειστικός φορέας περίθαλψης των φτωχών και εισοδηματικά ασθενέστερων τάξεων του πληθυσμού. Όμως, η τάση αυτή οδηγεί σε ένταση της ανισοκατανομής του εισοδήματος στην χώρα μας, όχι μόνο σε χρήμα (εισόδημα) αλλά και σε είδος (υγεία, πρόνοια, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση, κ.λπ.).

109. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα συγκριτικής μελέτης των χωρών του ΟΟΣΑ για το επίπεδο ικανοποίησης και δυσαρέσκειας των παρεχόμενων υπηρεσιών Υγείας, διαπιστώνεται για παράδειγμα ότι κάτοικοι χωρών όπως Αυστρίας και Δανίας δηλώνουν ικανοποιημένοι από την παροχή υπηρεσιών Υγείας σε ποσοστό 72,7% και 90,6% και δυσαρεστημένοι δε ποσοστό 6,7% και 5,6% αντίστοιχα και στην Ελλάδα δηλώνουν ικανοποιημένοι από την παροχή υπηρεσιών Υγείας σε ποσοστό 15,5% και δυσαρεστημένοι σε ποσοστό 59,6% παρά το γεγονός ότι οι δαπάνες Υγείας ανά κάτοικο (Δημόσιες και Ιδιωτικές) στις προαναφερόμενες χώρες δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους (Βλ. Διάγραμμα 106, Μέρος 10).

ΜΕΡΟΣ 11

Σαφείς κίνδυνοι ανατροπής του διεθνούς Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

Σαφείς κίνδυνοι ανατροπής του διεθνούς Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

11.1. Η ανάδειξη του προβλήματος

Στη σειρά των εκδόσεων «Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση» των προηγούμενων ετών, έχουμε καταγράψει, αναλύσει και κριτικάρει τις θέσεις και τις υποδείξεις των Διεθνών Οργανισμών για την κοινωνική ασφάλιση. Πράγματι:

Στην ΄Εκθεση του έτους 2007 (Μέρος 10) περιέχεται ειδική ανάλυση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για τις *«Μεταρρυθμίσεις των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ από το 1990 μέχρι σήμερα».* Στην ΄Εκθεση του έτους 2006 περιέχεται ειδικό κεφάλαιο (Μέρος 10) που αναφέρεται στις *«Εξελίξεις στην κοινωνική ασφάλιση από τη σκοπιά του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) - Μιά κριτική αποτίμηση».* Στην ΄Εκθεση του έτους 2004 αναλύονται σε ειδικό κεφάλαιο (Μέρος 11) οι θέσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) υπό τον τίτλο *«Οι σύγχρονες εξελίξεις και οι προοπτικές στον τομέα της κοινωνικής προστασίας και της κοινωνικής ασφάλισης».* Στην ΄Εκθεση του έτους 2003 (Μέρος 9) καταγράφονται και κριτικάρονται οι απόψεις και οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την κοινωνική ασφάλιση, υπό τον τίτλο *«Οι διαφαινόμενες προοπτικές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης».*

Στα πιο πάνω πρέπει να προστεθεί και ειδική συγκριτική αποτύπωση των διαφορετικών θέσεων των διεθνών αυτών Οργανισμών και ειδικότερα των θέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έναντι των αντίστοιχων θέσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας που έχει αποτυπωθεί στην μηνιαία περιοδική έκδοση του ΙΝΕ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ[110].

Από την επισκόπηση των κειμένων αυτών προκύπτει **η σαφής σύμπτωση των θέσεων για την κοινωνική ασφάλιση** του συνόλου των διεθνών Οργανισμών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - πλην των θέσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας που διαφοροποιούνται, σαφώς, έναντι των θέσεων των λοιπών διεθνών Οργανισμών. Για την πληρότητα της παρουσίασης επισημαίνουμε ότι και οι θέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας συμπίπτουν με τις αντίστοιχες θέσεις του ΟΟΣΑ και του ΔΝΤ.

---

110. Γ. Ρωμανιάς: «Το μέλλον της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρώπη και την Ελλάδα», ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Τεύχος 83, Μάιος 2000.
- Γ. Ρωμανιάς: «Παγκοσμιοποίηση και κοινωνική ασφάλιση», ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Τεύχος 93, Μάρτιος 2003.

Η κύρια απόκλιση των θέσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, έναντι των λοιπών, συνίσταται στο **σύνθετο κοινωνικο-οικονομικό πρίσμα** με το οποίο αντιμετωπίζει την κοινωνική ασφάλιση, ενώ οι λοιποί διεθνείς Οργανισμοί (ΟΟΣΑ, ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα) αλλά και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρούν **ως πρωταρχικής σημαντικότητας την οικονομική λειτουργία της κοινωνικής ασφάλισης.**

Στη σύλληψη της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί, βέβαια και οικονομικό υποσύστημα του γενικότερου οικονομικού συστήματος της χώρας, πριν από όλα, όμως, αποτελεί θεσμό με κοινωνικο-πολιτική λειτουργία, επιλογές και προτεραιότητες.

Η αντιδιαστολή αυτή των διακηρυγμένων θέσεων των διεθνών Οργανισμών και η επισήμανση των ουσιαστικών διαφορών της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας έναντι των λοιπών, επιτελεί σημαντικό ρόλο στις εκάστοτε διεθνείς παρεμβάσεις για τη θέσμιση και τη λειτουργία της κοινωνικής ασφάλισης σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Οφείλουμε, πράγματι, να επισημάνουμε, ότι, οι θέσεις ΟΟΣΑ, ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας έχουν κυριαρχήσει στις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου, οι θέσεις, όμως, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας αποτελούν το σταθερό οδοδείκτη ανάπτυξης και γενίκευσης της κοινωνικής ασφάλισης σ' ολόκληρο το λοιπό κόσμο.

Από την επισκόπηση, όμως, των όλως πρόσφατων εξελίξεων και τις προ-διαγραφόμενες τάσεις στο εσωτερικό της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας προκύπτουν ανησυχητικά μηνύματα για το μέλλον της κοινωνικής ασφάλισης σε διεθνές επίπεδο.

Υπενθυμίζουμε, ότι, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας είναι τμήμα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αλλά και ότι, στα πλαίσια του ΟΗΕ, λειτουργεί, επίσης, αυτόνομα και η *«Διεθνής Ένωση Κοινωνικής Ασφάλειας»* (ΔΕΚΑ) με παραπλήσιες προς εκείνες της ΔΟΕ θέσεις.

Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία που συλλέχθηκαν, στη διάρκεια της πρόσφατης Συνόδου (Ιούνιος 2008) της ΔΟΕ, στη Γενεύη, φαίνεται, ότι, **οι τελευταίοι αυτοί θεματοφύλακες (ΔΟΕ και ΔΕΚΑ) της κοινωνικής ασφάλισης αλλάζουν, με ταχύ, μάλιστα, βηματισμό, θέσεις και υπαναχωρούν από τις πάγιες, μέχρι σήμερα, προτεραιότητές τους σε σχέση με τη λειτουργία της κοινωνικής ασφάλισης.**

Πράγματι, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, καταγράφονται **σαφείς ενδείξεις, ότι, ΔΟΕ και ΔΕΚΑ προσανατολίζονται σε ανατροπή των μέχρι σήμερα επιλογών τους και σε αλλαγή «στρατοπέδου» με την ανάδειξη και προβολή καινοφανών έναντι των παγίων θέσεών τους και πάντως αντι-ασφαλιστικών ρυθμίσεων.**

Βέβαια, η μετακίνηση αυτή γίνεται προσεκτικά, με συνέπεια να παρατηρούνται **φαινόμενα διπλής ανάγνωσης.** Σε συγκεκριμένα κείμενα της ΔΟΕ, η κοινωνική ασφάλιση εξακολουθεί να αποτελεί θεσμό κοινωνικο-πολιτικής κυρίως λειτουργίας, ενώ παραλλήλως, σε άλλα κείμενα επιχειρείται, σαφώς, η ανατροπή αυτής της θέσης. Έτσι,

όμως, **επιχειρείται η νόθευση της έννοιας της κοινωνικής ασφάλισης** με στοιχεία που σαφώς βρίσκονται έξω από το εννοιολογικό πεδίο που η ΔΟΕ έχει εδώ και πολλά χρόνια προδιαγράψει με ειδικές Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας και Συστάσεις.

Κατά συνέπεια, οι νέες αυτές επιλογές της ΔΟΕ και της ΔΕΚΑ δεν περιορίζονται, απλώς, σε πρακτικές διαχείρισης των ζητημάτων της κοινωνικής ασφάλισης αλλά **επεκτείνονται και στη μετακίνηση του διαχρονικού θεωρητικού της, με βάση διεθνή κείμενα κοινώς αποδεκτά, πλαισίου με συνέπεια να ανατρέπεται και αυτή ακόμη η έννοια του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης.**

Η ανατροπή, μάλιστα, αυτή οδηγεί και **σε βαθμιαία, έστω και μερική, προσχώρηση της ΔΟΕ και της ΔΕΚΑ στις γνωστές θέσεις των ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, Παγκοσμιας Τραπεζας και Ευρωπαϊκής Επιτροπής.**

Στο Μέρος 11 της ΄Εκθεσης για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση του έτους 2008, επιχειρούνται να καταγραφούν:

- Οι εννοιολογικές μετακινήσεις της ΔΟΕ και της ΔΕΚΑ σε σχέση με την κοινωνική ασφάλιση,
- οι συγκεκριμένες διαδικασίες και δράσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη και που αποσκοπούν στην εμφύτευση των εννοιολογικών αυτών μετακινήσεων σε νέα, τροποποιητικά των υφισταμένων, διεθνή κείμενα,
- η γενική επισκόπηση των συνιστωσών και της μορφής του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης, σήμερα, με βάση συγκεκριμένες μετρήσεις και
- οι προτάσεις και εισηγήσεις των «πιστών» στην κοινωνική ασφάλιση που επιμένουν να αγνοούν τα τεκταινόμενα και αναδεικνύουν την αναγκαιότητα εκσυγχρονισμού και ενίσχυσης του θεσμού με συγκεκριμένες προτάσεις για τις επιβαλλόμενες βελτιώσεις του.

11.2. Η αναγνώριση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (human rights)

Σε συγκεκριμένα διεθνή κείμενα η κοινωνική ασφάλιση έχει χαρακτηρισθεί ως «ανθρώπινο δικαίωμα» (human right).

Στον Πίνακα 45 καταφαίνεται, ότι, διεθνώς παραδεκτά κείμενα της εμβέλειας της *«Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»,* της *«Διεθνούς Συνθήκης για τα Οικονομικά, τα Κοινωνικά και τα Πολιτιστικά Δικαιώματα»* και της *«Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού»,* έχουν αναγάγει την κοινωνική ασφάλιση σε θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα.

΄Ετσι, από τον Πίνακα 45 προκύπτει, ακόμη, ότι, τα ίδια διεθνή κείμενα έχουν ανα-

γάγει ως θεμελιώδες, επίσης, ανθρώπινο δικαίωμα και τη διατήρηση ενός επαρκούς εισοδηματικού επιπέδου σ' ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου.

Πίνακας 45: Η αναγνώριση των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης και διατήρησης ενός επαρκούς εισοδηματικού επιπέδου

Κείμενα διεθνών διακηρύξεων για την κοινωνική ασφάλεια και την επάρκεια επιπέδου διαβίωσης ως ανθρωπίνων δικαιωμάτων		
Διακήρυξη	**Κοινωνική Ασφάλιση**	**Επάρκεια επιπέδων διαβίωσης**
Παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1948)	Άρθρο 22:	Άρθρο 25 § 1:
Διεθνής Συνθήκη για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (1966 - τέθηκε σε ισχύ το 1976)	Άρθρο 9:	Άρθρο 11 § 1:
Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού	Άρθρο 20 § 1:	Άρθρο 27 § 1: Άρθρο 27 § 3:

11.2.1. Κοινωνική ασφάλιση

Άρθρο 22 (Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου)

Έκαστος άνθρωπος, ως μέλος της κοινωνίας, έχει το **δικαίωμα κοινωνικής ασφάλειας** (the right to social security) *και το δικαίωμα απόλαυσης, μέσω εθνικών ρυθμίσεων και διεθνούς συνεργασίας και σε συμφωνία με την οργάνωση και τα μέσα εκάστης Πολιτείας, των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπειά του και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.*

Άρθρο 9 (Διεθνής Συνθήκη για τα Οικονομικά, τα Κοινωνικά και τα Πολιτιστικά Δικαιώματα)

Τα συμβαλλόμενα κράτη στην παρούσα Συνθήκη αναγνωρίζουν **το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην κοινωνική ασφάλεια, περιλαμβανομένης και της κοινωνικής ασφάλισης.**

Άρθρο 26 παρ. 1 (Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού)

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν **σε κάθε παιδί το δικαίωμα των πλεονεκτημάτων της κοινωνικής ασφάλειας, περιλαμβανομένης και της κοινωνικής ασφάλισης** *και οφείλουν να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την επίτευξη της πλήρους απόλαυσης του δικαιώματος αυτού σε συμφωνία με την εθνική νομοθεσία.*

Διατήρηση επαρκούς εισοδηματικού επιπέδου

Άρθρο 25 παρ. 1 (Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου)

Κάθε άνθρωπος έχει **το δικαίωμα ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης, επαρκούς για την υγεία και την ευημερία της οικογένειάς του,** *περιλαμβανομένων της διατροφής, της ενδυμασίας, της στέγασης, της ιατρικής μέριμνας και των αναγκαίων κοινωνικών υπηρεσιών* **και το δικαίωμα ασφάλειας σε ενδεχόμενους κινδύνους ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας, χηρείας, γήρατος η κάθε περίπτωσης έλλειψης των αναγκαίων μέσων διαβίωσης λόγω συνθηκών εκτός του δικού του ελέγχου.**

Άρθρο 11 παρ. 1 (Διεθνής Συνθήκη για τα Οικονομικά, τα Κοινωνικά και τα Πολιτιστικά Δικαιώματα)

Τα συμβαλλόμενα κράτη στην παρούσα Συνθήκη αναγνωρίζουν **το δικαίωμα κάθε ανθρώπου για ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης για τον ίδιο και την οικογένειά του,** *περιλαμβανομένης της επάρκειας στη διατροφή, την ένδυση και τη στέγαση και για συνεχή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής του.*

Άρθρο 27 παρ. 1 (Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού)

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν **το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα επίπεδο διαβίωσης επαρκές για την φυσική, ψυχική, πνευματική, ηθική και κοινωνική του ανάπτυξη.**

Άρθρο 27 παρ. 3 (Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού)

..... και θα παρασχεθούν, σε περίπτωση ανάγκης, **υλική βοήθεια και προγράμματα στήριξης, ιδιαίτερα σε σχέση με τη διατροφή, την ένδυση και τη στέγαση.**

11.3. Διαπίστωση αντιφάσεων και παραδοξοτήτων μεταξύ αναγνώρισης και λειτουργίας της κοινωνικής ασφάλισης

Σε κάθε περίπτωση παράλληλης επισκόπησης της αναγνώρισης της κοινωνικής ασφάλειας από διεθνή κείμενα και της λειτουργίας της στην πράξη, διαπιστώνουμε μεγάλες αντιφάσεις.

Από τη μια πλευρά, ο ΟΗΕ διακηρύσσει ότι η κοινωνική ασφάλιση συνιστά θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ταυτόχρονα δημιουργεί νέους θεσμούς (π.χ. το Συμβούλιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα) με στόχο την ενίσχυση της προστασίας και την εποπτεία εφαρμογής των προβλέψεων των διεθνών κειμένων.

Παράλληλα, όμως, η διεθνής πρακτική φαίνεται **να ελαχιστοποιεί τη σημαντικότητα του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης κατά την ανάπτυξη των εθνικών προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης.** Όπως σωστά επισημαίνεται (Townsend 2007, Chang 2003 και Townsend and Gordon, 2002):

- Η εισαγωγή και επιβεβαίωση με τις διαδοχικές Διεθνείς Διακηρύξεις και Συνθήκες, στη διάρκεια του τελευταίου μισού αιώνα, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταδεικνύει την αναγκαιότητα **αυξημένης συνεκτίμησης** των δικαιωμάτων αυτών **ως βάσης για τον επανασχεδιασμό των αναπτυξιακών πολιτικών των επί μέρους κρατών.**
- Οι Διεθνείς Διακηρύξεις και Συνθήκες που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν επικυρωθεί από τη μέγιστη πλειονότητα των κρατών και συνεπώς, οφείλουν να διαδραματίσουν, πλέον, κεντρικό ρόλο στις συζητήσεις για την οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη.
- Παρά ταύτα, **δεν φαίνεται,** ότι, τα ανθρώπινα δικαιώματα λήφθηκαν σοβαρώς υπόψη, ούτε κατά τη διάρκεια χάραξης και εφαρμογής μιάς πολιτικής εναντίον της εντεινόμενης σε ευρεία κλίμακα φτώχειας, ούτε κατά την επεξεργασία και τη διαμόρφωση των στόχων της ανάπτυξης κατά τον 21ο αιώνα.
- Έτσι, **τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν θεωρήθηκαν αναγκαίο στοιχείο για τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών πολιτικών στις δεκαετίες του 1980 και του 1990.**
- Αντιθέτως, η προσοχή εστιάσθηκε και περιορίσθηκε στην επεξεργασία και εφαρμογή πολιτικών, βραχυπρόθεσμων και συνδεδεμένων με τα εισοδήματα, παροχών, με σκοπούμενο τον περιορισμό των εκταμιεύσεων των κρατικών προϋπολογισμών (και όχι τη διασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης για ολόκληρο τον πληθυσμό).
- Οι διαρθρωτικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν στις περισσότερες χώρες συνέβαλαν στην ελάττωση του ποσοστού του πληθυσμού του απασχολούμενου στον επίσημο τομέα της οικονομίας. Πράγματι, τα διαδοχικά κύματα των διαρθρωτικών προγραμμάτων οδήγησαν σε πολλές περιπτώσεις σε περικοπές μισθών τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, με συνέπεια τη διάβρωση της οικονομικής βάσης της δημόσιας κοινωνικής ασφάλειας.
- Οι προσπάθειες αυτές περιορισμού και οπισθοδρόμησης στην κοινωνική ασφάλιση, στη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, έγιναν χωρίς περίσκεψη και χωρίς συνεκτίμηση των συσσωρευμένων ιστορικών εμπειριών των χωρών μελών του ΟΟΣΑ που είχαν ήδη αναπτύξει επιτυχημένους θεσμούς κοινωνικής προστασίας πολλαπλής αποτελεσματικότητας.
- Η πρόκληση συνεπώς σήμερα είναι **να επανέλθουμε στην πριν από τη δεκαετία του 1980 περίοδο και να επανεισάγουμε,** με τις αναγκαίες, βέβαια, προσαρμογές στις σημερινές διεθνείς, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, **το μοντέλο κοινωνικής προστασίας που έχει σημειώσει, αποδεδειγμένα, μεγάλη επιτυχία στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ.**
- Η πιθανή επιχειρηματολόγηση, ότι, οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ δεν έχουν εφαρμόσει όλες το ίδιο ακριβώς μοντέλο κοινωνικής προστασίας, αντικρούεται με

το αντεπιχείρημα ότι, σ' όλες τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, παρά τις ειδικότερες αποκλίσεις των συστημάτων κοινωνικής προστασίας η κύρια και βασική παράμετρος συνίστατο **στη συνεκτίμηση, κατά την κατάστρωση των διαρθρωτικών πολιτικών και του παράγοντα της κοινωνικής προστασίας.**

11.4. Τα «μαθήματα» από τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας των χωρών μελών του ΟΟΣΑ

Η καταγραφή των συμπερασμάτων από την επισκόπηση των πολιτικών κοινωνικής προστασίας και ειδικότερα κοινωνικής ασφάλειας, των χωρών μελών του ΟΟΣΑ μπορεί να αποδειχθεί **εξαιρετικά χρήσιμη**, αφού τα συμπεράσματα αυτά μπορούν να χρησιμεύσουν **ως πυξίδες για το μέλλον της κοινωνικής ασφάλισης, σε διεθνές επίπεδο.**

Τα κυριότερα «συμπεράσματα - μαθήματα» από τις πρακτικές των χωρών μελών του ΟΟΣΑ για την κοινωνική προστασία (και ειδικότερα την κοινωνική ασφάλεια) συνοψίζονται ως εξής:

- Με στόχους τη μείωση της φτώχειας, τη δημιουργία βασικών κοινωνικών υπηρεσιών και την αντιμετώπιση των αναπότρεπτων δυσμενών συνθηκών σε ατομικό επίπεδο των πολιτών, οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ έχουν φθάσει πλέον να δαπανούν, σε μέσο επίπεδο, το 1/8 (12,6 %) του ΑΕΠ τους, για παροχές σε χρήμα της δημόσιας κοινωνικής ασφάλειας και συνολικώς, πάνω από το 1/5 (20,9 %) του ΑΕΠ τους, για δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ασφάλεια (εξαιρουμένων των δαπανών για εκπαίδευση). Η διαπίστωση αυτή αποτελεί **εμφαντική επιβεβαίωση της αναδιανεμητικής εισοδηματικής λειτουργίας της κοινωνικής προστασία και ειδικότερα της κοινωνικής ασφάλειας.**
- Όλες, ανεξαιρέτως, οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, ασχέτως του συστήματος εισοδηματικής αναδιανομής που ακολουθεί η κάθε χώρα (περιλαμβανομένων και του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ), έχουν επιτύχει **ουσιωδώς μειωμένους δείκτες φτώχειας.**
- Όλες οι χώρες μέλη που δαπανούν **υψηλότερα ποσά για κοινωνικές δαπάνες έχουν χαμηλότερους δείκτες φτώχειας αλλά και εισοδηματικής ανισότητας,** σε σχέση με τις χώρες μέλη που δαπανούν χαμηλότερα ποσά για κοινωνικές δαπάνες (και έχουν υψηλότερους δείκτες φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας).
- Συγκεκριμένες χώρες μέλη **εξακολούθησαν και μετά την εκβιομηχάνισή τους** να δαπανούν σταθερά αυξημένα ποσοστά του ΑΕΠ σε κοινωνικές υπηρεσίες και σε βελτιώσεις των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, κρίνοντας τις εκταμιεύσεις αυτές των κρατικών προϋπολογισμών **όχι ως καταναλωτικές αλλά ως δαπάνες επένδυσης.**

- Οι οικονομίες των χωρών μελών εξακολούθησαν, με διακυμάνσεις, να αναπτύσσονται.
- Μαρτυρία περί του ότι χαμηλότερες δαπάνες των κρατών μελών για κοινωνική προστασία και ειδικότερα κοινωνική ασφάλιση, οδηγούν σε υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, δεν προκύπτει. Αντιθέτως, με βάση επιλεγμένες ομάδες κρατών με υψηλές η χαμηλές κοινωνικές δαπάνες και για συγκεκριμένες πρόσφατες χρονικές περιόδους, μπορεί να αποδειχθεί το ακριβώς αντίθετο (Πίνακας 46 και Πίνακας 47). Το συμπέρασμα που συνάγεται για τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ είναι ότι **ουσιαστικές δαπάνες κοινωνικής προστασίας (π.χ. περισσότερο από το 1/6 του ΑΕΠ) συνεπιφέρουν άνω των μέσων ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης.**

Πίνακας 46: Συσχέτιση Ετήσιας Οικονομικής Ανάπτυξης σε συνολικές Δημόσιες Κοινωνικές Δαπάνες (% ΑΕΠ)

	Ετήσια Οικονομική Ανάπτυξη			Δημόσιες Κοινωνικές Δαπάνες	
Χώρα	**1991**	**2001**	**2005 (πρόβλεψη)**	**1991**	**2001**
Γερμανία	5,1	1, 0	1,4	24,9	27,4
U.K.	-1,4	2,3	2,6	19,5	21,8
U.S.A.	-0,2	0,8	3,3	13,4	14,8
Νορβηγία	3,6	2,7	3,2	24,7	23,9
Σουηδία	-1,1	1,2	3,3	30,7	28,9
Ιαπωνία	3,4	0,4	2,1	11,2	16,9
Ιταλία	1,4	1,7	1,7	23,3	24,4
OECD (Σύνολο)	**1,3**	**1,1**	**2,9**	**23,2**	**22,0**

Πηγή: *OECD Factbook, 2005.*

Πίνακας 47: Συσχέτιση δεικτών Μέσης Ετήσιας Οικονομικής Ανάπτυξης (% ΑΕΠ), συνολικής Δημόσιας Κοινωνικής Δαπάνης (% ΑΕΠ), ανισότητας και φτώχειας

Χώρες - κατάταξη με βάση τις κοινωνικές δαπάνες	Ετήσιες μέσες συνολικές κοινωνικές δαπάνες 1996-2000	Ετήσια μέση πραγματική οικονομική ανάπτυξη 1996-2000	Ανισότητα πλουσιότεροι 10% ως αναλογία των φτωχότερων 10%	Σχετική φτώχεια: εισόδημα κατώτερο του 50% του μέσου%
Υψηλές κοινωνικές δαπάνες				
Σουηδία	30,5	2,8	6,2	6,5
Δανία	29,7	2,2	8,1	9,2
Γαλλία	29,0	2,4	9,1	9,9
Γερμανία	27,5	1,3	6,9	8,3
Βέλγιο	27,5	2,2	7,8	8,0
Φιλανδία	27,3	3,5	3,8	5,4
Αυστρία	26,1	2,2	7,6	8,0
Χαμηλές κοινωνικές δαπάνες				
U.K.	21,8	2,8	13,8	12,5
Νέα Ζηλανδία	19,9	3,2	12,5	-
Καναδάς	18,0	3,4	10,1	12,8
Αυστραλία	17,9	3,8	12,5	14,3
Ιρλανδία	15,7	7,5	9,7	12,3
Ιαπωνία	14,6	1,6	4,5	11,8
U.S.A.	14,6	3,4	15,9	17,0
OECD (Σύνολο χωρών)	**22,5**	**2,7**		

Πηγή: *OECDFactbook, 2005 και για τις στήλες 4 και 5: UNDP, Human Development Report for 2005, Tables 15 και 4.*

- Σε πείσμα των πιέσεων για τη μείωση των δαπανών κοινωνικής προστασίας, στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, το ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται για κοινωνικές δαπάνες (και ειδικότερα για κοινωνική ασφάλεια) **εξακολούθησε να αυξάνει** (με χαμηλότερους, όμως, ρυθμούς) και κατά τη διάρκεια της πρόσφατης περιόδου.
- Η σύγκριση των υψηλών (παραδοσιακώς) ποσοστών για κοινωνικές δαπάνες των χωρών μελών του ΟΟΣΑ σε σχέση με τα αντίστοιχα χαμηλά ποσοστά που διαθέτουν οι αναπτυσσόμενες, σήμερα, χώρες, **πιστοποιεί την ανεπάρκεια της ακολουθούμενης σήμερα διεθνώς αναπτυξιακής πολιτικής,** για την οποία, εκτός των επί μέρους κρατών, **ευθύνονται και μάλιστα κυρίως και οι διεθνείς Οργανισμοί.**
- Το κάθε κράτος έχει διαφέροντα και διακριτά χαρακτηριστικά. Όμως, μπορεί να επιλέξει, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, μεταξύ των υφισταμένων σήμερα τριών μοντέλων κοινωνικής ασφάλειας: του σκανδιναβικού (σοσιαλδη-

μοκρατικού), του γερμανικού (κορπορατίστικου) και του φιλελεύθερου (βρετανικού η αμερικανικού) (Πίνακας 48). Επισημαίνεται, πάντως, ότι, ασχέτως εφαρμοζόμενου μοντέλου, σε όλες σχεδόν τις χώρες του ΟΟΣΑ, οι δαπάνες που καλύπτουν το σύνολο του πληθυσμού και ειδικότερα το σύνολο συγκεκριμένων πληθυσμιακών κατηγοριών (π.χ. ηλικιωμένοι, ανάπηροι, παιδιά) υπερβαίνουν το μισό των συνολικών κοινωνικών δαπανών και μόνον το υπόλοιπο καλύπτει κοινωνική βοήθεια με βάση εισοδηματικά κριτήρια. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί μια μορφή απάντησης στο ερώτημα που απασχολεί τη θεωρία της κοινωνικής προστασίας εδώ και αρκετά χρόνια: **που πρέπει να πέφτει το βάρος των κοινωνικών δαπανών, στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του συνόλου του πληθυσμού η στη βελτίωση των συνθηκών των περισσότερο πληττόμενων πληθυσμιακών ομάδων;** Προστίθεται, ακόμη ότι, **δεν προκύπτει αξιόπιστα αποδεδειγμένη διαφοροποίηση της επίπτωσης εκάστου μοντέλου κοινωνικής ασφάλειας στην εν γένει οικονομική λειτουργία.**

Πίνακας 48: Υφιστάμενα μοντέλα Κοινωνικής Ασφάλισης

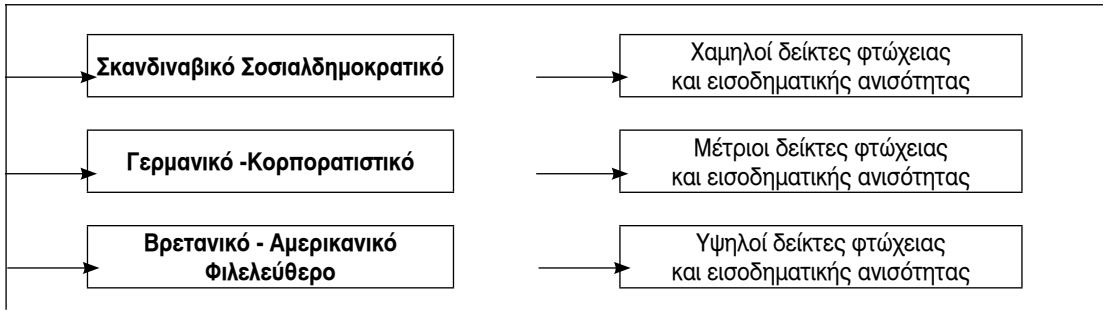

- Εξάλλου, οι μεταρρυθμίσεις και «μετακινήσεις» των ευρωπαϊκών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, από το 1980 μέχρι σήμερα, απεικονίζονται στον παρατιθέμενο Πίνακα 49, ενώ οι τρόποι χρηματοδότησής τους παρουσιάζονται στον Πίνακα 50.

Πίνακας 49: Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις των Συνταξιοδοτικών Συστημάτων στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (από το 1980)

Χώρα	Έτος μεταρ/σης	Παλαιό Σύστημα				Νέο Σύστημα			
		Δημόσιος Τομέας		Ιδιωτικός Τομέας		Δημόσιος Τομέας		Ιδιωτικός Τομέας	
		U*	C*	O*	I*	U*	C*	O*	I*
Δανία	(1)					X	X	X	
Γαλλία	1993		X				X		
Γερμανία	2001		X				X		X
Ιταλία	1995		X				X		
Ολλανδία	(1)						X	X[2]	
Σουηδία	1998	X	X				X		
Ελβετία	1982		X				X	X	
U.K.	1986		X	X			X	X	X

U* *: Δημόσιο καθολικό σχήμα (public universal scheme). Οι συντάξεις δεν βασίζονται στα εισοδήματα, παρέχονται στο ίδιο ύψος (flat-rate) σ' όλους τους ασφαλισμένους. Χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό.*

C* *: Δημόσιο σχήμα βασιζόμενο στις ασφαλιστικές εισφορές (public contributory scheme). Οι συντάξεις χρηματοδοτούνται από ασφαλιστικές εισφορές (που καταβάλλουν εργαζόμενοι και εργοδότες) και μπορεί να υπολογίζονται με βάση τα εισοδήματα (και τις εισφορές) χωρίς, όμως, να αποκλείεται να είναι όμοιες (flat-rate) για όλους τους ασφαλισμένους (ασχέτως δηλαδή των εισφορών που έχουν καταβληθεί).*

O* *: Ιδιωτικό επαγγελματικό σχήμα (Private Occupational scheme): Οι συντάξεις παρέχονται από τους εργοδότες στους απασχολούμενους εργατο-υπαλλήλους τους, χρηματοδοτούμενες από εισφορές εργοδοτών και εργατο-υπαλλήλων. Οι συντάξεις συνδέονται, συνήθως, με τις αντίστοιχες εισφορές.*

I* *: Ιδιωτικά ατομικά σχήματα (Private Individual schemes): Οι εργατο-υπάλληλοι (και ενδεχομένως και οι εργοδότες) καταβάλλουν, με βάση τα εισοδήματά τους, εισφορές σε ατομικό λογαριασμό που τον διαχειρίζεται δημόσιος ή ιδιωτικός "διαχειριστής κεφαλαίων" εκλεγόμενος από τον εργατο-υπάλληλο. Οι παροχές συναρτώνται με τις αντίστοιχες εισφορές.*

(1) Στην επισκοπούμενη περίοδο δεν υπήρξαν άξιες λόγου μεταρρυθμίσεις

(2) Δεν είναι υποχρεωτικό εκ του νόμου αλλά, παρα τούτο, θεωρείται δεσμευτικό στην πράξη από την πλειονότητα των εργοδοτών.

Πηγή: *Bertozzi Fabio and Bonoli Giuliano: "Global Pension Liberalization: Challenges For Worker's Socio-economic Security" "Winners or Losers? Liberalizing Public Services", ILO, Geneva, 2006.*

Πίνακας 50: Τάσεις χρηματοδότησης της Κοινωνικής Ασφάλισης (1980 - 1996)

Μορφή χρηματοδότησης	1980	1990	1996
	Ε-12 %	Ε-12 %	Ε-15 %
Ασφαλιστικές εισφορές	67,4	65,6	62,9
από εργοδότες:	45,4	41,8	39,2
από ασφαλισμένους:	22,0	23,8	*23,7*
Γενική φορολογία	27,9	27,8	31,9
Άλλες πηγές	4,7	6,6	5,2
Σύνολο	100	100	100

Πηγή: *ILO(Peter Townsend): "The right to social security and national development: Lessons from OECD experience for low-income countries", στη σειρά"Issues in Social Protection", Geneva 2007 και Eurostat 1999.*

- Σχήματα που στηρίζονται σε εισοδηματικά κριτήρια και σε φορολογικές διευκολύνσεις καλύπτουν το 1/3 περίπου των δαπανών κοινωνικής προστασίας στις χώρες του ΟΟΣΑ και χαρακτηρίζονται από σαφώς επιβεβαιωμένα κοινωνικά και διοικητικά μειονεκτήματα (δεν συμβάλλουν στη κοινωνική συνοχή, ούτε στην ευημερία και την παραγωγικότητα).
- Κατά συνέπεια, πρέπει **να προτιμούνται τα σχήματα κοινωνικής προστασίας που στοχεύουν σ' ολόκληρο τον πληθυσμό και στο σύνολο ειδικών κατηγοριών του,** όπως τα παιδιά και οι ανάπηροι, ακόμη κι αν, για λόγους οικονομικής στενότητας, **τα σχήματα αυτά μπορούν να προωθηθούν σταδιακά.**

11.5. Οι υπαναχωρήσεις της Διεθνούς Ένωσης Κοινωνικής Ασφάλειας

Στη διάρκεια των εργασιών της τελευταίας Συνόδου της ΔΟΕ (Γενεύη, Ιούνιος 2008) είχε αναρτηθεί από τη ΔΕΚΑ, στα γραφεία της Οργάνωσης, ένα τεράστιο Διάγραμμα που απεικόνιζε τις σημαντικότερες χρονολογίες στην πλούσια πράγματι, ιστορία της ΔΕΚΑ, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες χρονολογίες ανάπτυξης των θεσμών της κοινωνικής ασφάλειας.

Είναι εντυπωσιακό ότι ανάμεσα στις διάφορες ιστορικές πράγματι για την ανάπτυξη του θεσμού της κοινωνικής ασφάλειας χρονολογίες, **περιλαμβανόταν και εκείνη από την οποία ξεκίνησε η διαδικασία ιδιωτικοποίησης της κοινωνικής ασφάλειας.**

Έχουμε την γνώμη ότι η ενέργεια αυτή αποκαλύπτει, με σαφήνεια, το βαθμό υπαναχώρησης της ΔΕΚΑ από τις πάγιες θέσεις της για την κοινωνική ασφάλεια.

11.6. Αντιφάσεις και υπαναχωρήσεις στις πολιτικές και τις επιδιώξεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας

Πλούσιο το έργο της ΔΟΕ μέχρι σήμερα τόσο με τις ΔΣΕ και τις Διεθνείς Συστάσεις Εργασίας όσο και με σειρά εξειδικευμένων μελετών και ερευνών. Το έργο αυτό συνεχίζεται αλλά με σαφείς ρωγμές και αντιφατικές προσεγγίσεις που θολώνουν, πλέον, τις στοχεύσεις και τις επιδιώξεις της ΔΟΕ.

Αναλυτικότερα:

Σε συμφωνία με το Προοίμιο του Καταστατικού της (1919), **η επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας σ' ολόκληρο τον κόσμο συνιστά διαρκή επιδίωξη της ΔΟΕ.**

Ακριβέστερα, το Προοίμιο του Καταστατικού της ορίζει, ότι, η ΔΟΕ έχει την εντολή βελτίωσης των συνθηκών εργασίας μέσω, μεταξύ άλλων:

- *της πρόληψης της ανεργίας,*
- *της προστασίας του εργαζόμενου έναντι της ασθένειας, του νοσήματος και της βλάβης που ανακύπτουν εκτός εργασίας,*
- *της προστασίας των παιδιών, των νέων και των γυναικών και*
- *της πρόβλεψης για τα γηρατειά και την αναπηρία.*

Επιπροσθέτως, το άρθρο 1 του Καταστατικού της διευκρινίζει, ότι, **η ΔΟΕ υφίσταται για την προώθηση αυτών των στόχων.**

Η εντολή αυτή προς τη ΔΟΕ επαναβεβαιώθηκε το 1944 με τη Διακήρυξη της Φιλαδέλφειας που ενσωματώθηκε στο Καταστατικό της ΔΟΕ. Η διακήρυξη αναγνωρίζει *«την ιερή υποχρέωση της ΔΟΕ να προωθήσει μεταξύ των εθνών του κόσμου προγράμματα που θα πετύχουν»* μεταξύ άλλων και «**την επέκταση μέτρων κοινωνικής ασφάλειας** *με στόχο* **την εξασφάλιση ενός βασικού εισοδήματος** *προς όλους εκείνους που βρίσκονται σε ανάγκη παρόμοιας προστασίας και ευρείας έκτασης ιατρική μέριμνα»* (άρθρο III f) αλλά και *«μέριμνα για τα παιδιά και προστασία για τη μητρότητα»* (άρθρο III h).

Είναι σαφές, ότι, οι ρυθμίσεις αυτές **επεκτείνουν την προστασία πέραν του πληθυσμού των εργαζομένων και καλύπτουν όλους όσους έχουν ανάγκη αυτής της προστασίας.**

Η προαγωγή της κοινωνικής ασφάλειας, συνεπώς, κατέχει **κυρίαρχη θέση** μεταξύ των δραστηριοτήτων της ΔΟΕ.

Άλλωστε, το 1999, η ενίσχυση της κοινωνικής ασφάλειας αποτέλεσε μία από τις τέσσερις στρατηγικές επιδιώξεις της Ατζέντας για την Αξιοπρεπή Εργασία (Decent Work Agenda) που έγινε δεκτή από τη Διεθνή Σύνοδο Εργασίας του 1999 και περιλαμβάνει:

- την προσαρμογή στις κοινωνικές αλλαγές,
- την επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας,
- τη βελτίωση της διοίκησης της κοινωνικής ασφάλειας και
- τη σύνδεση της αγοράς εργασίας και των πολιτικών απασχόλησης με την κοινωνική ασφάλεια.

Στο ίδιο πνεύμα, η Διεθνής Σύνοδος Εργασίας του 2001 (ILO 2001) επαναβεβαίωσε το θεμελιώδη ρόλο της ΔΟΕ στην προαγωγή και την επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και ευθύνες της.

Η υπαναχώρηση της ΔΟΕ από τις καταστατικές της δεσμεύσεις εντοπίζεται σε συγκεκριμένα νεότερα κείμενα και σε προδιαγραφόμενες για το άμεσο μέλλον δράσεις της.

Αναλυτικότερα:

- Η ΔΟΕ προωθεί την αναθεώρηση των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας που αναφέρονται στην κοινωνική ασφάλεια (Πίνακας 51). Από την επισκόπηση, όμως, της προεργασίας που έχει γίνει μέχρι σήμερα προκύπτει ότι κατά την αναθεώρηση αυτή πρόκειται να διασφαλισθεί αρμοδιότητα και του ιδιωτικού τομέα παράλληλη προς την αρμοδιότητα του κράτους. Υπενθυμίζεται, ότι, με βάση τις ρυθμίσεις που ισχύουν σήμερα (κυρίως εκείνες της ΔΣΕ 102 - βλ. και σχετική Απόφαση του ελληνικού ΣτΕ 5024/1987) το κράτος είναι ο αποκλειστικός αρμόδιος και υπεύθυνος φορέας για την παροχή των καλύψεων της κοινωνικής ασφάλειας. Υπενθυμίζεται, μάλιστα, ότι, η παρέμβαση αυτή του κράτους γίνεται με 4 μορφές: του νομοθέτη, του επόπτη της λειτουργίας, του συγ-χρηματοδότη και του τελικού εγγυητή. Με την παροχή σχετικών εξουσιών (και μάλιστα μέσω ΔΣΕ) και στον ιδιωτικό τομέα, φαίνεται, ότι, η ΔΟΕ κινείται προς την κατεύθυνση των προτάσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας και την υιοθέτηση του συστήματος συντάξεων των 3 πυλώνων, με αποδυνάμωση του πρώτου (δηλαδή της δημόσιας σύνταξης) και ενίσχυση των λοιπών δύο πυλώνων (ιδιωτικού χαρακτήρα).
- Σε ειδική έκδοση της ΔΟΕ (Bertozzi 2006) προβάλλεται η φιλελευθεροποίηση (διάβαζε ιδιωτικοποίηση) **όλων σχεδόν των κοινωνικού χαρακτήρα δημόσιων υπηρεσιών** (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι συντάξεις). Από τον παρατιθέμενο Πίνακα 52 προκύπτει ότι προτείνεται η ιδιωτικοποίηση ακόμη και των φυλακών. Είναι φανερό ότι εδώ η ΔΟΕ έχει ξεπεράσει κάθε ανεκτό όριο.
- Σε άλλες σχετικές εκδόσεις (π.χ. ILO 2006) η ΔΟΕ αναπτύσσει τη θεωρία των αποκαλούμενων Microfinance Institutions που είναι **θεσμός υποκατάστασης της κοινωνικής ασφάλισης** (κυρίως στο χώρο της υγείας). Με το αιτιολογικό ότι η κοινωνική ασφάλιση έχει μειωμένη αποτελεσματικότητα (καλύπτει μικρό μέρος των ιατρικών δαπανών), **επιδιώκεται η υποκατάστασή της με κοινοπρακτικές**

ενώσεις ασφαλιστικών εταιρειών, τραπεζών, NGOs, κρατικών υπηρεσιών κλπ που αναλαμβάνουν με το αζημίωτο φυσικά να συμμετάσχουν στην ασφαλιστική κάλυψη των πληθυσμών. Ασφαλώς, **πολύ δύσκολα θα μπορούσε να εξηγηθεί πως συμβιβάζεται αυτή η δραστηριότητα της ΔΟΕ με την καταστατική της αποστολή** που συνίσταται όχι στη συρρίκνωση αλλά στην ενίσχυση και την επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας. Εξάλλου, είναι προκλητικός και ο τίτλος της σχετικής εργασίας της ΔΟΕ: *«για την προστασία των φτωχών»!*

Πίνακας 51: Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας για την Κοινωνική Ασφάλιση που επιβεβαιώθηκαν το 2002 από τη ΔΟΕ

ΔΣΕ	Αντικείμενο	Έτος ψήφισης ΔΣΕ
102	Ελάχιστα όρια της κοινωνικής ασφάλισης	1952
121	Παροχές λόγω επαγγελματικού ατυχήματος	1964
128	Παροχές λόγω Ανικανότητας, Γήρατος και Θανάτου	1967
130	Παροχές ιατρικής μέριμνας και υγείας	1969
168	Προώθηση της απασχόλησης και προστασία κατά της ανεργίας	1988
183	Προστασία μητρότητας	2000

Σημ: *Η ΔΟΕ έχει ψηφίσει από το 1919, 31 ΔΣΕ που αναφέρονται στην κοινωνική ασφάλιση.*

Πίνακας 52: Προτεινόμενη από ΔΟΕ φιλελευθεροποίηση Δημόσιων Υπηρεσιών

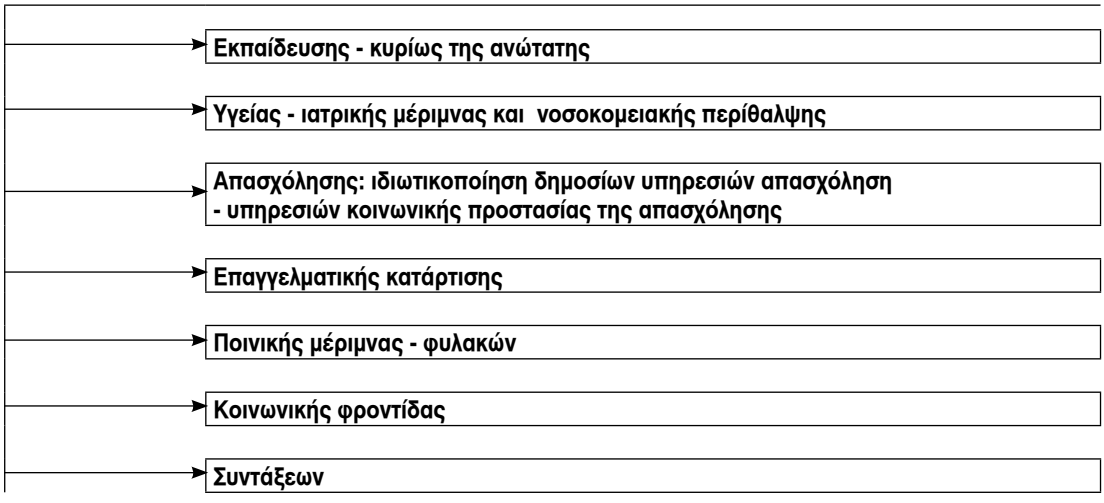

11.7. Η αναγκαιότητα ενίσχυσης (αντί συρρίκνωσης) της κοινωνικής ασφάλισης στο σύγχρονο κόσμο

Βέβαια, παρά τις αντιφάσεις αυτές, οι «πιστοί» της κοινωνικής ασφάλειας εξακολουθούν να δίνουν τον καλό τους αγώνα για την ενίσχυση και τον εκσυγχρονισμό του θεσμού.

Θα επιχειρήσουμε να ενισχύσουμε την επιχειρηματολογία τους με την παράθεση πέντε Πινάκων.

Στους Πίνακα 53 και τον Πίνακα 54 απεικονίζεται η απίστευτη έκταση της φτώχειας στο σημερινό κόσμο και συνεπώς αναδεικνύεται το τεράστιο έργο που έχει να επιτελέσει η κοινωνική ασφάλεια στον αγώνα καταπολέμησης της ένδειας.

Τέλος, στους Πίνακες 55, 56 και 57 παρατίθενται πληθυσμιακά στοιχεία που μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τις μεγάλες δυσκολίες αλλά και τις μεγάλες ευθύνες για την ενίσχυση και την επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας.

Πίνακας 53: Πληθυσμός με εισοδήματα κάτω από $1,08/ημέρα ή κάτω από $1,50/ημερα(σε μονάδες αγοραστικής δύναμης PPP του 1993 το 2001)

Περιοχή	% κάτω από		Αριθμός ατόμων (σε εκατ.) κάτω από	
	$1,08	$1,50	$1,08	$1,50
Ανατολική Ασία	14,9	28,5	271	520
Ανατολική Ευρώπη και Κεντρική Ασία	3,5	8,6	16	41
Λατινική Αμερική	10	15,7	52	82
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	2,4	9,0	7	27
Νότια Ασία	31,9	56,6	439	779
Υπο-σαχάρεια Αφρική	46,4	61,8	312	417
Σύνολο	**21,3**	**36,1**	**1.098**	**1.865**

Βάση υπολογισμών: *Στοιχεία World Bank και του UNDP International Poverty Centre (IPC). PPP του 1993.*

Πηγή: *ILO: "The right to social security and national development: Lessons from OECD experience for low-income countries", στη σειρά "Issues in Social Protection", αριθμός 18 (Peter Townsend), Γενεύη 2007. Kakwani and Son: "New Global Poverty Counts": Working Paper Number 20, Brasilia, UNDP International Poverty Centre, 2006.*

Πίνακας 54: Πληθυσμός με εισοδήματα κάτω από $ 1,08/ημέρα (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης PPP)

Περιοχή	Πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά που καταναλώνουν κάτω από $1,08/ημέρα			
	%		ΑΡΙΘΜΟΣ (σε εκατ.)	
	1987	2001	1987	2001
Ανατολική Ασία	26,6	14,9	418	271
Ανατολική Ευρώπη και Κεντρική Ασία	0,2	3,5	1	16
Λατινική Αμερική	15,3	10,0	64	52
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	4,3	2,4	9	7
Νότια Ασία	44,9	31,9	474	439
Υπο-σαχάρεια Αφρική	46,6	46,4	217	312
Σύνολο	**28,3**	**21,3**	**1.183**	**1.098**

Πηγή: *ILO:"The right to social security and national development: Lessons from OECD experience for low-income countries", στη σειρά "Issues in Social Protection", αριθμός 18 (Peter Townsend), Γενεύη 2007.*

Για το 1987: Townsend and Gordon: "World Poverty: New policies to defeat and Old Enemy", Bristol, Policy Press, 2002.

Για το 2001: Kakwani and Son: "New Global Poverty Counts" : Working Paper Number 20, Brasilia, UNDP International Poverty Centre, 2006.

Βάση υπολογισμών: Στοιχεία World Bank. PPP του 1993.

Πίνακας 55: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (κατά περιοχή και περίοδο)

Περιοχή	1950-2000	2000-2050
Όλος ο κόσμος	**142%**	**49%**
Αφρική	263%	138%
Ασία	163%	42%
Ευρώπη	33%	-10%
Λατινική Αμερική	213%	50%
Βόρεια Αμερική	84%	39%
Ωκεανία	142%	54%
Περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές	**47%**	**4%**
Λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές	**187%**	**60%**

Πηγή: *United Nationals: "World Population Prospects", 2004 Revision.*

Πίνακας 56: Ποσοστό πληθυσμού άνω των 65 ετών (κατά περιοχή και έτος)

Περιοχή	1950	2000	2050
Όλος ο κόσμος	**5,2**	**6,9**	**16,1**
Αφρική	3,2	3,3	6,7
Ασία	4,1	5,9	17,5
Ευρώπη	8,2	14,7	27,6
Λατινική Αμερική	3,7	5,6	18,4
Βόρεια Αμερική	8,2	12,4	21,1
Ωκεανία	7,3	9,7	19,3
Περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές	**7,9**	**14,3**	**25,9**
Λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές	**3,9**	**5,1**	**14,6**

Πηγή: *United Nationals: "World Population Prospects", 2004 Revision.*

Πίνακας 57: Προσδόκιμο ζωής στην ηλικία των 65 ετών (κατά φύλο, περιοχή και έτος)

Περιοχή	Άνδρες		Γυναίκες	
	1950	**2000**	1950	2000
Όλος ο κόσμος	**11,3**	**14,2**	**12,5**	**17,0**
Αφρική	9,7	12,4	10,5	13,7
Ασία	10,2	13,7	10,6	16,1
Ευρώπη	13,6	14,4	15,9	18,0
Λατινική Αμερική	12,1	15,8	13,0	18,2
Βόρεια Αμερική	12,1	16,3	15,6	19,8
Ωκεανία	13,0	16,5	15,1	20,0
Περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές	**13,1**	**15,3**	**15,9**	**19,0**
Λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές	**10,2**	**13,5**	**10,6**	**15,6**

Πηγή: *United Nationals: "World Population Prospects", 2004 Revision.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδη Αρ., Περιστέρα Β., 2004, «Οι ιδιωτικοποιήσεις στην Ελλάδα, την Ολλανδία και τη Μ. Βρετανία», Διοικητική Ενημέρωση.
- Αναστόπουλος Γ., 2003, Διεθνή και εθνικά συστήματα ανταγωνιστικότητας, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Γνώμη της ΟΚΕ «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2005-2008, στο Πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας» (Οκτώβριος 2005).
- Γράβαρης Δ., 1991, «Πολιτικές Απασχόλησης στην Αγορά Εργασίας», Τόπος Νο 3.
- Δεδουσόπουλος Α., 2001, Η προσφορά εργασίας. Θεωρίες, πολιτικές και ερευνητικές, Αθήνα.
- Δεδουσόπουλος Α.,2000, Θεωρίες της Ανεργίας, τόμος Α', Τυποθήτω, Αθήνα.
- «Δείκτες κοινωνικής ενσωμάτωση 2005» ΕΣΥΕ.
- Δημουλάς Κ. - Μιχαλοπούλου Κ., 2008, Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στους Νομούς Άρτας, Θεσπρωτίας, Πρεβέζης, Λαρίσης και Φθιώτιδας, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.
- Δημουλάς Κ., 2002, «Κράτος Πρόνοιας και Επαγγελματική κατάρτιση. Η περίπτωση της Ελλάδας (1980-2000)», Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα.
- Έκθεση της Επιτροπής στο εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 26 Μαρτίου 2004 «Προώθηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας / Μεταρρυθμίσεις για τη διευρυμένη Ένωση».
- «Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών έτους» 2005 - ΕΣΥΕ». Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18.1.2007.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003, «Διαρθρωτικές πολιτικές και ευρωπαϊκές περιφέρειες / Ανταγωνιστικότητα, αειφόρος ανάπτυξη και συνοχή στην Ευρώπη / Από τη Λισσαβόνα στο Γκετεμποργκ».
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005, Ανακοίνωση προς το Εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με θέμα, «Συνεργασία για την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση. Νέο ξεκίνημα για τη στρατηγική της Λισσαβόνας».

- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2005, Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση: Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος, Αθήνα.
- Καραμεσίνη Μ., 2005β, «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση: από την καταπολέμηση της ανεργίας στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης», Καραμεσίνη Μ. - Κουζής Ι. (Επιμ), Πολιτική Απασχόλησης, Gutenberg, Αθήνα.
- Καραμεσίνη Μ.,2005α, «Η Πολιτική Απασχόληση ως πεδίο σύζευξης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής», Καραμεσίνη Μ. - Κουζής Ι. (Επιμ), Πολιτική Απασχόλησης, Γκιούτεμπεργκ, Αθήνα.
- Κατρούγκαλος Γ., 2006, «Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις των δημοσίων υπαλλήλων, ένα παράδειγμα αμφισβήτησης του αναθεωρητικού κεκτημένου της αναθεώρησης του 2001, ΤοΣ,2.
- Καψάλης Απ. (Επιμ), 2007 "Αδήλωτη απασχόληση και νομιμοποίηση των μεταναστών στην Ελλάδα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.
- Κουζής Ι., «Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): Μύθοι και πραγματικότητα» Ενημέρωση, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 149, Απρίλιος 2008.
- Κουζής Ι., «Για το ζήτημα της άρσης της μονιμότητας στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, Ενημέρωση, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ , Τεύχος 121, Οκτώβριος 2005.
- Μητράκος Θ., «Παιδική φτώχεια: Πρόσφατες εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες» Οικονομικό Δελτίο, 30 5/2008, Τράπεζα Ελλάδας.
- ΟΚΕ / Παρατηρητήριο Πολιτικών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, 2008, «Δείκτες Παρακολούθησης του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων 2005-2008 - Αποτίμηση Εξελίξεων », Αθήνα.
- Ρωμανιάς Γ., 2007, «Μύθοι για τα ασφαλιστικό», έκδοση Αφοι Βλάσση, Αθήνα.
- Σκουτέλης Γ.Δ., 1997, Ανεργία: Αίτια και Λύσεις, Αίθριο, Αθήνα.
- Σταμάτη Α., «Το νέο θεσμικό πλαίσιο για τους συμβασιούχους», Ενημέρωση, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 109, Σεπτέμβριος 2004.
- Σχέδιο Γνώμης της ΟΚΕ, 2007, με θέμα «Προτάσεις της ΟΚΕ στο νέο κύκλο της στρατηγικής της Λισσαβόνας».
- Τάχου Α., 2004, «Δικαιώματα μονίμων υπαλλήλων σε καθεστώς αποκρατικοποιήσεων», ΔτΑ 22.
- Τριανταφύλλου Χρ., «Η Επισφαλής εργασία στην Ελλάδα», Ενημέρωση, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 148, Μάρτιος 2008.
- Υπουργείο Ανάπτυξης, 2007, Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, Αθήνα.

• Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2007, Έκθεση εφαρμογής 2007 του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων 2005 - 2008.

2. Ξένη Βιβλιογραφία

• Acemoglou and Shimer, 2000, "Productivity gains from unemployment insurance", European Economic Review, No 44.

• Alber J., 1995 (fifth ed), "Government Responses to the challenge of Unemployment. The Development of unemployment insurance in Western Europe", στο Flora P. and.

• Bassanini A., Duval R., 2006, "Employment Patterns in OECD Countries: Reassessing the Role of Policies and Institutions", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 35, Paris: OECD

• Belot M., Van Ours J., 2004, "Does the Recent Success of some OECD countries in Lowering their Unemployment Rates lie in the Clever Design of their Labor Market Reforms?", Oxford Economic Papers, Vol. 56.

• Bertozzi, Fabio and Bonoli, Giuliano, 2006, "Global Pension Liberalization: Challenges for Worker's Socio-economic Security", στο "Winners or Losers? Liberalizing Public Services", ILO, Geneva.

• Blanchard O., 2007, "A Review of 'Unemployment, Macroeconomic Performance and the Labor Market' by Richard Layard, Stephen Nickell and Richard Jackman", Journal of Economic Literature, Vol. 45, No. 2.

• Cahuc P., and Zylberberg A, 2004, "Labour Economics" MIT Press, όπως αναφέρεται στο Employment in Europe, 2006.

• Chang H-J., 2003, "Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective", Anthem Press.

• Child Poverty and Well-Being in the EU. Current status and way forward» European Commission 2008.

• Danish Technological Institute / Synthesis Report February 2005: "Thematic Evaluation of the Structural Funds' Contributions to the Lisbon Strategy".

• EIRO, 2007, "Industrial relations in the public sector in Europe" (www.eurofound.eu.int).

- Elmeskov J., Martin J., Scarpetta S., 1998, "Key Lessons for Labor Market Reforms: Evidence from OECD Experiences", Swedish Economic Policy Review, Vol. 5.
- European Commission / Communication from the Commission to the Spring European Council, 2008, "Strategic report on the renewed Lisbon strategy for growth and jobs: launching the new cycle (2008-2010) / Keeping up the pace of change".
- European Commission, 2006, Employment in Europe, Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- European Union - Statistics on Income and Living Conditions EU-SILC 2006.
- Gagel S., 2008, «Expenditure on Labour Market Policies», Eurostat, Statistics in focus 45/2008.
- Heckman J. - Lalonde R., Smith J., 1999, "The economic and econometrics of active labour market programmes", in Ashenfelter O. And Card D. (Eds), Handbook of Labour Economics, Vol.3a.
- Heiderheimer Ar. (επιμ.), The development of welfare states in Europe and America, Transaction Publishers, New Brunswick, London Transaction Publishers.
- Horusitzy P., Julienne K. et Lelièvre M. , «Un Panorama des minima sociaux en Europe», Etudes et Rιsultats, DRESS, No 464, fev.2006.
- ILO, 2001, "Resolution and Conclusions concerning social Security" Labour Conference, 89th Session.
- ILO, 2006, "Protecting the Poor - A Microinsurance compendium", Geneva.
- IMF, 2003, "Unemployment and Labor Market Institutions", World Economic Outlook, Chapter IV, pp. 129-150, Washington, DC: International Monetary Fund.
- Layard R., Nickell S., Jackman R., 1991, Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labor Market, Oxford: Oxford University Press.
- Lindbeck A., 1993, Unemployment and Macroeconomics, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Lundvall A., 2002, Innovation, growth and social cohesion: the Danish model.
- Lupi A, 2008, "Tax revenue in the E.U." Eurostat, Stat;istics in focus 47/2008.
- Nickell S., 1998, "Unemployment: Questions and Some Answers", The Economic Journal, Vol. 108.

- Nickell S., Layard R., 1999, "Labor Market Institutions and Economic Performance", Chapter 46 in Ashenfelter O. and Card D. (ed), Handbook of Labor Economics, Volume 3C. Amsterdam: Elsevier.
- OECD, 1994, The OECD Jobs Study, Part 1, Part 2, Paris: OECD.
- OECD, 1994, The OECD Jobs Study: facts, analysis, strategies, Paris.
- Petrasova S, 2008, "Social protection in Europe", Eurostat, Statistics in focus 46/2008.
- OECD, 2006, OECD Employment Outlook: boosting jobs and incomes, Paris.
- Piketty T., «L'économie des inégalités» La decouverte, Paris 2001.
- Ramanadham, V.V. (ed.), 1993, Constraints and Impacts of Privatisation, Routlegle London/New York.
- Saint-Paul G., 2004, "Why are European Countries Diverging in their Unemployment Experience?", Journal of Economic Perspectives, Vol. 18..
- Scarpetta S., 1996, "Assesing the Role of Labor Market Policies and Institutional Setting on Unemployment: A Cross-Country Study", OECD Economic Studies, No. 26, 1996/I.
- Storie D., 2006, Restructuring and employment in the EU: Concepts, measurement and evidence, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin.
- Structures of the taxation systems in the European Union: 1995-2004» European commission, doc. Taxud E4/2006/doc/3201.
- The role of minimum income for social inclusion in the European Union» European Parliament - Policy Department Economic and Scientific Policy, PE 4001.013, Δεκ. 2007.
- Townsend P. and Gordon D., 2002, "World Poverty: New Policies to Defeat an old Enemy", Bristol, Policy Press.
- Townsend, Peter, 2007, "The right to social security and national development: Lessons from OECD experience for low-income countries", Issues in social protection no 18, ILO, Geneva.
- "United Nations Millennium Declaration" Resolution adopted by the General Assembly, sept. 2000. «Déclaration du Millénaire», Résolution adoptée par l'Assemblée générale des Nations Unies, Septembre 2000.

- Vranken J. - Frans M., 2001, “Selection, social exclusion and training offers for target groups”, στο Descy P. - Tessaring M. (επιμ.), Second report on vocational training research in Europe 2000. Background report Vol. III, Cedefop, Θεσσαλονίκη.
- Wright, V. (ed.), 1994, Industrial Privatisation in Western Europe: Pressures, Problems and Paradoxes, In: Privatisation in Western Europe Pressures, Problems and Paradoxes, Pinter Publishers London.

ISBN: 978-960-7402-41-7

© ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
Ιουλιανού 24, Αθήνα 104 34
Τηλ.: 210-8202247, 210-8202239

Σελιδοποίηση-Εκτύπωση
ΚΑΜΠΥΛΗ Advertising
Αντιγόνης 60, 104 42 Αθήνα
Τηλ.: 210-51.56.810-20-30, Fax: 210-51.56.811, e-mail: info@kambili.gr, www.kambili.gr

ISBN: 978-960-7402-41-7